

Kate Kerrigan

Recepti za savršen brak

Naslov izvornika: **RECIPES FOR A PERFECT MARRIAGE**

U sjećanje na Ann i Hugh Nolana

Mom supругu Niallu, s ljubavlju

*Prava ljubav nije osjećaj koji nas posve obuzme.
Ona je predana, promišljena odluka.*

M. Scott Peck, Put do ljubavi

PROLOG

Srž svakog recepta je ono zbog čega on djeluje, tajna. Ukus je izuzetno osobna stvar, no pravi recept ipak može otvoriti vaša osjetila prema hrani koju ste mislili da ne volite. Međutim, možete spojiti sve točne sastojke, slijepo se držati uputa i svejedno završiti s katastrofalnim rezultatom.

Tako je uvijek bilo sa mnom i s crnim kruhom bake Bernardine. Učinila bih sve točno kako mi je pokazala, ali kruh bi uvijek ispao ili previše mrvičast, ili previše gnjecav, ili previše tvrd.

- Previše prtljaš oko njega - rekla bi baka. - Namazi ga pekmezom i pojedite. Sutra će ponovno biti drukčiji.

I uvijek je bio drukčiji. Ali nikad točno onakav kakav treba. Kao i moj brak s Danom.

Kažu da jednostavno prepoznaš muškarca za kojega ćeš se udati. Tako bi to trebalo funkcionirati. Izlaziš s frajerima, spavaš s njima, živiš s njima — potrošiš dvadesete zaljubljujući i odljubljujući se. A onda jednoga dana upoznaš tog muškarca i jednostavno znaš daje on »onaj pravi«. Drukčiji je od svih koje si dotad upoznala. Kad si s njim, osjećaš se sretnije, posebnije, življe. I zato se udaš. Dva tjedna ste Ken i Barbika. Vjenčanje je raskošno, u hotelu Plaža i ti u svojoj snježnobijeloj haljini nalikuješ puslici, iako si prešla tridesetu. Polog za prvu zajedničku kuću uplatite za dvotjedno bračno putovanje na Karibe.

A onda, kad svog »Kena« dovedeš kući, shvatiš da je to bila impulzivna kupovina. Toliko si silno željela etiketu »udana« da nisi dobro razmislila i sad ti ne izgleda tako dobro kao stoje izgledao pod blistavim svjetlima samačkog života. Uz to baš i ne pristaje najbolje, iako si se uvjerala da će biti prikladan za svakodnevnu uporabu, sad ti je neudoban i nepodnošljiv. Koštao te slobode, on je najskuplja pogreška koju ćeš ikad učiniti. U braku ste manje od tri mjeseca, a ti zbog svega što on učini ili kaže poželiš vrisnuti: »Do kraja života! Ne mogu živjeti s njime do kraja života!« No nikad to ne kažeš naglas jer te je stid tako strašne, strašne pogreške. Iako ga prezireš zbog toga što u krevetu reže nokte na nogama, znaš da to nije dobar osnov za razvod. Znaš daje ova nijema tortura koju proživljavaš isključivo tvoja pogreška jer si se udala za njega, a nisi ga doista voljela. U svakom slučaju, nedovoljno. Sad kad razmisliš o tome, jesi li ga ikad uopće voljela ili si se samo očajnički željela udati? Jer, ljubav je svakako previše jaka da bi dopustila ovakvim tričavim svakodnevnim smetnjama da se pretvore u mržnju. Ljubav je veća od toga. Ljubav ne griješi. Ne prava ljubav. Ne onakva ljubav zbog koje se za nekoga udaš.

Razveseli te statistički podatak da već nakon sedam tjedana svaki četvrti brak završi razvodom i zaključiš daje šest mjeseci sasvim pristojno vremensko razdoblje za pokušaj da stvari funkcioniraju. Samo što ti znaš da nisi. Mislim, pokušala. I ne možeš se oteti dojmu da možda jednostavno pripadaš generaciji žena koje brak smatraju izazovnim i teškim stanjem. Ili možda ne postoji nikakva univerzalna skupina, nikakav klišej o duhu vremena iza kojega se možeš sakriti.

U tom sam slučaju samo žena koja se udala za pogrešnog tipa i sad pokušava pronaći izlaz.

Kemija

Ili je ima ili nema

Pekmez od ogrozd

Pekmez sam po sebi nije teško napraviti, ali za njegov je okus presudna kvaliteta voća stoje ključno kad ga bereš. Voće sadrži vlastito sredstvo za zgušnjavanje, pektin, koje se u njemu nalazi samo kad sazori. Uberi ga prerano i voće će se zgusnuti, ali će biti kiselog okusa uberi ga prekasno i bit će slatko, ali će pekmez biti vodenast i slab.

Ogrozd je idealan jer raste divlji i u izobilju u ovome dijelu države. Dodaj 2 kg šećera na 1,5 kg ogrozda i dobro prokuhaj u metalnom loncu u pola litre vode. Važno je ne smanjivati vatru, voće mora ključati čitavo vrijeme jer u protivnom pekmez neće biti dobar. Kako bi provjerila je li pekmez kuhan, pretoči jednu žlicu na hladan tanjur. Kad se pekmez počne hladiti, nježno ga gurni žlicom u stranu. Ako se na vrhu smežura, spreman je. Prelij ga u staklenke sterilizirane kipućom vodom i odmah zatvori.

GIGA

MANHATTAN, NEW YORK, 2004.

1.

Pekmez je veoma jednostavno napraviti — samo voće, šećer i voda — no njegov uspjeh ovisi o kemiji koju je prilično teško kontrolirati. Pekmez treba zagrijati do divljačkog ključanja i zatim pustiti da ključa točno koliko treba, dok nije spreman da se zgusne.

Za početak, ako temperatura nije kakva treba, zgušnjavanje neće ni započeti. Ako pekmez predugo ključa, zgrušat će se i previše stvrdnuti. Ponekad imaš najkvalitetnije sastojke i savršenu temperaturu, ali iz nekog razloga kemije uopće nema.

Zvuči poznato?

Dan je posve običan tip. Ne mislim to negativno, dobro je biti običan tip. Ono što zapravo želim reći jest daje meni običan i u tome je problem.

Jesam li ikad bila zaljubljena u njega? Više jednostavno ne znam. Krajnju izjavu ljubavi dala sam na našem vjenčanju i nekako, u grandioznosti te geste, izgubila jasnu predodžbu o tome što ljubav doista jest. Izgubila sam vjeru u osjećaj zbog kojega sam mu uopće rekla »uzimam«.

Dan je super. Doista. Samo ne za mene.

Upoznala sam ga prije otprilike godinu i pol (da ga volim točno bih se sjećala kad), iako je na neki čudan način na periferiji mojega života bio prisutan i ranije. Dan je bio domar moje stambene zgrade. »Nemoj spavati s domarom zgrade u kojoj živiš!«, čujem kako mi vičete. Osnovno pravilo neudane žene na Manhattanu. Pukne ti cijev: koga ćeš nazvati? Budi srdačna, koketiraj kad moraš i za Božić daj napojnicu. To je odnos s kojim se ne igraš.

Ukoliko nisi toliko tužna i očajna da se bojiš da ćeš se pretvoriti u jednu od onih najgorih luzerica, napuštenih žena koje idu na mnoštvo aromaterapija i već aktivno žude za ljudskim dodirom. Samačka scena u New Yorku okrutna je arena.

Tu su prave igračice: udavače skupe za održavanje, manikirane, ispolirane, stilizirane od glave do pete. A tu smo i mi ostale koje samo zujemo po barovima, još uvijek u istim cipelama u kojima smo bile na poslu, posudivši ruž od prijateljice, znajući da, ako se ne počnemo truditi, nikad nećemo upoznati nijednog muškarca. Sve smo nastojale izgledati kao da nas nije briga i pravile se da smo samo mi važne. Možda sam cinična, ali iza svjetlucave kozmetike i brižno glumljenog nehaja, ja sam uvijek vidjela samo gomilu hrabrih lica. Znala sam da sam u očima svojih prijateljica emotivna zamjena za muškarca kojega još nisu upoznale. Jedne drugima smo komentirale živote i jedne drugima bile važne, ali ne i presudne za emotivni opstanak. Muškarci, brak, djeca dok smo mi sjajile i blistale kroz svoje tridesete, taj se životni ciklus pretvarao iz prirođenog prava u san. Meni pretvaranje nikad nije išlo.

Odgojenoj na liberalan način samohrane majke po vlastitom izboru koja nikad nije bila posve sigurna u svoje postupke, moji su uzori ljubavi bili majčini roditelji. Moj je djed James bio lokalni seoski učitelj, a baka Bernardine divna domaćica i kuharica. Kao dijete, s njima bih provodila najmanje dva ljetna mjeseca svake godine i uživala u ljubavi koju su nedvojbeno osjećali prema meni i jedno prema drugome. Njihov je brak mom djetinjstvu osigurao strukturirano, tradicionalno okruženje, silno drukčije od popustljivog, nepredvidljivog odgoja kakav sam imala sa svojom majkom - njihovom kćerkom Niamh, boemkom i umjetnicom. Duge ljetne dane provodili smo u jednostavnim kućanskim poslovima: James brinući za svoj povrtnjak, Bernardine pekući kruh i dopuštajući mi da joj zabrašim kuhinju. Moji baka i djed nisu to fizički pokazivali, ali je njihova ljubav bila očita u svim sitnicama koje su činili jedno za drugo.

Bernardine i James su bili u braku pedeset godina i sjećam se da sam se kao tinejdžerica pitala kakvo to čudo ljubavi može zadržati ljude zajedno gotovo trostruko duže nego što ja živim. Baka je još osam godina nadživjela djeda. Nasljeđe koje su mi u srcu ostavili bila je moja ambicija da pronađem muškarca s kojim ću imati odnos kakav su njih dvoje imali. Ljubav toliko jaku da potraje

polu stoljeća.

Oduvijek sam znala da se želim udati. Hodala sam s gubitnicima, i gadovima, i simpatičnim, ali ne pravim tipovima. Brak je bio isuviše važan da bih pristala na kompromise. Znala sam to ijednom ili dvaput kad sam se zaljubila, u zadnji sam se tren spasila kobne pogreške. Iako, sad kad razmišljam o tome, shvaćam daje uvijek bolje slijediti srce nego glavu.

Na kraju sam se udala za jednog od onih simpatičnog, ali ne pravog tipa jer je moja glava rekla mom srcu da bi mi to mogla biti zadnja prilika. Biologija i loša sreća urotile su se protiv mene i na prevaru me dovele do osjećaja nalik ljubavi. S Danom to nikad nije bilo ono pravo, a mora biti. Lažna ljubav neće potrajati. Naivno je vjerovati suprotno.

Uživala sam u jednom od onih poslijepodneva samougađanja koja si čovjek može priuštiti kad živi sam. I pritom ne mislim na pjenušave kupke, maske i slično što vidite u časopisima. Mislim na isključeni telefon i samosažalijevanje. To se nije događalo baš često, ali jednom godišnje bih (često negdje oko rođendana) uzela slobodan dan i provela ga u krevetu s osjećajem krajnjeg jada. Nije to bilo ništa tako ozbiljno kao depresija, samo moja iskrivljena inačica vremena »za mene«.

Druge su djevojke meditirale i vježbale jogu. Ja bih se povukla u krevet s bocom Jack Danielsa i paketom čokoladnih keksa. Nakon dvadeset i četiri sata neprekidnog gledanja televizije, izašla bih čeznući vidjeti svoje prijateljice i općenito, zadovoljnija svojim životom.

Budući da sam bila slobodnjak, ponekad sam si mogla udovoljiti. Nakon sretne prilike na samom početku karijere: popela sam se na ljestvici časopisa o hrani, od kuharske pomoćnice preko kušačice recepata i pomoćnice stilista, do glavne novinarke i stilistice. Prije nekih pet godina umorila sam se od izdavačke politike, poslovnih odijela, ulagivanja i napora svakodnevnog odlaska u ured. I tako sam na svoj trideset i treći rođendan dala otkaz na mjesto glavne urednice najprodavanijeg američkog časopisa o hrani i upustila se u slobodnjačke vode. Već nekoliko dana kasnije, obratio mi se jedan agent i otad sam objavila tri razmjerno uspješne knjige recepata. Uz to smišljam i iskušavam recepte za prehrambene tvrtke i uživam u osebnom, no nimalo manje primamljivom sporednom zanimanju prehrambene savjetnice bogatim domaćicama otmjenih zabava. Dobro kotiram u prehrambenoj industriji i za moj se posao »zna«, što znači da samo što mi se nije ukazala velika prilika, priča se o televizijskoj emisiji.

Dakle, bila sam tipično dijete baby-boom generacije. Sjajna karijera, samopouzdanja na pretek, gomila toga za ponuditi — ljubavni život prava katastrofa. Onoga dana kad sam upoznala Dana, moja je odluka da se hiberniram bila potaknuta osjećajem povrijeđenosti zbog jedne druge budale. Nakon petnaest godina koje sam provela kao vodeći stručnjak za hranu, čovjek bi pomislio da sam već sve naučila o sindromu »šefova kuhinje i fotografa čije vrijeme tek dolazi«. O muškarcima čiji ih osjetljivi ego navodi na želju da tvoj rad proglase manjkavim, ženskim. Jedino što te može utješiti kad te posere muški »talent« za hranu jest daje tih muških »talenata« toliko prokleta mnogo da nisu ni približno tako jedinstveni ni posebni kao što vjeruju. Oh, i vrlo malo njih je doista talentirano. Osim u odvođenju tridesetogodišnjih neudanih žena u krevet, za što, prema mojem mračnom iskustvu, nije potrebno mnogo više od dvije votke-martini i mnogo manje šarma, nego što želim priznati.

Međutim, za ženu je otrežnjujuća spoznaja daje dovoljno stara i moćna da ima uspješnu karijeru. U svakom slučaju, dovoljno otrežnjujuća, da opravda slobodan dan koji će provesti, opijajući se. Ronan, šef kuhinje, bio je klasični neromantik, poševili smo se, mislila sam da će nazvati, ali nije. Dva tjedna kasnije pojavio se na nekom otvorenju s manekenkicom pod rukom. Pokušala sam biti cinična, ali kad dođeš u određene godine, ogorčenost izgleda previše ružno pa moraš zanemariti povrijeđenost. Bila je to mala rupica, ali sam seja osjećala ispuhano i tužno onoga dana kad mi je u život ušetao Dan.

- Protupožarna vježba, gospođo...

Domar zgrade mijenjao se svakih nekoliko godina, ponajviše zato što je stan koji bi im bio

dodijeljen, bio prljava rupčaga bez prozora u prizemlju zgrade. Ja sam bila na nekom fotografiranju kad je Dan kao »novi domar« obišao sve stanare. Mislim da je na novom poslu bio tek nekoliko tjedana kad sam ga upoznala.

- Gospođo, moram vas zamoliti da sudjelujete u vježbi.

Mrzim kad mi kažu »gospođo«. Osjećam se starom i čangrizavom.

- Gospođo, to je za vašu vlastitu sigurnost.

I tako sam postala stara i čangrizava. I u ovom slučaju pijana.

Širom sam otvorila vrata: - Zar očekuješ da ću stajati na ulici ovako odjevena? — mahnula sam rukavima pidžame prema njemu. Zatim sam zalupila vratima u odgovor na vlastito retoričko pitanje: — Ne? Onda odjebi!

Još dok sam to govorila, najednom sam postala svjesna da je novi domar nevjerojatno zgodan. Ne samo prihvatljivog izgleda koji bi u kombinaciji s osobnošću mogao pretvoriti prosječnog muškarca u pravu priliku. Ne, on je izgledao glatko i istesano kao s reklame za pjenu za brijanje. Izgledao je kao muškarac za kojim sliniš kao tinejdžerica, prije nego što ga prerasteš, shvatiš da su manekeni ili nedostupni, ili okorjeli homoseksualci.

Naravno, pametna žena u srednjim tridesetim godinama života, zna da izgled nije važan. Posebice, dok otire mrvice četvrtog čokoladnog keksa s rubova svog flanelskog kućnog ogrtača. Važno je ono stoje unutra, a to je, u mom slučaju, gomila bourbona i plinova.

Mora da sam u nekoliko sekundi našeg razgovora vidjela nešto u Danovim očima, neku klicu želje jer sam se bez ikakvog očitog razloga — malo uredila. Ništa tako ekstremno kao što je brijanje čitavih nogu ili nešto slično, ali sam se u pijanoj izmaglici ipak malo počesljala i oprala zube, i zamijenila pidžamu za nešto malo više seksi, stoje, budimo iskreni, mogla biti i obična, čista trenirka.

Dan se vratio sat vremena kasnije, kad je vježba bila završena i, iako se nisam iznenadila njegovom posjetu, sjećam se da sam se šokirala shvativši daje doista onako zgodan kako mi se učinilo. Još je šokantniji bio način na koji su me njegove tople oči boje lješnjaka promatrale, s neskrivenom mješavinom požude i divljenja. Kao da sam najljepša žena na kugli zemaljskoj. Nitko me nikad ranije nije tako gledao i poželjela sam se nasmijati. Pozvala sam ga u stan i on je oklijevao na pragu, kao sluga na zabavi neke vojvotkinje.

Zavesti Dana bilo je najlakše što sam ikad učinila. Obično samo sjednem i čekam da me pitaju. Ne treba me puno nagovarati, ali nikad ranije nisam preuzela inicijativu.

Međutim, Dan je izgledao tako nervozan, tako očaran, da sam bila sigurna u sebe. Samouvjerena. Seks je bio fantastičan i sviđao mu se svaki centimetar mojega tijela na način koji me je zbunio. Bio je neodoljivo zgodan i od samog je početka bilo nečeg utješnog i sigurnog u seksu s njim. Ali, iako mi je to laskalo, duboko u sebi znala sam da Dan nije moj tip.

Mene privlače umovi, ne tijela, a nas dvoje nismo imali ništa zajedničkog.

Kad sad razmislim o tome, strah me je da sam zavela Dana samo zato što sam se osjećala prljavom i pijanom, i samom. Oh, i naravno — zato što sam mogla. Otrovna kombinacija koja je s vremenom ozakonjena brakom.

Kombinacija koju se teško može smatrati temeljem za sretan brak.

2.

Ono poslijepodne seksa s Danom nekako se razvilo u ugodnu vezu. To je bilo dobro ili loše, ovisno kako gledate. Ukratko, Dan me pokrpao i pomogao mi da se osjećam bolje, ali moji su osjećaji prema njemu uvijek bili nekako zatamnjeni onim lošim tipom prije njega. čak i ako je taj šef kuhinje bio pravi idiot, još uvijek me je mogao povrijediti. Među nama je bilo kemije, iako otrovne. Dan nije imao takvu moć nada mnom. Zнала sam da nikad ne bi učinio ništa čime bi me povrijedio, ali sam ponekad željela da to učini. Jer, zacijelo je bolje osjećati povrijeđenost nego ne osjećati ništa.

Možda situaciju prikazujem gorom nego stoje bila. Gajim ja osjećaje prema Danu, naravno da ih gajim. I kad sam se udala za njega, mislila sam da ga volim.

S Danom sam se osjećala dobro. Bio je sjajan u krevetu, s njim sam se osjećala dobro u vlastitom tijelu. Smatrao me božanstvenom, želio me, a to nije, da budem iskrena, bilo nešto novo. Volim kuhati i volim jesti pa nisam baš zečica za plažu. Meni to nikad nije predstavljalo problem, ali je Dan svejedno bio prvi muškarac uz kojega sam osjećala da ne moram skrivati svoje tijelo. Uvijek nije govorio koliko sam seksi i pametna, kako super kuham, kakvo sjajno tijelo imam. Od samog početka, od onog prvog poslijepodneva. Prema njegovim riječima, davno se prije zapalio za mene

— Dan Mullins bio je ludo zaljubljen u mene. Bio je toliko siguran da me želi oženiti, toliko uvjeren da me može usrećiti da sam mu povjerovala.

Nakon samo tri mjeseca, rekao je: — Udaj se za mene.

Nije me pitao hoću li niti rekao da misli kako bi bilo dobro da se vjenčamo.

Samo: »Udaj se za mene. Znam da te mogu usrećiti.«

Nitko me nikad ranije nije zaprosio i djelić mene znao je da nitko više ni neće. Imala sam trideset i osam godina i željela sam vjerovati u nešto: u živjeli su sretno do kraja života, u njega. Stoga sam pristala.

Dopustila sam si da me obuzmu pripreme, iako sam znala da one nisu bitne. Haljina, torta, prostor, kanapei: moja je udaja bila najveće, najglamuroznije fotografiranje koje ću ikad organizirati. Ukoliko sam te pojedinosti koristila za odvrćanje pozornosti, barem nije to bilo zajedničko sa svakom budućom mladenkom. Udaja je bila silno važna. Silan događaj. Svi su željeli djelić mene. Doreen, modna urednica i moja najbolja prijateljica, okupila je oko mene čitav svoj modni tim i svi su se rastopili.

- Europsko vjenčanje — hoću reći, to je ove sezone pravi hit.

- Ona je Irkinja. To se ne računa.

- Zašto? Pa Irska je u Europi. Nije li?

- Fizički, da. Ali glede mode? U Kanadi.

- Oh.

- Da vidimo Swarovskog — razmišljam o kristalnom uskom ovratniku da odvratim pozornost od dupeta broj četrdeset i šest.

Uživala sam u uloji princeze, ispraznosti i vrpoljenju. I kao u časopisima, dan vjenčanja ispao je najsretniji u mom životu.

To je bilo djelomično zbog osjećaja povezanosti s majkom umjetnicom, kojeg sam tog dana iskusila. Niamh (uvijek sam je zvala imenom) doletjela je na vjenčanje iz Londona. Oduvijek sam željela konvencionalnu majku koja će peći kolače, ali me Niamh stalno pokušavala pretvoriti u prijateljicu umjesto kćerke. Nismo se toliko sukobljavale, koliko smo imale različite svjetove. Moja majka i ja imale smo malo zajedničkog. Ja sam bila pragmatična i konvencionalna, navodna buntovnica protiv njezine kaotične, promiskuitetne prirode. Kad se odselila u Europu, malo smo se otuđile. Razgovarale smo telefonski svakih nekoliko mjeseci, ali nikad nisam osjetila potrebu otići joj u posjet, a njoj je siromaštvo uvijek služilo kao izlika da ne dođe u posjet meni. I tako je uspjelo proći pet godina da se nismo vidjele.

Gotovo sam pomislila i ne pozvati je. Ne zato što nisam željela da Niamh bude na mom vjenčanju valjda sam se jednostavno, ispod sve te silne naizgled ravnodušnosti prema njoj, bojala da se ona, pozovem lije, neće pojaviti. Moja majka načelno nije odobravalala brak i često je tvrdila da su njezini roditelji bili nesretno oženjeni. Ja se nisam slagala s njom, ali nijedna ni druga se nismo željele svadati oko toga. Mislim da je Niamh bila povrijeđena jer sam ja naizgled bila bliskija s njezinim roditeljima nego s njom, a ja sam uvijek bila u strahu da bi ona mogla prijeći zaštitničku roditeljsku granicu i reći mi stvari koje nisam spremna čuti.

To što se moja majka uopće pojavila bilo je samo po sebi iznenađenje. Večer uoči vjenčanja upoznala je Dana i kad se on vratio u svoj stan, ona i ja smo dugo ostale budne pijući u mom apartmanu u Plazi.

- Sviđa mi se — rekla je mnogo kasnije kad smo obje bile dovoljno pripite da bismo bile iskrene, ali ne toliko pijane da se toga kasnije ne bismo sjećale, iako znam da nije važno što ja mislim. Kratko sam negodovala prije nego stoje ona rekla: — Bernardine bi se svidio.

Pitala sam se ima li pravo to govori samo zato što je u meni osjetila nesigurnost.

- Djeluje pouzdano.

Bila je to apsolutno nepozvana izjava. Rame uz rame s velikim pitanjem prije vjenčanja: Voliš li ga? Riječi su bile pogrešne, i vrijeme je bilo pogrešno, i iako sam znala da Niamh time misli samo dobro, s novom sam tugom požalila za bakom. Prošlo je deset godina od njezine smrti, ali moja je ljubav prema njoj još bila živa. Željela sam da je uz mene, ne samo da odobri moju udaju za Dana, nego zato što sam osjećala da nije ispravno učiniti tako velik korak bez nje.

Niamh kao da je to osjetila jer je rekla: — I meni nedostaje. — Pogledala me na onaj svoj upitan način kao da nikad nije posve sigurna što mislim, a zatim prišla kovčegu i izvukla nešto iz prednjeg džepa. Bila je to velika, pohabana smeđa omotnica.

- Otvori je - rekla je.

U omotnici je bila hrpa prašnjavih ružičastih i sivih bilježnica. Odmah sam prepoznala da je riječ o bilježnicama koje prodaju u pošti u Aghamoreu. Moja je prva kuharica napisana u jednoj takvoj bilježnici nebeskomodroj, naslovljenoj »Recepti bake B.« Pisala sam je od svoje desete do dvadesete godine i još sam je uvijek skrivala na dnu kuhinjske ladice. Želudac mi se stisnuo kad sam uzela jednu bilježnicu i preletjela pogledom preko ponosnih nakošenih slova bakinog samouvjerenog rukopisa.

- To je njezina životna priča - od dvadesete nadalje.

- Jesi li je pročitala?

Niamh se iznenadila pitanju. S pravom. Pitanje je bilo glupo, ali nisam se mogla othrvati osjećaju blage ljutnje što mi te bilježnice ranije nije nikad spomenula.

— Naravno da sam je pročitala. Ja sam njezina kćerka. To »ja sam« rekla je kao da je Bernardine još uvijek živa.

— Nisam ti ih dala ranije jer...

Pokušala sam opustiti lice kako ne bih izgledala ljuta.

— ... jer — valjda sam čekala pravo vrijeme.

Osjetila sam zametak svađe u glavi, ali sam je obuzdala i u tom je trenutku Niamh ispružila ruku i uhvatila moju.

— Ona te još uvijek voli — rekla je. — I ja te volim.

Niamh je vjerovala u one stvari o zagrobnom životu koje sam ja smatrala glupostima. No, svejedno me je njezin blagi glas naveo da učinim nešto što sam kao dijete veoma rijetko činila. Naslonila sam glavu na majčine grudi i ostala tako, dok neobičan miris njezinoga parfema i nepoznat dodir njezine bluze na mom obrazu nisu izbljედjeli, dok nije nestalo sve, osim utjehe njezina zagrljaja. Dok me Niamh milovala po licu, osjetila sam kako kroz njezine ruke cure generacije majki. Na trenutak mi se učinilo da me ponovno grle snažne Bernardinine ruke.

Ne znam koliko sam dugo tako ležala, ali kad sam se uspravila, znala sam, deset godina nakon Bernardinine smrti, da sam napokon prihvatila da je više nema. Znala sam sa sigurnošću da će moj sljedeći projekt biti prilagoditi njezine recepte u kuharicu i daje moja majka u pravu, dosad se nisam mogla prihvatiti čitanja Bernardinine priče.

No, još uvijek nisam bila sigurna u svoju odluku da se sutradan udam za Dana. Samo sebi sam rekla da je to predbračna nervoza i da se to svima događa. Bojala sam se da će mi Niamh, izreknem li svoje strahove naglas, reći da odustanem i da neću imati dovoljno odlučnosti postupiti protivno njezinom savjetu.

Imali smo tradicionalan katolički obred, Niamh me dovela do oltara i predala Danu. Doreen mi je bila djeveruša. Dok sam u svojoj širokoj haljini stajala ispred oltara, ispunila me spoznaja da je to upravo ono što sam oduvijek željela. Istodobno nisam mogla vjerovati da se to doista događa. Svi koje sam poznavala, s osmijehom su me promatrali. Bio je to najdojmljiviji trenutak u mom životu. Najljepši od svega što sam ikad doživjela. Bila sam dio bajke za koju sam mislila da sam je davno ostavila iza sebe, a sad sam shvatila daje čitavo vrijeme samo spavala u meni. Nada je sa svakom godinom koja je prolazila sve više rasla i bivala sve dublje zakopana. Ali, dok sam se jecajući približavala ostatku svojega života, došla je poput bujice i posve me preplavila. Dan je bio muškarac koji mi je to omogućio.

Dan je bio siguran da me može usrećiti, ali bio je u krivu. Nitko ne može usrećiti drugu osobu, mora usrećiti samoga sebe. Vjerovala sam da me Dan voli, ali sad znam da to nije dovoljno. I ja moram voljeti njega.

Priznajmo - ne možeš se prisiliti nekoga voljeti, ako kemije jednostavno nema.

*FAL IOCHTAR, ŽUPA ACHADH MOR,
OPĆINA MAYO, IRSKA, 1932.*

GIGA

3.

Lako je kad je ljubav čista. Pojavi se brzo i žestoko kao tuča i često jednako brzo prođe. Ispuni ti srce i kad ode, osjećaš se šuplje kao prazna spilja.

Ali postoji i drugačija vrsta ljubavi. Ona koja dolazi toliko sporo da ti se čini da uopće nije ljubav. Raste svakoga dana, ali tako nezatno da jedva zamjećuješ. Jednom kad se tvoje srce napuni ovom starom ljubavlju, više nikad neće biti prazno.

Ja sam upoznala obje ove ljubavi i svejedno ne bih voljela da moram birati između njih.

Iako sam veoma dugo vjerovala da sam izabrala.

Onog trenutka kad sam ugledala Michaela Tuffyja, sva ljubav i odanost koju sam do toga dana osjetila, postala je beznačajna. Već od samog pogleda na njega, osjećala sam vrelinu vlastite krvi. Prvi put kad su nam se oči srele kao da me obilježio; otad pa nadalje, određivat će me ljubav prema njemu.

Čitavog mog života - koji je bio dug i prožet osjećajima supruge, majke i bake — nisam zaboravila

kakav je osjećaj tako se odmah i tako posve zaljubiti. Pošla bih za njim na kraj svijeta. Umalo sam izgubila mladenački optimizam shvativši da ne mogu.

Naš prvi susret zbio se na *zabavi** u kući Kitty Conlan. Kitty je bila nadarena za spajanje parova, a u to vrijeme u Achadh *Moru** nisi mogao ništa drugo doli raditi i čekati. Neplodna, nepopustljiva zemlja i teška povijest gladi i krvave politike okupacije značila je gotovo potpuno iseljavanje iz našega kraja u Englesku i Ameriku. Mi koji smo ipak ostali, sačinjavali smo tek pola općine i nismo znali jesmo li sretni što smo još kod kuće kad je većina naših obitelji i susjeda u New Yorku ili Londonu. Ponekad se činilo kao daje svaki od stotina tisuća iseljenika sa sobom uzeo šaku zemlje područja Mayo i uznemirio tlo pod našim nogama. čekale smo da se naši muškarci vrate s ljetnog vađenja krumpira u Yorkshireu, u novim jaknama kao znakom pustolovine, sa sjajnim smeđim novčarkama kao znakom obilja. U međuvremenu smo se morale zabaviti kako god smo znale, gledajući jedne druge.

Nisam imala ništa protiv da me gledaju. Po prirodi sam bila drska. Neki su me smatrali razmaženom, ponekad čak i moja vlastita majka.

— Ta na svemu želi pekmez!

Sjećam se kad je to rekla svojoj sestri, teti Ann, onoga ljeta kad se ova vratila iz Amerike.

— Ništa joj nije dovoljno dobro. Želi da sve bude po njezinome. Stalno joj ponavljam

— Bernardine, život je težak.

Ali njoj je glava puna budalastih ideja.

Zaljublivanje je nedvojbeno spadalo među te »budalaste ideje«. Ljudi su se stalno zaljublivali, ali to bi rijetko završilo brakom. Brak je bio pitanje zemlje, sigurnosti i novca. Brak iz ljubavi smatrao se nesmotrenim. Sad kad razmišljam o tome, moja se majka vjerojatno bojala da će me moj idealizam dovesti do razočaranja i naposljetku očaja.

Bila sam jedina kćerka među trojicom braće, a otac je pio. U to vrijeme nitko nije ništa imao.

* u izvorniku se koristi irska riječ *spraoui*, u značenju zabava ili šport, kako se u to doba u Aghamoreu nazivala zabava u nečijoj kući. Zabave su često priređivale mještanke koje je zabavljalo »sparivanje« mladeži, no iako su na njima rođene mnoge ljubavi, malo ih je završavalo brakom.

* irsko ime za Aghamore, u značenju veliko polje

Žena je bila na milost i nemilost muškarcu i njegovoj spremnosti za rad. Ljenčina, bez obzira koliko zemlje imao, završio bi u ubožnici. Pijanac je bio još gori jer takav bi možda i naporno radio, a zatim potrošio i zadnji novčić u krčmi, uvjeren da na to ima pravo. Takav je bio moj otac. I stoga je majka, uz to stoje vodila kućanstvo, na farmi radila poput roba. Uzgajala je svinje za jednog mesara u Ballyhaunisu i prodavala jaja nekom trgovcu živežnim namirnicama u Kilkellyju. Obojica su brižno pazila da posluju isključivo s majkom. Shvatili su kakav je moj otac i da su nam oni jedini izvor prihoda. Bili su pristojni ljudi i dobra cijena koju su majci plaćali nedvojbeno je odražavala njezin očaj. Oskudica je majku učinila ogorčenom, pogurenom, hladnom ženom, s jedva dovoljno snage da zanovijeta. Bila je nesretna. Vidjela sam nevolju koja ju je takvom učinila i bila odlučna pod svaku je cijenu izbjeći. Spasila me mamina starija sestra, Ann. Kronična usidjelica. Ann je 1910. godine otišla u Ameriku i postala švelja jednoj imućnoj Amerikanki iz otmjenih krugova. Vratila se u tridesetima kao »milijunašica« — stoje u našoj neimaštini bio opis za nekoga tko je imao više od jednog kaputa.

Teta mi je pričala o New Yorku. čitala je knjige i živjela lagodno, s mnogo novca i bez muškaraca o kojima bi morala brinuti. Voljela je biti u mom društvu i često molila majku da prespavam kod nje. Navečer bismo činile sve što bi nam bilo po volji. Pekle smo slasne krumpirove kolačiće, mazale ih maslacem i majčinim kiselim pekmezom od ogrozda i pohlepno ih jele, pretresajući pojedinosti iz života susjeda. Ann mi je pričala šokantne priče o njihovim rođacima u Americi: sin jedne oženio se Židovkom, drugi je poginuo boksajući golim šakama u nekom baru. Ja bih za nju krvavim pojedinostima nakitila manje zanimljive priče o svađama oko međa. Za mene je Annina kuća bila palača puna egzotičnih, prekrasnih stvari — s vazom od teškoga stakla boje mačjega oka u kojoj je stajala jedna ruža, sa stolom od hermelina, dva crvena jastuka sa zlatnim obrubom, svilenim kimonom bogato izvezenim krizantemama i božurima.

Odnos s ovom glamuroznom tetom izdigao me iznad običnog življa u selu. Tako sam barem ja mislila, a tako su mislili i mnogi momci u okolici, koji su me smatrali jednom od zgodnijih djevojaka među sve manjom zalihom mogućih žena u župi.

A menije posve odgovala biti uzdignuta visoko na pijedestal, s dugim crnim kovrčama i malim prečastim nosićem visoko u zraku. Oni koji bi mi imali dovoljno hrabrosti pristupiti, ubrzo bi se posve obeshrabrili od moje ravnodušnosti. Namjeravala sam otići iz Achadh Mora kad prođe ljeto. Teta Ann još je uvijek bila u kontaktu sa svim svojim prijateljicama u Americi i zacijelo bi mi platila put preko oceana. Bila sam hrabra i pustolovna djevojka. Nisam se namjeravala iseliti zbog pukog opstanka nego s Ann, kao životnim uzorom, zbog uspjeha. To bih i učinila da se nisam zaljubila.

Ljubav sve mijenja, ali ne uvijek nabolje.

Ann nije bila sa mnom na zabavi Kitty Conlan te večeri. Udovicu je smatrala budalastom ženom koja svojim smiješnim namještanjem udovoljava hirovima mladeži iz župe. Uz to, muškarcima je bilo dopušteno piti, iako je društvo bilo miješano, a Ann se to nije nimalo svidalo. Kad je bila riječ o ljubavi i piću, bila je prava čistunka. Gledajući na to sad, kad sam i sama starija, vjerujem da Ann svom usidjelištvu nije bila onoliko predana koliko je djelovala. Možda je u mladim danima doživjela razočaranje. To bi u svakom slučaju do određene mjere objasnilo ono što se dogodilo između nas.

Kittyn je salon bio malen i vatra u kaminu rasplamsana pa se mnoštvo povremeno moralo raštrkati napolje na hladnoću, kako se ne bi ispeklo živo. Joe Clarke se vratio sa stanke i ponovno prihvatio harmonike. Rođakinja Mae i ja smo hihotale oko nečeg nevažnog kad me ona gurnula laktom u rebra i kimnula glavom prema vratima.

Tad sam shvatila da istodobno plutam i tonem.

Prostorija je postala ogromna dok se mnoštvo povlačilo u bijele zidove, a jedino mi se Michael približavao. Sa svakim korakom znala sam da je najodvažniji, najjači od svih nas jer se nisam mogla pomaknuti. Na trenutak mi se učinilo da možda uopće ne mari za mene jer bi inače i on bio paraliziran jednako kao i ja. Nije rekao ni riječ, samo je ispružio ruku prema meni kako bi me poveo na ples. Kad su nam se ruke dodirnule, mojim je tijelom prostrujila vrelina uzbuđenja i pomislila sam da će me noge izdati. Ali nisu.

Plesali smo, čitavo me vrijeme gledao ravno u oči i nije rekao ni riječ. Ostavši bez uobičajene drske zlovolje, zacrvenjela sam se bojom grimiza, tako da su svi susjedi mogli ponijeti novosti o našoj velikoj romanci sve do Kilkellyja, Knocka i Kiltimagha. Da su Bernardine Moran iz [Faliochtara*](#) u župi Achadh Mor i mladi Amerikanac po imenu Michael Tuffy, čija se majka vratila zatražiti imanje svog pokojnog supruga, Michaela starijeg, koji je tragično preminuo u New York Cityju nekih šest godina ranije, plesali.

Ljudi su govorkali, ali kao što sam rekla, meni to nikad nije smetalo. Tračevi i istina hrane se jedni drugima. Ako je naša ljubav bila velika, govorkanjem je postala još veća. Kod nas u irskim okruzima govorkanja donose pritisak. Neka samo nagađaju, rasprave tisuća tračERICA uz vatricu kamina samo su dodale ulje na našu propupalu strast.

Michael i njegova majka su bili stranci u Achadh Moru, ali dočekali smo ih s dobrodošlicom kakvu rijetko iskazujemo vlastitom rodu. Povratnici kao stoje bila teta Ann kao da su onime što se moglo dogoditi podbadali one koji nisu otišli. Od njih se očekivalo da se ničim ne ističu i da utonu u tmuran, močvaran krajolik kao da ga nikad i nisu napustili. Ljudi kao Maureen Tuffy i njezin zgodan sin bili su nešto drugo. Posve autentični - imali su američke naglaske i nisu rođeni u neimaštini našega kraja, nego su ovamo došli po vlastitom odabiru. Smatrali smo ih divnima jer su nas smatrali vrijednima njihovoga društva.

Nisam mogla vjerovati daje Michael odabrao mene, ali kad sam bila s njim, osjećala sam se tako lijepom da mi se činilo da me mogao odabrati i sam kralj. Moju je nevjericu ublažavao osjećaj da ga poznajem čitav život i sigurnost da ću biti s njim do dana svoje smrti.

Što smo činili, kamo smo išli, što smo jedno drugome rekli, jednako je beznačajno sad kao što je bilo i tad. Šetali smo poljima, pili čaj s mojom tetom, odlazili na iste mise. U dane tržnice, stajali smo jedno nasuprot drugome, svaki sa svoje strane glavne ulice u Kilkellyju, poglede su nam

prekidale krave i kola i oboje smo se pitali kakvo nas je to čudo spojilo u ovom olujnom kutku svijeta. Jedno u drugome vidjeli smo Boga i to nam je možda bio jedini grijeh. To što smo imali bilo je rijetko, no ipak, nakon svega što se otad dogodilo, vjerujem daje bilo istinito. Bila je to ljubav kakvu budale čekaju čitav život, da bi potom umrle nevoljene i ogorčene kad im izbjegne. Možda me na kraju spasila samo ta spoznaja.

Spoznaja da se moja ljubav prema Michaelu Tuffyju ne može ponoviti.

Nismo se vjenčali, iako smo to ozbiljno namjeravali.

Na prijedlog njegove majke, naši su se roditelji sastali u jednom hotelu u Ballyhaunisu. Moj je otac, bez obzira koliko se puta okupao i obrijao, izgledao kao kuhana šunka u odijelu. Majka je već bila nervozna i zgranula se kad se spomenuo novac, iako je i sama vidjela priliku koja joj se ponudila. Bila je to mala cijena za vječnu sreću njezine kćerke. Gospoda Tuffy je očito bila imućna žena i tražila je samo znak poštovanja.

U svakom slučaju, svi smo znali da će teta Ann drage volje dati potreban novac. Nitko neće biti sretniji od nje da se udam u tako uglednu obitelj — i to iz ljubavi. Ni sama mi nije mogla poželjeti ništa bolje.

Kad je odbila platiti moj miraz, Ann nije tvrdila da nema novca. Svi smo znali da si taj iznos itekako može priuštiti. Najprije nas je uvrijedila ne ponudivši sama novac, nego čekajući da je majka zamoli. Bilo je to poniženje kakvo moja majka nikad ranije nije morala pretrpjeti, Ann je nebrojeno puta u prošlosti diskretno pomogla našoj obitelji.

Majka mi nije dala nikakvo objašnjenje. Samo je rekla da nema novca i da se zato ne mogu udati za Michaela Tuffyja.

Preklinjala sam majku da se vrati i zamoli ponovno, ali je ona to odbila. Zaprijetila sam da ću pobjeći s Michaelom. Michael i ja smo bili suđeni jedno drugome, ništa nas nije moglo razdvojiti. Kakve veze imaju naše obitelji, kakve veze ima novac? Kad sam odlučila planirati bijeg, njega više nije bilo. Vratio se u Ameriku.

* Fal Iochtar - irsko ime za engleski Falleighter, u značenju niska živica

Znala sam da ga više nikad neću vidjeti.

Zavijala sam i čupala kose dok se otac i braća nisu prepali. Mjesecima sam se zaključavala u kući i s majkom sjeckala krumpire dok mi prsti ne bi prokrvarili, ribala kamen na podu dok mi koljena ne bi pomodрила.

Više nikad u životu nisam razgovarala s tetom i tek sam rijetko, i s velikim oprezom drugima govorila o njoj.

Kad je prošlo pet godina, bolje malo popustila. Shvatila sam da sam bila povlašćena što sam uopće doživjela tako rijetku ljubav i istodobno ukleta jer me ta ista ljubav unišćila za sve što će uslijediti. Glede braka — i sama pomisao na njega, bila je uvredljiva. Iako je dio mene znao da je neizbježan, u jedno sam bila sigurna: nitko i ništa nikad se neće moći mjeriti s mojom ljubavlju prema Michaelu Tuffyju.

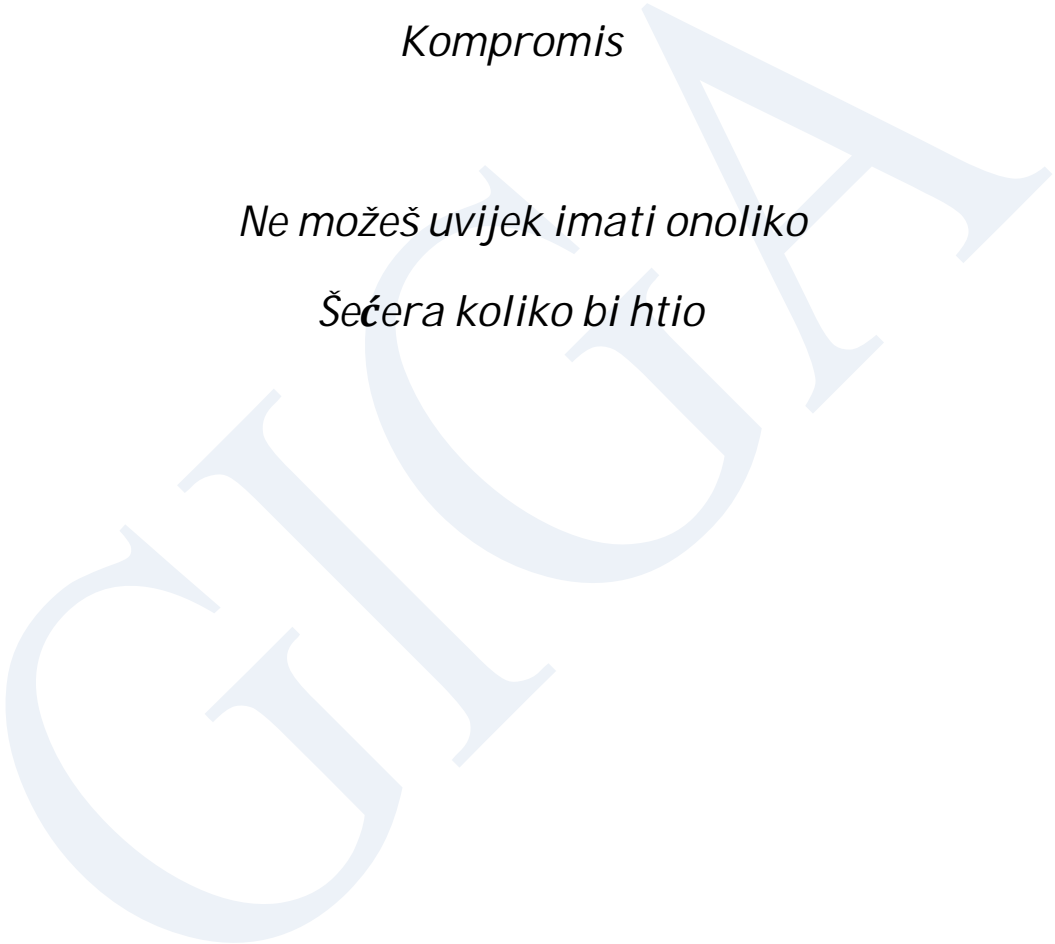
Njega nije bilo, ali sjećanje na njega obilježilo me za čitav život.

GIGA

Kompromis

Ne možeš uvijek imati onoliko

Šećera koliko bi htio

Pita od rabarbare

Rabarbari odreži vrhove i nareži je na male komade, veličine oko pola centimetra — od oka. Kad je rabarbara mlada, možeš je u pitu staviti sirovu. Potkraj kolovoza, kad je tvrda, ja je stavim u tavicu s malo vode i šećera i ostavim da se zagrije na štednjaku dok mijesim tijesto. Promiješaj 30 dag brašna s pola žličice soli, zatim umiješaj 2 male žličice šećera. Odreži 12 dag maslaca i prstima ga umrvi u brašno. Razmuti jaje s dvije žlice mlijeka i umijesi tijesto. Na dobro pobrašnjen lim razvaljaj 1,5 cm debeo sloj tijesta i prekrij ga rabarbarom i šećerom po volji. Ja ovu pitu volim slatku i mogla bih staviti do 3 žlice šećera. Jamesu je draža kiseliija, ali ja bih svejedno stavila žlicu šećera da ga ne otrujem. Prekrij ostatkom tijesta, a zatim stavi u srednje zagrijanu pećnicu i peci do sat vremena.

GIGA

4.

U New Yorku možeš kupiti sve osim rabarbare. Oh, rabarbaru iz staklenika možeš kupiti čitave godine. Blijedoružičaste, čvrste, debele stabljike, ali ako pitate ovu kuharicu, prevodenaste su da bi se na njih trošilo vrijeme. Ja želim tanke štapiće koji su nekoć divlji rasli na polju, iza kuće moje bake i djeda. Gorke zelene listove i izrazito crvenu stabljiku koja postupno prelazi u bijeli vrh. Bila je šokantno kisela, ali uz malo šećera dobila bi jedinstven, egzotičan okus.

Počela sam obnavljati bakine recepte. Bolno je ponovno vraćati u život sva njezina stara jela i posve jasno da nisam ni izbliza spremna čitati njezina sjećanja. Dok prelistavam svoje stare, pohabane bilježnice, čujem kako me savjetuje dok mjerim i važem, kao da je sa mnom. Ali može mi odgovoriti samo na ona pitanja na koja već znam odgovor, kao što je na primjer koliko unci ide u šalicu šećera. Nema je da mi odgovori na jedino pitanje koje joj doista moram postaviti, a to je što misli o Danu. Pitam se bi li Bernardine spojila mene i Dana i kad sam nesigurna, čeznem daje sa mnom. Kad bih barem znala njezino mišljenje, mislim da bi mi pomoglo. Pretpostavljam kako mi treba netko drugi da bih bila sigurna u sebe. Znam da to nije moguće i možda sam upravo zato odlučila poslušati mišljenje osobe koja mi ga, budimo iskreni, nikad neće moći dati.

Sad kad sam reorganizirala stan i pregledala nakupljenu gomilu starudije koju sam godinama izbjegavala, moram posve zaroniti u ovaj kuharski projekt kako bih mogla ignorirati činjenicu da Dan želi da se preselimo u Yonkers.

Hamptons? Naravno. Brooklyn? Da. Bronx? Možda. Ali, Yonkers?

Dan ondje ima kuću, koju s povremenim prekidima renovira zadnjih pet godina. Nisam je otišla pogledati jer sam je, ako mene pitate, smatrala još jednim ulaganjem. Bilo je lijepo znati da se udajem za tipa koji ima kuću, ali nikad mi nije palo na pamet da bi on htio da živimo u njoj. Za mene je ta kuća bila građevinski projekt vikendom, kojemu bi se Dan posvetio kad sam ja na putu. Dan i ja smo doista često izlazili jedno bez drugoga. Ja njega nisam vodila na poslovne prijame i spretno sam izbjegavala druženje s njegovim »američkim Ircima« s kojima se nalazio na piću. Da nisam, možda bih bila svjesnija činjenice da nemamo baš ništa zajedničkoga.

Dan je započeo šeptrljiv razgovor o tome kako na Manhattanu postaje »doista gužva« i »doista opasno«, kako bi me polako pridobio za svoju glupu zamisao o preseljenju. Ne znam što je gore. To što on želi da izgubimo dva super stana na Upper West Sideu ili činjenica daje doista mislio da ću razmisliti o preseljenju u Yonkers.

Ali, to je tek jedna od »stvari koje na Danu mrzim«.

Popis u mojoj glavi raste tako brzo da sam spoznala zapisivanjem da njegova moć nada mnom slabi.

Želi se preseliti u Yonkers.

Nokti na nogama su mu predugi i grebe me u krevetu.

Nosi karirane košulje.

U kupaonici drži kataloge ribičke opreme.

Previše je krupan i previše bučan — drnda po stanu tako da uvijek znaš da je ondje.

Vrpolji se i koristi seljačke riječi kad je nervozan.

Instant kava. Draža mu je instant kava? Neka mi to netko objasni!

Ujutro ustaje prije mene i budi me s čajem. Zbog toga se osjećam krivom.

Zaboravlja mi staviti šećer u čaj.

Napući usne prije nego što kaže nešto što smatra pametnim.

Misli da je pametan. Sinoć mi je rekao da smatra kako nije ništa propustio zato što nije išao na fakultet.

Zapravo — znate ono što sam rekla, da popis gubi moć kad je zapisan? Nije istina. Jedina moć koju imam je u ovom popisu, skrivenom ispod moje strane kreveta. Kad Dan navečer krene prema meni ili se ujutro nasloni na mene, znam daje ondje. Taj popis više od čega drugoga otkriva kakva sam kučka, a ni to mi nimalo ne pomaže. Mrzim sve na Danu. Jedino kad ga mogu pogledati i ne pomisliti »mrzim te« jest kad ga pogledam i pomislim »što sam to učinila?« Otrov ili panika. Izaberite, jer to je sve stoje u ovom trenutku na ponudi u mojoj glavi.

Otkad smo prohodali, Dan više-manje živi u mom stanu, ali kad smo se vratili s medenog mjeseca, obredno smo preselili i njegove stvari. Imao je gomilu stvari za koje nisam ni znala da ih ima: sanduke starih ploča, hrpe jeftine grnčarije, odvratne mornarsko modre sintetičke jastučnice, stare časopise iz ranih osamdesetih, da spomenem samo neke. Dok sam promatrala kako sve to gomila u hodniku moje savršene palače minimalizma i sretno dovlači još jednu kutiju prašnjavih video kaseti, najiskrenije sam pomislila da ću povratiti. Na kraju, osjetivši da sam nesretna sa svim tim neredom, Danje većinu tih stvari vratio natrag u svoj stan. No, ne mogu zauvijek ostati ondje i oboje to znamo.

Dok smo hodali, bilo je utješno imati ga u svom prostoru. Ali sad kad Dan ima pravo biti ovdje, nekako se čini pogrešnim. Iznenada, kao da mijе ukrao privatnost, a intimnost ne bi smjela biti nametljiva, zar ne?

Opsjela me osoba za koju se jedino mogu pretvarati daje ne prepoznajem. Dopustite da vam predstavim moje najgore ja: nezadovoljnu tinejdžericu, čangrizavu sveznajuću studenticu. Vratila se, živi u mojoj glavi i ne plaća stanarinu. I samo prigovara i kritizira, i posprdno se smije Danu, i otužnoj, tridesetinesetogodišnjoj očajnici koja se udala za njega. Zla je i mrzim je. Ipak, zasad je ona jedino društvo koje imam. Ne mogu nikome reći što se događa. Moje neudane prijateljice sve će reći: »Što? Ne voliš ga! Moraš smjesta otići!« Moje udane prijateljice će reći: »Ljubav? Daj se saberi, curo, pa govorimo o braku.«

Nisam to željela kad sam se udala za Dana. Nisam mislila da ću se pretvoriti u ovakvu osobu. Praktički sve što ovih dana glasno izgovorim sitničava je pritužba maskirana u pitanje: »Je li perilica za sude još puna?« »Jesi li zaboravio kupiti pastu za zube?« »Misliš li da bi mogao razmisliti o tome da tu košulju daš Caritasu?« Ponekad mogu samo izjaviti.

»Ovo su pogrešne tablete za perilicu.« »čaj pijem s jednom žličicom šećera.« »Ovo nije neobrano mlijeko.« Zatim on kaže da mu je žao, a ja daje u redu i to onim odsječnim glasom iz kojeg je posve jasno da uopće nije u redu. Nenamjerno, pridružila sam se pasivno-agresivnoj školi nekomuniciranja. Izvana posve mirna, »sve je u redu, sve je divno«, a svaka budala može osjetiti da sam uskiptjela mješavina mržnje koja će, prije ili kasnije, eksplodirati iz mene u mlazu smrtonosne žuči.

Baš lijepo.

Čudovište u meni obuzdava jedino spoznaja da, dragi moj, što taj Dan nije imao sreće onoga dana kad je upoznao ovu dražesnu damu!

Plašim samu sebe i plašim Dana. Vidim ga kako čeka svađu za koju zna da tek što nije izbila, ali ne može je započeti jer nema pojma što ne valja. Njegova istina je sljedeća: mi smo novopečeni mladenci i zaljubljeni smo. Moja istina u ovom istom trenutku ne bi mogla biti drukčija.

*

Nikad nisam pekla pitu od rabarbare, osim od one iz bakinog vrta, a već je prošlo deset godina otkad sam zadnji put bila doma u Kilkellju.

Djed Nolan posadio je jednu jedinu rabarbaru one godine kad se rodila moja majka. Baka nije željela neurednu, divlju biljku u svom lijepom stražnjem vrtu pa ju je djed posadio podalje od kuće, ali dovoljno blizu da baka može do nje. U vrijeme kad sam ja već bila mlada odrasla žena, ta se jedna biljka razmnožila toliko da se protezala preko četvrtine hektara zemlje, s gomilom širokog,

kišobranastog lišća koje je prikrivalo grimizne stabljike. Rabarbara je neupečatljiva i nepokorna biljka — no spravljena kako treba, uistinu je slasna.

Dok sam kao dijete provodila ljetne praznike u Irskoj, svaki sam dan jela pitu od rabarbare. U Irsku sam se vratila kao studentica književnosti na sveučilištu Galway kad sam imala osamnaest godina. Sjećanja koja čuvam iz godina koje sam provela u Irskoj nisu sjećanja na kasnonoćna hihotanja i teturanja popločanim uličicama prepunih barova ili na gubljenje nevinosti s prekrasnim, ali divljokosim studentom filozofije, čak niti na knjige koje sam proučavala ni na strastvene profesore koji su ih secirali. U meni sad odjekuje vrijeme koje sam provela s bakom i djedom. Ponijela bih bakinu pitu od rabarbare sa sobom u autobus iz Kilkellvja, brižno omotanu u dvostruki ubrus kako je ne bih zgnječila. A kad bih se vratila u svoju studentsku sobicu, sakrila bih je na sigurno od poslijepodnevni napadaja gladi mojih cimera travoljubaca i pojela krišku sa šalicom slatkoga čaja prije spavanja. Taj svakodnevni ritual i moji vikendi u Kilkellyju, u mojim su ludim studentskim godinama održavali privid reda i doveli me na prvo mjesto među studentima engleske književnosti. Iako sam većinu života provela u Americi, pita od rabarbare imala je okus doma. Ne onog potkrovlja u New Yorku koje je moja majka ispunila Warholovim posterima i besposlenim dečkima. Nego doma njezinih roditelja u Kilkellyju, koji je mirisao na utrinu iz koje se puši pčelinji vosak i kamfor. Kad bi se svakog ljeta vratila, po njihovim bi licima znala da su čekali deset mjeseci da ponovno vide svoju jedinu unuku. Obožavali su me i obožavali su jedno drugo. Nikad nisam čula da su izmijenili ijednu grubu riječ imali su brak koji se u cijelosti temeljio na ljubavi, tako mi se činilo.

Od srpnja do rujna, ja sam bila središte njihovoga svijeta, a pita od rabarbare uvijek je bila prvo što bi izišlo iz pećnice. Tressina najdraža. Možda se čini smiješnim, ali sveučilište Galway sam odabrala kako bih imala lakši pristup toj piti — i njima.

Zato, ako već ne mogu nabaviti pravu vrstu rabarbare, mogla bih sačuvati pitu bake Bernardine kao drago sjećanje, umjesto da je upropastim prilično bezukusnom, sličnom inačicom. Ponekad, kad se doista držiš ideala, jednostavno ne možeš pristati na kompromis.

5.

James Nolan nimalo me nije zanimalo. Poštovala sam ga. Svi smo ga poštovali. Bio je školovan čovjek iz našega kraja, ali budući daje bio dobi između mojih roditelja i moje braće, nisam ga poznavala dok sam odrastala. Godinama ga nije bilo i kad se vratio, i preuzeo mjesto učitelja u školi, u Faliochtaru, imao je trideset i pet godina. U to je doba bilo moderno učiti irski i petkom navečer je nas, lokalne stanovnike, James podučavao materinjem jeziku koji je batinama izbijen još iz naših djedova. Nakon satova se plesalo, pjevalo i razgovaralo i ponekad bismo se razišli tek nakon jedanaest. Za nekoliko tjedana, tečaj je bio prepun: ljudi su zbog njega hodali tri milje do Achadh Mora i jednako toliko natrag.

James je bio član Galske lige i uz to se govorkalo daje služio u Irskoj republikanskoj vojsci. Nitko nije znao što je radio i gdje je bio onih deset godina koliko je bio odsutan, ali u tome nije bilo ničeg neobičnog. Pametan je muškarac znao kako držati jezik za zubima. U svakom slučaju, nije zabušavao jer je Kitty Conlan zamijetila da svih njegovih pet sestara imaju dobar miraz, dvije u samostanu i daje njegov brat sagradio otmjenu novu kuću s krovom od škriļjevca na parceli pokraj obiteljske kuće.

Gospodinu J. Nolanu prijetila je opasnost da se pretvori u svojevrnog šampiona, samo što je bio rodom iz naše malene, skromne župe i stoga mu nikad neće biti dopušteno da se smatra ičim drugim doli beznačajnim.

Njegov izgled nije odavao ništa ni o kakvim junačkim ili romantičnim djelima u inozemstvu. Gotovo da i ne pamtim prvi put kad sam vidjela Jamesa, sjećam se samo da mi se učinio nevjerojatno običnim. Još je točnije da o njemu uopće nisam razmišljala.

Neki su nagađali oko toga kojoj bi se, od još dostupnih udavača, mogao svidjeti. Bio je ugledan i u svakom slučaju ljubazan prema djeci. Tu je bila i nova kuća, koja je ostala prazna jer su njegov brat i snaha nedavno odselili u Englesku, a stara majka odbijala mrdnuti iz svoje trošne drvene kolibe i učiteljska plaća koju se nije moglo zanemariti. Ako si se približavala tridesetoj, bio je dobra prilika. Ja sam, međutim, imala tek dvadeset i jednu godinu.

Možda ja osobno nisam bila ni najmanje zainteresirana, ali svakako me pomalo zabavljalo promatrati kako mu se starije žene iz sve snage pokušavaju svidjeti. Mae i ja bismo umirale od smijeha promatrajući ih, gdje usnica narumenje-nih kao u klaunova, zastajkuju nakon nedjeljne mise u ugodnom čavrljanju s učiteljem. Najgora je bila Aine Grealv. Imala je lice blijedo i neugledno kao kruh, ali je bila pametna. Osvajala je jednu stipendiju za drugom — dogurala je čak do sveučilišta u Dublinu i baš se tog ljeta vratila kako bi odlučila što će učiniti sa svim svojim znanjem. Nije mi se sviđala. Aine je komentirala moju situaciju s Michaelom i njezini su komentari došli i do mene.

Moja rođakinja Mae i ja bile smo najzgodnije djevojke u okolici. Teta Ann mi je darovala svakojake lijepe stvari dok smo još bile prijateljice, a Mae je imala sjajne Amere koji su redovito slali pakete. Nas smo se dvije pojavljivale u javnosti kao likovi iz filma. Ja sam imala žutu bluzu i odgovarajući žuti šal koji bih ovila oko duge, crne kose. Mae je imala bež cipele i kožnu torbu iste boje. Aine je bila tip koji je s prezirom gledao na znakove glamura. Nikad nam se nije obraćala na satovima irskoga i znala sam da nas smatra glupima. Meni to nije smetalo jer sam tad smatrala daje bolje biti glup i lijep nego pametan i ružan. Mi smo dolazile zbog plesa nakon satova i većinu nastave provodile zvjerajući po pretrpanoj učionici kako bismo procijenile s kime bismo se mogle najbolje zabaviti. Mae je tražila romansu, ali ja nisam.

Okolo Jamesa Nolana sam se počela muvati samo kako bih napakostila Aine Grealv.

Iz današnje je perspektive to bilo djetinje i zlobno, ali Aine me je silno rasrdila. Te je nedjelje nakon mise razgovarala s Jamesom i ja sam ih oboje u prolazu pozdravila na irskome. Aine mi je u odgovor ispravila izgovor. Smatrala sam to zlim — i do dana današnjeg smatram — pa sam je odlučila zaustaviti. Makar mu to slomilo srce, samoj sam sebi rekla, Jamesu činim uslugu. Između njih dvoje se očito počelo nešto događati, a ja sam bila uvjerena daje Aine ružna izvana i iznutra. On

mi se činio jednostavnim momkom koji bi bio sretan da ga itko hoće. James Nolan je možda bio obrazovan, ali kad je bila riječ o ljubavi, smatrala sam ga idiotom.

Međutim, bila sam u krivu. Bio je to prvi i zadnji put da sam se pred Jamesom osjećala kao budala, ali bila je to prva od brojnih prilika kad sam pogrešno procijenila njegov karakter.

Sljedećeg sam petka odjenula vestu boje lavande za koju sam dobro znala da ističe moje duge crne kovrče. Nastava je završila i svi su užurbano sklanjali stolce uz rub prostorije. Mae je razgovarala s Paudom Kellyjem koji je vadio svoju harmoniku. Aine se najkraćim putem uputila ka Jamesu i prije nego što su zadnji učenici i ustali, već je bila uz njega. Ta je ženska bila doista odlučna.

No sad se namjerila na Bernardine Moran. Možda mi irski baš i nije išao najbolje, ali znala sam nešto o ljubavi. Barem sam mislila da znam. Znala sam pogledati muškarca i učiniti da mu se srce otopi od mog pogleda. Možda je to bila okrutna zabava, ali koliko sam ja vidjela, muškarci oko mene dobivali su što su htjeli. Djevojka je imala tek nekoliko kratkih godina za zadirkivanje prije nego što završi krpajući njihove čarape i podnoseći njihovo pijano zlostavljanje. Tako je bar bilo mojoj majci. Samo što sam ja vidjela da je James bezopasan tip pa sam možda trebala biti opreznija prije nego što sam onako navalila na njega.

Samo sam ga promatrala. Promatrala sam Jamesa s druge strane prostorije jednako kao što sam tri godine ranije promatrala Michaela Tuffyja kad sam se zaljubila u njega. Samo, sad sam hinila. Kad sam gledala Michaela, koljena su mi klecala i boja mi nadirala u obraze u fontani boli i radosti te sam večeri promatrala našeg običnog učitelja i glumila. Ne znam kako sam to učinila, znam samo da sam ga netremice promatrala dok nisam bila sigurna da me zamijetio. Znala sam, ili sam bar tad to vjerovala da imam nešto što vrijedi zamijetiti.

Čitave je te večeri ostao uz Anie i otpratio je kući kao i obično. Razljutilo me što nisam uspjela, ali moja se odlučnost nije protezala na daljnju akciju.

Sljedećeg tjedna Aine nije došla, a James me pozvao na ples. Uvrijedila sam se kad su nam ostale djevojke, uključujući Mae, zapjeskale kao da se među nama nešto događa. Dok smo odlazile, Mae je kimnula glavom prema njemu, pokazujući mi da on zastajkuje iza nas kao da nas kani otpratiti. Brzo sam izišla s Mae za leđima.

Mislila sam da je to sve, ali prije svršetka tog tjedna čekao me najveći šok u životu.

6.

Te sam se nedjelje vratila s kasne mise i zatekla Jamesa Nolana kako sjedi u našoj kuhinji. Bio je za stolom s mojim ocem, a ispred njih su bili rašireni neki papiri. Odmah sam se zbunila, iako je moj otac bio grubijan, znao je čitati i pisati. Nije bio poput nekih siromašnih neobrazovanih ljudi kojima je trebala pomoć lokalnog učitelja kako bi napisali pismo.

Otac je kimnuo glavom prema čajniku kako bih im pristavila čaj, a zatim prema piti od rabarbare koju sam u žurbi ispekla večer ranije. Ostavila sam je sa strane jer sam je već stavila u pećnicu kad sam shvatila da sam je zaboravila pošećeriti. Bez šećera, pita od rabarbare nevjerojatno je gorka pa sam našem gostu skuhala čaj i namjerno pred njega stavila krišku grozne pite. Moj otac je odbio jer nikad nije jeo ni pred kime osim vlastite obitelji. Zahvaljivala sam Bogu na tome, budući da bi me premlatio daje saznao što sam učinila.

James je pojeo do zadnje mrvice i objavio da je to najukusnija pita koju je ikad okusio. Već sam se spremala iskušati njegovu izdržljivost i glumačku vještinu novom kriškom, kad je moj otac ustao i rekao: »Bernardine, provedi Jamesa imanjem.« Otac me je uvijek zvao Bernie.

James je bio miran, plah, rekla bih sa sadašnjim iskustvom. Sjećam se da me pokušao primiti za ruku, a ja sam je krajnje grubo izvukla kako bih ga zastrašila. Mora da sam naslutila što mi se sprema. Rukama sam pokazala na kokoši i sjenike i za deset minuta već smo se vratili u kuću. Mojih roditelja nije bilo i ja sam se zaposlila po kuhinji, podigla rukave i primila se lonaca kako bih mu dala do znanja daje vrijeme da ode, stoje i učinio.

Kad se moj otac vratio i vidio da je James otišao, poludio je i urlao na mene da sam beskorisni teret. Ja, međutim, nisam shvatila dok ga majka nije istjerala iz kuhinje i posjela me za stol. Glas joj je bio nježan, iz njega je nestao njezin uobičajen oštar, poslovni ton. Izgledala je zabrinuto.

— Sviđa li ti se James? — bilo je jedino što je upitala.

Tad sam znala da su se dogovorili, iako nisam mogla vjerovati da bi oni to učinili ili on.

Prjljave sam pojedinosti saznala tek kasnije. Da je James svratio s namjerom da me pozove u šetnju i da ga je moj otac istog trenutka priklještio da se obveze na brak. Nakon što se obitelj osramotila ne skupivši miraz da me udaju za Michaela Tuffyja, stari se gad bojao da me se nikad neće riješiti. James i njegova majka su me uzeli bez ikakvog miraza i nikad to nisu rekli nikome od župljana, kako ne bi okaljali časno ime moje obitelji.

James je istog poslijepodneva napisao i potpisao neslužbeni ugovor s mojim ocem i kupio me kao govedo, iako nikakav novac nije promijenio vlasnika. Bezvrijedan komad mesa, tako sam se osjećala. Taj me muškarac nije volio niti ja njega. Roditelji me očito nisu voljeli jer inače nikad ne bi učinili nešto tako grozno.

Kad se Michael vratio u Ameriku, mislila sam da mi se srce raspuknulo. Moja ljubav prema njemu, čežnja za njim, bolna žudnja da ga vidim, sve me to ponovno obuzelo toga dana, s nesmiljenom silinom.

Istrčala sam iz kuhinje i brzim korakom prešla preko pet polja i pet jaraka do mjesta koje smo zvali Ljubičasta planina. Bilo je to brdašce, ništa veće od humka vrištine, a ispod njega je s druge strane bilo jezero. Zapravo, bilo je to jezerce vode koje se iz velike smeđe lokve pretvaralo u duboko jezero, ovisno o količini padalina i godišnjem dobu. Iza njega su se protezali kilometri crne izdajničke baruštine. Nitko nije posjedovao tu zemlju i nitko iz nje nije vadio treset, iako su postojale brojne priče o ljudima koji su pokušali i nestali. Govorili su nam da su ih koščate šape demona koji žive ispod njezine površine odvucli ravno u pakao. Ta nas je priča trebala spriječiti da se ondje igramo, ali i da pazimo na svoje ponašanje jer demoni zacijelo nisu nasumce odabirali plijen.

Ja sam bila puna grijeha i davno prestala mariti za to. Michael Tuffy i ja smo u nekoliko prilika silno zgriješili. Zbog toga je i zbog spoznaje da neću izdržati ostatak života bez njega, činjenica da se nismo vjenčali, bila tako strašna. Toliko smo bili uvjereni u zajedničku sudbinu da

smo se upoznali i tijelima.

Na dan dogovora između mog oca i Jamesa, stajala sam na vrhu te prljave gomile zemlje i razmišljala o tome da se bacim u jezero. Tjednima je kišilo pa je jezero bilo duboko. Nisam znala plivati, a znala sam da će demoni nakon onoga što sam učinila biti spremni za mene.

Raširila sam ruke i zaljuljala se, ali nisam to mogla učiniti. Zato sam razmislila o tome što mi preostaje.

Mogla sam pobjeći, ali nisam imala kamo. Kod kuće nisam mogla ostati, to je bar bilo jasno. Tad sam shvatila da nemam izbora. Morala sam se udati za Jamesa.

Kako se vjenčanje približavalo, nastojala sam sačuvati privid sreće. Nikome nije pomagalo da budem mrzovoljna i tužna. Majka i Mae svim su se silama trudile uvjeriti me koliko je James dobra prilika, a ja sam ih slušala najpozornije što sam mogla. James Nolan je bio čist, ugledan i ljubazan. Nije bio prestar i zapravo, mogla sam proći i mnogo gore. Majka mu je pristojna i imat ćemo vlastitu kuću.

Ali to nije bio moj način razmišljanja i, iako sam se naizgled slagala s njima, jedino o čemu sam mogla razmišljati ti, bilo je kako se to trebalo dogoditi s nekim drugim. Svaki djelić mojega tijela ponovno je gorio za mladićem koji je pet godina ranije, otišao u Ameriku i sa sobom odnio moje srce, moju dušu, moj duh, oruđa koja sam smatrala potrebnim za ljubav.

Na dan mojega vjenčanja, odjenula sam bež haljinu koju je nosila moja majka. Bila je svileni i mirisala na lavandu. Rođakinja Mae mi je narumenila obraze i usne. Kad mi je prstima dotaknula usne, zagrlila me oko vrata i držala mi glavu kako bih se isplakala. Tresla sam se od suza, glave zagnjurenje u svilu na njezinom ramenu i pomislila da više ništa nikad neće biti isto. Kad sam završila, odlučila sam da više nikad neću plakati ni zbog jednog muškarca. James Nolan je navodno bio dobar, ali evo, uvlačio je djevojku u brak bez ljubavi. Dakle, ako je on sretan sa ženom koja ga ne voli, onda je to upravo ono što će dobiti.

Ostatak dana sam se samo smiješila i šarmirala sve oko sebe. Bila sam, svi su se složili, najljepša mladenka koju je crkva u Achadh Moru ikad vidjela, a kako je James bio omiljen učitelj, sreću su nam došli poželjeti svi susjedi u okolici. Već je prošlo deset sati kad su i zadnji otišli i kad smo se nas dvoje spremili za prvu zajedničku noć.

Dva potpuna stranca, a ja sam bila odlučna da takvima i ostanemo.

7.

Danas smo otišli u Yonkers.

Dan je bio super. Rekao je da, ako mi se ne sviđa, ne moramo preseliti. Samo je htio da vidim, budući da je to nešto čemu moramo zajednički odlučiti. Silno se trudi i strpljiv je poput sveca, ali me pomisao na zajedničko vlasništvo pogodila kao cigla u glavu. Još jedan zamršeni sloj predanosti obveze.

Nije riječ o tome da nikad nisam bila izvan Manhattana, nego o tome da radije ne bih. Na Upper West Sideu živim skoro cijeli život, ne računajući studentske godine u Gahvavu. Svoj sam stan pronašla kad mi je bilo dvadeset. Svi su unajmljivali, ali ja sam imala dovoljno irskih gena da se financijski rastegnem i kupim.

Ono što mi se u gradu sviđa jest da se stalno mijenja. Ne moraš se seliti jer se on seli oko tebe. Restorani se preko noći mijenjaju iz indijskih u talijanske, susjedi se mijenjaju svakih nekoliko godina. Ako preurediš i neko vrijeme samo mirno sjediš, pridružit će ti se čitavo novo susjedstvo.

U svom sam dvosobnom stanu u zgradi sagrađenoj 1930-ih godina u 77. ulici živjela na sve mile i nemile načine. Živjela sam s jednim madracem, dok mi urednički posao nije priskrbio dovoljno novca da ga u kasnim osamdesetima uredim kromom i bijelom kožom. Zatim pariško ljubičastim i zlatnolistim šikom u mondenim devedesetim, dok naposljetku, nakon godina lobiranja, nisam srušila jedan zid i dobila ogroman minimalistički prostor o kojemu sam čitavog života sanjala. Moj je stan napokon dom. Moj dom. I tu se javlja prvi i jedini problem. Više nisam sama.

Rupa domara zgrade u prizemlju nikad nije bila opcija pa je Dan otkad smo se upoznali uglavnom živio u mom stanu. Iz čiste nužde, razmećem se neobičnim načelom »stoje moje, tvoje je«. On podiže čizme na moj originalni Eamesov stolac i svojim šeprtljavim, ogromnim rukama terorizira moje ljubljene kuhinjske sprave. Moju je edvardijansku gnječilicu za krumpir stavio u perilicu posuda, u kojoj sam je pronašla zehrdalu, uništenu tim bezobzirnim napadom.

Ne znam mogu li Dana zauvijek smjestiti u svoj život, ali znam da ga u stanu neću moći još dugo trpjeti. Zvuči strašno, ali počinjem misliti kako bih se bolje osjećala da svoj stan nekome iznajmim za dobru cijenu i sa svojim nezgrapnim mužem živim negdje drugdje.

Možda je Danovo stavljanje moje gnječilice za krumpir u perilicu za pranje posuda bilo dio neke makjavelističke zavjere kojom bi me se preselilo u Yonkers.

Možeš si misliti.

Gotovo čim smo prešli rijeku Hudson, osjetila sam paniku koja me obuzme kad se previše udaljim od grada. Priznajem da imam snobovski osjećaj superiornosti zbog činjenice da sam odrasla u najgradskijem gradu na svijetu. S otočkim svetištem New York Citvja ne može se mjeriti ništa, a ponajmanje kvartovi koji ga okružuju.

Ceste se šire s četiri na osam traka i krajolik se gotovo nezamjetno mijenja. Počinjem viđati vozila s pogonom na četiri kotača, povremeni kamionet, prodajne centre, aluminijske daske i travnate površine koje nisu javni parkovi, nego privatno vlasništvo. Za mene je ovo oduvijek bilo mjesto s više prostora i manje zraka, više crkava i manje duše, više svjetla, više neba, ali manje toga za gledanje.

Čitavo to vrijeme Dan neprekidno trabunja o tom kraju i prijateljima koje ondje ima. Dočarava mi uistinu grozne slike roštiljanja na trijemovima, s jumbo paketima umjetno začinenog mesa iz ogromnih samoposluživanja u koja zalaze osobe po imenu »Candy« koje imaju natapirane šiške i koriste kečap kao kulinarski sastojak.

On svoje misli izriče naglas i sve ukazuju na »zauvijek sretni« u prigradskoj vukojebini. Moje su misli prestravljena eksplozija panike. Znam da samo moram pogledati kuću i reći »ja to ne želim« i da će sve ostati po starom. Ali Dan ovo želi. On je takav, čovjek jednostavnih prohtjeva, konvencionalan na onaj svakodnevni ni po čemu poseban način. Ja želim nešto, nekog drugačijeg, srodnu dušu, a Dan to nije. S pravom bih osobom mogla podijeliti Yonkers na neki ironičan,

post-modernistički način. Ali, s Danom se to očito neće dogoditi.

Jučer je prošlo mjesec dana od našeg vjenčanja. Dan mi je kupio cvijeće. Miješani buketić u celofanu iz samoposluživanja. Važna je namjera, ali ja nekako ne mogu prestati razmišljati po čemu sve nismo jedno za drugoga. Meni ne treba skupo cvijeće. Volim jednostavno, ali otmjeno. Zato mi radije kupi ivančice u cvjećarni nego ruže u samoposluživanju. Razlika je mala, ali menije značajna. Zar pravi muškarac to ne bi jednostavno znao? Naravno, to nije važno. To je tek sitnica. Samo, sad kad sam s tom osobom u braku, obična sitnica, jedva zamjetljiva u nepromišljenoj magli početaka naše romanse, postaje nepodnošljiva jednom kad joj je pripojena težina doživotnog. Znam da je teško naviknuti se na suživot s nekim, ali jednostavno mi se čini da je toga previše: karirane košulje, ribički katalozi, pogrešno cvijeće. Tu su i neke temeljne stvari koje ranije nisam željela primijetiti. Svaki dan kao da se usredotočim na drugu. Ispuhuje nos za stolom. Otkad sam to zamijetila, ne vidim ništa drugo kao da stalno ispuhuje i briše nos. Danje profesionalni ispuhivač nosa. To radi za život. Kako to nisam ranije primijetila? Želim mu nešto reći, ali ne kažem. Jer iako smo u braku, nemam mu pravo reći.

Ne volim ga. Moraš nekoga voljeti da bi mu mogao skočiti za vrat zbog nečega tako glupog kao stoje ispuhivanje nosa.

I tako ja živim s tim mahnitim monologom u svojoj glavi koji neprekidno blebeće o svim sitnicama kojima me Dan izluđuje. Ostavlja vrata kupaonice otvorena i razgovara sa mnom dok piša. Strše mu dlačice iz nosa. Ostavlja nož u otvorenoj staklenci pekmeza. Maslac vraća u hladnjak tako daje uvijek tvrd. Samoj sebi dosađujem beskonačnim popisom sitničavih pritužbi.

Dan i ja nismo stvoreni jedno za drugo, znam. On nema pojma što se događa u mojoj glavi. Da ima, tad bi to nedvojbeno bio kraj našega braka. Možda ću pronaći hrabrosti biti iskrena i učiniti ono stoje ispravno za nas oboje. Možda ja jednostavno nisam stvorena za brak. Možda ne mogu pristati na kompromis ili sam beskompromisna. Ovo prvo je loše, ali nije li ovo drugo kompliment? Ne znači li to držati se svojih načela, izdržati dok ne dođe ono pravo?

Željela sam se udati. Željela sam, želim djecu ili barem jedno dijete. Ja sam spisateljica i urednica časopisa o hrani. Stvaram osjećaj doma za kakvim ljudi teže. Željela sam stvoriti nešto posebno s nekim drugim. Ali mora postojati nešto više. Ne možeš ni iz čega ispresti životni stil. Inače će to biti samo stil bez imalo života. Potrebna je ljubav da bi se s uvjerenjem izgradio dom. A meni taj neophodan sastojak nedostaje.

Udala sam se jer nisam željela biti sama. A ipak, dok sam se udaljavala od grada, sa starim životom iza sebe i mogućnošću novoga života ispred sebe, osjećala sam se usamljenijom nego ikad ranije u životu.

8.

James i ja smo nedjeljom odlazili na misu u jedanaest u lokalnu seosku crkvu u Kilkellyju. Bila nam je bliže od župne crkve u Achadh Moru i nismo morali preko polja kako bismo došli do nje. Iz tog je razloga odlazak u crkvu bio svojevrsna modna parada i privlačio spavače i manje ozbiljno društvo od strogih poljoprivrednika u župnoj crkvi. Bilo je tu siromašnih koji su bos dolazili na misu i cipele obuvali iza stupa nasuprot crkvi, a bilo je i onih manje siromašnih koji su hodali ili vozili bicikle posve obuveni. Dok sam odrastala, takvi su mi se ljudi činili kao s drugih planeta, a sad kad sam se udala za Jamesa Nolana i sama sam se pridružila njihovim redovima. Zahvaljujući srodstvu s tetom Ann, već sam se smatrala društveno uzdignutom, a budući da sam bila mlada i neupućena, u tome sam uspijevala pronaći neku utjehu.

Prve sam godine braka mrzila Jamesa. Smatrala sam ga bahatim zbog načina na koji se ponašao u javnosti kao daje svima ravnopravan. Smatrala sam da ja znam svoje mjesto i sjećam se kad me je upoznao s liječnikom i njegovom suprugom, kako sam se rasrdila što je pomislio da smo prikladni za tako fino društvo. Liječnikova me supruga pozvala na čaj i još me više rasrdilo to što se činilo da im se James oboma sviđa. Rekla sam joj da nemam vremena za takve sitnice jer me suprug previše iscrpljuje. Vidjela sam daju je šokirala moja drskost, ali James se samo nasmijao mom pokušaju da ga osramotim kao da sam najduhovitija žena u okolici.

Uvijek se i svuda razmetao mnome. Nije postojalo ništa što sam mogla reći ili učiniti da ga u tome spriječim. Kad bih na misu odjenula kričavu haljinu, on bi objavio da izgledam »savršeno«. Kad bih rekla nešto grubo, mislio bi da se šalim. Svuda gdje bismo išli, privlačio je ljude kao magnet i uvijek bi me najprije predstavio kao svoju suprugu, lica rumenog od ponosa kao da želi reći »pogledajte što ja imam«.

Iako smo oboje znali da mu ne pripadam. Barem ne ni na jedan bitan način.

Crkva u Kilkellyju imala je velik broj redova klupa i bila je prilično otmjena. James i ja smo imali mjesto u drugom redu, netom ispod propovjedaonice gdje se očekivalo da će James, kao učitelj u lokalnoj školi, sjediti. Dok bi me svake nedjelje vodio ispred sebe do naših mjesta na crkvenoj klupi, nježno bi položio dlan na moja leđa. I čitavu prvu godinu dana našega braka, to je bio jedini način na koji me James dodirivao.

Od prve noći koju smo proveli zajedno, jasno sam dala do znanja da, ako James Nolan želi svoja bračna prava, morat će ih uzeti. Ja se neću braniti, moje je tijelo njegovo vlasništvo i bilo bi protiv Božje volje odbiti ga. Ali znao je što osjećam. Iako to nikad nisam rekla, moja je antipatija prema njemu prožimala čitavu kuću. Pazila sam da u svemu što se vidi budem uzorna žena. Svako sam jutro ustajala u šest, hranila kokoši, palila vatru, zagrijavala vodu za brijanje i čekala da on ustane u osam. Doručkovao je vruću kašu s vrhnjem, a za ručak je svakoga dana točno ujedan na stolu bilo meso s dva priloga od povrća. Za užinu je uvijek mogao birati između kolača, pite ili kruha s pekmezom. Košulje su mu bile uškrobljene i izglačane i svaki je njegov odjevni predmet, od čarapa to pustenog šešira bio pokrpan i očišćen parom dok nije izgledao bolje nego onoga dana kad je kupljen. Kuća je bila tako čista da bi posjetitelju bilo neugodno zagaziti čizmom na moje blistave pločice na podu ili objesiti prljavi kaput preko stolca. Bila sam toliko pedantna u vođenju kućanstva da se i sam pepeo u kaminu slagao u urednu piramidu od straha od mene.

Budem li naporno radila, znala sam da nitko pa čak ni Bog, neće dvojiti u moju čast i poštovanje prema supргу. Samo smo James i ja znali da on ne želi moju čast ni poštovanje.

Želio je moju ljubav, ali u meni nije bilo ljubavi koju bih mu mogla dati. Već sam je svu dala nekom drugom.

Tek kad bi se uvečer zatvorila vrata naše spavaće sobe, izronila bi istina o našem sporazumu bez ljubavi. James je nastavio spavati na drvenoj klupi uz naš krevet, koju sam mu namjestila prve bračne noći. Sjećam se kako sam se tresla od straha te prve noći u krevetu stranca, užasnuta da bi

muškarac kojega jedva poznajem mogao u mraku skočiti na mene. Kako su sati prolazili, gotovo sam poželjela takvu okrutnost, samo kako bi već jednom završilo grozno čekanje.

Tek sam ujutro shvatila da se sat vremena nakon što smo otišli na počinak, nečujno iskrao iz sobe i proveo noć čitajući u kuhinji. Zbog toga sam bila gotovo još ljuća na njega. Osjećala sam se prevarenom očekujući da me barbarski napadne, dok je moj vikinški pljačkaš namještao svoje naočale za čitanje iznad *Kapudnskog godišnjaka*. To nisam mogla razumjeti.

James je te prve godine često čitao noću. Nikad me nije pitao, ni predložio, ni nagovarao me, niti me na ikoji način nastojao pridobiti, osim što mi je često govorio da izgledam lijepo. Nisam bila zahvalna suprugu na načinu na koji je za-tomljivao strast, u svojem sam ga neznanju smatrala slabićem. Sad mislim da bi ta prva godina našega braka možda bila malo uravnoteženija daje bio malo čvršće ruke sa mnom.

Ali kako brzo postajemo sveci, voljni dati čak i svoje srce jednom kad znamo da naša žrtva više nije potrebna!

Protivno svim očekivanjima, prvu mi je godinu braka pomogla progurati Jamesova majka, Ellie, koja je od samoga početka inzistirala da je zovem imenom. Mlada je ostala udovica i sama podigla sedmero djece, školujući starije dok nisu bili dovoljno odrasli da joj pomognu odgojiti mlade. Bila je snalažljiva, izvanredna žena. Odbijala je prihvatiti milostinju susjeda i poslala djecu raznim rođacima dok je ona nekoliko ljeta radila u Engleskoj zajedno s lokalnim muškarcima. činjenica da joj je to priskrbilo poštovanje i položaj među susjedima, umjesto da ih skandalizira, svjedočila je o tome kakva je osoba bila. Ellie Nolan nije bila graktava bogomoljka. Bila je marljiva, velikodušna žena koja nije marila što drugi misle o njoj. I moram priznati, naša je zajednica imala visoko mišljenje o njoj. Kad sam postala prva susjeda invalidne majke svojega supruga, ništa od toga nisam znala niti sam za to marila. Znala sam samo da mi se, i protiv moje volje, ta žena sviđa i daje ljubazna prema meni, što ni u kom slučaju nije morala biti.

Veoma brzo smo utvrdile svakodnevnu rutinu. čim bi James u devet otvorio školu, ja bih prešla preko kratkog polja s njezinim doručkom na pladnju. Radije bih kuhala kako bih udovoljila toj starici, nego njezinom sinu. Njegove sam pohvale smatrala prekomjernima i lažnima, s obzirom na napetu situaciju između nas. Elliene su pohvale uvijek bile iskrene, iako ih nije imala nikakvog razloga dati. Povjerila mi je da je loša kuharica i oduševila se mojim palačinkama od krumpira, raspitivala se za točan postupak pripreme, a zatim se nasmijala na pomisao da bi ih sama ikad mogla ispeći. Ellie se mogla šaliti na svoj račun jer ju je bilo silno lako voljeti. Kuća joj je bila posve u neredu i kad bih seja uzvrpoljila s krpom u ruci, ona bi me zazvala da sjednem i čitanijoj. Meni se činilo nekako dekadentnim čitati romane u jedanaest sati ujutro dok posao čeka, ali Ellie je zahtijevala da nahranimo ne samo tijela, nego i um.

Najdraža joj je bila dramska poema Sir Waltera Scotta, Marmion. U Ellie je još bilo mnogo žara i voljela je krvave opise borbe u škotskim brdima i zajedno sa mnom ponavljala svaki stih:

»K'o kiša padoše engleske strijele; perjanice se digoše, i pognuše, i ponovno dignuše, divlje i neobuzdane.«

Bila sam žalosna zbog žena koje su oplakivale svoje nestale ljubavi i dok je moj glas treperio nad nekom pretjeranom izjavom ljubavi, osjećala sam da Ellie zna da razmišljam o Michaelu. Zacijelo je znala za nas kao što su svi znali da sam bila zaljubljena u Amerikanca. Uvijek sam imala osjećaj da Ellie zna i više od toga — da ne volim njezinoga sina, unatoč tome što bih prije podneva skočila sa stolca i odjurila mu pripremiti ručak.

Vjerujem da je Ellie voljela Jamesa žestokom, zaštitničkom strašću kakvu svaka majka osjeća prema svojim sinovima, ali se svejedno sprijateljila sa mnom. U mom je životu bila veoma kratko, no imala je ogroman utjecaj. Možda zato što sam uz nju osjećala da nisam tako loša supruga kakvom sam se pravila. Možda me njezino bezuvjetno odobravanje učinilo manje okrutnom prema Jamesu, nego što bih inače bila. Iako ga još uvijek nisam nimalo uvažavala. Možda je to bio njezin način da me zamoli da budem dobra supruga njezinom sinu kad nje više ne bude. Izravna molba zacijelo ne bi

upalila. Ili sam joj se možda jednostavno sviđala i bilo joj je drago da smo u rodu. Ne znam - niti ću ikad znati.

Ali evo što ja vjerujem: Ellie Nolan je bila mudrija nego što sam ja ikad u braku bila ili ću do kraja života biti. Rano izgubivši supruga, spoznala je koliko malo cijenimo pravu ljubav dok je imamo. Pjesničke strasti fikcije su upravo to što im ime kaže, fikcija. A stvarnost ljubavi, način na koji ona blijedi kad je pokušas ugrabiti, a zatim ti bolno stisne želudac tugom kad je izgubiš, doseže mnogo dalje nego u romantičnim snovima mlade djevojke. Ellie se nakon suprugove smrti namučila da sama prehrani, odjene i školuje sedmero djece.

Shvatila je da su poezija i strast za čitanje uz vatru, ali daje žena koja dobro kuha i drži kuću čistom njezinom zaposlenom sinu dovoljno dobar početak.

Ellie je znala da ljubav koja najsnažnije započinje često s vremenom slabi i odustaje prije kraja utrke. često je upravo ona koja najsporiije krene ta koja će doći do cilja. Ali tu te lekciju ne može naučiti ništa drugo osim vremena.

GIGA

9.

Ovo je, kaže Dan dok se zaustavljamo ispred malene trgovine živežnim namirnicama, Avenija McClean.

Kaže kao da smo naposljetku stigli na naše odredište. Ne u Yonkersu, nego u »životu«. Avenija McClean je mjesto na kojemu možeš kupiti prošlonedjeljni Irish Independent i Tayto čips, uživati u šalici Barryjevog čaja s uvoznim kobasicama i slaninom ili se napiti irskog piva u irskom baru s ljudima koji bi također željeli da su Irci — kao Dan i neki koji polažu veće pravo da budu Irci, kao što sam ja.

Zapravo, čitava me ta Danova opsesija irskim doista izluđuje. To je jedina stvar koju uistinu imamo zajedničku, ali se naša poimanja toga što znači biti Irac razlikuju kao nebo i zemlja. Iako ja u Irskoj nisam rođena, provela sam u njoj dio djetinjstva i studentske godine. Za mene je Irska turobna smeđa tresetišta koje ćudljivo sunce obasjava tisućama nijansi ljubičaste i zlatne. Ona je kiselkast miris zapaljene tratine na vlažan dan i pita od rabarbare moje bake. Ona je Joyce, Ye-ats, Behan, Patrick Kavanagh, kompleksno, kreativno nasljeđe preveliko da bih ga uopće pokušavala objasniti. A za Dana? Zeleno pivo i gumenasti kolač od crnog ribiza.

Znam, jer se Dan vraća iz trgovine s tetrapakom mlijeka i u celofan zamotanim paketom za koji tvrdi da je »izvorni, originalni irski kolač od crnog ribiza« neke žene po imenu Kitty. Rok trajanja mu je do sljedeće jeseni, a popis sastojaka prozivka kemikalija.

—Ovo je obično smeće — kažem ja i on izgleda uvrijeđen. Kao da nisam govorila samo o kolaču. Između nas se rađa određena atmosfera. On zna da u nečemu griješi, ali se boji pitati u čemu. Zatim mene obuzima osjećaj krivnje, arbitar mojega poštenja. čim se stvari približe istini, umiješa se krivnja i stvori dimnu zavjesu.

—Ispeći ću ti ja bolji kolač od ovoga, dragi. Pravi irski kolač od crnog ribiza.

On se nagne i poljubi me iako vozi, a ja se pitam kako mi polazi za rukom da se tako lako pretvorim u Doris Day i što je još nevjerovatnije, kako to da sam se udala za muškarca koji mi vjeruje kad to činim.

Dok se polako vozimo vijugavom cestom uzbrdo, kuće postaju sve raskošnije. čini se da novac može kupiti karakter i što se više penjemo, to kuće postaju zanimljivije. Moj cinizam glede Yonkersa privremeno je utišan dvokatnicom od crvene cigle s prekrasnim balkonima od lijevanog željeza. Dan zaustavlja automobil i kaže: — Stigli smo. Ja sam zapanjena.

—Ovdje?

—Ovo je ta kuća, dušo.

—Ovo? Ova kuća od crvene cigle?

—Sviđa ti se?

Čini ono što ne mogu podnijeti: maše repom s dječaćkim oduševljenjem, tražeći moje odobrenje, moju pohvalu. Drugim riječima, »volim te«.

—Izgleda u redu.

Zapravo, već sam zaljubljena u nju. Samo ne mogu mu to reći. Dan je kuću kupio prije deset godina, kao ulaganje. Ne samo iz financijskih razloga, nego iz uvjerenja da će jednoga dana upoznati pravu ženu i imati prikladan dom u koji će je staviti. Ako kažem »da« ovoj kući, reći ću »da« još mnogo-čemu. Idiotski je reći da se ne osjećam spremnom preseliti u Danovu kuću kad sam već pristala provesti ostatak života s njim. Ali dok god imamo svaki svoj stan i privremeno živimo *a la carte*, ja još uvijek vidim izlaz.

U Aveniji Longville nema izlaza. U unutrašnjosti kuće vidljive su grede i podovi od stare hrastovine, prizemlje prepuno neobičnih komada pokućstva koje treba ulaštiti, tepecirati, s ljubavlju vratiti u život. U hodniku propada originalna kada od lijevanog željeza i komoda s emajliranom pločom i slomljenim šarkama. Kuća je niz od desetak prostorija koje čekaju da im budu dodijeljene uloge dječje sobe, kuhinje, dnevno boravka, spavaće sobe. Dan je tik iza mene, vrpolti

se, virka mi preko ramena, nada se.

Kaže: — Veliki je nered, ali...

Želi da završim rečenicu umjesto njega. Da mu kažem da vidim što i on, da bi s njegovim radom i mojim okom ova kuća mogla biti predivan obiteljski dom. Vidim njegov san i želim ga podijeliti. Samo ne s njim. Izblijedjela zavjesa s cvjetnim uzorkom preko stražnjih vrata zadrhti na povjetarcu i mene preplavi žalost moje tajne. Ne odgovaram nego odlazim do stražnjih vrata, otvorim ih i izlazim u vrt. Ondje je divljina.

Polako se spuštam kamenom stazom koja kao da se proteže unedogled, a onda dolazim do obale bršljana i propupale bijele loze koja mi kaže da sam stigla do kraja. S moje lijeve strane su mlade, zelene koprive od kojih bi se, pomislim, mogla pripraviti odlična juha. S moje desne strane vidim kamenog kerubina koji me promatra iza travurine. Dok je odmičem u stranu, s njom pada i mahovinom obrastao kipić. Saginjem se kako bih ga podigla i vidim da je pao na ležaj od velikih, nabranih listova na uskim, crvenim stapkama. To je divlja rabarbara.

GIGA

10.

Bili smo u braku točno godinu dana kad je umrla Ellie.

James je napravio malu predstavu oko naše godišnjice i darovao mi broš u obliku lastavice. Pristojno sam mu zahvalila i zatim ga stavila na noćni ormarić i ne probavši kako mi pristaje. Dok sam spremala Ellien doručak, misli su mi bile zaokupljene mojim svjetlucavim novim nakitom. Budem li ga nosila, Jamesu će to poslati poruku ljubavi. Ako ga zauvijek ostavim po strani, možda mi više nikad neće kupiti drugi. Odlučila sam se za kompromis. Odnijet ću ga k Ellie i pokazati joj što mi je njezin sin darovao. Bit će joj drago kad vidi da me je James usrećio.

Trebala mi je čitava godina dana da bih bila spremna žrtvovati komadić svog ponosa zbog tuđe sreće, ali bilo je prekasno.

Kad sam je pronašla, Ellie je ležala na leđima s krunicom među prstima. Umrla je mirno, u snu. Mora da je znala da će umrijeti. To me nije nimalo iznenadilo — Ellie kao da je sve znala.

Sat vremena sam plakala nad njezinim hladnim tijelom prije nego što sam otišla po svog supruga. U suzama ima laži. One koje isplaćemo najglasnije obično su zbog nas samih, ali ih tako lako podvaljujemo pod tugu. Meni je starica bila draga, ali dopustila sam da se ohladi dok sam razmišljala o vlastitim nevoljama. Ellie mi je bar nakratko odvrćala pozornost, ali sad smo bili samo James i ja. Kako ću to podnijeti?

Poštenje je, prema mojem iskustvu, rijetko čin ljubaznosti mnogo je češće okrutna, sebična potreba da se očistimo, bijedno prurušena u moralnost.

Zato sam zarila lice u sivu vunu Elliene deke, čvrsto se uhvatila za njezine tvrde, kvrgave prste i plakala zbog svih nedaća koje su me spopale. Rekla sam joj da ne volim njezinoga sina, ali sam obećala da nikad neću prestati pokušavati zavoljeti ga. I još dok sam to govorila, znala sam da ga do tog trenutka nisam ni pokušala zavoljeti, samo sam njega i kuću držala čistima i urednima. Nakon što sam se dobro isplakala, otišla sam do škole i rekla Jamesu da mu je majka preminula. Stoički je to podnio i držao nastavu do stanke za ručak. Ellie je bila stara i kad su susjedi vidjeli kako James sa skamenjenim izrazom lica izlazi iz škole, pretpostavili su što se dogodilo. Pripreme za pogreb započele su, a da mi nismo dali gotovo nikakvu uputu.

Mrtvačka straža je trajala tri dana i dvije noći. Prema običaju, Ellie je bila izložena u svojoj kuhinji. Bio je to prvi pogreb u koji sam bila izravno uključena. Susjedi su donijeli svoje najbolje zemljano posude i nanizali pečene pogačice, sendviče, pite, kuhanu šunku, piliće. Njihova je poruka bila jasna: poznavali su i voljeli Ellie čitav njezin život, a ja sam bila nametljivica. Tih je nekoliko dana kuća pripadala njima i dolazili su i odlazili kako im se prohtjelo. Mnoštvo prijatelja i neznanaca koje joj je došlo odati počast, pojelo je ogromnu količinu hrane i popilo pet punih boca whiskyja.

James ih je sve dočekao srdačno kao da su svi bili jednako bliski Ellie kao on. Ponudio im je hranu i piće kao da zaslužuju utjehu jednako kao on.

Ostala sam uz njega i zajedno smo kimali glavama i primali sućuti dok više nisam mogla stajati. Bila je to prva stvar u našem braku za koju uistinu mogu reći da smo je učinili zajedno. Poštovala sam Ellie i tih sam se dana divila Jamesu zbog načina na koji se nosio sa svojom tugom i zbog velikodušnosti s kojom je primao svoje goste.

Na pogreb sam odjenula podstavljeni crni kaput i otmjeni vuneni šeširić za koji je Ellie jednom rekla da bi voljela da ga uzmem. Na suvratku sam nosila lastavicu koju mi je darovao James. Djelovala je neprimjereno dekorativno, ali nisam marila. Nije ni James, a ja sam smatrala da bi Ellie bila zadovoljna našom malom pobunom. čitavo vrijeme obreda držala sam Jamesa ispod ruke u javni znak potpore. Dok je glina padala na lijes, osjećala sam kako James poseže rukom za mojom i nisam je izvukla, nego sam mu dopustila daje primi. Prsti su mu bili hladni i suhi kao prsti njegove majke dva dana ranije.

Stigli smo kući, nas dvoje ponovno sami kao prve bračne noći, samo što je sad to, zbog višednevne neispavanosti, djelovalo naglašenije. James je s nevjericom tugovao, izgubljen poput

odraslog siročeta. Majka djetetu crta kartu i stavlja se u središte te karte. Njezina smrt tu kartu briše. Ostavlja te sa spoznajom daje moraš iznova nacrtati kako bi preživio, ali ne znaš odakle započeti.

James je bio ostavljen zuriti u praznu stranicu s mladom, budalastom ženom koja ga nije voljela onako kako je želio. Znala sam to, ali se zbog sažaljenja i osjećaja dužnosti prema njemu moja vlastita zabrinutost samo pojačala.

Naša je kuća djelovala čudno nakon vremena provedenog kod Ellie, kao da smo bili odsutni mjesecima, a ne samo tri dana. To je najpodliji trik smrti, način na koji se poigra s vremenom tako da se čini da pogreb traje unedogled, ali kad završi, ponovno se vratiš u prvi trenutak šoka kao da ga nije ni bilo.

Upitala sam Jamesa želi li hranu i on je odbio. Iako je prošlo tek četiri poslijepodne, otišla sam u spavaću sobu, navukla zastore i legla u krevet. Kapci su mi bili teški kao olovo, ali dok me san povlačio u svoju baršunastu tamu, iznenada sam osjetila nešto pokraj sebe. Automatski sam se uspravila i vrisnula od straha. Vrisak je bio tako glasan da sam jedva prepoznala vlastiti glas, što me dodatno uplašilo.

James se zavukao u krevet pokraj mene. Vidjela sam da su mu ruke i ramena goli, što je značilo da je nag. Nisam znala bih li se nasmijala ili rasplakala, ali nisam se bojala. Soba je bila svijetla i on me promatrao.

Pretpostavila sam da sam strašno vrisnula i pokušala se nekako ispričati.

Oči su mu bile prikovane za moje lice. Budući da je bilo previše nadati se ljubavi, tražio je i najmanju trunku osjećaja. Dokaz da bi u braku sa mnom moglo biti neke utjehe. Zacijelo nije očekivao mnogo nakon godine dana koju smo proveli zajedno. Tek toliko da preživi noć, dovoljno topline da se sakrije u njoj, dovoljno hrabrosti da izdrži, dovoljno snage da se za nju primi. Ništa nije pronašao i tad sam znala daje uistinu vidio moj prezir prema njemu.

U tom sam trenutku nazočila dubini njegove tuge. Lice mu se iskrivilo u grimasu i okrenuo mi je leđa. Naš je krevet postao čamac koji pluta na valovima njegove tuge i ljulja se u ritmu njegovih jecaja. Da su to bile one hirovite suze samo-sažaljenja koje sam kod sebe dobro poznavala, možda bih izgubila strpljenje. Ali ovo je bila opravdana tuga. Preda mnom je bio jedan nag, odbijen muškarac, fizički nemoćan udaljiti se od mene, takva je bila snaga njegove tuge.

Bojala sam se, ne onoga što bi James mogao učiniti, nego onoga što ja nisam mogla. Bojala sam se vlastite bešćutnosti. Toliko sam se bojala da sam pokušala.

Ispružila sam ruku i dotaknula mu vrh glave. Kosa mu je bila čvrsta i to me iznenadilo. Često sam je promatrala i pitala se kakva je, ali je nikad ranije nisam dodirnula. Očekivala sam da će se ukočiti kao da je jedan moj nevin dodir dovoljan da uguši planinu strasti. Bila sam razočarana kad je nastavio plakati. Još sam više od toga željela da prestane. Osjećala sam da nisam dovoljno snažna nazočiti tolikoj boli. Stoga sam se nagnula preko njegovog ramena i nespretno ga poljubila u vlažan obraz.

Naglo se okrenuo prema meni i požudno me poljubio u usta. Osjećala sam se prevarenom kao daje iz mene prevarom izmamio ljubav plačući za mrtvom majkom. Znala sam da nije tako, ali tako sam se osjećala.

Kad si mlad, osjećaji su tvoja istina. Ljubav je ono što osjećaš. Godine su me naučile da ljubav nije osjećaj koji gajiš prema nekoj osobi, nego ono što za tu osobu činiš.

Te sam noći Jamesu dala svoje tijelo. Nisam mu ga dala s osjećajima ili strašću s kojima sam ga dala Michaelu Tuffyju. Iako se toga danas ne želim sjećati, vjerojatno ga nisam dala spremno. Ali sam ga dala.

U godinama koje su uslijedile, nikad mu nisam rekla da sam te prve noći u srcu osjećala samo sažaljenje. Ta je istina bila gruba i znala sam da bi ga povrijedila, pa sam je držala za sebe. Vlastitu sam istinu kompromitirala zbog njegove.

Ipak, istina nije uvijek kakvom se čini. Mnogo godina kasnije, James mi je rekao da je osoba koju sam u strahu zazvala bio on.

Žrtva

*U žrtvovanju nečega u što vjerujemo,
ponekad bivamo nagrađeni nečim što volim*

Kolač od meda

Iako sam uvijek voljela slatko, nisam voljela med dok mi jednog dana nije ponestalo šećera pa sam isprobala sljedeći recept.

Pomiješaj 1 žlicu kukuruznog brašna i 2 žličice praška za pecivo s pola kilograma brašna i ostavi sa strane. Razmuti 15 dag maslaca sa skoro punom staklenkom meda. Postupno dodaj suhe sastojke zajedno s 3 jaja razmućena u 1,5 dcl mlijeka dok ne dobiješ glatku, kremastu smjesu. Po želji možeš dodati žličicu vanilije ili cimeta — meni je uvijek bio najdraži bez ičega. Izlij u namašćen kalup i peci u srednje do jako zagrijanoj pećnici do sat i pol.

GIGA

11.

Zamjena šećera medom može se činiti jednostavnom, ali nije ni približno tako jednostavna kako izgleda. Med je najbolji upotrijebljen zajedno sa šećerom, ne umjesto njega. Šećer obavi težak posao zaslađivanja, a med djeluje kao gornja nota. Naravno, mnogo ovisi o medu, a kao i kod svih drugih sastojaka, neki su bolji od drugih. Djed je uzgajao pčele pa je med bake Bernardine bio jedinstven i svježiji od svih koji se prodaju u trgovini. Znam. Samoposluživanje Westside prodaje četrdeset i šest različitih vrsta i sve sam ih isprobala. Možeš upotrijebiti čitavu staklenku doista skupog meda, a svejedno ga možda nećeš moći progutati. Općenito, iz recepta za kolač izvaditi šećer zbog malo meda, besmislena je žrtva.

Danovi su roditelji irski katolici i on je negdje srednje od njihovo osmero djece. Jedini je od sinova koji se do tridesete nije oženio i jedini koji svake nedjelje ne ide na misu. Po kriterijima njegove obitelji, nekonvencionalan je i svojeglav. Prava crna ovca.

Eileen, njegova majka, konkretna je žena koja svako pitanje pretvara u strogu uputu: »Hoćeš čaj?«

Govori uočljivim irskim naglaskom, izobličanim američkim prizvukom. Dan se pomalo boji majke i mene to uzrujava. Njezin je dom svetište braku i djeci. Natrpano je trofejima: porculanskim lutkama, fotografijama djece u srololikim okvirima, okvirima s medvjedićima. Još je anđeoskih lica utisnuto na šalice, podmetače i kalendare. Sve površine stenju od fotografija s vjenčanja, uokvirenih kristalom Waterford ili kićenom pozlatom: dječaci koji se gurkaju u mornarskim odjelicima, s frizurama do ramena u sedamdesetima, djevojčice blistavih očiju i zubatih osmijeha u košuljama neobičnih rukava. čitava je Danova obitelj međusobno povezana: krsni su kumovi nećacima, jedni od drugih kupuju automobile, dijele vlasništvo nad električnim kosilicama. Zajedno kupuju na veliko, jedni drugima prenose informacije o posebnim ponudama, posjećuju prodajne centre u skupinama, nalakiranih kosa, gurajući dječja kolica. Jedni drugima uređuju kuće i hrane djecu. Ovom industrijom preprodaje automobila, čuvanja djece, dijeljenja obroka i haranja po prodajnim centrima upravlja Eileen Mullins. Ona kuha i koordinira, ali uglavnom samo predsjedja. Nedokučiva, neuništiva, glavna.

Za razliku od nje, Danov otac je žilav, povučen tip koji se uglavnom svima uklanja s puta. Ja sam uz oca, i nadam se da ću ostati na periferiji, ali se čini da se neću izvući.

Dan još uvijek ima onaj posao domara zgrade na Manhattanu, tako da često putuje. Napoljetku je uzeo zamjenika koji će pokriti vikende i ovo nam je prva čitava nedjelja u Aveniji Longville.

Dan kaže: — Dušo, trebala bi se odjenuti – u jedan moramo biti na ručku.

Zbunjena sam. Imam hranu i ovo mi je iznenađenje. Ne volim iznenađenja, posebice kad je riječ o hrani, a ponajmanje kad sam umorna od raspakiravanja kutija sa starudijom, u nastojanju da našu kuću pretvorim u dom.

— Zašto, zar si negdje rezervirao?

Dan upitno podigne obrvu kao da je odgovor toliko očit da ga nije potrebno izreći.

— Kod mame, naravno.

Naravno.

Devedeset i osam posto Danove šire obitelji živi u Yonkersu ili u njegovoj okolini. Kao jedinica, ja sam odrasla u potkrovnom stanu s majkom koja se trudila živjeti boemski i s nizom njezinih beskorisnih momaka. Kako sam mogla znati da će me brak uvući u vrtlog rodbine? Da ću rekavši »uzimam« ući u pleme žena koje jedna drugoj prekapaju po torbicama tražeći papirnate rupčice?

— Žao mi je, Dane, ali trebao si mi reći ranije. Imam posla.

No, uzalud takvo uljepšavanje. Ovu smo kuću prvi put zajedno posjetili tek pet tjedana ranije, a već smo spakirali moj stan i pripremili ga za iznajmljivanje. Dan je srušio zid u prizemlju, od ulaznih do stražnjih vrata i priprema instalacije i struju za moju novu kuhinju. Bit će minimalizirana u Shaker stilu s otvorenim policama i uvoznim štednjakom na kruto gorivo Waterford Stanley. Posve različita od ultra-moderne kuhinje u mom stanu, ova će kuhinja biti za odraslu osobu i ozbiljno, stručno kuhanje. Aparate mogu nabaviti kad i koji mi budu potrebni. No, zasad želim da moje kuhanje bude što jednostavnije. Možda zato što se u mojoj glavi kovitlaju zamršena sranja, moje tijelo žudi za jednostavnom tjelesnom aktivnošću, jasnim poretkom miješanja, lupanja i izlivanja. Uznemiruje me jedino sjedenje i čekanje da se ispeče pa sam se bacila na vrt i već raskrčila dio za povrtnjak i pripremila ga za sadnju.

Jučer mi se Dan pridružio i ne pitajući trebam li pomoć, počeo grabljati, dok sam ja i nadalje klečeći mrvila zemlju prstima. Sjeckajući kompost na četvorni metar sivoga pijeska koji sam pomno oplijevala dan ranije. Nekoliko je minuta blebetao o glupostima, pitao me što kanim zasaditi, a zatim smo utonuli u koncentriranu šutnju. Proteklih smo nekoliko tjedana dobro radili zajedno. Dan je tjelesan, snažan, a kako sam otkrila, i ja sam također. Zajedno smo dobar tim i ja doista cijenim način na koji si dodajemo alate ili jedno drugome donesemo kavu, bez da to itko traži. To je svojevrsna prisnost, navikavanje na brak. Ja se trudim biti zaposlena jer kad radim, manje sam svjesna svoje krivnje, straha, da uređenjem ove kuće u dom samo podižem dodatne prepreke koje će mi zapriječiti mogući bijeg.

Sljedećeg vikenda u Chicagu je simpozij za profesionalne pisce o hrani. Bit će mi to odmor. Loše je željeti odmor od braka nakon samo dva mjeseca, ali napokon ću biti sama i imati vremena pokušati raščistiti nered u glavi.

Dok smo jučer bili u vrtu, Dan je mogao spomenuti ručak kod njegove majke, ali nije.

Moram povući crtu. Ako danas odem s njim, tad će se od nas očekivati da dolazimo svake nedjelje, što se od njega uvijek očekivalo prije nego što je upoznao mene.

—Moramo otići samo na sat vremena — rekao je.

Ja nisam ugođena na emotivne ucjene kakvima Eileen drži Dana. Moja je majka oduvijek bila neovisna žena. Ona ima svoje, ja svoje. Baka i djed su čeznuli za mojim posjetima Irskoj. Znala sam to, ali oni nikad nisu učinili ništa kako bih se osjećala obvezatnom dolaziti i uvijek su slavili moje poslovne uspjehe iako su oni značili rjeđe posjete Irskoj. Ovakve su molbe za mene nepoznato područje.

—Molim te, Tressa.

Međutim, krivnja mi je dobro poznata. I brzo učim.

Dan je dobar čovjek. Sad shvaćam da sam se zato udala za njega. I sve što činije ispravno. Može popraviti kotlić ili krov, spojiti štednjak — nikad ne kaže »ne«. čitavu noć ostaje budan kako bi prema mojim preciznim uputama sastavio kuhinjske ormariće. Prihvatio je moje laži o umoru i stresu zbog preseljenja i ne približava mi se u krevetu. Vidim kako sve što ima ulaže u ovaj brak, ali ni to nije dovoljno. Nikad neće biti dovoljno jer što god je to što mi treba da bih se osjećala ispunjenom, zadovoljnom — taj tajanstveni sastojak koji jednostavno kaže, ovo je kako treba — Dan to ni u kom slučaju nema. Za mene ne. Bez obzira koliko se trudio.

No budući da se trudi, osjećam se krivom. I popuštam.

—Dobro, odjenut ću se. Jedan sat, a onda se vraćamo kući, dobro? Sretan je kao školarac koji je osvojio nagradu i to me čini nervoznom.

Nisam u kući ni pet minuta, a već shvaćam kakvo je strahovito kršenje pravila to što sam toliko dugo uspijevala izbjeći ovo nedjeljno okupljanje za ručak. U kući je gomila ljudi, dvadesetak, uključujući i djecu. Uvijek se preplašim kad vidim koliko ih je u Danovoj obitelji, imena i godine počnu mi zujati u glavi i kao da mi se zamute pred očima. Svi me pozdravljaju srdačnošću kakvu biste sačuvali za nekoga tko se vratio s ruba smrti. Njihovo je olakšanje opipljivo, kao Danova nas je žena naposljetku udostojila svojim posjetom. Shvaćam da je Danov ležeran prijedlog »da svratimo

na sat vremena« uslijedio nakon tjedana intenzivnog obiteljskog pritiska. Dakle, sad je tu i taj sloj spoznaje: znam da Dan zna da ja ne volim njegovu obitelj, iako nikad nisam rekla ništa čime bih to dala naslutiti. A sad i oni znaju da ih ne volim jer nam je trebalo toliko dugo da se odazovemo pozivima na tradicionalni nedjeljni ručak.

U osnovi, riječ je o jednom od onih neugodnih trenutaka kad se nadeš pritiješnjen.

Eileen mi kratko nešto progunda, ali to ništa ne znači. Ona je iz generacije prije nego što je izmišljeno grljenje. Stroge majke koje ti daju dom i hranu, ali nakon tvog petog rođendana više ne nude ljubav. Nikakvo čudo da mi se sva njezina djeca cerekaju kao uplašeni zečevi.

Pitam: »Eileen, mogu li vam pomoći?«

Jedna šogorica, Shirley, hvata moj pogled i lagano podigne obrvu, iako znam da mi tom gestom ne želi izraziti podršku. Shirley je jeftina, kompetentna kravetina. Na naše je vjenčanje došla u bijeloj haljini od gaze - i bez donjeg rublja. Bradavice u kapelici. Baš otmjeno.

Blizanke priskaču u pomoć majci. Kay i Meg su posve jednake, sve do širokih ravnih zubi i pjenušavih karaktera. Nemilosrdno su pozitivne i prijateljski raspoložene. Moraju ti se svidjeti, iako njihov izgled pomalo uznemiruje. Kay nosi šiške počesljane u stranu i gurnute iza ušiju, a Meg ima kosu začesljanu u rep. Tužno je pomisliti da je njihov osjećaj individualnosti tako kritično sadržan u laku za kosu. Obje blizankinje djeluju mnogo mlade od svojih trideset godina i još žive s roditeljima.

U ručku nema nikakvog reda. Nasred stola baca se jedaći pribor, zajedno s otvorenim paketom ubrusa. Kay dodaje (nezagrijane) tanjure, nadopunjene jednokratnim za zabave, muškarci odlaze po pivo iz hladnjaka, a žene koriste priliku doviknuti im da donesu Sprite. Meg i Eileen počinju iznositi pladnjeve hrane i gosti nasumce uklanjaju novine, račune, dječje šalice, walkmane, raznorazne stvarčice koje se skupljaju u svakoj kuhinji, kako bi napravili mjesta na svakoj pretrpanoj površini. Hrana je uglavnom pohano meso: rebarca, bataci, pljeskavice, uz razne industrijske inačice krumpira, kolutiće, prutiće, klinove. Svi ih gladno grabe i umaču u zdjele prepune jeftinih, želatinoznih umaka.

Eileen uzima tanjur rebaraca i gura mi ga pod nos. Nasmiješim se, uzmem jedno, a ona kimne prema zdjeli umaka. Nadzirat će me dok jedem, provjeriti reakciju poznate spisateljice na njezinu hranu. Iako sam snob kad je o hrani riječi, nisam izbirljiva. Ali, od ovog mi je pritiska fizički mučno, a nimalo ne pomaže ni octenast miris mesa koje se cijedi. Gospode Bože, povratit ću. Osjećam šokirane poglede koji me prate na trijem.

Dan odmah dolazi za mnom i kad mi stavi ruku na rame, ja puštam dah koji nisam ni znala da zadržavam. Bez ikakvog određenog razloga koji bih mogla utvrditi, rasplačem se i on me vodi u kut trijema gdje nas nitko ne može vidjeti i ovije se oko moje glave i ramena. Nije ga briga što plačem usred nečega što bi trebalo biti sretno obiteljsko okupljanje i ne pita što mi je. I bolje daje tako jer ni sama ne znam. Olakšanje je, nakratko, ne misliti o tome i jednostavno se prepustiti.

Dan me drži u naručju dok se ne priberem, a zatim mi podiže bradu rukom i briše vlažne obraze dlanom. Osjećam se kao da mi je deset godina.

— Mislim da su mamina rebarca prilično gadna, ha?

— Uspijevam se nasmiješiti i kažem: —Hvala.

—Nema na čemu, draga — to mi je posao — odgovori on, a zatim me uhvati za ruku i povede natrag u kuhinju. Na neki čudan način, mislim da mu je drago da sam puknula, to mu je pokazalo da sam ljudsko biće.

— Društvo, Tressa ima neku virozu. Vodim je kući.

Svi su zabrinuti, iako vidim kako se Shirley u kutu podlo cereka kao da želi reći »dobrodošla na nedjeljno obilje mame Mullin, kućko«.

Dok izlazimo kroz vrata, povikne za nama: — Vidimo se sljedeći vikend na pričesti? — i ja osjetim kako stisak Danove ruke popušta.

12.

Osam godina je prošlo i sa sobom donijelo neizbježnu prisnost rutine. Prepoznavala sam Jamesove korake na šljunčanoj stazi, pratila obris njegovog tijela u našem krevetu, navikla se na miris njegove kože i pronalazila utjehu u njemu. Međutim, nisam se odričala svojega ideala i nije prošao nijedan dan da ne bih pomislila na Michaela. U tim prvim godinama, sjećam se kako sam kasno noću šetala poljem iza kuće i promatrala zvijezde.

Michael.

Glasno bih izgovorila njegovo ime i zamišljala da me on čuje.

Još uvijek te volim, Michael. Još uvijek te volim.

Glasno izgovorivši te riječi, mogla sam svoju ljubav ponovno učiniti stvarnom. Tako da nisam bila obična žena seoskog učitelja, nego ponovno ona strastvena djevojka, žrtva više ljubavi. Iz mene su izvirali šapti: *Još uvijek te volim, još uvijek te volim*, uvijek iznova, kao da riječi mogu sačiniti stazu koja će se uspeti kroz galaksije i pronaći ga, gdje god daje. Koliko je riječi potrebno do Amerike? Koliko da ga ponovno dovedu k meni? On me nikad neće zaboraviti. Ne Michael. Ljubav kao stoje naša nikad ne umire. Nikad ne stari niti blijedi od nezanimljivih, sivih nijansi familijarnosti. Ljubav koja je tako titrava kao naša, živjet će zauvijek.

U tim prvim godinama, James mi je postao draži. Nisam mogla reći da ga volim, ali shvatila sam da brak s njim nije onakva katastrofa kakvu sam očekivala. Iako to tad nisam u cjelosti shvaćala, imali smo dobar život. James je, potaknut mojim primjerom, počeo rano ustajati i zainteresirao se za uzgoj stoke pa smo uz njegovu učiteljsku plaću imali i prihod od stočarstva. Ja sam hranila kokoši i svinje za klanje kao nekoć moja majka, a kad je zaprijetio rat i nestašica šećera, James se počeo baviti pčelarstvom. Imali smo dovoljno hrane za nas dvoje, a višak smo prodavali jednom trgovcu u Ballyhaunisu. Dodatnu smo zaradu uložili u poboljšanja na kući. U stražnju smo kuhinju uveli tekuću vodu, a u zid u kojemu je bio kamin, ugradili štednjak. Meni je krojač Tarpey šio tri kostima godišnje, a od njega sam kupovala i tkaninu od koje sam si sama šila haljine. Jedne smo godine proveli četiri dana odmora u Dublinu. Odsjeli smo u velikom stilu; u hotelu Gresham i pili čaj u kavani Bewley, ja sam od Findlatera u ulici Harcourt kupila cimet i korijander i svakojake začine. Otišli smo u kino i gledali *Random Harvest*, a zatim šetali ulicom O'Connell sve dokasna. Ja sam imala ljubičasti kostim, a James dugački kišni ogrtač sa šeširom preko oka. Na dar sam mu kupila štap za hodanje s drškom od bjelokosti i on je otmjeno mahao njime kao daje engleski gospodin. Sjećam se da sam tog dana bila sretna i da sam pomislila daje život gotovo savršen i čudila se svojoj sreći što sam udana za tako otmjenog muškarca. Iako bih se uvijek prekinula, uvijek zaustavila. Bojala sam se prepustiti se i dopustiti si da ga volim. Bojala sam se da ću, ne budem li ga držala podalje, izgubiti onaj komadić moći koju sam imala. Međutim, onih nekoliko dana u Dublinu, imala sam osjećaj da u životu imamo sve što bismo mogli poželjeti. I imali smo. Osim jedne stvari koju je svatko od nas želio više od života samoga.

Za mene je to bio Michael.

Za Jamesa dijete.

James je znao da ne želim dijete na samom početku braka, a budući daje bio obrazovan, osjećajan muškarac, poštivao je moje želje i pobrinuo se da ne ostanem trudna. Postoje načini koji nisu protivni prirodi ili Bogu, ali oni funkcioniraju samo u tandemu sa srećom. A mi smo imali sreće.

Nazočila sam rođenju prvoga sina moje rođakinje Mae i svaka pomisao da bih mogla imati dijete izlila se iz moje glave zajedno s kantom krvi koju je Mae prolila. Kad je babica vidjela koliko sam šokirana, rekla je: — To je najprirodnija stvar na svijetu. — Jednako kao i smrt, pomislila sam, a čitav je život izbjegavamo.

Po prirodi nisam bila majčinski nastrojena. Male bebe i djeca ostavljali su me hladnom. Neke žene koje ne vole svoje muževe rađaju djecu kako bi imale koga voljeti. Ja sam morala voljeti muškarca s kojim ću imati djecu, ako već kanim žrtvovati svoje tijelo i svoje dostojanstvo na takav način. Kako su godine prolazile, a ja nisam ostajala trudna, spremno sam ignorirala podmukle komentare i kradomične poglede na misi prilikom krštenja nekog djeteta, dok bi kapelicom odjekivali njegovi krici, nadglasavajući svećenikovo mrmljanje. Susjedi i Jamesove sestre promatrali su me s razočaranjem, nevjericom i napokon sažaljenjem. Nisam marila. Sve sam ih smatrala budalama. Djeca su, koliko sam ja vidjela, bila sebični, cvilavi, sisavi paraziti.

Ne. Nisam bila rođena za majku.

Nakon osam godina, ne rekavši ništa, James se prestao izvlačiti iz mene kad smo vodili ljubav. Prešao je četrdesetu, a ja sam se približavala tridesetoj.

Ako žena ne bi zatrudnjela, ljudi bi donosili pretpostavke, a jedna je od njih bila da njezin muž nije »pravi« muškarac. James je bio obrazovan, uredan i kasno se oženio. Bio je laka meta i suosjećala sam s njim jer sam znala da će ljudi govoriti. Dodatni pritisak dolazio bi svake godine kad bi žene njegove braće i njegova udana sestra rodile bar jedno dijete. Vidjela sam da Jamesa boli što nas smatraju »neproduktivnima« i pretpostavljala da mu je ponos povrijeđen.

Ništa nisam rekla kad je promijenio našu rutinu. Samo bih se odmah nakon vođenja ljubavi izvukla iz kreveta, temeljito oprala i molila.

Napetost koju smo iskusili prve godine braka vratila se kao da nikad i nije nestala. James je bio sigurniji u mene, ali još uvijek me nije bilo lako nagovoriti pa smo vodili drugi, od naših dugih, nijemih ratova. Tjelesno sam mu izmicala i to je bilo moje jedino oružje. James se zauzvrat počeo ponašati u neskladu sa svojim karakterom, što me zbunjivalo. Kad bih ga prekorila (što sam činila gotovo svakodnevno) zbog neke kućanske sitnice, vidjela bih kako gnjevno izbacuje bradu, a jednom ili dvaput sam se pobjerala da bi mogao ustati na mene. Postao je razdražljiv, kritizirao svećenika i gotovo se svakodnevno žalio na svoj posao. Jedne sam ga nedjelje vidjela kad je podigao pogled s knjige kako bi kroz kuhinjski prozor provjerio kakvo je vrijeme. Lice mu je preplavila nepatvorena tuga, izraz razornog gubitka kao nakon Elliene smrti. James je imao dugačak nos i usko lice zbog čega je djelovao obrazovano i profinjeno. Kad je to samouvjereno, sofisticirano lice pomračila tjeskoba, osjetila sam kako me razdire tuga.

Poželjela sam ispružiti ruku kao što sam učinila one noći kad smo sahranili Ellie, samo što sam ovaj put točno znala koje bi riječi rastjerale njegovu tugu. Nisam ih mogla izgovoriti jer sam znala da ih nisam spremna izvršiti. Da sam bila drugačija, slabija žena, mogla sam mu lažima ublažiti bol.

Nisam voljela Jamesa, ali nisam bila kamenog srca i vidjela sam da je povrijeđen. Moja je pogreška bila u tome što sam vjerovala da ga, nakon gotovo deset godina braka, poznajem. Mislila sam da je na kocki njegov ponos. Da dijete želi zbog žudnje za konvencionalnim, za poštovanjem svojih vršnjaka. Čitav život možeš provesti nepoznajući osobu, ako svoje vlastite potrebe ne staviš malo na stranu, kako bi toj osobi dao prostora da ti pokaže, tko je uistinu.

Tek kad se rodila naša kćerka, doista sam shvatila da je James jednostavno čeznuo postati ocem.

13.

Roseanne, moja agentica, nazvala je jutros da vidi gdje da pošalje karte za Chicago. Jedan je sponzor bio zainteresiran uključiti se u moju televizijsku emisiju s bakinim receptima, a Roseanne su se već javili i izdavači i oni silno uzbuđeni. Bilo mi je čudno razgovarati s njom stojeći usred napola obojenog hodnika u ovoj olupini od kuće. Bio je to moj glas i govorio je jednake stvari kao i inače i iako je prošlo uobičajenih dva mjeseca od njezinog zadnjeg poziva, ja sam imala osjećaj da sam oduvijek izvan optičaja. Cesto se krijem, posebice kad radim na receptima. Ali s vjenčanjem, i selidbom, i bez kuhinje u kojoj bih mogla raditi, kao da sam se sakrila od same sebe.

Izgubljena sam. Tko sam bila prije nego što sam upoznala Dana: Tressa Nolan, trideset sedam godina, Irkinja, neudana, uspješna spisateljica o hrani, s udobnim stanom u Upper West Sideu. Ujutro bih desetak minuta prošetala Parkom, nakon čega bih popila mochaccino u Starbucksu i radila uz povremene prekide dostave ribe, mesa i organskih mliječnih proizvoda. Za ručak bih se našla s prijateljicama ili bih smislila neki izgovor za odlazak do Citarelle i trošenje čitavog bogatstva na čokoladu ili slasne masline, a zatim pretražila štandove s povrćem u Westside Marketu u potrazi za idejama. Svi ponajbolji sastojci koji bi mi mogli biti potrebni, nalazili su se unutar nekoliko stambenih četvrti ili su se mogli naručiti dostavom.

Sviđao mi se takav moj život, a sad sam ga izgubila. Doslovce.

Kuća, Dan, njegova obitelj, kupovanje u trgovačkom centru, nas dvoje koji guramo kolica po samoposluživanju Farmers, zajedno s još tisućama parova u subotnjem šoping, to je sad moj život. Nemam osjećaj da mi pripada i ne znam hoću li ga ikad imati. Provela sam duge godine ustaljenom rutinu s kojom sam bila sretna, a sad je nema. Moram pronaći nove trgovine, nove dobavljače, a previše sam se naviknula na stare da bih se uopće trudila. Istinu govoreći, nisam sigurna da sam dovoljno predana ovom novom životu da bih započinjala iznova.

Ne znam što sam očekivala od bračnog života. Je li život koji sam željela bio jednostavno život koji sam imala, uz dodatnu prednost testosterona? Sve isto s nekim snažnim tko će sastaviti police i demistificirati upute za spajanje pokušava? Jesam li doista tako plitka? Tako cinična?

Na određeni bih način voljela da jesam.

Istina je da je vizija koju sam za sebe imala ono što sad imam: dobrog muškarca kao što je Dan i veliku staru kuću koju treba obnoviti, s dovoljno zemlje za povrtnjak.

No važno je očekivanje, jedino koje je bitno, bilo da ću biti sretna. A nisam.

Sretna do kraja života - kako to funkcionira? Već dva mjeseca nakon udaje, ja sam nesretna. Jednostavno ne funkcionira.

Probudim se ujutro i prvo što pomislim je: -Ja ne volim Dana.

Čitav dan radim kao pas samo kako ne bih morala razmišljati o tome. Prije nego što utonem u san, ponovno mi se vrati: —Ja ne volim Dana.

Želim ga voljeti. Moram ga voljeti, ali jednostavno ne mogu. Ne volim ga, ne mogu ga voljeti, nikad ga neću voljeti.

Kog ću vraga onda učiniti? Ne mogu ostati u braku s muškarcem kojega ne volim jer to nije pošteno ni prema njemu ni prema meni. Na papiru Dan ima sve. On je zgodan, zna slušati, osjećajan je - bio bi divan otac i odan suprug. I voli me. Doista me voli.

Zašto ga onda ne mogu voljeti zauzvrat? U glavi znam da sam udana za dobrog čovjeka, ali moje srce jednostavno ne reagira. U njemu je praznina i ravnodušnost i ja znam da to nije u redu. Prava je zagonetka to što vidim sve Danove dobre osobine, ali svejedno ne mogu doznati osjećaj ljubavi prema njemu. Ali zaljubljuvanje i što je još važnije, ostajanje zaljubljen, tajanstven je proces. Jednostavno moraš čekati da ti se dogodi. Možda sam ja trebala čekati dulje.

Na stranu sve to, Dan zaslužuje bolje od ovoga. On zaslužuje ženu koja obožava tlo po kojem on kroči. Ženu koja bi za njega sve učinila.

Ženu koja bi odustala od najvažnijeg događaja na njezinom radnom kalendaru kako bi nazočila prvoj pričesti njegove nećakinje.

Nešto mi je nagovijestio, ali nije htio izravno pitati. Dan je znao da mi je ova konferencija doista važna. Rekla sam mu to u nedjelju, čim smo otišli od njegove majke. Nakon što mi je rekao da se čitava obitelj okuplja kod mame na neslužbenom sastanku s nekim rođacima iz Irske. Doći će majčin brat kojega nije vidjela dvadeset godina. Događaj je doista bio od povijesnog značaja. Ne samo Deirdreina prva pričest. Nije to spomenuo ranije jer je znao da se poklapa s mojom konferencijom.

Rekla sam mu da je to doista obzirno od njega i poljubila ga.

Sljedećeg je dana uz doručak glasom koji je trebao zvučati ležerno, ali nije, Dan spomenuo da će zapravo na pričest doći mnogo ljudi koji nisu bili na našem vjenčanju. Izgledala sam nesretno i rekla da mi je strašno žao i da je doista grozna šteta da se te dvije stvari poklapaju. Da bi, da je riječ o bilo kojem drugom događanju, možda i mogla nešto učiniti. Slegnuo je ramenima i rekao da nije doista bitno, ali izgledao je kao da ga je upravo pregazio autobus.

Tema se nastavila i za večerom, uz otkriće da je doista prava šteta što ne mogu doći na prvu pričest jer njegov ujak Patrick zapravo dolazi iz Irske posebno da bi me upoznao.

Sačuvala sam smirenost. To je doista grozno, rekla sam, ali sigurna sam da ću imati prilike upoznati ujaka Patricka dok je ovdje — možda ga tvoja majka može sljedeći tjedan dovesti na večeru? Nažalost, neće biti moguće, odgovorio je Dan jer će ujak Patrick otići kod svog prijatelja, svećenika, u Los Angeles, drugi dan nakon pričesti, tako da nam je ovo zapravo jedina prilika da se upoznamo.

Prava tragedija, priznala sam, da se barem netko potrudio obavijestiti me kad je ujak Patrick planirao svoje letove, tad bismo možda mogli organizirati svoje živote oko njegovoga puta. Bila je to odluka u zadnji tren, požurio se objasniti Dan, ujak je dobio povoljnu cijenu. Baš sam hvatala dah za završni »Oh, tako dakle, nema veze«, kad je Dan uronio u solilokvij o tome kako se njegova sestra Kay doista uzrujala kad joj je spomenuo da ja možda neću doći. A sirota mala Deirdre, koja je svim svojim prijateljicama rekla da će joj na proslavi biti nova teta i ona se uzrujala. Zatim je završio s izvanrednom informacijom da njegova majka nije dala do znanja koliko joj je ova subota bitna jer nije željela vršiti nikakav pritisak na nas. Tako dakle. Nema pritiska.

- Što ja tu mogu učiniti, Dane?

Usljedila je stanka. Šah-mat. Nisam otišla jer sam imala grozan osjećaj da još nije gotovo. Trebalo je biti. Važan poslovni događaj za njegovu novopečenu ženu nasuprot napornom ručku s vremešnim dalekim rođakom? Zar se to uopće može mjeriti?

Dan je pogledao u svoja stopala i naposljetku rekao: —Možeš otkazati putovanje.

Rekao je to doista tiho i blago. Kao da zna da nije u pravu. I više od toga — kao da se boji.

Nisam ništa odgovorila. Nisam znala što bih rekla. Nikad ga ranije nisam vidjela ovakvog. Ranjivog. Izloženog. Kad je otvorio oči i pogledao me, brada mu se tresla i promatrao me na onaj obrambeni muški način kao da ga nimalo nije briga. S izrazom koji stavljaju prije nego dobiju definitivnu nogu, tako da sačuvaju obraz.

U tom mi je trenutku bilo svejedno boji li se Dan svoje majke, mene ili ujaka Patricka. Znala sam samo da mi je nešto dao i da sad čeka da mu bacim natrag. Nije mi bilo ugodno držati to u rukama, nitko mi nikad ranije nije dao takvu vrstu moći. Nitko me nikad nije volio dovoljno da bi mario hoću li se pojaviti na nekoj ušljivoj obiteljskoj proslavi.

Dio mene želio je otkriti razlog iz kojeg me tako silno treba na proslavi, a zatim ga izracionalizirati tako da može poći bez mene. Nije li to ono što bi trebalo učiniti? Komunicirati, razgovarati o problemima i postići dogovor oko toga kako ih riješiti. Samo što sam ja znala da bi to bio samo scenski način da bude po mome.

Smatrala sam daje proslava manje važna od mog posla. Ali Danje htio da pođem s njim. Trebala sam mu tamo. Ponekad zašto i kako jednostavno nisu važni. Dan se iz nekog razloga bojao i ja sam osjetila da mu je potrebno da budem s njim na proslavi. Bio je to izravan da ili ne.

- Dobro. Otkazat ću Chicago i doći na pričest.

Ne znam što sam očekivala — suze, izjave najdublje zahvalnosti? Prikazanje Djevice Marije koja će mi doći poželjeti dobrodošlicu u društvo vječnih mučenika?

Dan je samo rekao: — Hvala, dušo — i stisnuo mi ruku. Zatim je iskapio svoju kavu, odnio je do sudopera i upalio televizor.

Ja žrtvujem važan poslovni događaj kako bih ga usrećila, a on upali televizor?

Najednom se osjećam strašno, strašno udanom.

GIGA

14.

James je bio blizak sa svojim bratom Padraigom, kako po dobi i izgledu, tako i po svemu ostalome. Na kraju smo se dobro slagali, iako se godinama nismo odobravali. Padraigu se nije sviđala profinjenost koju sam potala: putovanja u Dublin, otmjena odjeća, cipele i torbice u istoj boji i slično. Smatrao me budalastom i plitkom, a ja njega neurednim i odviše strastvenim u politici, temi koja nije, kao mladu ženu, nasmrta dosađivala. Međutim, nakon osam godina, jedno prema drugome osjećali smo nezavidno poštovanje.

— Danas nema porculana, Bernie?

—Pa da mi razbiješ sve do zadnjeg komada?

—To se dogodilo samo jednom!

—Da, i više se neće ponoviti.

—Kakva stroga gospodarica, James, ja ne znam kako ti podnosiš njezine ludosti.

—Mom suprugu se moje ponašanje sviđa jer je on gospodin.

—I zato on dobiva čaj u poruculanskoj šalici, a ja u limenom lončiću?

—Budi zahvalan što ga ne piješ iz kante s psima u dvorištu, Padraig.

Na to bi moj šogor zabacio glavu i smijao se dok mu niz lice ne poteku suze.

Padraig je bio jedina osoba koja se usuđivala skratiti moje ime na obično »Bernie«. To mi se nije ni najmanje sviđalo, ali on je bio nepopravljiv pa se izvukao. Iako ja to nikad ne bih priznala, pomalo me uzbuđivalo šogorovo vedro zadirkivanje kao što sam vjerovala da i njega veseli moje.

Padraig i njegova supruga Mary imali su sedmero djece i bili u braku tek nekoliko godina duže od nas. Sviđala mi se Mary i zacijelo bismo bile velike prijateljice, samo što smo, od dana kad smo se upoznale, jedva izmijenile jednu cijelu rečenicu. Oko nje su uvijek bila djeca. Na njezinim prsima, trčkarala joj oko nogu, dozivala iz druge prostorije. Nije postojao nijedan trenutak u danu kad nije hranila, odgovarala, grdila ili se bavila jednim od njih. Kuća joj je bila svinjac i mene je tad užasavala, iako, kad sad razmislim o tome, bio je to jednostavno dom sedmero djece. Shvativši koliko je moj život lagan u usporedbi s njezinim, svratila bih svakog tjedna s kakvim kolačem i ponudila joj pomoć oko kućanskih poslova. Mary bi često sjedila na klupi u kuhinji, okružena mokrim pelenama i prljavim suđem i čitala djeci. Zbunjivalo me kako može biti tako mirna usred svog tog kaosa, zadivilo me kako ima toliko strpljenja da zabavlja djecu i igra se s njima, dok je u kući čeka toliko važnijeg posla. Bila je grozna kućanica, u to nije bilo nikakve dvojbe - ali svejedno sam joj se divila jer na njezinom mjestu, znala sam da bih davno pala mrtva zbog sloma živaca. Ili bih - neka mi Bog oprost - zakopala najmanje dvoje malih tapkavaca i molila se da nitko ne primijeti.

Bilo je dana i kad sam uživala. Božanstvene blizankinje, Theresa i Katherine, kad bi me vidjele kako prilazim kući, viknule bi: »Medena! Medena! Dolazi teta medena!« »Poljubac za kolač«, zadirkivala bih ih i one bi me cičeći zasule poljupcima, ručicama posežući za mojom košarom. Uživala sam u tim trenucima, ali uvijek bi prevagnula razderana koljena i nemilosrdno urlanje. Blizankinje sam voljela jer su mi obraćale pozornost, ali većina mojih nećaka i nećakinja bili su uskomešano, neuredno klupko buke i oskudice.

Mary i Patrick činili su se sretnima u životu, ali nered u njihovoj kući bio je moja najučinkovitija kontracepcija.

Do prve pričesti blizanki.

*

Odlučila sam prirediti proslavu za pričest blizanki. Vrijeme je bilo dovoljno toplo da se djeca igraju napolju, a ja sam uživala u pečenju kolača i pripremi kuće za goste. Gostoljubivost je bila nešto što se tih dana najčešće nudilo na neki nehajan, usputan način, ali proslava za Jamesovu obitelj bila je način da se iskupim Jamesu zbog situacije u našem životu.

James je volio ljude i koristio svaku priliku da našu kuću napuni gostima raznih oblika i veličina. Kad smo se tek vjenčali, stalno sam ga grdila što dovodi susjede, poziva roditelje svojih učenika da svrate, braći i sestrama uvijek ima vrata otvorena. Moji su roditelji žestoko branili našu privatnost i u naš dom nitko nikad nije dolazio. Ali, James i njegova opuštenost naposljetku su pobijedili i ja sam prihvatila izazov i kao da sam domaćica svećenika, u kući imala stalno spremne svježe kolače. S vremenom sam zavoljela protok posjetitelja. Malo bi mi osvježili dan i nisu mi dopuštali da se uljuljkam u nehaj. Stalno sam skidala i stavljala pregaču, uvijek morala imati urednu frizuru i otmjene cipele uz kuhinjska vrata, koje ću obuti ako svrati svećenik ili liječnik. James i ja smo tako imali o čemu razgovarati i nismo razmišljali o sebi. Bio je to trik koji sam naučila već na samom početku braka. Uvijek biti nečim zaposlen.

Te su nedjelje pričest imala još dva Jamesova nećaka, ali mene su naročito zanimale blizanke i iz vlastite sam zbirke izvukla posebna blaga za obje. Par čipkanih rukavica za jednu i krunica od sedefa za drugu. Bit će više od osam odraslih osoba i toliko djece da ih se nisam usudila brojati. U subotu je James zaklao i pripremio tri pileta, a zatim je otišao u Kilkelly po šunku, žele, naranče,

šećer u prahu, glazirane trešnje, breskve u limenci, čokoladu, bocu slatkog serija i bocu porta Sandeman. Potrošio je četiri šilinga na karamele kako bi svako dijete kući otišlo s vrećicom slatkiša. Koštalo nas je malo bogatstvo, ali nismo marili. Imali smo novca i Jamesu je bio užitak potrošiti ga na obitelj. Bez vlastite djece, udovoljavanje njegovim željama smatrala sam svojevrsnom kompenzacijom s moje strane.

Među nama je već mjesecima vladala hladnoća, ali u zajedničkim pripremama za proslavu proglašeno je privremeno primirje. Kad me je James u sedam navečer zatekao kako još pečeni kolače, zasukao je rukave i priskočio mi u pomoć. Osjetila sam olakšanje što mračno raspoloženje mojega supruga naizgled prolazi pa sam zahtijevala da stavi moju najkićeniju pregaču i zatim mu davala upute za mjerenje i miješanje kolača od meda. Kad sam, užasnuta, shvatila da nam je ponestalo šećera, James je, odlično raspoložen, istresao gotovo punu staklenku meda. Napravio je grozan nered nastojeći zadržati ljepljivi mlaz okretanjem staklenke na bok i zakapao čist stol drskim vijugama. Smijali smo se njegovoj nespretnosti s medom i mom dramtiziranju zbog manjka šećera kao daje smak svijeta. James je naposljetku izjavio da se više nikad neće požaliti na svoj posao, budući da je posao žene beskrajno teži i neusporedivo stresniji.

Ne sjećam se da je između nas ikad bilo toliko srdačnosti kao te večeri. Iako za to nije bilo razloga, prije proslave je zavladala atmosfera iščekivanja. Kao da smo, u našim odvojenim svjetovima, osjećali da će se dogoditi nešto čarobno.

Te je noći James vodio ljubav sa mnom. Dok sam kao i obično ustajala iz kreveta, osjetila sam kako mi rukama pritišće grudi kako bi me pokušao zadržati. Kad sam se istrgnula, naglo mi je okrenuo leđa, očito ozlojeđen.

Proslava je bila uspješna, iako se James ponovno udaljio od mene. Nije komentirao moju odjeću kad smo krenuli u crkvu, stoje bio njegov način da me kazni. Kad je stavio svoju ruku na moj struk vodeći me do naših mjesta u crkvi, iz njegovog je dodira nestao sav život. Osjetila sam žalac tuge zbog brzine kojom se jaz između nas vratio i iako sam bila zaposlena kuhanjem galona čaja, rezanjem planina kolača i čuvanjem primaće sobe od četa djece, mislim da me razočaranje nije posve napustilo.

Kolač od meda je polučio same pohvale i nestao za tren. Ljudi su rekli daje to najukusniji kolač koji su ikad kušali i raspitali se što sam učinila drukčije daje ispaio tako poseban. Pokušala sam pronaći Jamesa da mu kažem za njegovu pobjedu, ali je bio zadubljen u razgovor i nisam ga željela prekidati. Ovakvim sam izljevima osjećaja ranije hranila Jamesovu snošljivost. Ali, on je sad prešao na neku drugu razinu i osjetila sam da će biti potrebno više od vedrog komplimenta da se vrati.

Možda mi je upravo ta spoznaja otvorila oči da vidim što sam učinila. Ilije to bio samo trenutak jasnoće koji nam svima dolazi kad znamo daje nešto u redu. Bila je to sitnica.

Upravo sam dala Katherine čipkane rukavice. Toliko je bila uzbuđena da je otrčala, ne zahvalivši mi, pokazati ih majci. Mary je rastreseno presuđivala u razmirici između mlađe djece i poslala Katherine natrag da pokaže rukavice ocu. Padraig je sjedio blizu mjesta na kojemu sam stajala i razgovarao s Jamesom. Katherine je navukla rukavicu, malena joj je ruka plivala u njoj i ispružila je ka ocu daje vidi. Dok je Padraig proučavao čipkanu rukavicu, promatrala sam lice njegove sedmogodišnje kćerke i iznenadila se onime što sam vidjela. Kapci su joj treptali od iščekivanja što će njezin otac misliti o rukavicama, s izrazom tako duboke zabrinutosti kakvu kod djeteta nikad ne biste očekivali. Nakon manje od minute, rekao je: — Prekrasne su, Katherine. Izgledaš kao prava dama. — Sigurna sam da mi je Padraig u tom trenutku koketno namignuo, ali ako jest, ja to nisam primijetila. Nisam mogla odvojiti pogled od lica male Katherine. Oči su joj zasjale od divljenja prema ocu, neublaženog godinama, iskustvom ili očekivanjima. Gledala je Padraiga onako kako sam ja gledala Michaela Tuffyja. Čistom ljubavlju.

Svog supruga nikad nisam pogledala na taj način i znala sam da nikad neću. Ali, James je bez obzira na to bio dobar čovjek i zasluživao je da ga netko voli s takvim obožavanjem. Tad sam znala da mu moram dati dijete.

GIGA

15.

Što se odijeva za prvu pričest?

Budući da sam smatrala da sam se mnogo toga odrekla kako bih bila na toj proslavi, odlučila sam se urediti. Nisam visoka i zaobljena sam - i to samo na pogrešnim mjestima.

Kay često svraća na povratku s posla. Radi kao učiteljica i uvijek je raspoložena i nasmiješena kao djevojčica pa se stječe dojam da se lako iz učenice pretvorila u nastavnicu. Kay kaže »Ježi ga!« umjesto »Jebi ga!«, ali ja je volim. Znajući koliko je majka nemilosrdno gazi, uvjeren sam da se iza tog pročelja slatke djevojčice nalazi čvrsta žena.

Naredna tri sata to potvrđuju, dok me ona gura u svoj automobil i vozi u trgovinu dizajnerskom odjećom na periferiji Yonkersa. Isprobavši različite pastelne tonove groznih kostima, naposljetku smo se odlučile za koso krojenu haljinu boje škrljevca srednje dužine i šal boje fuksije. čekala sam da mi na blagajni provuku karticu, a onda pogledala Kay i u njoj najednom vidjela Dana. Široka usta, jedva zamjetnu nakošenost očiju, onaj razrogačeni izraz. I shvaćam: Ova je žena moja šogorica. Ja sam udana. Za njezinog brata. Dana. Šokirana sam, kao da to prvi put spoznajem. Gospode Bože! Ja sam u srodstvu s ovom osobom. Udana! Do kraja života? Što sam to učinila? Ne mogu čak ni reći daje taj osjećaj bio negativan. Samo me šokirao. Kao da sam se probudila u bolnici ili dobila na lutriji. Tako me šokirao. Ni dobro ni loše.

Kad sam potpisivala račun za karticu već me prošlo, ali imala sam osjećaj da sam se nekako prebacila u novu brzinu.

*

Maloj se Deirdre svidjela moja torta s ružičastom šećernom glazurom i srebrnim mjhurićima uz rubove, a i njezine su prijateljice bile dostojno impresionirane i tortom i poklon-bonom od pedeset dolara u Gapovoj trgovini za djecu. Za odrasle sam napravila potcijenjeni kolač od meda, koji sam razrezala, poškopila glazurom od limuna i servirala na dva velika pladnja prekrivena pamučnim kockastim ubrusima. Tradicionalno, ali nedovoljno razmetno da prestraši Eileen, koja je promrmljala od zadovoljstva i rekla da se nada da mi je bolje. Vidjela sam je kako sama nudi goste kolačem ijednom ili dvaput kima glavom u mom smjeru.

Ujak Patrick mi je sam pristupio. Mislim da mu je Dan rekao da to učini, budući da se činilo da nema pojma tko sam i djelovao je pomalo pretjerano sretno stoje ondje. Podsjetio me na muškarce koje je moj djed običavao dovoditi u našu kuću u Mayo. Naizgled tihi, jednostavni muškarci, ali kad počnu pričati, shvatiš koliko su obrazovani. Živeći samo s poljima i stokom, postali su pohlepni ovisnici o čitanju svega, od ruskih klasika do časopisa i lokalnih novina. Znali su sve o kineskoj državi, papinskom zakonu i ženskoj modi.

—Dakle, ti si Daveova žena.

—Danova.

—Nije se obazirao. — A ona je prava slatkica — rekao je, kimajući glavom prema Deirdre, koja je bucmasto, ravno tijelo ugurala u bijelu J-Lo trenirku.

Rekao je to kao da mari jednako kao i ja. Sto znači, ne baš previše.

—Jesi li ti ispekla onaj kolač od meda? — Zastao je dok sam ja kimala glavom.

Eileen mi je rekla.

Njegov se pjevni naglasak zakotrljao oko Eileeninog imena s nepatvorenom ljubavlju. Poanta nije bila u tome da sam ja ispekla kolač, nego da mu je sestra to rekla. To je bilo lijepo i kratko smo sjedili i dopustili da nas preplavi maštarija o Eileeninoj ljubaznosti.

—Za moj je ukus bilo previše šećera, curo.

Naviknuta sam na ovakve komentare. Budući da imam posao koji je kreativan i u javnoj domeni, određena vrsta tvrdoglavih budala misli da je njihova »dužnost« kritizirati me. A sve u svrhu

poboljšanja mojih recepata, naravno. Uvijek imam odgovor.

—Doista? Zapravo, uopće nema šećera.

I od svih pametnih odgovora, shvatila sam da taj funkcionira najbolje.

—U tom si slučaju upotrijebila stvarno jeftin med.

—Divlji med, iz organskog uzgoja.

—Možda je na etiketi tako pisalo, ali med sigurno nije bio divlji.

—A vi to sa sigurnošću znate jer ste... ?

Dan me ostavio da gotovo dva sata razgovaram s bujicom njegovih dosadnih rođaka. Bila sam umorna i sve mi je dojadilo i željela sam ići kući. Zapravo, u sebi sam ključala od bijesa. Danje učinio sve da me uvjeri kako će mu ovaj dan biti doista težak, a zatim me napustio gotovo odmah čim smo stigli. činilo se da se sjajno zabavlja i savršeno dobro snalazi bez svoje odane ženice koja će ga braniti od svih oblika zlostavljanja zbog kojih me ucijenio da ga branim. Nije djelovao izgubljeno ni nelagodno, s mjesta na kojemu sam ja sjedila, izgledao je kao brucoš na dobrom tulumu. Osjećala sam se proizvoljno i pomalo nasamareno. No, dobro —jako nasamareno. A ujak Patrick je djelovao kao laka meta.

Ali nije bio.

—Već više od trideset godina uzgajam pčele i kažem ti da med u onom kolaču nije dobar.

Zatim je ustao sa svog stolca, nestao na katu i dvije minute kasnije se vratio s malim papirnatim smeđim paketićem, koji mi je gurnuo u ruku uz agresivno: — Evo! Ovo je divlji med — ako uopće prepoznaješ razliku.

Staklenka je bila ljepljiva i kad sam podignula poklopac, sa njim je izišlo i malo saća. Njegov je miris prošao mojim tijelom i kožu mi je okrznuo saten neočekivanih uspomena. Djed, u jeku ljeta, donosi prvi med drama i strah kad sam vidjela prvi roj pčela; kako je baku zvao »medena« i ljubio naboranu kožu na njezinoj vremesnoj ruci. Vizija braka za koju i ne znaš da sije upila dok se i sama ne udaš i ne počneš tražiti odgovore na pitanja koja ne bi smjela postavljati.

—Prepoznajem razliku — odgovorila sam.

Ujak Patrick je bio oduševljen.

—Eileen ne mari. Kaže da je njoj draži med iz trgovine.

Nisam komentirala, ali oboje smo znali da smo s pravom užasnuti.

—Koliko toga imate?

—Šest staklenki.

Kupujem ih sve. Patrick se nasmijao.

—Ovako ćemo, mlada damo. Ove neka budu na račun kuće, a sljedeći put kad dođem, razgovarat ćemo o poslu.

—Zar ste već bili ovdje?

Upitno me pogledao i rekao: — Dolazim jednom do dvaput godišnje.

—Super. Moj suprug nije samo manipulator, nego i lažljivac. Lažljivi manipulant. Krasno. čitav život radosti i sreće. Na neki čudan način, svidjelo mi se.

Približavala se noć i već sam pomislila da nikad nećemo otići odanle. Jedno od djece upalilo je CD-player i sad je u pozadini treštala grozomorna disco glazba. Imala sam strašan osjećaj da tulum tek počinje, a meni je već dosta.

Dan je živahno razgovarao s nekim rođakom. Prišla sam mu i uhvatila ga za ruku, a on je nastavio razgovarati, ispreplevši prste s mojima kako bi mi dao do znanja da je zamijetio moj dolazak. Zatim je zasvirala jedna ljubavna pjesma iz sedamdesetih i Dan me, bez ikakvog objašnjenja i uvoda, jednostavno zgrabio i zaplesao.

Za tebe bih skinuo zvijezde s neba
Zaustavio kišu da me zamoliš

Bilo mi je doista neugodno, ali Dan me je čvrsto držao u svom amaterskom dvokoraku, kao da smo jedine dvije osobe u prostoriji.

Za tebe bih sve učinio
Tvoja je želja moja zapovijed
S tvojom rukom u svojoj, mogao bih pomaknuti planinu

— Hvala ti što si došla, ljubavi.

Šapnuo je to svečano kao bračni zavjet, kao da mu doista toliko mnogo znači.

I tad sam shvatila. Danu nisam trebala da bih ispekla kolače ili zabavljala njegovog ujaka, ili se uredila, ili ispunila očekivanja njegove majke, ili učinila da se njegove sestre osjećaju važnima ili srdačno čavrljala s njegovim rođacima. Jednostavno sam mu trebala ondje. Jer, kad sam ja bila s njim, bilo mu je lakše biti s obitelji. Mogao je pokazati rukom s druge strane prostorije i reći »ona je sa mnom« svom ujaku Patricku, svojoj majci, svojim rođacima, no najvažnije, samome sebi.

Moja nazočnost u njegovom životu — moje sjedenje, hodanje, disanje, govorenje u pozadini njegova dana - činila je sve boljim. činila je da on izgleda i da se osjeća boljim čovjekom.

Dan je lagao kako bi me nagovorio da tog dana budem s njim jer je vjerovao daje to potrebno da bi osigurao moju nazočnost. Samo sam znala daje morao samo izravno me upitati i da bih pristala.

Bio je to dobar osjećaj i u tom sam trenutku znala da sam zakoračila korak bliže tome da budem Danova supruga.

Zajednička radost

Postoji ljubav u promatranju kako drugi vole

Dječji biskvit

Ovo je recept za dvanaest kolača.

Umuti 12 dag margarina s 12 dag šećera i zatim dodaj 2 jaja. Ako ih ispočetka lagano tučeš, manja je opasnost da će se zgrušati. Umiješaj 8 punih žlica brašna (oko 30 dag) i pola žličice praška za pecivo. (To ti je osnovni recept, ali zabavno je dopustiti djetetu da u ovoj fazi umiješa i druge sastojke. Tvoja je majka voljela grožđice, ali čini mi se da me je jednom jedna desetogodišnja djevojčica nagovorila da umiješam bananu. Zamisli moje iznenađenje kad je ispalo dobro!) Obilno namasti lim i peci na umjerenoj do visokoj temperaturi oko 45 minuta. Neka se malo ohladi u limu za pečenje prije nego što ga izvadiš i ostaviš da se do kraja ohladi na rešetki. (Iako, ako su maleni u blizini, neće izdržati toliko dugo!)

GIGA

16.

Nijedna promjena u meni nije se dogodila apsolutnije ni neposrednije od majčinstva.

Bila sam hirovita i zanovijetala tijekom čitave trudnoće. Poroda sam se užasavala, boli i poniženja poroda, sa strahom na koji nisam smjela ni pomisliti. Trudnoća me nije nimalo zanimala. Nije mi se sviđao osjećaj daje moje tijelo zaposjednuto na takav način. Osjećala sam se napadnuto i nelagodno i, unatoč svemu što su svi uporno ponavljali, posve neprirodno.

Niamh se rodila u ponedjeljak u ranim jutarnjim satima nakon što mi je tijekom nedjeljne mise pukao vodenjak. Bilo je to pravo mučenje, od nelagode teturanja na mokrim nogama iz crkve do nesnosnih bolova i okrutnog pragmatizma babice dok me nukala da »tiskam, tiskam« i govorila da »ponudim svoju bol dušama u čistilištu«. Mislila sam da nikad neće završiti.

A onda se Niamh rodila i iste sekunde kad sam je čula kako plače, sve se promijenilo. Nosila sam je devet mjeseci, ali mi je bila potpuno iznenađenje. Nisam mogla ni očekivati nešto tako čisto i veličanstveno kao što je bilo to dijete. čim sam je primila u naručje, oteo mi se jecaj tuge što sam tu radost tako dugo odgađala iskusiti. Bila je majušna i krhka, kao latica, a istodobno kompleksna kao sama priroda. Zemlja, sunce, mjesec, zvijezde — obje Amerike i Afrika i galaksije iznad njih nisu mogli obuhvatiti ljubav koju sam osjetila. Plakala sam, ali radosno prepuštena osjećajima. Plakala sam od zahvalnosti Bogu na njezinom dahu na mojim grudima, i plakala sam jer sam, iako sam je ja stvorila, već znala da mi ne pripada i da ću je jednoga dana morati pustiti da ode.

Mora da je James prisluškivao na vratima jer sam ga čula kako doziva. Babica mu je rekla da je djevojčica i da još nismo spremne vidjeti ga, a ja sam samu sebe šokirala pridignuvši se s kreveta i viknuvši joj da prestane petljati oko čišćenja i da ga pusti neka uđe.

Bio je to prvi put da sam osjetila ljubav gledajući Jamesovo lice. Ne sažaljenje, ni brigu, ni nevoljko poštovanje — nego strasno pripadanje. Bili smo zajedno skoro deset godina, a ja sam nekako uvijek osjećala kao da ne pripadam uz njega. Sad sam znala da se, dok god ovo dijete živi, nećemo razdvojiti. I u tom sam ga trenutku željela privući k sebi. Da se nas dvoje omotamo oko ovog novog života koji ćemo njegovati, hraniti i voditi. James je skrenuo pogled s moga lica na smotuljak u mome krilu i oči su mu zablistale simfonijom osjećaja koju nikad ranije nisam vidjela: strahom, čuđenjem i nježnom, nježnom ljubavlju.

Gledati kako raste nešto što voliš istodobno je užitak i bol. Svaka nova faza — puzanje, hodanje, govor — donosi usklike ponosa, ali sa svakom dolazi i žalovanje za fazom koja je netom prošla. Nikad više neću osjetiti treperenje njezine brade dok je dojm, nikad više neće biti dovoljno malena daje nosim na jednoj ruci, a drugom miješam juhu ili nosim treset, nikad više neće biti beba koja leži na polju u košari podstavljenom muslinom, dok James i ja radimo. Meko paperje na njezinoj glavici, prstići veličine perlica, tajanstveni šapat prije prvih riječi. Iza radosti svakog novog postignuća, žalovala sam za odlaskom prethodnog. Potajno sam je željela sačuvati malenom i dragocjenom i dijelom sebe. Bez obzira koliko sam se jadno osjećala tijekom trudnoće, sad sam često sanjala daje ponovno u mom tijelu i da nas dvije lebdimo tako zauvijek ijedna smo drugoj nježna utjeha u nekoj vječnoj maternici.

Vrijeme nestrpljivo čeka da ti uzme dijete. I tako spoznaš da je svaki trenutak dragocjen i da je život neizbježan sat. Užitak odgoja djeteta samo je predigra boli zbog rastanka od njega, a ja sam tu bol tjeskobno očekivala svakoga dana Niamhinog djetinjstva. Mislila sam da će mi zbog toga biti lakše kad naposljetku odraste. Ali nije.

Bez obzira kakvu mudrost ili trikove za sreću naučiš, kao majka, svakoga dana života brineš za svoje dijete. Mudre će se praviti da su pustile svoju djecu kako bi ih sačuvale, ali to je samo slatka, razumna laž. Majčinstvo je slatka, slatka patnja, današnja radost obilježena je strahom za sutra i čežnjom za jučer.

Jedini lijek je imati još jedno dijete.

James je bio divan otac. Možda zato stoji bio učitelj, ali kao da je prirodno znao s Niamh i to me zbunjivalo. Kako možeš voljeti nekoga tako potpuno i apsolutno kao što smo mi nju voljeli i svejedno sačuvati tako nepristranu pravednost? Pretpostavljam daje on prirodno bio više otac nego ja majka. Mene je ljubav prema našoj kćerki iznenadila, ali kako se Niamhina osobnost razvijala, moj je odnos prema njoj postao bremenit. Bila je borbena — kao i ja — i obje smo bile svojeglave i neobuzdane. James nanije objema postao sudac i pouzdanik. U tim prvim godinama roditeljstva, imala sam zadovoljstvo osjećaja bliskosti suprugu. Često bismo oboje legli na naš željezni krevet i pjevušili svom djetetu prije spavanja na kraju poslijepodneva provedenog u igri. Sunčevo je svjetlo šaralo pjegama naša lijena tijela, hipnotizirajući nas i ja bih spoznala koliko je on izvanredan čovjek, kad pjeva svojoj ženi i djetetu u ljetno poslijepodne, dok su drugi muškarci u krčmi i opijaju se.

Kad je bila mala, Niamh i ja smo se često prepirale u kuhinji, dok sam je učila ispeći njezin omiljeni biskvit. Brašna i maslaca bilo je posvuda, jaja su kobno slijetala na ulaštene kamene ploče. Uhvatio me očaj kad sam shvatila da je premalena za poduku, ali ona se predobro zabavljala da bih prestala. James je kratko stajao na vratima i promatrao kako ja mahnito brišem nered sa stola, poda, svog lica. I dok me on tako nijemo promatrao, samu sam sebe vidjela onako kako me je on vidio: u svakodnevnoj pregači, s tamnom kosom skupljenom na zatiljku, brašnjavog lica. Znala sam da sam mu tad, kao majka njegovog djeteta, ljepša nego što sam mu ikad bila u čarobnim danima mladosti.

Znala sam i da nas James, dok tako stoji na vratima, obje jednostavno voli. Da je u njegovom podučavanju, vađenju krumpira, brizi oko stoke, u njegovom čitanju, u svemu što James čini, skrivena pohvala njegovim dvjema »curama«. I znala sam da sam sretnica što njegovu zaštitu i skrb i očinsko pokroviteljstvo mogu uzimati zdravo za gotovo i da sam blagoslovljena zbog obilja načina na koje me je volio.

U takvim bih situacijama povjerovala da bi voljeti Ja-mesa kao oca moglo biti jednako dobro kao voljeti ga kao muškarca.

17.

S novom me kuhinjom uhvatio ogroman nalet kreativnosti.

Dizajnirala sam i radila kuhinje za sebe, za časopise, za prijatelje i za veoma bogate ljude koji se žele prenemagati da će u njima doista kuhati. Tvrtke koje izrađuju kuhinje unajmljuju me kao savjetnicu: Tressa Nolan je — bez želje da pritom zvučim eogistično - hodajuće utjelovljenje moderne američke kuhinje. Ali kuhinja u Aveniji Longville podigla je moje promišljanje savršenog prostora za kuhanje na jednu novu razinu.

Sve je započelo dok sam prelistavala neke brošure nastojeći pronaći savršenu kuhinju. Dan je pogledao preko mog ramena i rekao: — Izgledaju skupe.

Rekla sam mu da će mi svi proizvođači dati popust, a on je rekao: — Oh, dobro — samo, mislio sam da želiš srediti ovo staro pokućstvo. Znam jednog stolara...

Dok je on tako govorio, pogledala sam svu onu derutnu starudiju u kojoj smo živjeli proteklih nekoliko tjedana. Bila je tu ostavka iz pedesetih s limenom radnom pločom, stari kredenc na kojem smo držali čajnik, mali četvrtasti stol s istokarenim nogama i izguljenim lakom. Sva ta neuredna starudija koja mi je, unatoč želji za savršenom kuhinjom u Shaker stilu, prilično prirasla srcu. Jesam li željela sve to odnijeti na krupni otpad i zamijeniti posve novim stvarima?

—Je li dobar? — upitala sam.

—Oh — dobar je — odgovorio je Dan.

Dan zna da ova kuhinja nije samo najvažnija prostorija u kući, nego doista važan dio mog profesionalnog života. Ipak, nisam sigurna u ovakav eklektički pristup. No pokaže li se pogrešnim, uvijek mogu pozvati tešku artiljeriju. U mom su poslu kuhinje strahovito potrošne.

Dakle, Dan je nazvao tog tipa, a on nekog trećeg, koji je dovukao svoje istetovirano nijemo bajkersko tijelo do nas.

Samo jedan pogled na njega i moja je sumnjičavost već nepodnošljiva.

—Ne moramo štedjeti novac na ovome, Dane, doista — kažem, stoje šifra za »Tjeraj ovo čudovište nalik Charlesu Mansonu van iz moje kuće!«

—Vjeruj mi, dušo. Gerry ti neće uštedjeti novac, ali dobar je. Znam što želiš od ove kuhinje, a on je najbolji.

Zar će nas on i koštati? Majka mog supruga kupuje rebarca zamrznuta i na rasprodaji — naravno, on se razumije u kuhinje. Ali osjećam da njegovom prijatelju Gerrvu moram dati priliku jer... pa u mojoj je kući i vjerovali ili ne, došao je s kovčegom.

Dva tjedna kasnije i ispada da je taj Gerry pravi genij.

Gerry ima dugu sijedu kosu do struka i četiri zuba. Prije trideset godina došao je iz Irske s turističkom vizom i otad radi za gotovinu. Spava tamo gdje radi ili kod prijatelja na kaučima na razvlačenje i novac troši na motore i travu i - ne znam — tetovaže? Znam da ga ne troši na kozmetiku, odjeću ili preparate za zube, ali nije me briga jer zajedno s Danom stvaramo jedinstvenu kuhinju, savršeniju od ijedne koja se novcem može kupiti. Svaka polica, svaka vrata su drukčija — rukom obrađena i u skladu sa svojom namjenom. Polica za začine ima deset borovih dasaka, svaku drukčije širine kako bi odgovarala mojoj neuređnoj zbirci posuda i staklenki. Renovirali smo originalni kredenc iz pedesetih i zamijenili staru limenu ploču. Pronašla sam originalne limene posude za šećer i brašno i stavila ih na kredenc. Uputa koju sam Gerrvu dala za komodu bila je *Irska 1930-ih*. — Shvatio sam — rekao je, otišao u garažu i pet dana kasnije se vratio, časna riječ, s replikom komode moje bake u Faliochtaru. Obojala sam je u boju surutke i pistacija i već izgleda kao daje oduvijek ovdje. U mojoj kuhinji nema ničeg »gotovog« ili barem opisivog. Izgledat će kao mjesto koje su stvarale i na kojem su kuhale tri generacije žena. U ovo doba godine većina Danovih stanara na godišnjem je odmoru pa on provodi svo slobodno vrijeme kod kuće, pomažući Gerrvu.

Mislila sam da će neznanac u kući biti pravi pakao, ali nama je to na neki čudan način koristilo. Sva ona neobična napetost koja se nalazila ispod površine našega života otkad smo se vratili s bračnog putovanja sad je posve nestala. Dan se hvalio mnome pred Gerrvjem, a ja sam prihvatila njegovu igru. Kao daje Gerry naša publika, a mi pred njim glumimo uloge sretno oženjenih muža i žene. Smatram sigurnijim iskazivati nježnost prema Danu pred drugim ljudima, a on me zauzvrat grli oko struka i ljubi u vrat i češće nego ranije. Zaigrano se prepiremo kako bismo zabavili Gerrvja, Dan mene zove svojim »okovima«, a ja se rugam samoj sebi, hineći da mu šefujem. Ironično, osjećam prisnost u ponašanju tipične supruge. Kao da mi je, glumeći da mi je posve ugodno s Danom, doista postalo ugodnije s njim. I sa samom sobom.

Atmosfera u kući je nepokolebljivo muška, dopušteni su mi samo lagani poslovi kao što je bojenje i laštenje i, naravno, briga o hrani bez pećnice u funkciji. Jučer sam u mikrovalnoj ispekla biskvit, dok su me Dan i Gerry promatrali otvorenih usta kao da sam upravo izvela čudo. Razrezala sam kolač i napunila kocke kremom od maslaca, a na vrh stavila ukrase od bijele čokolade, samo kako bih dvojicu odraslih muškaraca pretvorila u dječake predpubertetske dobi. Za šalu sam Gerrvju dala da poliže špatulu, a Danu zdjelu. Obojica su me promatrala s požudom punom obožavanja zbog čega sam se nasmijala i istodobno osjećala kao zečica mjeseca.

— Isuse, čovječe — rekao je Gerry Danu, podižući obrve i odmahujući glavom, posve obuzet biskvitom i domaćim cappuccinom.

— Znam — odgovorio je Dan blistajući od ponosa. — U tome je poanta, zar ne?

Majka, šefica kuhinje, božica seksa, sve u jednome. Ni s kim se nikad ranije nisam osjećala tako dobro.

Ostatak poslijepodneva smo uzeli slobodno i Gerry je otvorio smrtonosnu bocu tekile koju je nosio sa sobom. Održali smo natjecanje uz gitaru. Gerry je bio za žesticu s Black Sabbathom, Dan je išao na srednjoamerički ukus sa Springsteenom, ali su na kraju dopustili da pobijedim ja s pjesmom »Whiskey in the Jar« Thin Lizzyja. Nagrada je bila ona boca tekile, koju mi je Gerry ceremonijalno predao, dok se moj pijani muž hvatao za trbuh od smijeha.

Gerry je zaključio da nam je za pravi svršetak tuluma potrebna pljuga pa je otišao zamotati. Bio je od onih tipova za koje si znao da ih možda nećeš vidjeti sljedećih tjedan dana pa me je Dan, iste sekunde kad je Gerry otišao, zgrabio s netipičnim »Dođi ovamo«.

Vodili smo ljubav kao nehajni, lijeni ljubavnici upravo ondje na dvosjedu i bilo je lijepo. Nisam se morala truditi, niti si pričati priče da bih izdržala. Bilo je kao na početku, samo stoje sad bilo drukčije, manje uzbudljivo jer sam znala što mogu očekivati. Međutim, ovaj put to nije bio problem. Bilo je ugodno. Možda je to bilo zbog tekile i umora, ali ugodno je bilo dobro.

U pet ujutro sljedećeg dana probudila sam se jer sam morala na WC i vidjela sam da Dana nema. Zatekla sam ga u kuhinji, ručno je brusio podnu letvicu.

— Danas moram raditi pa sam ti htio pripremiti ove letvice za bojenje — rekao je.

Pristavila sam kavu i dok se voda grijala, promatrala sam ga. Provlačio je komad drveta gore-dolje niz klupu. Na licu mu je bio usredotočen izraz, iako je posao koji je radio bio isključivo manualan, stezanje i opuštanje mišića na rukama.

Bez razmišljanja sam rekla: — Hvala ti što mi radiš ovu kuhinju, Dane.

Bez zaustavljanja je odgovorio: — To je naša kuhinja, dušo. Moja koliko i tvoja.

Za promjenu se nisam trznula na »naše«. U ovome smo sudjelovali zajedno i nije mi smetalo. Sviđalo mi se.

Moja je sreća jednako povezana s gradnjom kuhinje iz snova koliko i s mojim suprugom — ali još uvijek je sreća, zar ne? Još uvijek se računa?

Ulaze Angelo i Jan Orlandi. Stari prijatelji, impresariji organski uzgojene hrane i službeno najfabulozniji par države New York.

Kad kažem da su Orlandijevi »službeno« najfabulozniji američki par, to nije samo slikovit izraz. Prema časopisu Vanity Fair, to je evanđelje.

Kratki prikaz njihovih života: Jan i Angelo su se upoznali na fakultetu, vjenčali mladi i oboje osjetili predanost hrani, na kojoj su stvorili uspješne karijere urednice knjiga o hrani i šefa kuhinje. Kupili su ogromnu kuću u Irvingtonu i prije nego što je to postalo moderno i započeli posao s hranom i umacima iz organskog uzgoja. Danas posjeduju više tisuća hektara vrhunske kalifornijske zemlje, opskrbljuju sve velike lance samoposluživanja i imaju desetak »malih kafića« i restorana koji nose njihovo ime, kao i hotelčić na plaži na Karibi-ma. Dodajte tome i dvoje prekrasne djece, kuću vrijednu stranica Voguea i činjenicu da su još uvijek dovoljno uzemljeni da se žele družiti sa starom prijateljicom, iako joj nisu mogli doći na vjenčanje — i vratnice sreće počinju se pomicati. Recimo to ovako, čovjek bi morao biti prilično siguran u sebe da provede vikend kod Orlandovih u Irvingtonu.

Ja ih smatram dobrim prijateljima, ali Dana još nisu upoznali. Njih dvoje su oduvijek bili moje mjerilo uspješnog braka.

Ovaj vikend nije samo test za Dana. On je test i za mene. Stvari idu veoma dobro, ali još uvijek moram biti sigurna da je udaja za Dana bila prava stvar za mene. Shvaćam da sam se promijenila, sad želim da moj brak uspije i nadam se da ću ovaj vikend dobiti odgovore koji su mi za to potrebni.

GIGA

Možda je najmračnija tajna koju sam ikad čuvala ujedno i najnedužnija. U dubini duše čeznula sam za sinom. Možda zato što sam zamišljala da bih prema njemu gajila ljubav drukčiju od svih koje sam dotad iskusila. Možda bih ga nazvala Michael i u njega izlila sve svoje snove.

Nikad neću znati.

Čekala sam iz mjeseca u mjesec, uvjereni da sam, prije no što sam po želji zaniijela, upravljala vlastitom sudbinom i uvjereni da ću to učiniti još jednom. Kako su se mjeseci pretvorili u godinu, a godina u dvije, moj je očaj postajao sve dublji. Svaki put kad bi počelo krvarenje, osjećala sam razočaranje kao hladan krater duboko u utrobi, kao daje dijete koje nisam začela sastrugano iz mene i oteto mi. Sa svakim je mjesecom dolazio šok zbog krađe, bijes zbog izdaje, bol zbog gubitka.

S vremenom mi je sinulo da nikad nisam vladala svojim tijelom onako kako sam mislila. Ja nisam Jamesu dala Niamh. Bog je to učinio. A sad kad ja želim dijete, uskraćuje mi ga. Kažnjava me.

Stoga sam se molila i molila. Govorila sam devetnice, spomeni se Djevice Marijo, odlazila u crkvu prvog petka svakog mjeseca i preklinjala. Postala sam opsjednuta. Zanimarila sam Niamh i Jamesa pa čak i vlastiti izgled. Vođenje ljubavi pretvorilo se u mahnito mučenje — za nas oboje, sigurna sam.

James je bio zabrinut za mene, iako me nikad nije osuđivao. Jednom me je pokušao utješiti rekavši mi da smo mu Niamh i ja dovoljne. Izgrdila sam ga i zaurlala da ne razumije, da je bezosjećajna budala.

Takva je prisnost braka. Ironija njegove poznate, ustrajne vrste ljubavi bila je u tome da sam, kad god sam bila tužna ili usamljena, uvijek najprije krivila Jamesa. On je bio najbesprekorniji, najpažljiviji, najosjećajniji muškarac kojega sam mogla dobiti da mi pomogne u takvoj nevolji, ali upravo je on postao žarište mojega gnjeva.

Bilo me je isuviše strah okrivljavati Boga pa sam krivila svog supruga. Njegovu dob, njegovo tijelo, njegovu ravnodušnost. James je znao da patim pa me ignorirao kad je morao i opraštao mi jer me volio. Muškarac, stjeran na rub strpljenja, obično će se pokazati stoikom ili nasilnikom. Kakvog muškarca imaš, otkrit ćeš, samo ako ga nemilosrdno guraš i guraš i guraš ka tom rubu. Ja sam imala sreće, James je bio stoik. No, i ako je bio povrijeđen ili razočaran zato što nismo dobili drugo dijete, ja to ne bih zamijetila.

S vremenom sam posve izgubila nadu. I kao uvijek kad je tuga tako duboka daje nepodnošljiva, mora pronaći drugu, poznatiju bol kako bi svrnula misli sa sebe.

Učinilo mi se da sam na doku u Inniscroneu vidjela Michaela.

Onoga ljeta kad je Niamh napunila pet godina, otišli smo taksijem do tog sela na obali u okrugu Sligo i na dva tjedna unajmili sobu u gostinjskoj kući u glavnoj ulici. James je smatrao da će mi morski zrak popraviti raspoloženje, a Niamh se oporavljala od proljetne bitke s dječjim bolestima: ospicama, zaušnjacima i kozicama, jednim za drugim. Naša je debeljuškasta djevojčica postala mršava i krhka i trebao joj je vrući slan zrak da joj vrati malo boje u obraze. James i ja smo morali pobjeći. Naš je krevet bio zaprljan neuspjesima, osjećali smo se poraženi i moja je tuga naš dom pretvorila u zatvor. Iako to nikad nije bilo izrečeno, shvatila sam da James ovim odmorom povlači crtu pod moju želju za drugim djetetom. Vrijeme je da odustanem, odem, prebolim i vratim se kakva sam bila ranije. Za nas koji smo živjeli u unutrašnjosti, more je bilo čudesan, nevjerojatan prizor. James bi rano otišao pecati i dok bi Niamh skupljala školjke, ja bih sjedila na prostirci na prudovima i dopustila da me more hipnotizira. Svjetlucaća masa stakla, ravni horizont koji se pretvara u brežuljak koji se kliže i kreće, sve dok ne nasrne prema kopnu i nespretno se rastvori u cerekavi nered na pijesku. Zamišljala sam da onkraj mora nema ničega, nijednog čamca koji će naše susjede, našu rodbinu, odnijeti u Englesku i Ameriku. Koji će odnijeti momka kojeg volim i smjestiti ga onkraj Atlantskog oceana u New Yorku ili Bostonu.

Promatrala bih kako sunce zapljuskuje nebo stotinama nijansi grimizne i zlatne, sivi, kišni oblaci oklijevaju iznad Killalee na drugoj strani zaljeva, dok mi nakratko uživamo u daru sunčeva sjaja. Koraci i glatka kamena sjedala urezala su se u tlo u kojemu su djeca mogla tražiti mrtve rakove i školjke i druga morska blaga. A ja bih mislila: Bog je stvorio sve ovo, a ipak mi ne želi dati drugo dijete. Ponekad bih podlegla suzama, dopustila im da se izmiješaju s morskom pjenom i prepustila se olakšanju jecanja s prirodom. Kako su dani prolazili, osjetila sam da se moj osjećaj nepravde zbog toga što ne mogu zanijeti smanjuje i moje su se misli na novi način počele vrtjeti oko stare tuge.

Ljubavi.

Ona rupa u meni u kojoj je živio moj zamišljeni sin bila je mjesto koje je čuvalo moju neriješenu čežnju za strastvenom ljubavlju. Osjećala sam kako morski povjetarac miluje moj obraz, kako mi rub suknje leprša na koljenu, ali više nisam osjećala dodir svoga supruga ni čula njegov glas niti ga doista vidjela. Postao je predmet, kao komad pokušstva ili kruh. Tako je moju čežnju za djetetom zamijenila čežnja za uzbuđenjem onog prvog zabranjenog poljupca.

Bila mi je to poznatija bol. Ali je svejedno bila bol.

Sjedila sam na stijeni kad mi se učinilo da sam ga vidjela kako šeće dokom. Imao je smeđe odijelo, a crna mu je kosa u blistavim valovima dodirivala ovratnik. Nije se nimalo promijenio jer mladenačka ljubav nikad ne dobije priliku ostarjeti.

Nisam mu vidjela lice, ali znala sam da je to Michael.

Šok me nije paralizirao kao što to čini u snovima, nego nagnao ka doku. Stopala su mi klizila po stijenama, nisam se zaustavila ni kako bih razmislila kojim bi putem stigla najbrže. To bi značilo da mu moram okrenuti leđa, a nisam mogla dopustiti da ga izgubim iz vida. Nisam ga zazvala ni razmislila što bih mu mogla reći kad ga sustignem. Bosonoga i znojna, pravocrtno sam bila tjerana k njemu.

Kad sam čula kako Niamh doziva upomoć među stijenama, sa stidom, priznajem, da sam se kolebala.

Vratila sam se, naravno, i spasila svoje dijete. Utješila sam je zbog opekline meduze i odnijela je natrag u pansion, okupala u soli, milovala i smirila. Ali glava kao da mi je bila na vrteški, ne bih li ga ponovno ugledala. Nekoliko preostalih dana odmora bila sam razdražljiva, ali na način koji je James smatrao utješnim, jer je vidio da je moja dublja tuga nestala.

More je odnijelo jedan san i otplavilo ga, a natrag mi poslalo drugi, poznatiji. Tjednima kasnije, sanjala sam o njemu. O tome što bi se moglo dogoditi kad se sretnemo. Sto bismo jedno drugome mogli reći. Kako bismo očima jedno drugome pretraživali lice u potrazi za otključanim sjećanjima, s ljubavlju iznova rođenom u pogledu. Kako bi se možda dodirnuli obrazima na rastanku. Uvijek bismo se rastali.

Michael mi je još uvijek značio sve na svijetu. Gorjela sam za njega i uvijek ću, čak i kao kukavna starica. James je bio moj suprug, mrzila sam ga zbog toga, često ga psovala. Ali četrnaest godina i dijete nerazdvojno su nas spojili. Vrijeme i priroda povezali su me uz Jamesa i protiv moje volje, mimo onoga što sam željela, što sam osjećala. Iako sam često željela pobjeći, znala sam da to nikad ne bih mogla učiniti. Supruga. Majka. Te su riječi postale utkane u tkivo moje duše.

Mnogo godina kasnije, kad je Niamh otišla na koledž, shvatila sam da drugo dijete ne bi bilo rješenje. Bilo bi dvostruka radost, ali i dvostruka bol u trenutku odlaska.

Bila sam dobra majka, ali nisam bila nesebična. Davala sam i, iako to nikad nisam tražila, uvijek sam očekivala nešto zauzvrat. Žudila sam za onim trenucima sigurnosti koje ti pruža ljubav djeteta i uvijek sam bila spremna za Niamhino umirenje i divljenje, uvijek razočarana kad ga na mig ne bih dobila.

Nije mi bilo suđeno imati više od jednog djeteta. Sad to znam. Mislim da je moja želja za drugim bila samo pohlepa za ugodnom radošću koju sam osjetila s Jamesom kad se Niamh rodila. Radost mi nije dolazila prirodno. Uvijek bih grabila tako snažno da bih je smrvila. Proučavala je dok joj ne bih pronašla nedostatak ili je nastojala prikazati većom nego stoje bila. Uvijek bi se prebrzo pretvorila u razočaranje. Shvatila sam da sam, kad sam bila sretna, zadržavala dah i čekala da ta sreća odleti.

Čitav sam život čekala da radost dođe i otme me kao što je to učinila kad sam upoznala Michaela. Jedino mjesto na koje se nikad nisam potrudila pogledati, bilo je u meni samoj.

GIGA

19.

Sve je pošlo krivo u četvrtak navečer kad je Angelo nazvao i upitao Dana želi li da nam pošalju svog vozača.

Dan je bio bijesan kao ris. Mislio je da Angelo podrazumijeva da nemamo automobil. Pokušala sam mu objasniti da, kad si bezobrazno bogat kao Orlandovi, imaš zaposlenog vozača i da bismo im učinili uslugu davši tom vozaču posao za taj dan. Utješila sam ga činjenicom da sam često imala vozača dok sam radila i da to nije nikakva velika stvar. Angelo nas ni u kom slučaju nije htio uvrijediti i samo je želio biti od pomoći.

Dan nije nasjeo. Doista nisam znala kako bih riješila taj neočekivani izljev testosterona, ali odmah sam znala da sam gadno pogriješila opravdavajući Angela. Dan je ostatak dana proveo perući i polirajući automobil i čula sam kako ga Gerry nagovara da od njihovog zajedničkog prijatelja bajkera posudi stari Harlev-Davidson, no srećom, taj plan nije otišao dalje od početne faze zavjere.

Putovanje je proteklo u napetosti. Iako je po svim mjerilima bila dojmrljiva, kuća Orlandovih u Irvingtonu djelovala je kao dom - pomalo nepravilna, za razliku od velebnog zdanja na njihovoj farmi u Kaliforniji, uz koje je [Hvannisport](#)* djelovao kao brvnara. Laknulo mi je što je druženje trebalo biti intimno, samo oni i mi, i doista sam željela da upoznaju Dana.

—Onda, stoje taj tip, Talijan?

—Pa, roditelji mu jesu Talijani.

—Da, dobro, bogati Talijan. Zar je mafijaš?

—Ne, on je jedan od najuspješnijih proizvođača organski uzgojene hrane u...

—Ako su ti oni tako dobri prijatelji, kako to da nisu mogli doći na vjenčanje?

Dan mi je jasno davao do znanja da ne želi ići, a mene je takav njegov stav ljutio. Orlandijevi su fantastični domaćini. Svatko bi volio provesti s njima vikend.

—Strahovito su zaposleni.

—Pa što onda, i mi smo!

—Željela sam reći, važni ljudi...

Čim sam to rekla, znala sam da sam pogriješila.

—Dakle, mi nismo važni?

—Nisam to mislila...

—Dolazak na naše vjenčanje nije bio dovoljno važan za te važne, nevjerojatno zaposlene ljude?

Dio mene želio je Danu zabiti sjekiru u glavu, ali drugi dio je mislio: — Opa! Pa mi se svađamo, baš kao normalan par.

Nije bilo lijepo, ali ja sam to smatrala napretkom. Kao da smo jedno uz drugoga dovoljno sigurni da bismo se prepirali.

—Barem nas neće nahraniti smrznutim psećim rebrima.

Gospode. Znala sam da sam otišla korak predaleko. Danovo se lice ukočilo i ruke čvršće stisnule volan. Odmah sam povukla vlastite riječi.

—Oprosti, Dane. Nisam to smjela reći.

Nije mi odmah odgovorio. Upravo sam mu pružila vreću municije i sad je smišljao kako će je upotrijebiti.

To je nešto drugo, Tressa. To je obitelj. Ovi ljudi su neznanci.

—Jan i Angelo su moji veoma dobri prijatelji...

—Kažeš ti.

* poznato urbano područje i turističko središte na Cape Codu

Željela sam mu reći da mi nitko na kugli zemaljskoj nije veći neznanac od njegove obitelji i da su mi Orlandijevi više po ukusu, obrazovani, otmjeni, načitan, nego ijedan od onih blesavih bajkera s

kojima me upoznao. Ali zaključila sam da će biti bolje da to zadržim za sebe. Za početak smo morali preživjeti vikend, a to sam uvijek mogla sačuvati za sljedeću svađu.

Da bih sačuvala smirenost, pokušala sam ući u Danovu glavu i zaključila da je on jednostavno nesiguran. Jan i Angelo su bogati, poznaju me i smatraju sebi ravnim. To se Danu zacijelo čini veoma prijeteći i zato se ponaša ovako ljubomorno i agresivno.

Međutim, nije znao da smo Angelo i ja imali kratku aferu prije nego što su se Jan i on vjenčali. Moj prvi posao bio je Janine pomoćnice. Iako ni pet godina starija od mene, već je bila urednica i ja sam joj se silno divila. Mislim da sam na određen način bila zaljubljena u nju. Kad su Angelo i ona nakon nekog vremena hodanja prekinuli, Jan nije djelovala pretjerano potištena. — Studentske ljubavi rijetko traju — oboje smo se promijenili - rekla je. činilo se kao da gaje stresla sa sebe poput stare traper jakne koju još uvijek voliš, ali znaš da sije u svakom smislu prerastao. Iako sam ja Angela dotad uvijek vidjela isključivo i samo s Jan, budući da je njujorška scena takva kakva jest, već nakon nekoliko tjedana na otvorenju nekog novog kafića naletjela sam na bivšeg svoje šefice. činilo mi se pristojnim pridružiti mu se na piću.

Između nas je nastala trenutačna kemija. Kao da su naši odnosi s Jan bili prepreka nečemu što je oduvijek postojalo. Smijali smo se istim stvarima, voljeli iste restorane, hranu, ljude. Spavali smo već te prve večeri i seks je bio istodobno neposredan, lagodan i eksplozivan.

Instinkt mi je govorio da odmah kažem Jan, već sljedeći dan. Možda bi joj to bilo čudno, ali bila sam uvjerena da bi brzo preboljela, čim bi shvatila koliko smo Angelo i ja kompatibilni. Zamišljala sam godine koje će doći i sve nas još uvijek kao prijatelje, koji se prisjećaju prošlosti i smiju.

Angelo me je uvjerio da ništa ne govorim i rekao da bi bilo bolje, da prije nego što povrijedimo Jan, budemo sigurni u svoje osjećaje. Budući da sam bila mlada i samouvjerena, pretpostavila sam da će se naša veza nastaviti, mislila sam da su veze tako jednostavne. Stoga sam se itekako šokirala kad je nekoliko dana kasnije Jan došla na posao sva ozarena i objavila da su se Angelo i ona pomirili.

— Trebao nam je mali odmor — rekla je, ali djelovala je kao da joj je laknulo.

Angelo se pomučio sa mnom u prigušenom telefonskom razgovoru iz ureda, ali me uspio uvjeriti da smo za dlaku izbjegli nevolju.

Bila sam šokirana i povrijeđena, ali sam pristala da ostanemo prijatelji. Naposljetku, bila sam mlada i mislila da svijet puca po šavovima od tipova kao što je Angelo. Trebalo mi je deset godina prije nego što sam shvatila da su muškarci s kojima mogu uspostaviti i intelektualni i tjelesni odnos velika rijetkost.

Rekavši to, sama afera postala je davna prošlost i bila do te mjere gotova da uglavnom i sama zaboravljam na nju. Iako moram priznati da se ponekad uhvatim kako promatram Angela i pitam se što bi bilo... Smiješno je to i ništa ne znači, ali duboko u želucu znala sam daje ovaj vikend bio moje stavljanje Dana i Angela jednog uz drugog, s nadom da ću odabrati Dana. Ispod te spoznaje bio je zakopan strah da je Dan možda namirisao kako je nekoć nešto postojalo i da se zbog toga ponaša tako idiotski.

Orlandijevi nam nisu mogli iskazati srdačniju dobrodošlicu, iako je vrata otvorila njihova domaćica, Rosa, što je, vidjela sam, razbjesnilo Dana. Danu je neugodno odnošenje prema posluzi na toj razini. To je zbog toga što je godinama i sam bio dio osoblja i na poziv otčepljivao WC i mijenjao žarulje.

Otišli smo u svoje sobe da se preodjenemo za večeru. Odmah smo se vratili u prizemlje i malo začudili kad smo vidjeli da nas čeka čitavo društvo. Uz naše domaćine, tu je bila još jedna kolegica koja piše o hrani (a za koju baš ne marim) sa svojim suprugom odvjetnikom, fotograf kojeg

sam angažirala jednom i nikad više i izdavač koji je bio dobar prijatelj moje agentice.

Osjećala sam se »umrežena« i odgovorna za Dana, koji je, shvatila sam, bez ikakvog upozorenja upravo bačen među kliku »gurmana«.

Hrana je bila sezonska i nepretenciozna. I savršeno pripremljena, naravno. Ciparski ovčji sir s uljem od čilija, zatim piletina u parmskoj šunki.

Jednostavnost je novi stilski trend — izlanula je grozomorna kolegica spisateljica.

—»Ugostite s lakoćom«? — odgovorila je Jan, prstima pokazujući navodnike.

Svi smo se nasmijali na aluziju imena njezine kabelske televizijske emisije. Osim Dana. Nervozno me je pogledao očekujući da mu objasnim šalu. Nisam to mogla učiniti jer, zapravo, kad sam malo bolje razmislila, nije baš ni bila smiješna.

Ni ostatak razgovora nije nimalo pomogao Danu da se osjeća ugodnije. Vrtio se oko dvojbe je li bolje letjeti prvim ili ekonomskim razredom, recenzija restorana, na primjer, gdje jesti kad se sljedeći put poslom nadeš u Lonodnu — Marthe Stewart (naravno) i, začudo, agenata i njihovih postotaka. Čitavo sam vrijeme brinula da mog supruga te teme nimalo ne zanimaju pa sam rekla: —Dan i ja radimo novu kuhinju.

—Fascinantno! Koga ste angažirali? — upitala je ona spisateljica Dana.

—Sami je radimo — odgovorila sam umjesto njega. Dan mi je tad uputio oštar pogled, samo kako bi mi dao do znanja da sam uprskala svoju šansu i odmah zatim odvratio pogled od stola.

—Doista? Kako to misliš?

—Dan ima prijatelja koji je izvanredan stolar pa sve prepravljamo i restauriramo prema našim potrebama.

Pažljivo su slušali svaku moju riječ i čekali da im dam neko drugo objašnjenje osim uštede ili zbližavanja s majstorom. —Eklektička je.

Čim sam to rekla, shvatila sam da sam samu bit i osjećaj doma koji smo stvarali protekla tri tjedna, uspjela svesti na modnu izjavu.

Kad smo naposljetku te večeri stigli do kreveta, Dan je samo rekao: — Nema potrebe da govoriš umjesto mene, Tressa — i okrenuo mi leđa. Nisam odgovorila, samo sam satima ležala među plahtama od egipatskog pamuka, poprskanim engleskom vodicom od lavande i pitala se kako sam se samo uvalila u ovu zbrku.

Mislila sam da su oni moje društvo. Nisu mi se svi sviđali, ali bili su mi ravni i među njima sam svakako mogla biti nepokolebljiva. Ovakva večera — umrežavanje, razgovor o hrani, vinu, restoranima — uživanje u međusobnom otmjenom gostoprimstvu - time sam seja bavila. Jezik je bio naš, osebujan žargon gurmana. No ipak, osjećala sam se čudno čineći to s Danom. Pogrešno. Njega je to očito otuđilo, ali želim li seja zbog njega doista odreći ovog dijela svog života? Ili mi je suđeno provesti svaki vikend uz pivo i pohance s njegovom obitelji, a zagušiti ovaj dio svog života i karijere?

Znala sam da će sljedeći dan biti pravi pakao, ali sam pomislila: tko ga jebe, on je mene natjerao na prvu pričest, može valjda izdržati jedan dan stupidne maco nesigurnosti sa mnom i mojim »poznatim« prijateljima.

Izdavač i fotograf su otišli, ali su grozna spisateljica i njezin dosadni muž ostali čitav vikend. Ona se sva bacila na Jan, glumatajući žensko prijateljstvo u kuhinji. Odvjetnik je nasmrt dosađivao Angelu, ali s Danom nije imao sreće. Moj suprug je izašao napolje s Rosom i dvoje djece koja su ga smjesta zavoljela. Izbjegavao je sve ostale, posebice mene. Do ručka su svi već pili i grickali ekstravagantne zalogajčice koje je donijela ona spisateljica. Bili su hotimično ležerni: sufle od dvostruko pečenog poriluka i kozjeg sira, slatka pečena rajčica u soku od aceta. Znali smo imena jer ih je ispisala kosim zlatnim slovima na karticama ispred jela. Toliko neukusno da se ne mora komentirati.

Uzela sam račića koji bi izgledao previše napirlitano i na dodjeli Oscara i pogledala kroz prozor Dana. Jedno mu je dijete balansiralo na ramenima, dok je drugo vrtio držeći ga za ruke. Rosa

ih je užasno promatrala, ali ja sam znala da su djeca sigurna. Dan je bio takav, veliki medo. Možda ne uredan, obrazovan intelektualac, ali u njegovoj ti se blizini nije moglo dogoditi ništa nažao.

—Hej — obratio mi se Angelo tamnim, opasnim glasom iza leđa, želiš nešto vidjeti?

Imao je neku posebnu vrstu rikole koju mi je želio pokazati u stakleniku. Tako je bar rekao. Znao je da posebno volim svježe začine i salate. Oličenje svježine, okusa i jednostavnosti.

Bio je to jedan od onih zavodničkih filmskih trenutaka kojima ne možeš odoljeti. Pogađa te zato što ga ne očekuješ. Jednog trenutka prstima miluješ mirisnu biljku, a zatim vam se ruke slučajno dotaknu. Slijedi susret očiju i pogled koji te uvuče u poljubac. Nisi ni svjestan što činiš. To je nešto životinjski. Privlačnost koju ne možeš kontrolirati. Kemija.

Mislim da nikad i nije nestala. Onaj njegov ležerni šarm. činjenica da govorimo istim jezikom, on me uvijek razumio.

Odvojili smo se i nismo o tome razgovarali. Bila je to naša mala tajna. Toliko smo dugo tajili naše prethodno ljubakanje i priznajem da mi je bilo uzbudljivo iznova razgorjeti taj žar. Makar nakratko.

Bio je to samo trenutak, jedan poljubac. Nešto što će nas oboje podsjetiti da smo, iako smo oboje u braku, još uvijek sposobni za strast. Još uvijek smo živi. Ništa značajno. Kao lajna kokaina na rodakinjinom vjenčanju. Nitko ne zna, nitko nije povrijeđen.

Čim smo se vratili u kuću i čim sam vidjela Danovo lice, pozlilo mi je. Ušao je vidjeti gdje sam i sad smo izmijenili kratak pogled, on upitan, ja obrambeni. Trajao je kraće od sekunde. Bila sam pripita i ne mogu biti sigurna da nisam sve umislila.

Dan od kraja dana nije pio, što je bio njegov način da mi da do znanja da se te večeri namjerava vratiti kući. Ostali smo na večeri i netom prije deserta, Angelo je došao za mnom u kupaonicu. Bio je pijan, ali mislim daje glumio daje pijaniji nego što je doista bio.

— Daj, Tressa — znaš da to želiš. Živimo malo.

— Angelo, jesi li ti lud? U kupaonici? Dok su Jan i Dan dolje u prizemlju?

I djeca u susjednoj prostoriji, ti odvratni pokvarenjače? Ali to sam zadržala za sebe.

Netremice me pogledao i kad je vidio da me neće uspjeti nagovoriti, smjesta se ohladio, slegnuo ramenima i rekao: —Tvoja šteta. — Zatim se okrenuo i izišao.

Tresla sam se i trebalo mi je neko vrijeme da se smirim. Tog sam trenutka znala da je gotovo. Dvadeset godina prijateljstva bilo je završeno. Nisam više željela sudjelovati u tome. U ovom glamuroznom, preseratorskom životu u kojem tvoj naizgled odani muž pokušava u kupaonici poševiti tvoju prijateljicu jer je bogat i misli da to može. Gdje prijateljici ne možeš doći na vjenčanje jer si prezaposlena svojom slavom. I ja sam nekoć bila dio toga. Uživala sam u poljupcu, željela ga i sad sam se osjećala pokvarenom. Sad sam imala Dana.

Duboko sam udahnula i izdišući, čeznula za jednostavnošću ponovne sigurnosti. Kao što sam bila sigurna u svoju kuhinju. Kao što sam željela osjećati za svog supruga.

Jan je bila razočarana što moramo ići, ali Angelo me okrznuo obrazom i nehajno pogledao kao da je znao da me više nikad neće vidjeti i nije ga briga. Vožnja do kuće protekla je u tišini.

Gerry je ostavio praznu kutiju pizze s porukom načrčkanom na poklopcu: *Otišao piti*. Za sobom je ostavio malu torbu kao dokaz da se kani vratiti, ali oboje smo znali da ga možda neće biti tjednima, ako se uopće ikad vrati.

Dan se odmah otišao istuširati, a ja sam upalila svjetlo u kuhinji. Nadala sam se da će se raspoloženje popraviti kad se vratim svom projektu. Ali nije. Nisam dobila odgovore koje sam željela, zapravo, nakon ovog sam vikenda samo imala još više pitanja. Kukavnih pitanja koja su me proganjala sad već skoro četiri mjeseca.

Kako je par dana moglo toliko promijeniti stvari? Zadnjih nekoliko tjedana činili su se sretnim danima braka koji su sad bili završeni. Proklela sam samu sebe jer sam prekinula čaroliju.

Shvatila sam da moja radost nije u mojoj komodi ili ekscentričnom antiknom čajniku na restauriranoj ostavici, nego u ljudima koji su ih sagradili. Bez njihove ljubavi i njihovog duha, to su bili samo ormari.

Izdržljivost

Kad se čini teškim dati, daj još više

Svagdanji kruh

Čini se budalastim napisati recept za kruh jer je kruh nešto što treba ispeći svakoga dana, kao guljenje krumpira ili čišćenje štednjaka. Svaka žena pronalazi vlastiti način pečenja kruha i nikad ne mjeri sastojke, osim od oka. Možda ćete se ponekad probuditi velikodušni i dodati šaku suhoga voća ili žlicu jestive masti ako vam je pri ruci. Nakon nekog vremena, naučit ćete koliko vam je brašna dovoljno i koliko će sirutke kruhu dati vlagu.

Glede načina pripreme, on je toliko ukorijenjen u moje prste da ga ne bih znala opisati. Znam samo da, što sam starija, to je moj kruh bolji po teksturi i čvrstoći. Tvog sam sirotog djeda umalo otrovala, tvoja je majka jedva preživjela, a ti, mala moja Tressa, ti si dobila najbolje! Ako doista želiš svladati irski kruh sa sodom, peci ga svakodnevno dok ti to ne postane automatizam kao hodanje. Nema načina da izbjegneš dosadu izrade, a samo ti možeš procijeniti je li kruh toga vrijedan.

Ako želiš isprobati, osnovni sastojci su oko pola kilograma brašna, crnog ili bijelog, 1 žličica sode za kruh i onoliko sirutke koliko je dovoljno da tijesto bude vlažno, ali ne toliko vlažno da se ne da mijesiti. Ovoj smjesi po želji možeš dodati 1 žlicu maslaca ili bilo koje jestive masti, suho voće, do žličicu meda ili šećera, prstohvat soli, pšenične ili zobene pahuljice — upotrijebi maštu. Peci u vrućoj pećnici do sat vremena, a zatim lupni po dnu i poslušaj hoćeš li čuti šuplji zvuk, znak da je kruh pečen. Odmah zamotaj u čistu kuhinjsku krpu kako se ne bi stvrdnuo i pusti da odstoji dobrih pola sata prije nego što ga režeš.

20.

Život zna biti težak, ali ga mi dodatno otežavamo načinom na koji ga doživljavamo.

Moja je majka dvaput dnevno prelazila dva polja kako bi donijela vodu iz bunara, kuhala je na otvorenom štednjaku, obrub njezine dugačke suknje bio je crn od čađe, ruke mišićave od napora podizanja lonaca. Kako je starila, dlanovi su joj bili puni ožiljaka od opekline kad bi bez razmišljanja uhvatila vruće drške.

Nisam zamijetila majčine nedaće jer ih nikad nisam bila pozvana zamijetiti. Patnja je bila ukorijenjena u nju, robovska, svečana patnja — nikad je nisam vidjela drukčiju. Život je bio spora pokora i kupovao joj vrijeme u zagrobnom životu, nije bio namijenjen užicima, nego služenju. Život je bio zatvorska kazna. Stojalo je teže i što si ga poslušnije trpio, to si bio sigurniji u vječni život.

Moj bi joj otac u pijanstvu često govorio okrutne stvari, ali koliko mi je poznato, samo ju je jednom istukao. Dogodilo se to dok je bila trudna sa mnom i njezina četiri brata su ga narednog dana uhvatila u polju iza kuće i izmlatila štapovima tako da je jedva ostao živ. Sama mi je to rekla jednog dana nakon što je otac mog brata Patricka, zbog navodnog omalovažavanja za večerom, udario tako jako da se siroti dječak s treskom srušio na pod. Patrick je bio izuzetno pametan i oca je to jedilo. Osvojio je stipendiju za lokalnu školu za dječake, ali otac mu nije dopustio da je pohađa, rekavši da ne možemo platiti školsku uniformu i knjige. Poslan je i svećenik kako bi ga nagovorio da se predomisli i rekao da će crkva dati potreban novac da se dječak školuje. Patrick je bio pobožan i

osjećajan. Majka je vjerovala da bi mogao biti svećenik. Otac je to odbio iz puke tvrdoglavosti i rekao da je četrnaest godina krajnje vrijeme da muškarac prekine školovanje i da ga treba na farmi. Majka je vidjela kako njezina prilika da ima sina svećenika leti kroz prozor i, iako se prema ocu odnosila s poštovanjem, kad je bila sama sa mnom, bijesnila je protiv njega. Ispričala mi je šokantne priče o njegovoj okrutnosti, ponekad ih dodatno kiteći kako ne bih imala nikakvu dvojbu glede toga, kakva je bezbožna životinja moj otac.

Živjeli smo u maloj zajednici i ona nije imala nikoga drugog osim vlastite kćerke s kime bi mogla razgovarati. Razgovor sa mnom barem joj nije mogao povrijediti ponos. U svakom slučaju, nije postojalo ništa što je mogla učiniti glede svojega života. U razgovoru sa mnom, pronalazila je svojevrsno olakšanje, a ono joj je bilo potrebno da bi preživjela. Okrenuti leđa braku, bez obzira kakve uvrede trpiš, bez obzira koliko si puna mržnje, nije bilo moguće. Morala si otpjeti sve što te zadesilo. Jadikovanje se smatralo slabošću i grijehom, a moja majka nije željela daje smatraju ni slabom ni grijешnom. Ja sam, međutim, bila izuzeta iz tih konvencija. Vlastita djeca daju pomilovanje za svakojake usputne okrutnosti.

Kad mi je majka rekla da su njezina braća isprebijala oca, oči su joj svjetlucale ponosom.

Opravdavala je batine objašnjavajući da bi me moj otac ubio u njezinoj maternici da mu nisu ulili smrtni strah. Zbog toga sam se oca bojala još više nego ranije i istodobno užasavala privatnog kontakta s majkom. Kako su godine prolazile, majčino povjerenje lišilo me svake odanosti prema njima oboma.

Koliko god bila bespomoćna žrtva očevog pijanog zlostavljanja, moja je majka oduvijek držala katoličku crkvu iznad njega. Iznad svega. Njezina gaje religioznost izluđivala, ali nije smio reći ništa protiv. Katolicizam je vladao njome, ali ma koliko pobožno odlazila na misu i obožavala svećenike, kao daje zauzvrat dobivala veoma malo. Naučila sam da snažna duša i zdrava doza vjere mogu čovjeku pomoći da prebrodi strašne nedaće. Očevo opijanje, siromaštvo, nastojanje da nas sve sačuva na životu, slomili su duh moje majke. Bila je religiozna, ali je imala veoma malo vjere. Držala se svijeća i obreda kao što se pas koji se utapa drži grančice.

Moja su braća otišla iz Achadh Mora, Declan i Brian u Birmingham, gdje su obojica pronašli žene i osnovali obitelji, a Paddy u London. Nikad ga više nismo vidjeli. Prije deset godina dobila sam pismo Metropolitanske policije u Londonu kojim su me obavijestili da je Patrick umro u nekom hostelu u Camden Townu. Moje su ime i adresu pronašli na komadiću papira koji je nosio u džepu. Možda da ga podsjeti da ima obitelj ili možda u pripremi za smrt. Tko zna? Potratio je život. Mogao je biti liječnik ili učitelj, da mu je moj otac dao priliku da se školuje. Naposljetku mu je dao samo loše gene koji su ga odveli piću.

Moja oženjena braća vratila su se dvaput u dvadeset godina. Njihove žene su nam bile neznanke, a djeca imala engleski naglasak. Dočekali smo ih s dobrodošlicom, ali je naš ponovni sastanak bio pomalo nelagodan. Predugo su bili odsutni i osorni mladići s kojima sam se hrvala kao djevojčica, sad su nestali. Bili su pretjerano ljubazni, što je najgora uvreda koju od brata možeš doživjeti.

Kad je moja majka umrla, samo je Brian došao kući. Rekao je da predstavlja birminghamski kontingent. Pokušali su pronaći Patricka, ali nisu uspjeli, što je bio prvi znak da je nestao. Bila je prava sramota koliko je malo članova bliže obitelji nazočilo pogrebu. Majka je patila zbog nas, ali patnja ne može kupiti ljubav. Jedino što može kupiti je još patnje.

Grozila sam se da ću se pretvoriti u moju majku. Upravo sam zato željela pobjeći u Ameriku i toliko vjerovala u ideju ljubavi. Nisam željela biti zarobljena u siromaštvu zajednice bez ljubavi. čak i danas, kad zamišljani majku, vidim samo njezino duguljasto, žalosno lice. Usta spuštена u kutovima, duboke bore urezane na obrazima — njezino je lice bilo karta svakodnevnog bijeda. »Sirotina moja majka«, pomislim, ali ne mogu prizvati jednaku toplinu kakvu sam osjećala prema Jamesovoj majci koju sam poznavala kraće od godine dana ili čak prema Ann, teti koja me izdala.

Znanje, međutim, nije dovoljno da spriječi ženu da se pretvori u vlastitu majku. Samo što moje jadikovanje nije bilo ublaženo mučeničkim nijemim, bolnim strpljenjem. čula sam samu sebe gdje kukam ni zbog čega: mrvica na sagu, razbijene šalice. Bila sam udana za marljivog muškarca koji me volio, koji nikad ne bi dopustio da mi se dogodi išta nažao, ali kao da nisam mogla ušutkati prigovore.

Moja potreba za stalnom promjenom i poboljšanjem našeg standarda života bila je jednako posljedica dosade kao i svega ostaloga. Voljela sam svoje dijete, navikla se na supruga, znala sam da imam dobar život, a ipak se dio mene uvijek osjećao orobljenom snovima koje sam imala kao djevojka. Kako sam postajala starija, maštarije koje sam gajila činile su mi se sve smješnijima i nevoljko sam odustala od njih. Moj se mladić neće vratiti, nikad neću raditi kao domaćica neke hollywoodske zvjezdice niti se u ružičastoj satenskoj suknji vrtjeti oko stupa svjetiljke na Park Avenue.

Čitavog života mogla sam se isključiti i pobjeći u svijet svoje mašte, u kojemu sam se beskonačno smiješila toplome suncu, s Michaelovim rukama oko struka. Negdje u ranim četrdesetim godinama života izgubila sam sposobnost sanjarenja. Oblaci koji su me nekoć odnosili, raspršili su se, kad bih zatvorila oči da prizovem bijeg, jedino što sam vidjela bilo je moje strogo lice koje mije uzvraćalo pogled i govorilo da ne budem takva glupača. činilo se da me stvarnost, sad kad sam postala starija, odlučila pokoriti. Možda nas naši snovi održavaju mladima. Starije žene koje se čvrsto drže mladosti možda izgledaju nakaradno, ali možda su sretnije od nas koje i prije vremena ostarimo i postanemo mušičave. Bez obzira iz kojeg razloga, rutina života počela me živcirati, izmorila me i postarala pred mojim vlastitim očima. čeznula sam za nečim što će me protresti iz nje. Išli smo u Dublin, mijenjali zidne tapete, premještali pokućstvo po primaćoj sobi, dali uvesti električnu rasvjetu, popločali prostor oko kamina. Uvijek sam željela više, više, više, očajnički tražeći nešto što će mi zaokupiti pozornost.

Istinu govoreći, bilo mije nevjerovatno dosadno. I tako će biti do kraja mog života. U ovoj kući s ovim muškarcem. Jedino što sam željela da ostane isto bila je Niamh, a ona je bila jedino što će se sigurno promijeniti i otići. Vidjela sam kako se proteže unedogled — rutina, rituali naših života. Kućanski poslovi, ocjenjivanje ispita, sastanci s roditeljima, obroci, misa, svakodnevno pečenje kruha osim nedjeljom, ugodna, ležerna obveza. Brak — zauvijek i vječno, bez kraja, amen.

Sjećam se da sam jedne večeri pogledala Jamesa za stolom, mazao je maslac na kruh s lijeve na desnu stranu i da sam pomislila da mi je tako istinski mučno od pogleda na njega da želim vrisnuti. Iz dana u dan, mazao je maslac na kruh s lijeve na desnu stranu koliko mnogo godina? Nisam se usudila brojati. Došlo mi je da zavitlam tanjur na njega samo zato da bih probila njegovu maglicu zadovoljstva koja me gušila.

Da Niamh nije bila u blizini, možda bih i bacila tanjur. Tko zna kakvu bi razliku proizveo takav jedan nerazuman izljev strasti?

Umjesto toga, odlučila sam obojati kokošinjac.

Moja želja za dramatičnom promjenom uslišana je nedugo kasnije, ali na način koji je dodatno iskušao moju trpeljivost.

GIGA

21.

Kad si svakodnevno u blizini nečega, prestaneš to zamjećivati. Ne mogu ispeći kruh kao bakin i to me izluđuje. Koliko sam sati provela stojeći za kuhinjskim stolom u Faliochtaru i promatrajući je kako mijesi kruh? činila bi to svakog radnog dana i zadnju tjednu štrucu ispekla u subotu navečer, tako da u nedjelju ujutro može kasno ustati bez ikakvog drugog zadatka osim da se dotjera za misu u jedanaest.

Već godinama pokušavam u mislima nanizati pojedinosti njezinih pokreta, ali moj kruh još uvijek nije ni približno sličan njezinome i već sam umalo odustala.

Sjećam se kvasastog mirisa sirutke za ljetnih dana kad bi para sa štednjaka zamaglila prozore njihove kuće, a potom otvaranja stražnjih vrata kako bi osjetila svježinu magličaste kišice na goljoj koži. Sjećam se kako sam čekala uz nju, bradom jedva dosežući do ploče stola, dok bi ona odmatala lanenu kuhinjsku krpu s netom ispečene štruce sjećam se njezinog omiljenog noža s izbljedjelom žutom drškom i oštricom udubljenom od godina oštrenja, rezanja hrskave korice i svježeg maslaca koji se topi do slankastih kapljica. Sjećam se kako se slatki pekmez miješao s njegovim kiselkastim okusom i preplavio mi djetinje okusne pupoljke.

Ali ne mogu se sjetiti ničeg što bi mi pomoglo da ispečem prokleti kruh! Kako je mijesila tijesto ili ijednog od malih trikova koje mi je zacijelo pokazala. Sjećam se samo kako su joj prsti, kad bi bila gotova, hitali po stolu i skupljali svaku zalutalu mrvicu tijesta koju je dodavala struci.

— Tko štedi, taj ima — običavala je govoriti.

Već sam potratila pravu planinu brašna i galone skupe sirutke u nastojanju da napravim kruh kao bakin.

Ako ni zbog čega drugog, a ono za kaznu, svoj najnoviji pokušaj danas poslijepodne donosim mami Mullins.

Da. Idemo onamo na nedjeljni ručak. Opet.

Dio mene ne može vjerovati da se to još uvijek događa.

Prvi nedjeljni ručak bio je grozan za nas oboje i bila sam sigurna da smo postigli dogovor. Ja i tvoja majka ne idemo zajedno, zato nas jednostavno nemoj stavljati zajedno. Prva pričest male Deirdre bila je jedini ustupak.

Ali onda je bio rođendan jednog od nećaka pa neka godišnjica, prvi dobar dan za roštiljanje ovog mjeseca. Jednom me je preklinjao da idem i rekao da je njegova majka »usamljena« nakon što su blizanke otišle na šestotjedni odmor. Pripremila sam košaru biranih jela kako bih malo oraspoložila tu usamljenu staricu i zatekla kuću punu uobičajene horde rođaka. Sve zajedno, danas će biti sedmi put da smo u nedjelju ručali kod mame Mullins. Odlazak je postao uobičajena pojava, a neodlazak velika poslastica. Trebalo bi biti obrnuto.

Oh, hoćemo li biti počašćeni janjetinom iz organskog uzgoja, pečenom na ražnju s ružmarinom i crnim paprom i posluženom s blanširanim špinatom? Govorimo li o pečenoj piletini s mrkvicama premazanim pistacijom, s prilogom od mladih krumpira? Ili će možda biti poslužena tradicionalna pečena govedina, još krvava, sa svježim radičem i malim jorkširskim pudingom?

Ne.

Bit će što i svakog tjedna: uobičajeni gnjusni pladnjevi pohanih, na zalogaj izrezanih začepljivaca crijeva s gotovim salatama iz samoposluživanja natopljenim sintetičkom majonezom.

A ja se brinem da moj kruh nije dovoljno dobar?

Strašan dio u svemu ovome jest da mi se čini kako se navikavam. Dugotrajna izloženost grozoti ovih obiteljskih okupljanja podigla je moju razinu snošljivosti. Prošli sam tjedan preskočila doručak kako bih imala dovoljno apetita da me vide da jedem. Pojela sam kobasica koliko je u meni kilograma i preživjela.

Dan postaje samodopadan i počinje pretpostavljati da ćemo ići svaki tjedan, a ja sam previše lijena prosvjedovati.

Ne volim odlaziti kod njegove majke, ali mogu podnijeti. A čini se da moram biti nepopustljiva ako se želim izvući. Međutim, mora li mi se vrtjeti u glavi i biti mi mučno da bi on shvatio moju poruku? Zar već želja da ne budem tamo nije dovoljan razlog da ne idemo? čini se da mi ponestaje snage glede tog pitanja i, najiskrenije, doista me strah da se navikavam. Jednom kad više ne primjećuješ daje obitelj disfunkcionalna, znači da si i sam postao dio nje.

Oduvijek sam mislila da je moje porijeklo doista zbrčkano, nesuđena umjetnica čudakinja za majku i bez tate. Ali sad shvaćam da je do bilo samo nekonvencionalno. Postoji razlika. Znam da sam bila voljena, djed mi je bio postojan očinski lik u životu i, iako je moja majka imala svojih mana, uvijek sam mogla razgovarati s njom. Moje su školske prijateljice bile ljubomorne na otvorenost komunikacije između majke i mene, a majka može počinuti i gore grijehe od toga da te prisili da je oslovljavaš imenom i da često posuđuje tvoju garderobu.

Danova obitelj jako dobro čavrlja, ali među njima postoji neka otrovna podzemna struja koju još ne mogu točno odrediti.

No dobro, da, mogu je točno odrediti.

To je Eileen. Ona je hladna i kritična, jedino što za svoju djecu radi jest da ih maltretira da dođu k njoj, a onda utrpa u njih smeće od hrane i s neodobravanjem reži na njihove supruge. Domaćica iz snova, ha?

Danov otac je nepostojanje u kutu, samo mirno sjedi ispred televizora i nada se da ga nitko neće primijetiti. Blizanke su zgodne, ali one su na odmoru (inače poznatom kao bijeg iz Alcatraza). Danov mladi brat Joe vodi trgovinu automobilskim dijelovima, a njegova supruga Ann je niska, bucmasta, nasmiješena žena, simpatična, ali neće se obvezati, samo kima glavom i slaže se sa svime što kažeš. Tom se bavi nekretninama, samo je godinu dana stariji od Dana i kao da mu je dvojniki. Ta činjenica izgleda zbunjuje njegovu ženu Shirley, koja ne nosi grudnjak, koju sam vidjela kako se doslovce obližuje kad njih dvojica što je jedan uz drugoga. Shirleyine godine prikrivene su kolagenom i tijelom naguranim u odjeću tinejdžerke. Ona je od onih žena koje će kupiti časopis *Glamour* i eksperimentirati sa sezonskim *lookom* sve do pedesete. O Shirley bih mogla unedogled, ali ukratko? Ide mi na živce.

U automobilu na putu onamo, odlučujem dati sve od sebe i još jednom pokušati objasniti Danu svoje stajalište.

Međutim, vožnja traje deset minuta, a meni treba pet da uopće smislim što ću reći. Što znači da imam dvije minute da to i kažem, minutu za Dana da razmisli što će odgovoriti i dvije minute za raspravu i rješavanje čitavog tog problema.

Odučila sam se za pristup iz priručnika za samopomoć i rekla nešto uvježbano i diplomatski, u smislu »doista mi je neugodno koliko mnogo nedjelja provodimo kod tvoje majke«.

— Zašto?

Jednostavno je agresivno glup. Već smo ranije razgovarali o ovome i zato me on sad tjera da kažem ono što doista mislim, a to je »mrzim tvoju majku!«

—Nije da ne volim tvoju majku, Dane, ali...

Opa. Ali. Nije baš dobra riječ za završetak rečenice o majci.

Danovo se lice skuplja u zabrinuto mrštenje i ja počinjem uzmicati, kad me iznenada pogodi kao cigla: Jebi se i ti i tvoja majka. Taje bijedna stara kravetina pakosna prema meni. Svake nas jebene nedjelje zove k sebi, a onda me tri sata ignorira. Namješta onaj iskrivljeni, sakrastičan izraz lica kad joj pružim kolače i kanapee koje se, glupača, potrudim donijeti sa sobom i općenito se na sve moguće načine trudi da se osjećam kao bezvrijedno govno. Mrzim je i mrzim tebe, ti slabi, glupi, nesretni majmune jer joj se nikad ne suprotstaviš, ali najviše od svih mrzim samu sebe jer sam se udala u obitelj te grozne ženetine!

No, prije nego što imam priliku izraziti svoj gnjev u prihvatljivijoj inačici koju mogu izreći naglas, Dan već parkira pred kućom svoje majke.

—Ali, što? — pita on.

Gad! U meni ključa, ali sad ne mogu ništa učiniti. Ne mogu eksplodirati ovdje, u automobilu, pred kućom njegove majke. Moram se suzdržati, ući, preživjeti narednih nekoliko sati, a zatim otići kući i reći mu točno kako stvari stoje. Jer više se nikad, nikad u životu neću izložiti čistilištu ovog fijaska navodno sretne obitelji.

Lijep neuvjerljiv osmijeh na lice i zapjevam: — Ništa!

Potom otkopčam pojas, zavrtim se na sjedalu, izidem iz automobila i pustim da krene stazom za mnom.

Shirley otvara vrata.

—Bog, ljudi! — kaže ona, sva u nakovrčanim trepavicama i dekolteu. Zatim pogleda postrance mog supruga i kaže: —Bog, Dane.

Dan djeluje oduševljen i moj gnjev raste za stepenicu više kad vidim koliko mu je lako skrenuti misli sa svađe koju smo umalo započeli.

Svi su tamo, u tišini sjede oko televizora. Uz obitelj, tu je ijedan sredovječni par koji mi se nitko ne trudi predstaviti, a žena u svjetlucavim hlačama do sredine lista, obojene narančaste kose može biti samo Shirleyina prijateljica.

—Ovo je Candice. — Shirley pucne noktima negdje općenito u Candicinom smjeru. — Suprug ju je upravo ostavio zbog njezine sestre.

Candice procijedi: »Drolja«, ali ja zaključujem da se to odnosi na njezinu sestru, ne na mene. U ovom trenutku ne želim biti ovdje. Mislim da to ne mogu podnijeti. Ključno je zaposliti se i ne sjesti.

Stoga odlazim ravno u kuhinju kako bih pripremila hranu koju sam donijela sa sobom. To je jedan od mojih trikova pomoću kojih uspijevam preživjeti ovakva događanja, pripremam hranu, radim. To me drži zaposlenom i podalje od televizorom izazvane šutnje. Neopaženo se uvući u Eileeninu kuhinju nikad nije lako i ona me pogleda onim svojim uobičajenim pogledom iskosa i slegne ramenima kad razdragano kažem: »Donijela sam malo za grickanje, Eileen, nemaš ništa protiv?«

Radim najsporije što mogu. Na televizoru je neki sport i čujem kako muškarci povremeno izvikuju kakvu pogrdu ili ohrabrenje.

Treba mi četrdeset i pet minuta da složim kruh s umakom od povrća, tanko nasjeckanom parmskom šunkom, smrvljenim kozjim sirom i malo starog aceta balsamica. Eileen mi se ne obraća nijednom dok radim, ni iz znatiželje ni u znak potpore. Samo istresa svoje vrećice smrznutih poslastica na aluminijske pladnjeve.

Svim se silama trudim sačuvati usiljeno dobro raspoloženje, obilazim prisutne i nudim ih hranom. Dan zgrabi komad i zagura ga u usta ne skrećući pogled se televizora, Meg mi uz hihot uputi darežljivo »hvala«, ali čini se da nije sigurna što će s ovom neobičnom hranom, njezin suprug uzima jedan i stavlja ga na stranu. Ali kakvo iznenađenje, ja naposljetku pucam na Shirley.

— Oh, ne, kaže ona i odgurne me dlanom kao da sam konobarica. - Mrzim taj grudičasti irski kruh.

Da sam tražila osobu koju ću zakopati svojim potisnutim gnjevom, ne bih mogla pronaći zaslužnijeg kandidata od Shirley Mullins.

Kao da su se sve prezirne primjedbe koje sam u životu dobila, od cool djevojaka u školi koje su se smijale mojim kričavim hlačama do loše kritike otprije tri godine, skupile zajedno s mojim sumnjama glede Dana i mojim rezervacijama glede njegove obitelji. Svi oni odvratni mali gnomovi koje sam tako dugo nastojala držati ispod pokrivača sad su se skockali u svoje najdrečavije, najšarenije ruho i razularili na karnevalu. — Vrijeme je za otplatu! — piše na njihovoj zastavi i ja pucam.

Ne sjećam se što sam točno rekla (izbrisala sam to iz sjećanja), ali mogu prilično točno pretpostaviti na temelju onoga što mi se čitavo poslijepodne kuhalo u glavi. Za početak sam Shirley nazvala glupom droljom i optužila je da se nabacuje Danu. Ne znam odakle je to došlo ni u kom slučaju nisam mislila daje to nešto što me smeta dovoljno da bih ovako izgubila nadzor nad samom sobom. Bacila sam pladnjeve s kanapeima na pod i nazvala okupljene »nezahvalnim nezalicama«. Kad sam se ugledala kako gubim razum pred razmjernim neznancima i tri stvarna neznanca, pribjegli sam tinejdžerskom ispadi i viknula »odjebi, odjebi« ni u kakvom određenom kontekstu, zgrabila svoju torbicu sa stola i izjurila iz kuće.

Tresla sam se i prekapala po torbici, moleći se da je Dan kao i uvijek gurnuo ključeve automobila u nju. Kad sam upalila motor i za ravno pet minuta bila kod kuće, znala sam da je gotovo i pomislila: »HVALA BOGU DA SAM SE RIJEŠILA TE GOMILE SJEBANIH ČUDAKA.«

Ali kad sam stigla kući, uzdrhtali bijes već je zamijenila strašna spoznaja što sam učinila.

Legla sam na naš krevet i kao razmaženo dijete urlala u jastuk.

Brak je trebao biti odgovor na sve: cvjetanje zrele ljubavi. Trebao je biti dostojanstven, uljuđen, pun potpore i osjećaja. Brak nije lagan, ali nikako ne bi smio biti ovako težak.

Tog sam poslijepodneva shvatila da uopće ne znam kakav bi brak trebao biti. Ali bila sam prilično sigurna da ovakav nikako ne bi.

GIGA

22.

Ne mogu reći da je ono što sam osjećala prema ocu bila ljubav. Bojala sam ga se, ali još je gori od straha bio način na koji sam ga razumjela. Osjećala sam se odgovornom za njegov gnjev i krivom zbog njegovih patnji. Bez obzira bio on šutljiv i zlovoljan ili glasan i uvredljiv, uvijek sam osjećala da je na meni da ga učinim boljim.

Dok su mu majčine želje za svetošću često bile katalizator bijesa, ja sam bila sudac njegovim demonima. U njegovim najgorim pijanstvima, kao da sam bila jedina osoba koju je mogao otpjeti uz sebe. Moja majka nikad nije mogla u cijelosti razumjeti mog oca jer nije imala njegovu krv u žilama. I tako, dok su njegova plačljiva trabunjanja u mojoj braći izazivala bijes, smirivanje i ublažavanje očevog pijanog mahnitanja postalo je moj posao. Svi bi poput štakora istrčali iz kuće kad bi ga vidjeli da dolazi, majka bi kukala i lomila ruke znajući da će ga to još više razbjesniti.

On je uvijek izjavljivao strastvenu ljubav prema mojoj majci i tvrdio da ga njezina bešćutnost ubija. Ali moj otac nije želio biti voljen. Želio je nekoga tko će trčati uz njega i posvjedočiti njegovom bolu, nekoga tko će se zajedno s njim utopiti u njegovoj patnji. Zato bi sjeo za kuhinjski stol, grubim rukama nespreno prtljajući po kutiji cigareta, i počeo nabrajati svoje jade: to stoje njegov brat dobio farmu, slabu cijenu stoke, ovog gada, onog gada pa sve do vrhunca, odnosno batina koje je dobio od majčine braće. Kakva izdaja! Poniženje! Tad bi se njegove šake s treskom spustile na stol i ja bih znala da će brzo završiti i daje spreman za jelo.

Draže mi je bilo kad je otac bio bijesan jer sam se tad mogla zaokupiti nastojanjem da ostanem čitava. Kad bi iz njega izišla želja za svađom, otac je bio samo ranjiva komadina muškarca. Kao malenu djevojčicu, užasavale su me očeve suze, kad sam malo odrasla, slamale su mi srce. Djetinjstvo sam provela želeći da očeva patnja prestane.

Kao mlada žena, pretpostavila sam da je ta perfidna varka straha i krivnje, ta potreba da izliječim, bila ljubav.

U vrijeme kad je moja majka umrla, bila sam žena u četrdesetim godinama života i naučila sam da nije tako. Ili sam bar tako mislila.

Kad sam vidjela kako otac nosi majčin lijes kroz crkvu, znala sam da neće preživjeti sam. Njegovo je divlje tijelo bilo sputano crnim odijelom koje sam mu dan ranije kupila, mučno je strugao nogama kao da mu pod peče tabane. Na licu je imao tjeskoban izraz, kao glumac zaustavljen usred rečenice. Kao da gaje majčinom smrću pogodio neki protivnik. Bog. Kao kaznom za sve loše što je u životu učinio.

Kad sam ga pogledala, tako jadnog i slomljenog, moje se srce raspalo u prašinu. Tako je oduvijek bilo. Njegova patnja, njegova bol, uvijek su zasjenjivale osjećaje ljudi oko njega. Majčin pogreb nije imao veze s njom, nego s time kako će se otac nositi sad kad nje više nema.

Nakon godina braka s pristojnim muškarcem, počela sam vjerovati da moj otac možda nije izgubljena duša koja zaslužuje moju trpeljivost i sažaljenje, nego zao, prepreden čovjek.

Ali, potrebno je više od vjerovanja u nešto da se promijene navike odane kćerke.

Majka je imala šezdeset i sedam godina kad je iznenada umrla. Odano je služila ocu. On je znao upaliti vatru i znao je gdje je bunar, ali nije znao zagrijati lonac vode i nije znao koliko žličica šećera pije u čaju. Kuća mojih roditelja nalazila se na pola sata vožnje biciklom od naše kuće i ja sam mislila da ću moći kuhati ocu i dovoljno brinuti o njemu, a da ga ne moram preseliti k nama. Međutim, kako su prolazili tjedni nakon njezine smrti, shvatila sam da to neće biti moguće. Jedan je susjed opskrbljivao tatu jeftinim alkoholom kućne proizvodnje i on se nije trudio pojesti hranu koju sam mu ostavljala ili upaliti vatru. Dvaput sam ga zatekla kako spava na stolcu, u vlastitom izmetu. Drugi sam put pomislila daje mrtav i priznajem, osjetila sam lagano olakšanje. Gotovo je, pomislila sam. Činilo mi se silno pravednim da smrt dođe tako brzo i rano ga odtereti.

Vjerojatno sam ga, kad je otvorio oči, dovela kući sa sobom samo zbog šoka i krivnje koju sam osjetila.

Zbog toga i Jamesa. Moj suprug je od početka bio uporan. — Tvom je ocu potrebna utjeha obitelji.

Neka ga jedan od moje braće povede sa sobom u Englesku.

—Oh, Bernardine...

Njegov je glas prešao preko mog imena onim razočaranim tonom koji bi koristio uvijek kad bih rekla nešto ružno, kao da su okrutne riječi toliko neprikladne dobrotivoj Bernardine kakvu je poznavao.

James je bio **pionir*** — nije pio. Kao djevojka, njegovo sam odbijanje alkohola smatrala snishodljivim i neprivlačnim. Muškarac koji ne pije nije pravi muškarac, nimalo zabavan. Kako je vrijeme prolazilo, počela sam shvaćati da je jedina dobra stvar koju mije otac dao bio muž koji ne pije.

James je bio zaokupljen čitanjem i uvijek je imao mnogo posla oko kuće, u povrtnjaku i s pčelama. Pokazivao je više zanimanja za Niamh nego većina muškaraca za svoju djecu. Kako je postajao stariji, tražio je društvo drugih muškaraca, ali kroz gospodskije poslove kao stoje bilo pecanje i lov. Krčma je bila mjesto na koje je odlazio izraziti saučešće nakon pogreba ili možda kupiti ženi čokoladu na povratku kući iz grada.

Stoga sam smatrala da James ne zna uvrede i prostote pijanca. Za njega je moj otac bio samo osoba koja mu je dala mene. Znao je da tata pije i da je ponekad grub, ali nikad nije vidio ništa zbog čega bi pomislio da je moj otac drukčiji od drugih muškaraca. Pomisao da će moj profinjeni suprug biti izložen gruboj perfidnosti očevog pijanog jezika užasavala me.

Nisam se bojala samoga oca, nego onoga u što bih se sama pretvorila u društvu s njim. Razum odrasle osobe govorio mije daje tata pijana stara budala na koju se ne treba obazirati. Ali u srcu sam i nadalje bila preplašeno dijete, željno učiniti sve boljim. James me je vidio umornu i u tuzi, ali nikad me nije vidio slabu.

Majka je umrla sredinom kolovoza, a otac je doselio k nama početkom rujna. Laknulo mi je što je upravo počinjalo jesensko polugodište pa će James i Niamh čitav dan biti u školi, a ja se za oca brinuti sama.

Tata je imao sedamdeset godina i onako kako je živio, nije trebao živjeti dulje od šezdesete. Bio je debeo i zadihao bi se već i nakon najkraće šetnje, ali još uvijek je bio snažan.

Prvih nekoliko mjeseci činilo se da će sve biti u redu. Tata se prepao kad sam ga i drugi put pronašla onesviještenog i obećao da su dani opijanja zauvijek i nepovratno iza njega. Još je bio u šoku nakon majčine smrti, ali naizgled mu se pomisao na odmor u našoj kući učinila dobrom idejom. Bio je srdačniji nego ikad ranije, rekao da je James šarmantan muškarac i objavio daje veoma dobro što ne pije i da bi i sam volio da je kao mladić ozbiljnije shvatio vlastito obećanje da neće piti. Niamh, koja je jedva poznavala djeda i koja je navikla na život isključivo s roditeljima, brzo se priviknula na njegovu nazočnost. Oboje su uživali u novini međusobnog društva i nakon večere bi sjedili uz vatru i zavjerenički igrali Crnog Petra ili čovječe ne ljuti se, dok sam ja čistila kuhinju, a James se bavio povrtnjakom.

Tih večeri, dok sam ih promatrala s kuhinjskih vrata, nisam se mogla oteti dojmu da je moja obitelj napokon dobila oblik. Tri generacije pod istim krovom, osjećala sam silnu toplinu promatrajući kakav je moj stari prema mom djetetu. Kao da su komplikacije roditeljstva nestale s jednom generacijom i ostala je samo njegova očinska ljubav. Ako je moje vlastito djetinjstvo bilo teško, onda je možda ova idila moja utjeha.

* član Pionirskog društva totalne apstinencije Svetoga srca, skupine koja je svoju predanost crkvi pokazivala ustezanjem od alkohola, živeći poruku Evandjenja kroz žrtvovanje. Njihov je slogan »promoviranje trezvenosti za bolje društvo«.

Dok su moj suprug i kćerka bili u školi, otac i ja smo razvili vedar poslovni odnos. Željani zabaviti se nečim da ne bi mislio na piće, ali ujedno oprezan da se ne petlja u Jamesove poslove, otac je tražio da mu dajem jednostavne zadatke po kući. čistio je kamin, čak je laštio pokućstvo i prao prozore. činio se ponosnim što je obavio svaki zadan mu posao i nestašno smo se prepirali glede njegove nagrade.

—To traži pitu od jabuka na večerašnjem jelovniku, mlada damo.

—Dobit ćeš pirjan ogrozd kao i mi ostali i bit ćeš sretan što ga imaš.

—Što kažeš na nekoliko kupina?

—Prvo ćeš ih morati ubrati, gospodine.

Nikad ranije nisam uživala u dobrodušnom zadirkivanju s ocem i bilo je divno. Hvalio je moje kuhanje i po prvi put u životu imala sam osjećaj da sam tatina curica. Počela sam razumijevati bezbrižno samopouzdanje koje je James davao Niamh. Ovo kasno cvjetanje osjećaja bila je moja nagrada za djetinjstvo puno tegoba i zbunjenosti. Nadoknada, možda, zbog gubitka velike ljubavi moga života i bezdušne udaje za najsigurniju, najjeftiniju opciju.

Iako mi je bilo žao što je majka umrla, još mi je više bilo žao zbog činjenice da sam ja, a ne ona, uživala u blagodatima tatine trijeznosti. U međuvremenu je mala demonska princeza šaputala da možda imam neku moć nad njim kakvu majka nikad nije imala. Možda sam ja znala tajnu, zahvaljujući kojoj je tata prestao piti i sve moje želje i molitve naposljetku su se ostvarile.

No upravo je dan kad pomisliš da si pronašao odgovore, dan kad ti život kaže da ništa ne znaš.

Kad pomisliš da si dovoljno patio i put ispred tebe izgleda sunčan i ravan, skrenut ćeš iza ugla i otkrit ćeš planinu na koju se valja popeti. Kad se popneš na tu planinu, nema jamstva da nakon nje neće uslijediti druga, i treća.

Moj je otac imao sedamdeset godina. Dobrih pedeset godina kinjio je svoju obitelj i uvijek mu se opraštalo. Ali s muškarcima kao što je moj otac nije gotovo dok ne umru. No, čak i tad ih zauvijek nosiš sa sobom kao kamen na srcu.

23.

Čekanje da se Dan vrati iz kuće svoje majke bilo je nepodnošljivo. Najdužih i najstrašnijih pola sata mojega života. Kad sam čula kako su ulazna vrata zalupila, učinilo mi se da sam u spavaćoj sobi već satima.

Smještaje došao u sobu i zatekao me s licem zagnjurenim u jastuk. Nježno mi je stavio ruku na rame.

—Dušo, jesi li dobro?

Nazovite me pobješnjelom psihopatkinjom koja ne zna kad je dosta, ali čim sam osjetila njegov dodir, iz slabašnog, uplakanog mačeta pretvorila sam se u opsjednutu luđakinju.

—Gdje si dovraga bio?

—Došao sam kući čim sam mogao, morao sam zamoliti Toma da me preveze.

—Da, kladim se da je ona gadura Shirley imala što reći na moj račun.

—Ništa nije rekla, svi smo se doista zabrinuli za tebe.

To me je dokrajčilo.

—Zabrinuli za MENE?!

Dan me je gledao ravno u oči i vidjela sam kako se njegov dobrohotan izraz lica na trenutak koleba. Još uvijek sam bila bijesna, ali sam se instinktivno suzdržala od kritiziranja njegove obitelji i završila s frustriranim: »Ha!«

Dan se okrenuo kako bi otišao. — Idem nam dolje skuhati kavu.

—Ne želim kavu!

Naglo se okrenuo, bez oklijevanja pogledao i rekao: — Dobro onda, što ti želiš, Tressa, jer ja sam se svakako već umorio pogađajući.

—Nije vikao, ali me je prozivao, pomno me promatrao, smireno, kao da kaže »bolje ti je da počneš govoriti«.

A meni se to nije ni najmanje sviđalo, pogotovo zato što je odgovor bio: — Želim zakopati tebe i tvoju obitelj ispod dvadeset tona govana, zapaliti tu hrpu i prevesti pepeo u svemir.

—Samo želim da nas dvoje provodimo više vremena sami. Odakle mi je samo to došlo?

Dobro. Strah me je istine, priznajem. Ne očitite istine, kao na primjer da je Danova obitelj čudna, čak ni one sljedeće razine ispod toga, a ta je da se od njegove majke ježim, nego kata ispod. Koji inače poznajemo kao razinu želuca, istine ispod svega. Zašto mi je tako naporna njegova obitelj? Zašto mi je toliko nepodnošljivo činiti za njega nešto što ne želim? Da ga volim, podnijela bih nepodnošljivo. Da nam je suđeno da budemo zajedno, rado bih otrpjela dosadu, uvrede, neobičnost, kao dio moje predanosti našem braku.

Unutar granica moje vlastite glave, mogu se kinjiti pitanjima volim li doista Dana dovoljno da budem u braku s njim i ponekad sanjam o bijegu. Ali, čim mi se ukaže prilika da se bavim ovim najosnovnijim pitanjem, prilika da kažem svoju istinu i time stavim ruku na kvaku vrata za »van«, ja se odmah teleportiram u stanje nepokolebljive bračne odanosti.

Kao da tlapnja proždire istinu, nagoni me da kažem nešto posve netočno, ali tad je već prekasno. Možeš reći nešto ružno, a zatim to povući kao da nisi ozbiljno mislio, ali s lijepim stvarima ne funkcionira jednako.

— Oprosti, nisam htjela reći: »Samo želim da nas dvoje provodimo više vremena sami«. Zapravo sam htjela reći: »Nisam sigurna volim li te dovoljno da bih čitav život podnosila tvoju groznu obitelj.«

To jednostavno ne funkcionira. I naravno, jednom kad kreneš kukavičkim putem dobronamjernih laži, nema povratka.

Dan mi je odmah prišao i privio me u zagušujuću zagrljaj.

Rekao je: — Bio sam strašno sebičan, Tressa, i stavio obitelj prije nas. — Zatim je započeo priču o tome kako je njegova majka imala udar kad su svi oni još bili veoma mladi, kako im nitko nije objasnio zašto majka ne može normalno govoriti i kako su zbog tog iskustva svi prema njoj veoma zaštitnički nastrojeni. Pitala sam se zašto mi to nije ranije rekao, ali previše sam bila zaokupljena samom sobom da bih marila. Previše zaposlena traženjem izlaza iz ove slijepe ulice lažne privrženosti. Ako je i postojao, zapriječio gaje moj stid.

I tako sam se zatekla kako na ulaznim vratima kuće žene koju sam prezirala, stojim s ogromnim buketom cvijeća u rukama, uvježbanom isprikom na usnama i srcem koje je lupalo tako snažno da mi se činilo da bi mi moglo iskočiti iz tijela i ugristi je.

Eileen mi neće nimalo olakšati, ali spoznaja o tome nije mi učinila život ništa ljepšim kad je otvorila vrata. Dočekala me s bezizražajnom šutnjom, a zatim otišla ravno u kuhinju u kojoj je nastavila sa svojim kućanskim poslovima kao da mene nema. Stavila sam cvijeće na radnu ploču i izrecitirala svoje.

—Eileen, dugujem vam ispriku.

To je rečeno iskreno, bez ijednog »ali«, bez imalo opravdavanja, prava udžbenička, savršena isprika na koju je jedini mogući odgovor bila protuisprika.

Kad sam vidjela da neću dobiti nikakav odgovor, počela sam mlatiti objašnjenjima i izlikama. Naposljetku sam se spotaknula o nešto što joj je privuklo pozornost.

—Eileen, ja volim vašeg sina i...

Nisam imala prilike dovršiti tu nesmotrenu otrcanu primjedbu koja mi je krenula iz usta, kad se starica s bijesom u očima okrenula prema meni.

—Ti ne voliš moga sina.

Kao da me je grom pogodio. Nisam znala što bih. Ovaj nenadani izljev strasti od žene koju sam smatrala neprobojnom gromadom, a tu je bila i čitava ona jezovita spoznaja da su njezine riječi istina.

—Eileen! Kako možete reći nešto takvoga?

—Zato što je to istina!

Bila sam osupnuta. Krenule smo u obračun mnogo drukčiji od nijemog, nenavidnog prihvaćanja isprike za koje sam se pripremila. Morat ću jako dobro paziti ako želim spriječiti svekrvu da me istuče.

—Neću to ni komentirati, Eileen. Zašto bih se udala za vašeg sina da ga ne volim?

—Zato što ti je već skoro četrdeset godina i strah te da će proći baba s kolačima...

Trideset osam, zapravo, ali inače — mudra opaska.

Prije no što sam imala priliku uobličiti odgovor za koji sam se bojala da ga neću naći, ona je napadački dodala: — ... i tvoj crni kruh je smeće.

Nudi li to ona meni izlaz za bijeg? Bočno skretanje s ceste istine za koju možda nijedna od nas u ovom trenutku nije spremna?

Nema veze. Nitko neće kritizirati moje kuhanje i proći nekažnjeno i pretpostavljam da to stara gospoda dobro zna.

—Ma nemojte? A što mu nedostaje?

—Previše je suh. Moraš staviti maslaca.

—Uvijek stavljam maslac. — To je bila laž.

—I jedno jaje...

—U kruh se ne stavljaju jaja.

—Možda bi trebala probati, a sa žlicom šećera možda ne bi imao okus na vatu...

—Hvala vam na mišljenju, Eileen, ali... — Zašutjela sam kad sam shvatila da nema ali. Bila je u pravu, moj kruh je bio katastrofa. Tad sam shvatila što se doista događa. Nas dvije smo bile dvije tvrdoglave, samodopadne gadure koje su stajale u kuhinji i svađale se oko toga kako ispeći kruh. Već dugo prema hrani koju bih pripremila nitko nije bio drukčiji osim popustljiv pa sam, zabave radi,

odlučila izazvati je.

—Ako mi želite pokazati kako se peče kruh, Eileen, već sam se pretvorila u oči i uši. Izgledala je nervozno — pravo joj budi, stara kravetina.

—Nemam potrebne sastojke.

—Oh, sigurna sam da možemo nešto smisliti — rekla sam i počela otvarati vrata kuhinjskih ormarića. Više me nije bilo briga. Baba me ionako prezirala pa baš i mogu prekoračiti sve njezine granice i već jednom završiti s time. Nisam imala što izgubiti.

Pronašla sam brašno, sodu za kruh, šećer, a zatim otišla do hladnjaka i izvadila paket maslaca, mlijeko i prilično značajno stavila jedno jedino jaje na radnu ploču ispred nje. Eileen je izgledala zapanjena i na trenutak mi ju je bilo žao.

—Nemamo sirutke. Nije isto bez sirutke.

Pokušavala se izvući.

—Moći će i bez sirutke — rekla sam.

Eileen mi je uputila jedan od svojih obeshrabrujućih pogleda, a zatim učinila nešto izvanredno. Ispraznila je sudoper od prljavog posuda, isprala modru plastičnu zdjelu, obrisala je kuhinjskom krpom i stavila na radnu ploču. Preturala je po ormariću ispod sudopera i izvukla sito, u koje je onda grubo ubacila nekoliko šaka brašna i veliku neizmjerenu količinu sode za kruh. Dok je tresla brašno u fine humovite vrhove, nahrupila su sjećanja. Zdjela bake Bernardine bila je jarkozelena, a njezino sito od nehrdajućeg čelika, ne od plastike, ali je sve ostalo bilo jednako. Ne znam jesu li i njihove metode bile jednake, znam samo da sam se, promatrajući kako Eileenini izrađeni, bucmasti prsti brzo mijese mlijeko i brašno u prozračnu loptu tijesta, vratila natrag uz bakin bok. Kao dijete, bila sam očarana brzinom s kojom su iskusne ruke skupljale svaku mrvicu i stavljale savršenu, prekrizenu kupolu na pobrašnjen lim za pečenje i zatim u pećnicu.

Kad je bilo gotovo, Eileen je bila zajapurena i nije mogla odvezati svoju pregaču. Prišla sam joj i pomogla i bio je to prvi put (nakon rano napuštenog pokušaja grljenja) da sam joj tjelesno bila tako blizu. Mirisala je na kiselo mlijeko i siromaštvo, na običnu staricu koja se nikad nije zamarala lijepim stvarima. Osjetila sam val sažaljenja, ali znala sam da nije vrijeme da se opustim.

—Doista sam impresionirana, Eileen — a zatim, kao maslinovu grančicu — mijesite kruh kao moja baka.

Odvratila mi je jednim kratkim »hvala« i nestala u dnevnom boravku. Upravo kad sam se zapitala očekuje li se od mene da pođem za njom, ona se vratila i gurnula mi jednu fotografiju u srebrnom okviru.

Fotografija je bila crno-bijela i na njoj je bila jedna starija gospoda ljubaznog izgleda, kose začušljane u pundžu, s malim okruglim naočalama.

—Ona me naučila.

—Vaša majka? — upitala sam.

—Ha! — snažno je rekla. — Moja baka.

U sljedećih četrdeset i pet minuta, izvukla sam iz Eileen njezinu priču. Majka joj je ostala trudna i zatim pobjegla u Ameriku, ostavivši malu Eileen na brigu baki i djedu, koje je ona smatrala svojom majkom i ocem. Baka i djed su je štitili od istine najduže što su mogli, ali kad je imala sedamnaest godina, djed je umro i neki se susjed na djedovom pogrebu izlanuo glede Eileeninog podrijetla. Tužna i bijesna, Eileen je od bake na silu izvukla majčinu adresu i počela joj pisati, ali joj majka nije nikad odgovorila. Naposlijetku, kad je Eileen imala dvadeset i tri godine, baka je uspjela prikupiti novac za Eileenin put u Ameriku i Eileen je otišla i pronašla majku u Yonkersu, samo kako nije ova i osobno odbila. Upoznala je i udala se za imućnog starijeg muškarca, koji nije znao za Eileenino postojanje. Sva kćerkinina pisma je uništila i ne otvorivši ih. Bez obitelji i bez novca, Eileen se pojavila u župnom dvoru prve katoličke crkve koju je uspjela pronaći i ondje dobila posao pomoćnice domaćice dvora. Danov je otac bio mladi brat domaćice i tako su se upoznali.

Sve je ovo ispričala činjeničnim, jednostavnim rečenicama. Bez imalo uljepšavanja ili

samosažaljenja, samo slijeganjem ramenima i nekom fatalističkom pragmatičnošću. Kad je završila, poželjela sam je zagrliti, ovu opterećenu ženu bez majke.

— Kruh!

Spasile smo ga u zadnji čas i zamotale u kuhinjsku krpu s natpisom »Volim dan Svetog Patricka u Yonkersu!«, prvu čistu krpu pri ruci.

Željela sam je upitati je li ikad više vidjela svoju baku ili majku, ali sam zaključila da će biti najbolje da ostavim ostatak njezinih sjećanja za neki drugi dan. Bit će, znala sam, još dana koje će trebati ispuniti.

Dok sam stajala na vratima, pružila mi je štrucu.

— Evo ti — rekla je. — Nadam se da će zadovoljiti tvoja mjerila. Uputila mi je jedan od onih svojih sarkastičnih, kosih pogleda. Pogledala sam je u oči i vidjela da su blage od ljubavi.

S užasom sam se sjetila moždanog udara i shvatila da mi se Eileen čitavo vrijeme smiješila.

GIGA

24.

Spustila sam se u prizemlje i zatekla oca kako sjedi uz jučerašnji pepeo. Bio mi je okrenut leđima, a glava mu je bila nepomična kao kipu.

—Jutros ti nisam zapalio vatru, Bernardine.

Hotimice je izgovorio te riječi, kao da ih je uvježbavao.

Želudac mi se stisnuo od užasa.

Po modulaciji njegovoga glasa znala sam da je pio. Nije popio mnogo, možda samo čašicu whiskeya, ali u tonu se mogla naslutiti nevolja. Poznavanje očevih promjena raspoloženja bilo mi je urezano u kosti.

—Danas mi nedostaje tvoja majka.

—I meni nedostaje, ali moramo se primiti posla.

Progovorila sam prije nego što sam udahnula i osjetila težinu oluje koja se spremala.

Pokušala sam spasiti situaciju, koristeći onaj isti strog, pragmatičan ton kakvim sam se obraćala svom suprugu. Kao daje to isto, kao da ga moje svakodnevne iskrene riječi neće razbjesniti.

Pod očevim krovom nisam živjela već gotovo dvadeset godina. Ovo je bio moj dom. Bila sam odrasla osoba s odgovornostima zrelih ljudi. Imala sam vlastitu obitelj, više nisam ja bila dio njegovog svijeta, nego on mojega. Živio je u kući drugog muškarca, a ja sam bila žena drugog muškarca. James je bio ugledan, marljiv, čestit. Moj otac se neće usuditi zlostavljati me u kući mog supruga.

Glas mu je bio jedva čujan.

—Zla gaduro.

Čula sam ga kako to govori majci. Promrljao bi tu grozotu tako tiho da bi čovjek posmislio da mu sam vrag šapuće u glavi.

—Molim?

Zahtjev da ponovi, pobjegao mi je automatski. Nije odmah odgovorio pa sam se pretvarala da ništa nije ni rekao.

—Rekao sam, zla gaduro.

Ruke su mi se tresle dok sam rukama stavljala brašno u zdjelu i samoj sam sebi ponavljala: *Kruh naš svagdanji daj nam danas, kruh naš svagdanji daj nam danas.*

—Bernardine, jesi li me čula? Hoćeš li odgovoriti ocu?

Oče naš koji jesi na nebesima.

U tom sam trenutku shvatila da ne posjedujem nijednu posebnu vještinu kojom bih se nosila s takvim nasilnikom. Nikakvo prirodno razumijevanje u žilama. Ono što me u prošlosti štitilo nije bio moj položaj njegove srodnice ili djeteta, nego moja majka. Iznenada sam shvatila daje ona bila jaka. Sad kad je više nije bilo, trebala mu je nova žrtva u koju će izliti svoj bijes. Nova »beščutna« žena kojom će opravdati svoju ogorčenost i depresiju. Razlog kojim će samom sebi objasniti knedlu boli u sebi i koji će mu pomoći da je razrijedi u nešto probavljivije — kao što je mržnja.

—Pogledaj se — stojiš tu i mijesiš kruh. Moja kćerka, beščutna, zla gadura. Majka ti leži u grobu, a ti ovdje stojiš. Mijesiš kruh. I ne mariš ni za koga i ni za što.

Nikad mi se ranije nije tako obratio, ali kad bi se tim tonom obratio majci, ja bih se uvijek užasnula jer sam znala da predskazuje nešto loše. I dok sam mu odgovarala, znala sam da bih se morala bojati, ali nisam se bojala.

Bila sam bijesna.

Stvarno bijesna.

I nije trebalo mnogo više od ovih njegovih početnih riječi da mi prezir nagrne iz stopala kroz usta.

Ne znam što sam mu točno rekla, ali iz mene se izlila bujica pogrda kojih nisam bila svjesna. Bacila sam na oca zdjelu s brašnom i umalo ga pogodila u glavu.

Brašno se raspršilo oko kamina i bijeli mu je prah prekrpio obraz jezovitim pokrovom. Oboje smo stajali nekoliko sekundi, šokirani.

Zatim je nasrnuo na mene. Nijemo, usana otvorenih oko napola oblikovane uvrede, opijen vlastitim gnjevom, tresnuo me šakom u glavu i srušio na pod. Bio je to udarac snažan kao da je u ruci imao ciglu. Kao da je on odrasli muškarac, a ja još uvijek malo dijete.

Osjećala sam se kao pernati jastučić i kad sam ramenima udarila o kamen na podu, predala sam se. U tom je srazu moj gnjev nestao; poraz je bio trenutačan i apsolutan. Kad je otac zamahnuo nogom kako bi me udario, začuo se povik.

—Bernardine!

Na vratima je bio James. Na zvuk njegova glasa skutrila sam se kao fetus.

Svatko je sposoban mrziti, poželjeti zlo pa čak i ubiti drugu osobu. Ali kad ta mržnja napusti misli i ispolji se u stvarnom životu, prešao si liniju.

Liniju između čovjeka i životinje.

—Gubi se iz moje kuće, Johne Morlev ili ću te, neka mi Bog pomogne, ubiti vlastitim rukama.

Moj se otac udaljio od mene i okrenuo prema Jamesu. Na trenutak sam pomislila da bi ga mogao udariti i povikala: — Ne!

Dok mu se moj otac približavao, James je ispružio ruku prema vratima i jednim diskretnim pokretom uzeo lovačku pušku.

—Neću govoriti slobodno, Johne, ali znam kakav si čovjek. Ako ikad više pokažeš takvo nepoštovanje prema mojoj ženi ili podigneš ruku na nju, ubit ću te. A sad se gubi iz moje kuće.

Otac me je pogledao i njegov je pogled na rastanku bio patetičan. Kao da je on taj kojemu je nanesena uvreda. Kao da svijet nije dovoljno velik da bi obuhvatio bolno kajanje zbog toga što me udario. Kao da sam ja jedina osoba koja može shvatiti da žrtva nisam ja, nego on.

Te sam se noći probudila pod plahtama glave zakopane u meku kožu Jamesovog trbuha, jecajući: — Tata, tata.

James me je podigao i zaštitnički zagrlio i ja sam dopustila da se granice između oca i supruge stope dok mi je on brisao suze i ljubio tjemenu. Plakala sam bez srama i učitelj je tješio hrabru djevojčicu koja mu je odgojila kćerku i uzgojila sijede vlasi na sljepoočicama.

Ljubav mojega supruge nikad mi nije trebala koliko te noći. Bila je kao zamjena za tuđu ljubav, ali on ju je svejedno svojevolumno dao.

Moja generacija nije poznavala koncept rješavanja trauma iz djetinjstva. Nisu bile moderne kao što su danas, ali osjećali smo ih jednako duboko. James je bio pametan, pronicljiv čovjek i u mnogo čemu ispred svog vremena.

—Znaš da se tvoj otac uvijek može vratiti i ostati ovdje, Bernardine. Moraš samo reći jednu riječ.

Bio je dovoljno velik da glumi zamjenu odbjeglih nitkova ili okrutnom alkoholičaru. Uvijek bi hodao dva koraka iza, ako bi pomislio da će me to usrećiti.

Trebalo je nekoliko tjedana da se led otopi, ali nastavila sam dvaput tjedno posjećivati oca i brinuti za njegove potrebe. Onaj dan više nikad nismo spomenuli.

U roku od godine dana, blagi artritis od kojega je otac patio, pretvorio se u kronični. Postao je praktički vezan uz stolac i nevoljko pristao ponovno doći živjeti s nama.

Moj je otac ostao s nama do kraja svog života, još devet godina. Pio je kad je imao dovoljno snage da sam nabavi alkohol, ali više nije bilo brutalnih scena.

Jamesu je život s mojim ocem pao teže nego meni. Kad te netko voli, vidiš se njihovim očima. Znala sam da se James nikad nije oporavio nakon što je vidio kako me otac tuče ni od spoznaje da u tom trenutku nije bio uz mene da me zaštiti. Dok tata nije izgubio praktički svu pokretljivost u nogama, Jamesa je razapinjalo što me svakoga dana ostavlja samu u kući s njim.

Uvijek je bio velikodušan i pristojan prema tati, ali uvijek je jasno davao do znanja da je to zbog mene, ne zbog njega.

Tata nije bio lak pacijent niti uvijek ljubazan.

Ne mogu se osvrnuti na tih devet godina koliko je bio s nama i točno odrediti trenutke radosti ili obiteljskog otkrovenja ili prisnosti. čak se i njegova prijateljica za igru, Niamh, s vremenom udaljila od njega. Moj je otac gurao ljude od sebe, posebice one koji su ga voljeli. Dok je živio, gledala sam kako počinje prezirati one koji ga vole jednako kao što prezire samoga sebe, kao da njihova ljubav nije iskrena, nego okrutna šala kojom ga zadirkuju. Trudila sam obeshrabriti svoju kćerku od prevelikog ulaganja u djedove osjećaje, ali moram biti poštena prema njemu, nikad je ni na koji način nije omalovažavao ili rekao išta čime nije povrijedio. Oslabio je i utihnuo, ali ne bih rekla da se smekšao. Mekoća bi bila previše ljubazan opis tišine koju je s vremenom pripojio svom bijesu.

Tijekom tih godina kad sam brinula i čistila i skrbila o očevom tijelu, bilo je situacija kad sam bila potištena, očajna, čak i zgađena. Izdržala sam zato što sam morala, a mogla sam izdržati zato što je James bio uz mene. Svaki osjećaj, svaka nedaća može se izdržati, osim straha. Ono čega se bojimo nepodnošljivo je, obično je sam strah to stoje nesnosno.

Nakon onoga dana više se nikad nisam bojala oca. Kad upoznaš istinski strah, živjeti bez njega zna biti prava raskoš, ali moraš znati kad si jedan od sretnika. Daje patnja sudbina nekima, a prirodno pravo mnogima. Ja sam bila pošteđena majčine patnje, a to se može pripisati samo jednome, mojoj udaji za Jamesa.

Poštovanje

Samodopadnost je neprijatelj ljubavi

Kolač s pivom

Ovaj kolač s pivom pečem otkad pamtim za sebe. Obiluje voćem i idealan je za Božić. Uzmi pola kilograma brašna i promiješaj ga u zdjeli s 1 žličicom praška za pecivo i svim začinima koji ti se nade pri ruci: oraščić, cimet, miješani začini — ravnom žličicom svakog od njih. Odloži sa strane. Umuti 4 jaja u zdjeli pa i njih odloži sa strane. U težak lonac stavi sljedeće: bocu Guinnessovog piva, pola kilograma bogatog smeđeg šećera, pola kilograma groždica i sultana, 12 dag aranica i limoncina i 12,5 dag margarina. Neka prokuha pet minuta, a zatim smanji vatru i pusti da lagano kuha još 10 minuta. Nakon pet minuta, dodaj 12 dag glaziranih trešanja. Ostavi da se ohladi dok smjesa ne bude znatno hladnija od mlake. Ohlađenoj smjesi dodaj ono brašno i jaja —jedno po jedno i veoma oprezno, kako bi izbjegla grudice. Izlij mješavinu u 20 cm visok lim za pečenje, obložen masnim papirom. Peci na laganoj vatri 1 i pol do 2 sata.

GIGA

25.

U kuhanju stare miljenike nikad ne smiješ uzimati zdravo za gotovo. Kad ti neki recept postane automatizam i kad si siguran da nećeš pogriješiti, tad će te iznevjeriti pred publikom. S ljudima koje dovuku u studio kao publiku moraš suosjećati. Napolju sija sunce, ali njih praznim obećanjem »zabave« namame u porozan prostor bez prozora, s neudobnim stolcima kao bi promatrali nervoznu autoricu kuharica gdje paničari nad voćnim kolačem koji se nije digao.

— Ne znam što se dogodilo.

— Jesi li stavila kvasac?

Super, moj redatelj peče kolače.

Nisam ga udostojila odgovorom, samo sam rekla: — Morat ćemo ponoviti.

— Ne mogu više držati ove ljude u studiju. Danas poslijepodne su već odsjedili dva neuspjela kolača i rasute gušče iznutrice. Nastat će pobuna.

I šarmantan je.

Ovaj je recept beskrajno jednostavan, pripremam ga doslovce od svoje sedme godine života. Naučila sam brojati: jedan, dva, tri, četiri jaja; deset, dvadeset, trideset deka brašna; mjereći sastojke za baku.

Kad su moji agenti nazvali i rekli da sam izabrana za snimanje pilot emisije za novi kabelski program o kuhanju, bila sam prilično uzbuđena. Knjige i televizijski poslići koristili su jedni drugima. Snimanje pilot emisije samo je po sebi značilo da si na polju kuharica dovoljno veliko ime da možeš izazvati zanimanje, a, ako emisija uspije, to je značilo da mogu prodati mnogo više knjiga i dobiti još televizijskog posla i no dobro, dovoljno je reći daje to bilo nešto za što sam se dugo nadala da bi se moglo dogoditi i sad je naposljetku došao moj trenutak.

Samo što nisam računala na mogućnost da bi televizija mogla biti ne baš tako glamurozan i lagan posao kakav sam očekivala.

Čitava ta stvar bila je kao eksperiment ponižavanja »polu-poznatih«. Gurnuli su me pred umornu, unajmljenu publiku, koja je za honorar od deset dolara i besplatan ručak već otpjela tri sata uzdisanja i oduševljenja ispred Shelly, »stručnjakinjom za njegu noktiju«, prije no što je bila prepuštena na milost meni koja sam upropastila dva kolača i umalo kobno ozlijedila snimatelja, kad se poskliznuo na skrivenu gušču jetricu na podu.

Nisam se baš proslavila.

Užasavala sam se neuspjeha i zato se odlučila za bakin tradicionalni božićni kolač jer je predivan na neki zemaljski, starinski način. Voćni kolač je konkretna, a ne osjetljiva poslastica koja splasne već od najmanjeg povjetarca kroz vrata pećnice. Stoga je splasnuti voćni kolač bio pravo poniženje. Ljudi će zaboraviti splasnuti nabujak, ali već sam vidjela kako će mene gledati i misliti: — Kako li joj je to samo uspjelo?

Redatelj nije imao nimalo suosjećanja prema činjenici da radi s nervoznom početnicom. Bio je to čovjek koji je predugo snimao pilot emisije i probne snimke i očito su mu za posao plaćali utvrđen iznos pa ga nije zanimalo nabijati radne sate.

— Ovu ću škvadru poslati kući. Svježa bi pošiljka trebala doći u sedam i rano završiti. Možemo sad sve pripremiti i onda snimiti u drugom studiju kad pravi šef završi.

— Kao što sam rekla. Pravi šarmer.

— A kontinuitet?

Mrzila sam ovog redatelja, a redatelji mrze sumnje u njihov integritet. Jednako kao i ja.

— Set nije baš identičan, ali, hej - pa ni ti nisi baš Martha Stewart, zar ne?

Osim, kako se činilo, za ovoga koji nije imao nimalo integriteta.

Željela sam da taj dan već jednom završi.

U roku od dvanaest sati od uvjerenja da mi predstoji uzbudljiv poslovni proboj, došla sam do bolne spoznaje da sam pišljiva televizijska kuharica. Pišljiva kuharica, točka, govorilo je lice onoga redatelja. Kao da mu je dosadilo snimati porniće, ali sad nakon što je snimao mene dok kuham, razmišlja da se vrati pornjavi.

Do sedam je kolač bio gotov i ispao je savršen, ali dan još nije završio.

Baš kad sam sve privodila kraju, koga sam ugledala krajičkom oka, ako ne onog »šefa«, onog s kojim sam spavala netom prije nego što sam upoznala Dana, onog koji me zamijenio manekenkom, seronju koji nije zaslužio da mu spomenem ime? No dobro, ime mu je Ronan Robertson i iako mi je pogled bio čvrsto uperen u kameru, osjećala sam kako mi očima pali vrat.

Nekako sam uspjela završiti emisiju iz prvog pokušaja i ako je publika bila zadovoljna, a redatelju laknulo, ja to nisam primijetila. Kad sam se okrenula i primijetila ga kako stoji ondje i netremice me promatra, mojim je tijelom nešto zatreperilo. Nešto loše će se dogoditi i ja ne mogu učiniti ništa da to spriječim.

—Ronane.

Prišla sam mu i osjetila kako mi udovi slabe. Kao da se moje tijelo prisjetilo koliko sam ga silno željela one jedine noći kad smo spavali zajedno. Formalan poslovni sastanak i onda najednom nagi i intimni. Moja tjelesna osjetila očekivala su ponovno upoznavanje s njim bez dopuštenja moga mozga.

—Tressa.

Promatrao me na neki upitan, intenzivan način i u ooooh duboki, pjeskovit glas. Time me je i dobio u krevet. Time i gomilom alkohola.

—Treba mi piće — rekla sam. — A tebi?

Bilo je u redu, bilo je sigurno očijukati. Napoljetku, ja sam bila stara udana gospođa, unatoč onome što mi je tijelo signaliziralo. I bilo mi je drago što mi se ukazala prilika da ovom sebičnom seronji pokažem stoje propustio.

Međutim, bilo je posve drukčije od onoga što sam očekivala. Ronan je bio doista tih ni traga onom savršenom šarmeru koji me najprije zaveo, a onda nogirao. Doista sam pala na njega, a on me ostavio ucviljenu. Predložila sam da odemo u centar grada i pozvala taksi. Slegnuo je ramenima: »Kako god želiš«, i u taksiju je zavladala neobična šutnja koju sam ja prekinula s: — Ronane, jesi li siguran glede ovog pića? Nekako si veoma tih. Odmahnuo je glavom i uputio mi čudan pogled.

—Prava si mustra, Tressa Morlev.

Iako sam bila znatiželjna, nisam ga upitala što time želi reći jer mi se sviđjela tajanstvenost njegove izjave. Po prvi put otkad smo ušli u taksi, pošteno sam ga pogledala i odmah požalila. Ronan nije baš komad ni približno onako konvencionalno zgodan kao Dan, ali ima nešto čemu je teško odoljeti. Ne mogu reći da je to išta što smo rekli ni njegov smisao za humor, ni naše zajedničke osobine, iako bih gaja opisala kao obrazovanog, učenog, duhovitog šefa kuhinje. Ali s Ronanom se osjećam opušteno, gotovo kao da mi je srodna duša. Spavala sam s njim više-manje nekoliko sati nakon našeg prvog susreta, ali se nisam osjećala kao drolja niti sam mislila da sam pogriješila, imala sam osjećaj da nam je to bilo suđeno. Kao daje oduvijek bio tamo.

Vodili smo ljubav kao da smo zaljubljeni. Nakon toga, dok sam ležala ovijena oko njegovog tijela, sjetila sam se noći ublaženih osjećaja, utjehe u pukoj činjenici da sam s njim, kao kad prvi put čuješ neku tužnu pjesmu i imaš osjećaj da govori o tebi.

Zvuči ludo, ali s njim sam osjetila tako trenutačnu i snažnu povezanost da sam umalo povjerovala da smo u nekom prošlom životu bili zajedno. Smiješno je da sam bila sigurna da i on to osjeća.

A zatim nije nazvao i počeo je javno izlaziti s manekenkom pa sam ga okarakterizirala bahatom svinjom.

Nisam više razmišljala o onoj noći koju smo proveli zajedno ni o tome koliko mi je bila posebna ili koliko se činila »drukčijom« i »suđenom«. Izdaja je prebolan pojam. »Svi muškarci su gadovi« možda je stari kliše, ali ponekad ti je samo potrebna djelotvorna poslovnica.

I tako, evo nas ponovno.

Odjenuo je blijedomodru košulju, sretnom slučajnošću iste nijanse kao što su mu bile oči, ruke su mu bile temeljito oprane, kakve i moraju biti ruke dobroga šefa.

—Nikad me nisi nazvala.

To kaže on, ne ja. Nisam mogla vjerovati svojim ušima.

—Ti nisi nazvao mene — promucala sam.

—Rekla si da ćeš me nazvati, Tressa. Rekla si to onako kao, nemoj ti mene, ja ću tebe.

—To nije istina, Ronane. Ti si rekao da ćeš nazvati mene.

—Bilo je obrnuto.

Zatim mi se nasmiješio od uha do uha i ponovno odmahnuo glavom. Oči su mu blistale, iznenada je bio ispunjen svjetlom i nekako sam znala da sam mu to ja učinila.

—Što se ovo događa, Tressa? Ponašamo se kao, ne znam...

—Dvoje svadljive djece?

Naslonio se laktom na prozor taksija, stavio prste na čelo i još malo odmahivao glavom. Zatim me pogledao ispod dlana, sa sretnim nestašlukom u očima i rekao: — Više od toga, Tressa. Ne znam što se događa s nama. To je ludost, osjećam se kao, ne znam.

Ni ja nisam znala. Zapravo, naravno, znala sam. Samo što nisam željela reći. Sad sam bila udana pa sam rekla: — Treba mi piće.

Zaustavili smo taksi kod Sohoa i ušli u najbliži kafić. Prepun turista, bučan, mjesto na kojemu ni on ni ja nikad ranije nismo bili. Naručila sam tekilu s limunom i soli, iako rijetko pijem žesticu. Pretpostavljam da sam pokušala glumiti nekog drugog. Nekog tko je slobodan zaljubiti se, što je samo povećavalo rizik u već opojnoj mješavini adrenalina i osjećaja. Ili mi je to možda trebalo pomoći da zaboravim da sam u braku.

Sat vremena smo proveli čisteći teren. Rekao mi je da mu je dojadilo ševiti manekenke. Veoma mi je uvjerljivo to obrazložio (iako je potrebno vrlo malo kako bi se pripita žena na pragu četrdesete uvjerila da su muškarcima draže »prave« žene), a kad je rekao da je zaribao ne potrudivši se osvojiti me, u njegovom je glasu bilo iskrene rezignacije.

—Dakle, ti si se udala, Tressa. Reci, kako se to dogodilo? Slegnula sam ramenima. časna riječ. Tad sam već strusila tri tekile.

—Da — rekla sam, blistajući od sreće zbog njegovog laskanja. — Doista sam sretna.

Čim sam to rekla, znala sam da nije istina. Nisam bila doista sretna s Danom. Da jesam, ne bih sad sjedila ovdje, klimajući se na barskom stolcu i lagala o tome ovome vrlo posebnom tipu dok on šuti, gleda me duboko u oči onako kako samo on zna i kaže: — često mislim na tebe.

Oklijevao je kao da ima još toga reći, ali ne može. Oboje smo se suzdržavali, Ronan zato što mu se to činilo odviše ludim da izgovori naglas, a ja zato što sam se bojala daje prekasno.

Nisam se samo bojala daje prekasno. Zapravo je bilo prekasno. Bila sam udana. Imala sam Dana.

Morala sam se zaustaviti u tom trenutku jer je sve bilo predobro da bih pustila da prođe pa sam dopustila neizbježnom da se dogodi.

Nagnuli smo se jedno prema drugome i poljubili.

Bilo je nježno i sporo i savršeno. Od šoka spoznajete koliko je taj poljubac bio na mjestu, odmah sam se otriježnila. S Angelom je osjećaj bio snažan, ali pogrešan.

Mislila sam da sam s Danom sigurna, ali to je bilo prije nego što sam znala kakav je osjećaj biti siguran.

Sad sam znala. I ne mogu ga opisati, osim da je riječ o tome da negdje duboko, duboko u sebi znaš. Kažu da za svaku ženu postoji jedan muškarac, a za mene je, u to sam bila sigurnija nego u išta u životu, to bio Ronan Robertson. A ja sam se udala za nekog drugog. Prava tragedija.

Stoga sam naručila novu tekilu, strusila je i shvatila da sam podsvjesno zamijetila da kafić u koji smo ušli ima i sobe. Cjenik je visio iza šanka pa sam dozvala šankera i malo preglasno rekla: —Želimo sobu.

—Ne, ne. Nikako! Ronan se digao sa stolca.

—Ovo je previše, Tressa, ti si u braku i...

Vidjela sam čežnju u njegovim očima. Igrali smo prizor iz našeg vlastitog filma.

—I što?

Osjetila sam da mi se lice zarumenjelo i neodređeno se upitala izgledam li jednako lijepo kao što se osjećam. On mora da je tako mislio budući da mu je lice klonulo od poraza.

—I želim te. — I to je bilo to.

Soba u koju smo ušli bila je malena, narančasta, nebitna osim jedne pojedinosti, nas.

Navalili smo jedno na drugo u strastvenoj mahnitosti, tek nakratko odvojivši se da Ronan strgne košulju sa sebe i dok je on to činio, ugledala sam se u zrcalu na zidu koje ranije nisam zamijetila.

Lice mi je bilo bez šminke i nekako iskrivljeno od pića. Nakratko se nisam prepoznala i pomislila sam da gledam kroz prozor u drugu sobu.

Kao da me grom pogodio.

Žena u ovoj hotelskoj sobi, koja samo što nije počinila preljub, *nije* ja. Odmah sam pokušala okrenuti priču. Nisam činila ništa loše, samo sam slušala svoje srce. Ovako snažne strasti ne mogu se zanemariti. Filmovi, ljubavne pjesme — neodoljiva, sigurna, suđena ljubav na prvi pogled. To što se tako osjećam zacijelo nešto znači.

Dan bi shvatio, ne bi li?

U milisekundi u kojoj je nasmiješeno, iskreno lice mojeg supruga bljesnulo pred mojim očima, moja je nekontrolirana strast nestala.

Morala sam učiniti ono što je ispravno. Odoljela sam Angelu, iako se sad ponašam jednako loše kao tad on. Ovo neće biti ševa bez obveza. Ovo je Ronan. I ponovno, sad imam Dana. Možda mi se činilo ispravnim — ali znala sam da je pogrešno.

—Moram ići.

Zakopčala sam bluzu i zgrabila torbicu.

—Platit ću sobu na izlazu.

Ronan je bio veoma uzrujan.

—Tressa. Ne možeš otići. Ne možeš me ovako ostaviti.

Dopustila sam da mi oči uz kratku ispriku prelete preko njega. Bojala sam se pošteno ga pogledati kako se ne bih predomislila.

—Ovo nije u redu, Ronane. Nazovi me.

—Nemam tvoj broj, molim te, ne ovako... Preklinjem te...

Dok sam čekala dizalo, popustila sam porivu da se vratim i ostavim mu broj mobitela. Kad sam došla do sobe, prislonila sam uho na vrata i slušala. Ronan je s nekim razgovarao na telefon. Izvadila sam posjetnicu iz novčarke i tiho je gurnula ispod vrata.

Kad se velike stvari u našem životu počnu mijenjati, više se oslanjamo na male izvjesnosti kako bismo se osjećali sigurniji.

Moje se tijelo rano promijenilo. U mojim kasnim četrdesetima pobunilo se protiv mene kao tinejdžer. Počela sam se zagrijavati kao pećica u neredovita, nepredvidljiva vremena. Dlanovi su mi se znojili, na koži izbijale crvene mrlje i točkice, kao daje u meni postojala neka energija koja je jedva čekala pobjeći kroz vrhove prstiju na rukama i nogama pa bih čitavo jutro šila, plela i mahnito jurcala naokolo, a zatim se sredinom poslijepodneva rušila od umora. često mi se bez ikakvog razloga plakalo i to mi je vjerojatno najteže padalo. Nikad nisam bila sklona otvorenom iskazivanju osjećaja. Kad bih plakala, to je značilo da se događa nešto veliko i strašno. Plačljivu sentimentalnost starijih žena smatrala sam slabošću. A sad sam i sama protiv svoje volje cmizdrila i to mi se nije sviđalo. Zbog toga sam bila loše volje.

Zato sam se strmoglavila u sigurnost svojega umijeća domaćice.

Budući da sam domaćinstvo već ionako veoma uspješno vodila, tražila sam nove načine na koje bih se izrazila kao uzorna kućanica. Skupila sam sve iznošene i nenošene komade pletiva u kući, od starih šešira do poderanih čarapa i otrcanih pulovera, a zatim ih rasparala i isplela u grozan miš-maš šarenih pulovera i vesta, koje je moj suprug bez prigovora odijevao.

Kukičala sam navlake za pokućstvo i tabletiće, dok sve površine u kući nisu bile prekrivene čipkom, a zatim smišljala nove stvari kojima ću razvedriti kuću. Među apsurdnijima je bila i platnena torbica s monogramom za Jamesove dnevne novine i nekoliko ukrasnih vrećica za njegove rukavice, šešir i šal za lov.

Izrađivala sam podloške za čajnike i ladice. Svaki sam neiskorišteni predmet u kući pretvorila u nešto drugo: stare kabanice u pregače za vrtlarenje, pustene šešire u krpe za primanje vrućeg posuda. Jednog frustriranog poslijepodneva napala sam dječju odjeću koju sam s ljubavlju čuvala i razrezala je na majušne trokute za punjenje jastuka. Kad sam vidjela uništenu hrpu, rasplakala sam se od tuge, žaleći što sam je razrezala.

Negdje u to vrijeme stvorila sam naviku korištenja različitih krpa za laštenje svih površina u kući. Kasnije je Niamh to nazvala mojim »krparenjem«, budući daje se nikad nisam u cijelosti riješila. Pamuk za čišćenje, svila i najlon za laštenje. Svaka je krpa imala posebnu namjenu u kući: jedna je bila za pranje šalica i svakodnevnog posuda, druga samo za porculan, treća za otiranje, četvrta za brisanje. Jedna je bila rezervirana za zdjele, druga za podove. Ako bih nepažnjom upotrijebila pogrešnu krpu na pogrešnoj površini, morala bih se vratiti i učiniti sve iznova.

Ova je neuroza nastala u tandemu s raspadanjem mog sve starijeg tijela. Dok sam gledala kako moje plodne godine nestaju iza mene, pokušala sam besmislenim tricama ispuniti prazninu jalovosti. Nisam imala nikakav smisao u životu i mahnito sam ga tražila.

U nekom drugom vremenu možda bih se upisala na neki fakultet. Ovako su moja ostavština iz tog razdoblja ladice pune tabletića i kuhinja puna krpa.

Bilo je to grozno razdoblje. Baš kad se počneš radovati mudrosti zrelih godina, priroda neočekivano vrati kazaljke sata tvog zdravog razuma, a kazaljke tvoga tijela pomakne naprijed.

To je uznemirujuće i tjera te da činiš stvari koje inače nikad ne bi.

Kao što je uvrijediti biskupa.

Kao predsjednik Upravnog odbora u Jamesovoj školi, lokalni je svećenik bio Jamesov šef. A biskup je bio njegov šef.

Svećenicima si se morao dodvoravati, to se podrazumijevalo. Biskup je očekivao svakojake reakcije, ali samo dok su bile unutar određenih granica. One su se protezale od uobičajenog ljubljenja njegove ispružene ruke do jedva obuzdane, budalaste poniznosti. U osnovi, ako nisi bio crkveni dostojanstvenik višeg ranga, jedva da si zavrijedio udisati isti zrak kao biskup. Za većinu nas, lokalni

je biskup bio najbliže što smo se mogli približiti Bogu, a da ne umremo.

James je njihovu pompu i sitničava pravila smatrao smiješnima jer je bio previše građanski nastrojen i previše obrazovan da bi mislio drukčije. Ali njegovom je školom, kao svakom školom u Irskoj, upravljala katolička crkva pa nije imao izbora. Morao je poštovati sustav.

U svih četrdeset godina koliko je radio za njih, James se nikad nije izrugivao crkvi ili njezinoj hijerarhiji i mi nikad nismo razgovarali o svojim mišljenjima o njegovim šefovima i odnose li se prema njemu pravedno ili nepravedno.

Svakog bi mjeseca svećenik ustao i pročitao točan doprinos župnom fondu svakog pojedinog župljanina. Na vrhu popisa nalazila se neka imućna trgovačka obitelj s »velikodušnih deset šilinga«, na dnu uvijek neki siromaštvom pogođen nesretnik, koji je jedva mogao prehranjivati svoju obitelj, no svećenikove su oči bjesnile zbog sramotne uvrede doniranih »pola penija«.

Bila je to barbarska praksa i ja sam iz tjedna u tjedan gledala kako Jamesovi obrazi gore od srama i bijesa. Ali nikad nisam spomenula tu temu. Spomenuti je, značilo bi posumnjati u njegov integritet, a ja sam znala da je njegov prvi prioritet obrazovanje djece u našem kraju i sigurnost njegove supruge i djeteta.

James je u mladosti, dok nije imao obitelj za koju je trebalo skrbiti, davao izdašne priloge. čak i ako bi ponekad osjetio poriv, nikad nije ustao protiv crkve, s obzirom na moć koju su svećenici imali kao njegovi poslodavci, previše je toga bilo na kocki.

James se nije ulizivao jer nije morao. Njegovo obrazovanje, reputacija i položaj u zajednici izjednačavali su ga s visoko pozicioniranim crkvenim dostojanstvenicima. Prema svećenstvu se odnosio s diskretnim poštovanjem. Ni većim ni manjim od onoga kakvo je taj obziran muškarac iskazivao psima na cesti, ali svejedno s poštovanjem.

Nepotrebno je reći da se i od mene očekivalo jednako.

Svake bi godine biskup Dunne počastio Kilkelly svojom nazočnošću kad bi došao pričestiti mladež naše župe. Kao od supruge lokalnog učitelja, od mene se očekivalo da pratim supruga i donesem hranu i piće na proslavu u župnoj dvorani nakon pričesti. Te sam se godine odlučila posebno potruditi i učiniti od proslave, nakon pričesti poseban događaj i to samo zato što sam se željela dodatno zaposliti. Stolovi na nogarima bili su prekriveni skromnim lanenim stoljnjacima, kojima sam dodala ponešto od svojih kukičanih uradaka i pripremila sam pravu gozbu.

Uhvatilo me ludilo čišćenja. Izribala sam i ulaštala grubi drveni pod župne dvorane i prešla nožem uz rubove stolova, stružući s njih godinama skupljane mrvice i masnoću. Oribala sam zahode i ulaštala pipe i pomela ulazne stube tako da je dvorana bila uistinu primjerena jednom biskupu.

Noć prije pričesti jedva da sam oka sklopila. James nije shvaćao zašto sam si dala toliko posla, ali nije rekao ni riječi. I bolje da je bilo tako jer ni sama nisam znala.

Potajno sam se bojala da gubim razum. I tako sam se, jer se ludilo tako ovjekovječuje, ujutro na dan pričesti probudila i odjenula kao da se spremam za susret s kraljicom. Rijetko sam se šminkala, osim malo ruža za usne nedjeljom, ali tog sam dana, iz razloga koje još uvijek ne mogu objasniti, stavila rumenilo na obraze i malo modrog sjenila za oči (koje je još neotvoreno stajalo u kutiji). Mučila sam se što da odjenem toliko dugo, da sam naposljetku završila u grimiznom dvodijelnom kostimu, koji nije bio malo preuzak pa sam jaknicu morala ostaviti otkopčanu.

Kad sam stigla u dvoranu kako bih završila pripreme, učinilo mi se da me druge žene nekako neobično promatraju. Kad sam otišla provjeriti je li kupaonica onakva kakvu sam je večer ranije ostavila, u zrcalu sam vidjela da mi se niz obraze razlila rijeka znoja i razmazala mi rumenilo zbog čega su one žene tako buljile u mene. Poželjela sam se rasplakati, ali sam se umjesto toga opasala strašnom odlučnošću.

Tog sam poslijepodneva bila bijesna kao ris. Ljuta što sam se uopće toliko trudila, ljuta jer mi se činilo da me druge dame isključuju iz razgovora. Ljuta na rumenilo koje mi se razmazalo, na svoje neizlječive simptome i nekontrolirane, nesuzdržljive osjećaje.

No, najviše sam bila ljuta na biskupa.

Svake bi se godine šepurio u svečanoj odjeći kao kakva smežurana, ostarjela mladenka. Ne bi se ni potrudio porazgovarati s roditeljima ili zahvaliti laskavim župljankama na njihovom trudu. Kad bi on došao, nervoznu bi djecu odgurnuli u stranu u povorci iza njega, dok bi on klizio prema stolu s hranom i nabusito mi kimnuo glavom kako bi mi pokazao da je spreman za čaj i kolač.

Odvratani čovjek.

Odrezala sam mu krišku svog bogatog voćnog kolača, prema receptu koji inače čuvam za Božić. Taj je kolač oduvijek bio moj specijalitet i on ga nije zaslužio, ali svejedno sam mu ga dala.

No, dobro. Odmjerio me s prezirom koji, kao da mu je bio trajno utisnut u lice, a zatim uzeo komadić kolača i stavio ga u usta.

—Fuj, rekao je, ovaj kolač je suh.

Biskup Dunne je bio čuven po nepristojnim, bezobzirnim ispadima. Iz tog razloga nikako nije mogao zadržati domaćicu.

Ali ja nisam bila njegova domaćica. Nisam bila njegova sluškinja nimalo više nego što je taj neuki, pohlepni gremlin od čovjeka bio Božji sluga. I moj kolač nije bio suh.

—Možda su vaša usta suha, oče?

Njegovo se gospodstvo smelo od užasa. Zbog implikacije da je suhousti stari gad, ali ponajviše zbog toga što ga nisam oslovila njegovom pravom titulom. Biskup Dunne je odložio svoj tanjur i bez riječi, ali kipteći od gnjeva, izišao iz župne dvorane.

Istog trenutka kad mi je okrenuo leđa, osjetila sam kako me preplavljuje apsolutni užas kad sam shvatila što sam učinila. Ali, kad je i zadnji nabor njegove halje izišao iz dvorane, olakšanje u prostoriji postalo je opipljivo. Učinilo mi se da bi u svakom trenutku mogao buknuti pljesak. Bridie Malone mi je doista i došla iza leđa i rekla: — Tražio je to godinama — bravo, Bernardine! — U tom sam trenutku osjetila ponos i samo što nisam razvukla usne u osmijeh kad sam vidjela Jamesa koji je stajao na kuhinjskom pragu. Na njegovom je licu bio izraz ljutitog neodobravanja.

27.

Dane, moram ti nešto reći.

Ako je on slušajući tu izjavu osjetio makar desetinu užasa koji sam ja osjetila izgovarajući je, i to je bilo dovoljno loše.

—Napuštaš me.

Osupnula sam se. Zar on zna?

—Ne, ne napuštam te.

—Onda ga fućkaj... — rekao je i nasmijao se vlastitoj šali. — Jesam te! Reci, koliko je sati, dušo? Gerryje rekao da će doći oko dva da mi pomogne srediti motor.

Bit će teže nego što sam mislila.

Prošlo je četrdeset i osam sati pakla. Krv mi je bila otrovana mojim vlastitim adrenalinom. Nakon dvadeset i četiri sata, više-manje odlučila sam da Ronan Robertson ipak možda nije moja srodna duša. Pokušala sam se prisjetiti požude i čežnje koju sam osjećala, sačuvati sliku nas dvoje kao nešto posebno živo u mojim mislima i dodati joj malo romantike, kako si ne bih predbacivala, ali osjećaj krivnje stalno me lupkao po ramenu i rastjerivao zanesenost.

Znala sam da moram reći Danu.

Neće biti lako, ali više to ni trenutka nisam mogla nositi naokolo sa sobom.

Razmislila sam što ću reći i skupila hrabrost.

—Ozbiljno to mislim, Dane. Moramo razgovarati.

Bio je sav mastan, petljao po dijelovima Harleya na stolu. Ogroman dječak, s igračkama ispred sebe radi nered.

—Oprosti, Tressa, očistit ću ovaj nered kasnije. Kad dođe Gerry i kad...

Zakašljala sam se. — Umalo sam počinila preljub.

Pogledala sam ga ravno u oči. Baš kao što sam samoj sebi obećala da ću učiniti. Od dječaka se smjesta pretvorio u muškarca.

Mislila sam da će biti šokiran, povrijeđen. Bila sam spremna za suze.

—Kako to misliš, »umalo«?

Izgledao je bijesan na način koji nikad ranije nisam vidjela. Zamuckala sam.

—Ne znam. Ja...

—Kako to misliš, »umalo« si počinila preljub, Tressa? — ponovio je, želeći odgovor.

—Na snimanju sam srela tog tipa s kojim sam nekoć izlazila i popili smo nekoliko pića i...

—Jesi li spavala s njim?

—Nisam.

—Jesi li željela spavati s njim?

—Da, ne, da... ne znam...

—Jesi li ga poljubila?

—Jesam, ono... Ne sjećam se.

—Nemoj se zajebavati sa mnom, Tressa, jesi li ga poljubila?

—Jesam!

To sam napola vrisnula, napola zajecala, kao prava kraljica drame za koju nisam ni znala da čuči u meni. Bio je to prizor koji nisam uživala glumiti.

—Jesi li uživala?

Upitao je to na neki podjebavajući, nadmen, hladan način koji mu nimalo nije bio nalik. Nastavio je. —Je li bilo... ne znam... seksi? Zabavno?

Bojala sam se takvog njegovog ponašanja. Bio je zao, pun prezira. Bila sam iznenađena, ne zbog njegovog bijesa, nego zbog njegove reakcije i mog straha.

—Ti to ne razumiješ, Dane.

—Što ja to ne razumijem, Tressa? Da je moja žena »umalo« počinila preljub, da se ljubila,

možda poševila s drugim frajerom? Što se tu ima ne razumjeti?

—Prestani! Prestani tako govoriti. Budi ti.

—Koji kurac sad to znači, Tressa? Ja? Bezvrijedni Dan, veliki neobrazovan majmun, koji je preglup da bi vidio što mu se događa ispred nosa? Nježni div koji će sve oprostiti i...

—Prestani! Prestani!

—Što želiš da učinim, Tressa? Želiš li da padnem na koljena i da te preklinjem da me ne napustiš?

—Ja te ne napuštam, Dane.

—Želiš li da ovo učinim?

Na to je podigao šalicu za kavu i zavitlao je prema stražnjem prozoru.

Vrisnula sam i to ga je šokiralo pa je zašutio. Stajao je ispred mene, usana izvijenih u početak prezrivo cereka, ruku uzdrhtalih od bijesa, ogromnih, tužnih, užasnutih očiju. Na djelić sekunde kao da su me preklinjale.

—Ti očito nisi sretna u ovom braku i znaš što? I mene činiš silno nesretnim. Možda bismo to trebali okončati. Kako želiš. Ja idem.

Tad je moj odani suprug izišao iz kuće, dramatično zalupivši vratima.

Tresla sam se od šoka. Nikad ranije nisam vidjela Dana bijesnog i na vlastiti sam užas shvatila da je u pravu. Doista sam mislila da je velika, mekušasta budala koja će sve prihvatiti. No, više od svega sam spoznala da bi me Dan mogao napustiti. Nakon moje silne nesigurnosti i svog mog zamuckivanja, karte su bile u njegovim rukama.

Nakon možda desetak minuta, začula sam kako na vrata kuca Gerry.

Nije imalo smisla skrivati se od Gerrvja. Znao je da ga očekujemo.

Prošao je ravno kroz kuhinju prema stražnjim vratima.

—Je li on u garaži?

—Nije ovdje.

—Oh, tako... — i počeo je premještati dijelove motora po stolu.

—Što se kuha, Tress?

Kad bi ušao u moju kuhinju, Gerry bi uvijek omirisao zrak kao pas beskućnik.

—Posvađali smo se. Mislim da me ostavio.

—Sranje. Kava bi dobro došla.

Nisam mislila da mi je potreban razgovor, posebice ne s Gerrvjem, ali ponekad ne znaš da ti je nešto potrebno dok to ne moraš učiniti.

Gerry je osjetio da će morati platiti za užitak pa je upitao: — Što se dogodilo?

—Rekla sam mu da sam umalo počinila preljub.

—Opa!

Ustuknuo je korak i zamahao rukama kao vrana koja slijeće i upozorava na zrakoplov koji se ruši. —Ne tiče me se, Tress, ne želim znati.

Ali ja sam bila nepokolebljiva. Dan ni je htio slušati i sad sam bila odlučna da bar njegov prijatelj dobije poruku.

—Srela sam tog tipa kojeg poznajem od ranije, mislila sam da među nama nešto postoji, a onda sam shvatila daje u usporedbi s Danom ništa, ništa. Moja se ljubav našla na kušnji i odabrala sam Dana. Osjećala sam se pobjednički. To je zvučalo strašno dobro. Nikome nije nanesena šteta dvojba je riješena. Odličan posao. Gerry se napola nasmijao i podigao oči ka nebu. Pogledao me s mješavinom sažaljenja i zabave.

—Ti si već odabrala svoje, Tressa. Više nisi na tržištu takvih odluka.

Zatim je podigao masni karburator s kuhinjskog stola i krenuo prema garaži u kojoj će pričekati svog iznevjerenog prijatelja.

Stvarnost je samo tumačenje. Neki ljudi vjeruju da samo Bog doista zna što se zbiva, mi smrtnici samo smišljamo vlastite inačice.

Stvarnost broj jedan u mojem tumačenju svijeta, bila je da smo Ronan i ja srodne duše čiju je ljubav osujetio nesporazum, loše tempiranje i naposljetku, moja udaja za nekog drugog. Ponovno smo se sreli i znajući da ne možemo biti zajedno, naše su duše pronašle slobodu da se iskreno izraze. Zaljubili smo se — možda. On je bio slomljen jer nisam išla do kraja i ostatak večeri je proveo na telefonu, sa svojim psihoterapeutom.

Stvarnost broj dva jest da je Ronan, kad je imao slobodan dan od stalne djevojke manekenke, naletio na ranjivu bivšu i predoziravši se dvadesetogodišnjim ljepoticama, poželio večer zemaljskog seksa bez obveza s nečijom tuđom ženom. On je od onih muškaraca koji bi rekli bilo što samo da odvuku ženu u krevet, otud svo ono zamuckivanje, ispitivanje savjesti i druga sranja za koja je (točno) zaključio da ih moram čuti. Tu je i ružna mogućnost da sam ga, nakon što mu je vječno njegova platila sobu, zatekla usred prelistavanja adresara u potrazi za zamjenom u zadnjem trenutku, kako krevet ne bi bio plaćen uzalud.

Prava istina je da ja to nikad neću doista znati.

Jedino u što sam u ovom trenutku apsolutno sigurna jest da sam na najgori mogući način povrijedila Dana. Ponekad možeš povrijediti drugu osobu iskrenošću prema samome sebi, ali dugoročno oboma činiš uslugu. Možeš je povrijediti i tako da si obična sebična gadura i za to nema opravdanja. Ponekad je veoma teško razlučiti te dvije situacije.

Kako god bilo, sljedeći put kad ne budem sigurna slijedim li svoje srce ili svoje hormone, provjerit ću to sa svojom novom prijateljicom, Savjesti. Možda nije tako lijepa kao Kreativnost, ali ona će mi bar uvijek reći istinu.

Valjda je to kao splasnuti božićni kolač. Ako dobru volju uzmeš zdravo za gotovo i postaneš nemaran, možda ćeš se jednom ili dvaput izvući, ali nećeš se moći izvlačiti zauvijek. Prema onome i onima koji se prema tebi dobro odnose, moraš se uvijek odnositi s poštovanjem jer ćeš u protivnom s vremenom patiti zbog toga.

Još je važnija od toga činjenica da je to jednostavno ispravno.

James prema meni nikad ranije nije pokazao bijes.

Dvadeset godina je dugo vrijeme da se neka navika uvriježi i znala sam da je moj suprug miran, blag muškarac. Nikad ga nisam vidjela da je podigao glas ili, sačuvaj Bože, ruku ni na jednog čovjeka ili životinju. Znam da je bio kapetan u IRA-i prije nego što smo se upoznali i, iako sam ponekad bila znatiželjna kakvu je ulogu odigrao u našem okrutnom ratu, uglavnom sam bila zadovoljna misleći o svom mužu kao o bezazlenoj duši.

Znala sam kako se nasilni muževi ponašaju prema nekim mojim poznanicama, ali se nikad nisam smatrala sretnicom jer sam izbjegla njihovu nesreću.

Možda je to tako kad se žene udaju za muškarce koje nisu same odabrale. Nisu imale svoje prste u odabiru ženika pa se nikad ne smatraju sretnima. Slučaj da se dvoje ljudi sretnu i zaljube, braku daje romantičnu crtu, kakvu dogovoreni brak nema. Možda oni koji sami odabiru svoje partnere vide njihove osobine jasnije i stoga lakše opraštaju njihove mane. Iako seja pitam ne bi li dvadeset godina izbrisalo takav idealizam. Možda je bolje uopće ne zaljubiti se u nečije osobine, nego doživjeti da ih vrijeme otkrije kao plitke draži.

Ja to nikad neću znati jer mi nije pružen izbor. Sad mislim da bi romantična ljubav trebala zauvijek ostati onakva kakvu sam je ja upoznala. Zaključana, kao skupocjeni dragulj u komodi na tavanu, koju otvaraš tek povremeno kad ti je potrebno nešto što će ti odvratiti misli, tako da se možeš diviti njezinoj ljubavi, ali je nikad izložiti grubom svjetlu dana. Možda je romantična ljubav isuviše osjetljiva, isuviše lijepa da bi izdržala takvu svakidašnjost.

James nikad nije izgledao neuglednije, odbojnije i običnije nego onog poslijepodneva kad smo se vratili s pričesti. Međutim, razočaranje s kojim me je promatrao bilo mi je nepoznato.

—Uzrujala si biskupa, Bernardine.

Znala sam da sam pogriješila, da sam stavila na kocku ugled svog supruga i našu egzistenciju. Znala sam da sam imala nadzor nad svojim osjetilima, da nikad ne bih dopustila da tako nepromišljena uvreda izleti iz mojih usta, a da ne razmislim o posljedicama. Znala sam da sam trebala pregristi jezik, nasmiješiti se s nijemim dostojanstvom i ponuditi svoju nesnošljivost nekom pristojnom svecu na nebu, koji bi se možda pobrinuo da podla lasica od biskupa zauvijek gori u paklu. Znala sam da nimalo nisam u pravu i zbog toga je bilo samo gore. Udala sam se za muškarca kojega nisam sama odabrala i svim silama sam se trudila čitavog svog bračnog života da u moralnom smislu ostanem barem jedan centimetar iznad njega. Nisam bila nježna supruga, ali sam uvijek bila marljiva i trudila se izvršiti svoje obveze. Poštovala sam muža. Nisam ga voljela onako kako je on želio da ga volim, ali kad se podvuče crta, nikad ga nisam iznevjerila. Do tog dana.

»Uzrujala si biskupa, Bernardine.«

James je to rekao pokroviteljskim, učiteljskim tonom koji me nervirao. Ali pravi uzrok moje ljutnje bio je moj vlastiti podbačaj kao supruge.

—Da nisi takav slabić, sam bi mu to bio rekao.

—To nije pošteno, Bernardine.

Ako je bjesnio, ja to nisam primjećivala. Bijes nije bio nešto čega sam se kod Jamesa trebala čuvati. Nikad nije bilo razloga za oprez. Ako je njegov glas podrhtavao dok mi je to govorio, ja to nisam smatrala razlogom za suzdržavanje.

Dvadeset godina je dugo vrijeme. Dovoljno dugo da znaš što možeš očekivati. Započela sam i sad nisam mogla pronaći način da prestanem niti sam smatrala da postoji dobar razlog za to.

—Kako se usuđuješ tako razgovarati sa mnom? Žrtvovala sam dvadeset godina života kako bih bila tvoja odana sluškinja. — A onda sam rekla i ono, neoprostivo. — Oboje znamo da sam bila predodređena za veće stvari u životu od dosadnog života učiteljeve žene.

Vrag je sijevnuo iz njegovih očiju na mene u bljesku oštrom poput vrha pribadače.

—Veće stvari?

Još uvijek nisam vjerovala da se ičega trebam bojati. Isturila sam bradu, iako vjerojatno mrvicu previsoko jer sam počela osjećati nesigurnost.

—Da. Postojao je jedan Michael Tuffy s kojim sam izlazila. Trebali smo se vjenčati.

—Oh, tako dakle. A zašto nikad nije došlo do tog braka?

Na njegovom je licu bila neka ružna grimasa. Neka napetost oko usana kakvu možete primijetiti na ogorčenoj, staroj ženi. Svog sam nježnog Jamesa pretvorila u čudovište. Ali ja nisam bila od onih koji se predaju. Morala sam to dovesti do kraja.

Da me nisi pokušavao mučiti, Jamese Nolane. Dobro znaš da moji roditelji nisu imali novca za taj brak. Da su imali prebitu paru, nikad ne bi pristali na tebe...

—Ali tvoja teta Ann je imala novca.

Mučna se groza spustila na mene kao crvena maglica. Morala sam ga natjerati da prestane.

—Nije li, Bernardine?

Još je jedan bijes bio u meni, okrutnost koju sam ispljunula. — Nikad nećeš biti ni upola muškarac kakav je bio Michael Tuffy... — Još dok sam to govorila, znala sam da mi je to zadnji adut. Suze su mi se već slijevale niz lice, a krv u venama usključala od tog priznanja. — Michael je bio moj svijet. — Možda bi James pustio da tako ostane, da ga nisam grozno povrijedila tom strašnom istinom. No, ja sam bila njegov svijet i nije se mogao zaustaviti. James je znao da sam Michaela voljela više nego njega i pronašao je način da živi s time. Međutim, nije mogao podnijeti da to čuje iz mojih usta.

Stoga me je kaznio, rekavši mi istinu o Michaelu Tuffyju.

Maureen Tuffy je doista bila udovica Michaela Tuffyja starijeg, iz Achadh Mora, ali izgleda da je to bila jedina istinita stvar koja se o njoj mogla reći. Nikad nije zakonski zatražila suprugovu zemlju i ljudi su pretpostavili da joj ne vrijedi baš mnogo. Ali istina je bila da ta zemlja nikad i nije pripadala njezinom suprugu, već njegovom bratu, koji je živio u Chicagu. Brat je doznao za njezin plan da ga na prevaru liši nasljedstva.

Svađe oko prava na zemlju u to su doba bile oprostive, ali bigamija nije, a pohlepa Maureen Tuffy od njezinog je sina učinila bigamista. Već je bio u braku s drugom mladom ženom, iz jedne imućne katoličke obitelji u New Orleansu. Djevojka je s osamnaest godina pobjegla u New York potražiti sreću i odmah, čim je došla na željezničku postaju Grand Central, naletjela je na Michaela Tuffyja i zaljubila se u njega. On je poveo djevojku svojoj kući da upozna Maureen, koja je odmjerila djevojčino bogatstvo i kontaktirala njezine roditelje. Laknulo im je da im je kćerka sigurna i u uglednom društvu pa su gospodu Tuffy nagradili velikodušnim iznosom za stan i hranu. Za nekoliko mjeseci djevojka je bila trudna i brzo je dogovoren brak i utvrđen miraz. Međutim, kako je vrijeme prolazilo, djevojci je počela nedostajati raskoš života u obilju, kakav je imala na Jugu. Nekoliko tjedana prije nego što se dijete trebalo roditi, rekla je da joj nedostaju roditelji i pokušala nagovoriti Michaela da se vrati s njom u New Orleans. No, izgleda da se Michael dotad već umorio od njezinog cviljenja razmažene bogatašice i rekao majci da ne želi napustiti New York. Djevojku su ukrcali na vlak natrag za New Orleans, njezin miraz spremili u džep i nikad nijednom riječju nisu spomenuli razvod.

U svakom slučaju, našoj generaciji državni razvod nije ništa značio. Ako pitaš katoličku crkvu, udaješ se jednom i za čitav život i to je jedina vrsta braka koja postoji.

Kad je Maureen Tuffy došla u Achadh Mor zahtijevati zemlju svog šogora, brzo je otkrila da je moja teta Ann veća riba koju bi mogla upecati i bacila se na njezinu gotovinu.

Ja sam bila mamac.

Ann je otpočetak bila sumnjičava glede Tuffyjevih i dala je da ih njezina mreža prijateljica u New Yorku provjeri. Povratni je brzojav bio dovoljan.

Ann je to rekla mojoj majci i zbog toga što je donijela loše vijesti, kažnjena je otuđenjem mojih roditelja od nje. Katolički je stid u to vrijeme urezivao neobične puteve u savjesti, moja je majka krivila Ann zbog donošenja te informacije, a sebe zbog njezinog primanja. Roditelji mi nikad za to nisu rekli i kasnije sam shvatila da je njihova šutnja bila zavedeno svjedočanstvo njihove ljubavi prema meni. Jamesu su, kao mom budućem suprugu, osjećali obvezu reći. Imao je dobre veze i da ikad sazna za Michaela Tuffyja, to bi prekinulo njihov moralni sporazum s njim. Naposljetku, pristao je uzeti njihovu kćerku bez miraza. Njegova šutnja o toj temi bila je svjedočanstvo njegove obzirnosti.

Ne znam što me više zaboljelo: Michaelova izdaja ili Jamesovo prešućivanje te informacije svih ovih godina.

Istina je izišla iz Jamesovih usta u kratkoj, razjarenoj bujici. Kako su moji roditelji praktički pali na koljena od olakšanja kad me došao zaprositi i koliko im je laknulo kad se nije ni najmanje obazreo na moju šokantnu prošlost. Majka me prodala kao marljivu i blage naravi. Još dok je govorio te riječi, čula sam kako mu glas zapinje od tuge što me povrijedio. Zašutio je i nježno dodao: — A takva si i bila.

Jamesov se bijes raspršio u suhi zrak, ali ja ga nisam kanila ovlažiti suzama i latila sam se posla.

Kasno te noći izišla sam u polje iza kuće, promatrala zvijezde i pokušala se uvjeriti da je moj suprug lagao. Željela sam ga mrziti, ali nisam mogla. Predobro sam ga poznavala i godine ljubaznosti i nježne ljubavi naprama mojoj okrutnoj ravnodušnosti uvijek bi prevagnule u njegovu korist.

Željela sam svog Michaela natrag. Ne pravog muškarca, on je bio toliko dalek da je mogao biti mrtav, nego san o njemu. Odvažnog, zgodnog mladog ljubavnika s užarenim modrim očima i crnim, crnim kovrčama. Željela sam zatvoriti oči i zamisliti se u nježnoj ljubavi haljini ispruženu na brežuljku boje graška i mog ljubavnika gdje se vrti na povjetarcu ispred mene, njegove oči na suncu bljeskaju safirnim iskrama koje će razrezati djevojčino srce na tisuću komada. Željela sam svježe, žive boje mladosti koje su mi donijeli snovi o ljubavi. Uskoro ću biti stara i sve se činilo beskrajno sivim.

Prihvaćanje

Prihvaćanje je prvi korak ka bezuvjetnoj ljubavi

Palačinke od krumpira

Oguli i sitno naribaj nekoliko velikih krumpira, a zatim ih stavi u cjedilo i iscijedi većinu suvišne vode, ali ne toliko da ostanu suhi kao piljevina. Na svaku šalicu ribanog krumpira dodaj 1 ravnu žličicu soli i $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ šalice brašna. Meni su draže s manje brašna jer ne volim da budu guste kao tijesto, ali brašno veže smjesu tako da, što manje ga staviš, to je palačinke teže ispeći, budući da imaju groznu sklonost da se zalijepe za dno tave. Dodaj dovoljno mlijeka da bi dobila gustu smjesu za palačinke, koja će kapati sa žlice, a ne izlijevati se. Zagrij svinjsku mast ili mast od slanine u željeznoj tavi dok se ne počne dimiti i peci palačinke dok na obje strane ne budu malo više nego zlatnožute.

GIGA

Umalo sam spalila kuću pekući sinoć proklete palačinke od krumpira. Slanina koja kapa na željeznu tavu, halo? Postoji li opasnija kuhinjska majstorija koju bih mogla izvesti kasno navečer, ovako rastrojena i na rubu živaca? Što djevojka kuha kad joj nakon osam mjeseci braka suprug zaprijeti da će je ostaviti?

Samoj sebi govorim daje to samo zbog posla, ali u nekom staromodnom dijelu sebe nadala sam se da će ga miris mojih hrskavih palačinki u masti od slanine dovesti niz stepenice na kasnonoćnu seansu isprobavanja. Uvijek je to činio, došetao bi u kuhinju u gaćicama i zgrabio zalogaj s vrha brižno složene hrpe. Dan se prema mojem kuhanju ponašao kao da kuham samo za njega i, iako mu je to bilo zajedničko sa svim osobama koje su ikad ušle u moju kuhinju dok sam radila, to me izluđivalo. Barem sam mislila da me izluđuje. Večeras baš nisam previše sigurna.

To me podsjetilo na mačku lutalicu koju sam spasila s ulice, ispred stana. Nismo smjeli držati životinje pa sam nazvala Službu za spašavanje životinja neka dođe po nju. Kad su otišli, mačkica nije silno nedostajala i pitala sam se zašto se nisam potrudila zadržati je. Mjesecima nakon toga osjećala sam neku neodređenu krivnju, ali sam jednog dana prolazeći pokraj trgovine kućnim ljubimcima, shvatila da uopće nije riječ o krivnji. Jednostavno sam željela mačkicu za sebe. Bila sam usamljena.

Ovo je, očito, bilo mnogo veće, ali princip je bio isti. Sad kad je Dan zaprijetio da će otići, odlučila sam da želim da moj brak funkcionira.

Kratki susret s Ronanom razbistrio je gomilu gluposti u mojoj glavi i pomogao mi da jasnije sagledam svog supruga. Uzbudjenje, drama, lupanje srca, želja od koje bridi koža, sve to zapravo nije za mene. Već me odvelo niz isuviše sporednih emotivnih cesta u životu i bilo tek privremena, uznemirujuća dinamika. Kad ti netko cijedi osjećaje, ispunjen si strastvenom sigurnošću. Nečim stoje tako snažno da ti utječe na tijelo. Želudac ti se grči, oblijeva te vrućina i pomisliš: »Što je ovo, ako ne ljubav?«

Novosti za tebe, Tressa, to je stvarčica koju zovemo seks.

Može se prurušiti u strast, ali kad je potrošiš, riječ je samo o seksu koji traži svoj put.

To me je desetsekundno otkrivenje odvelo od idealističke maštarije o divljoj strasti do ponekad dosadne, ali uvijek sigurne ljubavi udane žene. Desetsekundno otkrivenje za koje mi je trebalo trideset i osam godina da dođem do njega.

Možda sam platila cijenu pristavši na jedno bez drugoga.

Ili možda, samo možda, čovjek mora birati. U tom sam slučaju ja odabrala Dana. Danje bio sigurna opcija, jednostavna opcija. Bio je pošten, pouzdan i nikad me neće iznevjeriti. S Danom sam se osjećala dobro na neki izvediv, svakodnevni način. Možda mi nije uvijek bilo ugodno s njim, ali uvijek mi je bilo ugodno sa samom sobom u njegovom društvu. To mi je, naposljetku, i trebalo. To je bilo ispravno.

A sad sam to zeznula svojim glupim nastojanjem da budem »sigurna«.

Sinoć uopće nisam išla spavati. Dugo sam ostala budna i kuhala, a zatim legla na dvosjed i pokrila se dekimom. Mora da sam zaspala jer me probudilo Danovo muvanje po kuhinji. Dan je visok, krupan muškarac, mišićav. Buka koju proizvodi obično je blaga i prigušena kao sutrašnja grmljavina.

Jutros je zveckao posuđem i lupao vratima. Prkosno je pripremao kuhani doručak, iako ne bih rekla da je bio gladan. I iako je kuhinja bila moja i nije imao pojma gdje se što nalazi, pomisao na to izmamila mi je osmjeh i trunku nježnosti. Zadržim li taj osjećaj, možda će sve biti dobro. Možda ću na kolima ljubavi projahati kroz katastrofu.

Dobro, koga ja zafrkavam s tim kolima? U redu, na skejtbordu, ali vrijedilo je pokušati.

Uhvatila sam ga kako uzima palačinku od krumpira s vrha moje hrpe. Trudila sam se da mi glas ostane vedar i raspoložen i rekla: — Hej, druškane, prste k sebi!

Uputio mi je pogled koji je rekao da tog druškana nema. Onaj bezazleni, ljubazni, nevini muž kojeg sam mislila da imam, više nije postojao. Onaj za kojeg sam pretpostavila da si mogu priuštiti da ga ne volim jer je bio nepresušan izvor nedužnog obožavanja. To je značilo da će on sve oprostiti, zar ne? Ja sam bila komplicirana i strastvena, on je bio što? Zemlja zove Tressu — provjera stvarnosti.

Što si uopće mislila daje Dan glupa, bezvrijedna budala?

Tako sam se ponašala prema njemu. A ovaj je pogled govorio da on to zna.

Spustio je zlatnu kružnicu kao da je govno i vratio se tavici.

Imala sam hrabrosti osjećati se povrijeđenom. — Nema potrebe da se tako ponašaš.

Pogledao me ispod kose razbarušene od jastuka. Pogled mu je bio grub i zao. Neprobojan. Izgledao je kao da čitavu noć nije spavao. Kroz mene je istodobno zacvrčao strah i požuda.

—Kako se ponašam?

Dan mi se otvoreno suprotstavljao. Pokušala sam probiti led zaigranošću i ležernošću. Prebroditi ovu nelagodu na blag, dobrodušan način. A on mi sad odgovara ljutnjom.

To baš nije naročito zrela reakcija, pomislila sam niti će pomoći. Nije baš »poticajna«.

Nije mi se sviđala ta igra i nisam je kanila igrati.

—Zaboravi.

—Što da zaboravim, Tressa? Da zaboravim da si spavala s nekim drugim ili da zaboravim brak? Sad je bio nerazuman. Ispadalo je da sam ja drolja.

—Nisam spavala s njim.

—Ljubila se, ševila, što god. Nije poanta u tome.

—Zapravo, poanta baš jest u tome. Mogla sam spavati s njim, ali nisam. Odabrala sam tebe.

U glavi su mi se iznenada zaklackale pobjeda i sumnja.

—Odabrala si me?

—Da. — I glupo sam njegov ton shvatila pozitivnim, unatoč Gerrjevom mudrom savjetu, unatoč tome da sam znala da sam u krivu, dodala sam to značajno, kao da nema potrebe da mi zahvali za veliku uslugu koju sam oboma učinila. — Da. Odabrala sam tebe.

Podigao je bradu i rekao: —Jebi se, Tressa. Zatim je izišao iz prostorije.

Tavica se dimila na štednjaku pa sam se nagnula i ugasila kolo.

Glava mi je bila teška na vratu i shvatila sam da sam iscrpljena. U ustima kao da sam ispod jezika imala mrtvog miša, a kad sam posegnula za pramenom kose koji mi je smetao u očima, bio je sljepljen i neuredan.

Izgedala sam strašno i jednako mirisala. U dobi od trideset i dovoljno da znaš da to ne bi smjela već nakon manje od godinu dana braka, bila sam malo nevjerna. I odabrala sam svog supruga. Blago Danu.

Na polici je bila masna mrlja od sinočnjeg prženja pa sam otišla do sudopera navlažiti krpu. Došavši do sudopera, pomislila sam: Kog vruga ja brinem o masnoj mrlji kad mi se brak raspada? Lice sam spustila na grudi u nijemoj grimasi u sudoper su mi kapnule suze. Iz mojeg se grla oslobodilo samosažaljenje i dok se izbavljalo, shvatila sam da nisam ni rekla da mi je žao.

Nisam mogla pustiti Niamh.

Kad joj je bilo dvadeset i pet godina, objavila je da seli u Ameriku. Bilo je to 1964.

Nije nas pitala, niti se savjetovala s nama, niti se na bilo koji način prilagodila našim željama. Samo je to objavila kao da naši osjećaji nisu važni. Kao da nam ne čupa srce iz grudi, kao daje, sad kad je uzela sve što smo joj imali dati, dobar odgoj, beskrajnu ljubav, obrazovanje, novac, odjeću, automobil, posve sretna da nas ostavi i započne novi život. Nisam mogla vjerovati daje sposobna za takvu sebičnost.

Bila sam bijesna. I s pravom bi pretpostavili da nisam nimalo oklijevala to joj i reći.

Naravno, znala sam da sam posve nerazumna, ali nisam se mogla zaustaviti. Bojala sam se. Bojala sam se da će kilometri iskovati daljinu između nas, iako sam imala dokaza u suprotno jer smo Niamh i ja postale prijateljice tek kad se ona iz Achadh Mora preselila u Dublin.

Prečvrsto sam se držala uz nju dok je rasla. Prepirale smo se čitavo njezino djetinjstvo i adolescenciju. Bila je slobodnog duha i hirovita. U njoj sam vidjela sebe i pokušala je obuzdati, kako bi bila sigurna. Kad je otišla na fakultet studirati engleski, bila sam umorna od borbe s njom. Mišljenja su nam se u svemu razilazila, od odabira odjeće, frizure, do momaka. Kad bi s prijateljima otišla u kino u Swinford, ja bih se tresla od straha dok se ne bi vratila kući. James je uvijek nastojao biti razuman. —Bit će joj dobro, Bernardine. Pametna je, razumna djevojka. — Njegov me je stav izluđivao. Ponekad sam željela da bude autoritativniji, zarobi Niamh i izgrdi je kao što su to drugi očevi činili. Tad bih ja mogla biti blaga, popustljiva majka i nas dvije bismo bile brojčano nadmoćne, umjesto stoje uvijek obratno.

Niamh je imala gustu, valovitu kosu poput mene i obline odrasle žene još od svoje trinaeste godine. Kostu su joj bile tanke i profinjene kao Jamesove, ali imala je moje krupne modre oči. Bile su pravi prozori njezine bezazlenosti, njezinog straha, njezinog nepomućenog užitka, njezinih buđenja i često mi je bilo teško pogledati u njih.

Niamh je bila umjetnička duša: neuredna, osjećajna, izražajna. Bila je lijepa, ali nezainteresirana za svoj izgled: čudila se kad bi joj se ljudi divili — od očaje naslijedila poniznost. Rado se smijala i tijelo joj je uvijek bilo otvoreno i prijateljski ispruženo. Glas joj je bio glasan i srčan, a njezina neskrivena strast izražavala je ono što sam ja čitav život osjećala, ali nikad nisam znala izraziti. Ponekad je izgledala tako savršeno da nisam mogla vjerovati daje dio mene i srce bi mi se stisnulo od straha da bi je netko mogao odnijeti i povrijediti.

U drugim bi me pak prilikama, kad bi bila tvrdoglava ili prkosna, previše podsjećala na mene i jedva bih se suzdržala daje ne udarim.

Krajičkom uma bila sam ljubomorna na njezinu radost, ali srce mi je u cijelosti pripadalo njoj. U one tri godine koliko je bila na fakultetu, razboljela sam se od brige. Bilo mi je neprirodno što ne znam gdje je ni što radi svake minute i dana i noći. Sjećam se da sam jedno poslijepodne ribala krumpir za palačinke i toliko se zaniijela u strašno zamišljanje tragedija koje bije mogle zadesiti da sam si ostrugala komad palca. Kasnije, te večeri ona je telefonirala i otac joj je spomenuo moju nezgodu.

— Moraš biti opreznija, mama — prekorila me. Željela sam joj reći koliko sam bila zabrinuta za nju, zapitati je stoje točno radila cijeli dan i s kime bila. Međutim, nisam se usudila. Shvatila sam daje moja potreba daje obaspem pitanjima tjera od mene.

Stoga sam čekala da mi sama ponudi informacije o pojedinostima svoga života i pohlepno sam grabila svaku novu činjenicu i pohranjivala je kako bih u mislima sagradila sliku o tome kako ona živi. Viziju koja će mi pomoći da znam daje dobro, zahvaljujući kojoj ću više sudjelovati u njezinom životu. U godinama koje je provela u Dublinu, naučila sam se pretvarati da je smatram sposobnom, odraslom osobom. Dala sam Niamh njezinu neovisnost, ali samo nominalno. Nikad nisam vjerovala daje sposobna živjeti bez mene. Stvarnost mi je govorila daje ona odrasla žena,

snažnog mladog tijela i odlučne volje. Ali ako je percepcija istinita, tad je ona još uvijek bila beba na mojim prsima, zaštićena i topla u kolijevki mojih mekih ruku.

Zahvaljujući prenemaganju da ne marim previše, u narednim sam godinama bila nagrađena kćerkinim prijateljstvom.

Niamh se zaposlila kao učiteljica engleskoga u jednoj školi u Galwayu. Kući je po vlastitom izboru dolazila svaki drugi vikend i to su bili najbolji trenuci koje smo ikad provele zajedno. Postala je moja najbolja prijateljica u životu i pričala mi gotovo svaku pojedinost iz svog života, izostavljajući ono što me je moglo povrijediti ili uzrujati.

Promatrati Niamh kako postaje zrela žena prčinilo mi je više zadovoljstva, nego promatrati je kako odrasta. Brzina kojom dijete raste je zastrašujuća, žaluješ za jednom etapom iza druge, s nedovoljno vremena za uživanje u onome između. Ali od devetnaeste do dvadeset i pete godine, Niamh se iz tvrdoglave djevojke za koju sam svakodnevno brinula, pretvorila u srdačnu, pouzdanu prijateljicu.

Ponovno smo počele voljeti jedna drugu. Ona je počela slikati i ja sam se divila njezinom radu. Snažni nanosi ničega određenog, ali svejedno sam ih voljela i to sam joj i rekla. Počela je dovoditi kući prijatelje. Vedre, srdačne mlade ljude koji su se divili mom kuhanju i djelovali zainteresirano za moja mišljenja. Jedan od njih bio je mladi Englez s kosom do ramena koji je studirao pravo i rekao da mu njegova imućna majka nikad u životu nije skuhala ručak. Bila je tu ijedna djevojka iz Dublina blijeda, preplašena lica koja je pjevala kao anđeo i zabavljala nas svake večeri nakon obroka. James i ja smo ih dočekivali kao da su naša vlastita djeca jer su sa sobom dovodili našu kćerku. Niamh je bila oduševljena što volimo njezine prijatelje, ali još oduševljenija, čini mi se, da oni vole nas.

Dirnula me činjenica da me Niamh smatra toliko vrijednom svojega prijateljstva da me s ponosom pokazuje svojim prijateljima i da naposljetku cijeni dom koji sam stvorila za nju. Osjećaji između nas promijenili su se iz ljubavi majke i kćerke u međusobno poštovanje. A to je bilo puno više nego što sam ja imala sa svojom majkom. Smatrala sam pravim čudom da se jedna drugoj sviđamo i istodobno se volimo.

James je raskrčio jednu od naših starih staja za krave i na krov ugradio prozor kako bi za Niamh osposobio atelje u kojem će slikati, nakon što je ondje slikala oko šest mjeseci svakog vikenda, objavila je da se seli u New York.

Bila sam skrhana i loše sam reagirala. Ali u konačnici sam znala daje moram pustiti da ode.

Nedugo prije nego što je otišla, unajmili smo prikolicu u Inniscroneu i svo troje ondje proveli tjedan dana za rastanak. Jednog dana bez vjetrova, sjedila sam na prudovima dok su James i Niamh hodali plažom rukom pod ruku kao ljubavnici. Zadirivala gaje dok nije podigao nogavice i skinuo cipele. Dok sam ih promatrala kako izmiču razderanoj čipki majušnih valova, osjećala sam kako mi se srca para jer će to poglavlje naših života ubrzo biti završeno. Bili smo obitelj, nas troje i mislila sam da smo stigli do cilja. Nadala sam se da bi naša obitelj mogla narasti, ako se Niamh uda, ali vjerovala sam da ćemo zauvijek biti zajedno, kao sad. činilo mi se nevjerojatnim, nepoštenim da se u jeseni naših života ponovno moramo privikavati.

Laganije povjetarac zapuhao kroz miran, sparan dan, šapat s mora lepršao je kroz jedno uho do drugoga i ja sam se osjećala šupljom. Ponovno sam se zagledala preko Atlantika u potrazi za sjenom s druge strane. Ali ispred mene se protezala samo ravna, siva svila i nebo, nebo, nebo. Rub svijeta. Možda je istina i uopće ne postoji nikakva Amerika i Niamh se nikad neće vratiti. Možda je Michael pao preko ruba svijeta. Kraja svijeta.

Kasnije te večeri, dok smo Niamh i ja pekle palačinke od krumpira, nježno mi je izvukla rubež iz ruke kad je vidjela da krumpire ribam preblizu prstima.

Imale smo još samo nekoliko dana, a ja sam željela toliko mnogo reći. Daje ona započela život kao sve što sam ikad željela, a zatim postala mnogo više od toga. Da će mi nedostajati naša tjedna viđenja, da bih voljela da sam je pomnije promatrala i pozornije slušala njezine brige, da mi je žao zbog godina kad sam je grdila zbog toga što joj nisam pokazala dovoljno ljubavi i zbog toga što

sam je previše voljela.

—Idem samo u Ameriku, mama.

Uхватила me za ruku i držala je dok mi stisak nije popustio, a zatim me zagrlila viša, vitkija nego što sam ja bila tad ili ikad i ja sam se rasplakala zbog nje. Ovivši duge ruke oko mene, rekla mi je da se ne bojim, da je Amerika tik iza ugla i da ćemo uvijek biti prijateljice. Otrla sam suze kuhinjskom krpom i pomislila kako je to gesta koja dolikuje staroj matroni.

—Hvala ti, mama — rekla je.

—Za što? — upitala sam.

—Zato što me ne moliš da ostanem.

*

Ujutro nas je Niamh napustila. Zahtijevala je da je ne idemo ispratiti u zrakoplovnu luku, nego da se oprostimo kao i inače. Kao da ćemo se ubrzo ponovno vidjeti. Dok sam promatrala njezina leđa, torbu prebačenu preko ramena, noge u čvrstom, samouvjerenom koraku, ponovno sam osjetila ljutnju što odlazi. Ostatak sam dana bila razdražljiva. James je otišao plivati i donio svoju mokru odjeću u prikolicu. Zatim je stavio blatnjave čizme na čisti pod. Dok sam ja pristavljala večeru, on je zaključio da želi piće i ja sam se spotaknula o njega kad je ispružio ruku po led. U ruci sam imala nož za povrće i slučajno sam ga porezala po ramenu.

—Ti glupi, glupi starce! — povikala sam od straha da sam ga ozlijedila.

Gurnula sam ga na samtane jastuke na klupi i otvorila ormarić iznad njegove glave kako bih izvukla kutiju za prvu pomoć. Kratki rukav njegove majice bio je mokr od krvi i ja sam ga podigla i prislonila antiseptičnu gazu na ranu. James je probljedio i ja sam mu pogledala lice. Duguljasto i sablasno bijelo, s očima koje su zurile u mene kao tanjurići. Bile su pune tuge i straha.

Vrijeme i blizina urezali su takvo međusobno poznavanje lica da nam nisu bile potrebne riječi. Pogledali smo se i oboje pomislili da smo sad jedno drugome jedino stoje preostalo, njemu je ostala žena koja ga naizgled jedva podnosi čak i nakon svih ovih godina, meni muškarac koji izgleda osjetljivo i staro i kojeg se nikad nisam potrudila voljeti.

A ipak, James je bio jedina osoba čija se ljubav prema Niamh ikad mogla izjednačiti s mojom. Ta tuga na njegovom licu bila je tuga zbog njezinog odlaska. Strah je bio strah da ga sad više neću trebati, da mog razloga za ljubav prema njemu više nema.

Ma koliko star i krhak bio, bio mi je potreban. Ranije sam mislila da nikad nisam željela niti sam ga uistinu voljela, ali sad sam znala da smo jedno drugome postali dio bića. Nisam imala drugog izbora, nego biti s njim. Kao stabla, čije su se grane i korijenje isprepleli, koja su zajedno vidjela kišu, sunce i oluje, ali ostaju odlučno odvojena.

Zaglavila sam s njim i nisam imala drugog izbora, nego to prihvatiti.

31.

Kad sam shvatila da nisam rekla da mi je žao, to mi je bilo veliko otkriće.

Čekala sam da se Dan odjene i ponovno side u prizemlje, a zatim sam ga dočekala u zasjedi s isprikom. — Dane, doista mi je beskrajno žao zbog ovoga što se dogodilo.

Nije se obazirao na moju ispriku i izišao je kroz vrata rekavši: - Ne znam kad ću se vratiti kući.

Nemoj se truditi kuhati. - Trebalo mi je čitavo jutro da se urazumim i pregrmim bijes.

Gospode, kako sam ga mrzila. Bahato, sebično govno. Namjerno me muči, neće prihvatiti ispriku?

Koliko se moram poniziti? Pa samo sam poljubila Ronana, teško da bi se to u današnje vrijeme moglo smatrati ozbiljnijim od rukovanja i barem sam bila iskrena. Što je Dan mislio? Da sam bila djevica prije nego što sam ga upoznala? Pa Ronan nije bio potpuni neznanac. Stara ljubav te su stvari zamršene. Ako se ne želi potruditi da to riješimo, onda bi možda stvarno trebali zaboraviti naš brak.

I onaj metak na odlasku — nemoj se truditi kuhati — to me je stvarno dokrajčilo. činjenica. Kuhala sam za njega svake večeri, sretni gad.

Činjenica. Način na koji je to dobio — nemoj se truditi — kao da se nikad nisam potrudila oko nekog jela.

Činjenica. On živi u pedesetima, kad mu žena svake večeri kuha obrok, a on to i ne primjećuje, taj razmaženi, nezahvalni ovisnik o mamacu. Ničim me ne zaslužuje. Isprika? Njemu? On bi se trebao meni ispričati jer me uzima zdravo za gotovo. Kad se vrati, više me neće biti ovdje. Spakirat ću se i vratiti u svoj stan. Postoji mnogo ljudi kod kojih mogu odsjesti dok podstanarima ne istekne ugovor. Ne treba večeru? Više je nikad neće ni dobiti! Neka se vraća svake večeri u praznu kuću i vidi kako mu se to sviđa. U ovu predivnu kuhinju, moju kuhinju, praznu, nevoljenu u kojoj nitko ne živi.

Negdje u tom trenutku, u razmišljanju o praznoj, nevoljenoj kuhinji, uspjela sam se vratiti na početak. Zapjenivši se u mahnitaju opravdanog bijesa, usporila sam oštrice dok ponovno nisu nježno mljele oko strašne istine. Ja sam kriva. Dan se osjećao povrijeđenim i izdanim i naravno da je pucao.

Ja sam pak morala preuzeti nadzor nad situacijom i smisliti rješenje. Morala sam mu jasno dati do znanja da znam koliko sam pogriješila i koliko mi je silno žao. Bez izgovora, bez ikakvih »ali« samo bezuvjetna isprika. Dan će mi oprostiti i sve će biti u redu. Možemo se vratiti na ono kako je bilo, samo što ću ovaj put ja cijeliti Dana kako treba jer sam naučila važnu lekciju o obvezi, vjernosti i braku.

Kroz te kratke zanose tražila sam odgovor i sad sam ga pronašla.

Mudrost. Kako je fantastično kad te napokon pogodi.

I tako sam ja otišla i kupila sastojke za pastirsku pitu, Danovo omiljeno jelo. I, značajno, ispekla novu rundu palačinki od krumpira. Još ujutro sam vidjela da ga gotovo kobno privlače zbog čega sam njegovo konačno odbijanje i shvatila tako osobno.

Do kraja dana održavala sam vedro raspoloženje. U stankama pripreme večere, uspjela sam oplijeviti ogroman komad korova u blizini zelene salate koji sam ranije izbjegavala i obojati nekoliko teglica za cvijeće. Malo sam glačala, posadila neko sjeme i obložila kuhinjske ladice kariranim voštanim platnom, zgodni, kućanski zadaci od kojih sam se osjećala kreposnom i domaćicom.

Postavila sam stol s buketićem poljskog cvijeća koje je nježno izranjalo iz staklene čaše i upotrijebila retro jedaći pribor s plastičnom drškom boje metvice kako bih upotpunila stil Doris Day koja želi udovoljiti svom muškarcu. Sve je izgledalo veoma pitomo i veoma prisno, davala sam mu do znanja daje on šef i da na jelovniku imamo nešto posebno.

Palačinke od krumpira bile su za grickanje dok se korica od čedarskog sira zapeče na pastirskoj piti. Inače bih se odlučila za lagani desert uz tako teško glavno jelo, ali večeras je bila Danova večer pa sam spekla bogatu pitu od jabuka i krajnji kompromis, kupila sladoled od malina.

Ja po prirodi nisam od onih žena koje su prirodno sklone uređivanju pa je frizura i šminka za mene pitanje odluke ili, ili. Večeras sam, međutim, učinila oboje i uz to odjenula haljinu s uzorkom koju sam nosila na medenom mjesecu. Ruke sam naprašila svjetlucavim prahom koji mi je za vjenčanje darovala moja prijateljica, modna urednica Doreen.

Došlo je sedam sati pa osam, a Danu nije bilo traga. U redu je, rekla sam samoj sebi. Prije ili kasnije mora doći kući. Nema veze koliko kasno. Ja ću čekati, bit ću spremna za njega.

U osam i trideset ušao je u kuću.

Srce mi je lupalo kao ludo. Bila sam sva uzbuđena i tresla se i na neki čudan način bilo je to kao da se zaljubljujem, snažan, zbrkan osjećaj u kojem nisam znala jesam li prestravljena ili uznesena.

Pretpostavljam da je to bilo od iščekivanja. Spoznaje da će ubrzo, na ovaj ili onaj način, ova zbrka biti riješena.

—Rekao sam ti da ne kuhaš — rekao je i otišao ravno u garažu.

Stajala sam na trenutak paralizirana od šoka. Bila sam satirična fotografija s reklame iz pedesetih, sa svojom savršenom večerom, pomno postavljenim stolom, haljinom i ružem. Slika na lažnoj razglednici. Pogledala sam svoje ruke i one su besmisleno svjetlucale kao da sam neki vanzemaljac. I tad mi je sinulo. Ja i jesam vanzemaljac. Što ja to radim ovako se dodvoravajući? Samo sam pokušala biti iskrena prema samoj sebi. Život je putovanje, brak proces učenja i ovaj incident s Ronanom samo je dio toga. Dan će ga morati preboljeti.

Pošla sam za njim u garažu.

—Da nisi tako otišao od mene — prasnula sam.

—Rekao sam ti da se ne trudiš kuhati. - Stajao je iznad nekog stroja na klupi, ali se nije preodjenuo u radno odijelo. Pravio se da radi. Skrivao se.

—Crnčila sam cijeli dan, nastojala popraviti stvari, nastojala reći »oprosti«, a ti ćeš samo tako otići?

Nije podigao pogled. — Rekao sam ti da ne kuhaš. Moj cjelodnevni trud, frustracija, razočaranje, sve se to izlilo i ja sam dreknula.

—Kuhala sam jer TE VOLIM!

Dan je podigao pogled s radne klupe i na trenutak sam pomislila da će me priviti u naručje i učiniti sve boljim. Zatim sam opazila da su mu oči ravnodušne i hladne.

—Ne, Tressa. Kuhala si jer to radiš. Ja sam ti samo izlika.

Rukama je čvrsto držao drvene uglove klupe i brada mu se tresla od bijesa. Iznenada sam osjetila veliki strah i djetinje zajecala.

—Kako to možeš reći? Kako možeš biti tako okrutan?

Znala sam da je u pravu. Uvijek sam se kuhanjem izvlačila iz kriza. Ispričavala sam se gomilom glaziranih kolačića ili hrpom slasnih palačinki od krumpira. Bila sam stručnjakinja za utješnu hranu.

Kad mi je Dan rekao da ne kuham, želio mi je reći da će trebati više od gomile palačinki da se izvučem iz ovog škripca.

Dakle, vrijeme je za preklinjanje.

—Molim te, Dane — ne mogu ovo podnijeti. Strašno mi je žao. Molim te reci da mi opraštaš. Pogledaj me.

Prestao je raditi, ali nije htio podići pogled. Ruke su mu sačinjavale pravilan trokut s klupom, a oči bile zatvorene. Pokušavao je ne rasplakati se. Pomislila sam da ću možda negdje dospjeti.

—Molim te, Dane. Pogledaj me.

Podigao je pogled i njegove su oči kratko preletjele preko mene, a zatim se ponovno spustile.

—Ne mogu, Tressa. Ne mogu te gledati.

Sve do tog trenutka nisam uistinu shvatila što sam učinila. U Danovu sam glavu usadila sliku sebe s drugim muškarcem. To ga je izluđivalo. Dan me ni je mrzio. Volio me je, ali nije mogao podnijeti to što sam učinila, a to je bilo jedino što je vidio kad bi me pogledao. Mene u seksu s drugim muškarcem.

—Nisam spavala s njim, Dane.

—Poljubila si ga.

—Jesam, ali nisam spavala s njim. Kunem se da nisam.

Netremice sam promatrala njegovo tjeme budući da mu je lice nepokolebljivo bilo upereno u čizme. Nakratko je podigao glavu.

—Moraš mi vjerovati, Dane, nisam spavala s Ronanom. Naposljetku je zgađeno okrenuo glavu.

—Isuse, Tressa.

Bio je to prvi put da sam spomenula Ronanovo ime. Tip s kojim nisam spavala sad je imao ime. Morala sam biti odlučna pa se nisam povukla. Morala sam nastaviti govoriti. Nikamo neću dospjeti dok ova prepreka između nas ne bude uklonjena.

—Moramo prijeći preko toga, Dane.

Odmahnuo je glavom i sad je bio red na njega da mu bude žao dok me promatrao i oči su mu bile pune suza.

— Ne znam mogu li, Tressa...

— Ali bio je to samo poljubac... — nestrpljivo sam zacvilila i prije nego što sam se uspjela suzdržati.

Dan je odmahnuo glavom i ponovno se nečim zaposlio kako bi mi pokazao da je razgovor završen.

Izišao je. Nije rekao kamo ide, ali mislim da je otišao do majke. A ja sam bila sama u kuhinji koju smo napravili zajedno i pitala sam se jesam li zauvijek upropastila naš brak. Kad ga je on želio, ja sam bila nesigurna. Sad kad sam ja sigurna, on se udaljio od mene i to samo zbog moje gluposti.

Ali nema jednostavnih odgovora, a možda uopće nema odgovora. Mogla sam samo čekati, a čekanje je najgore. Čekanje znači ništa ne činiti, a ja sam od onih koji čine. Željela sam popraviti stvari. Željela sam učiniti da stvari funkcioniraju, a činilo se da bez Dana ne mogu učiniti nijedno od tog dvoga. Da bi brak funkcionirao potrebno je dvoje. Učiniti da brak funkcionira nešto je što morate učiniti zajedno.

Nije li?

Sad nisam imala izbora. Morala sam prihvatiti da sam povrijedila Dana i nisam mogla učiniti da to nestane. Nisam mogla poništiti ono što sam učinila i nisam to mogla popraviti. Možda sam imala moć povrijediti ga, ali to nije značilo da imam moć ukloniti tu bol. Ako je se on tako tvrdoglavo ne želi odreći, ne mogu iz njega iščupati loš osjećaj.

Kao što sam rekla, iz ovoga se nisam mogla izvući kuhanjem.

Ali svejedno sam mogla kuhati. I valjda sam shvatila da je to ono što moram učiniti. Nastaviti. Nastaviti činiti svoje, jednostavno prihvatiti stvari kakve trenutačno jesu.

Učiniti ono što je običavala činiti moja baka kad bje nešto tištilo, podigla bi ruke u zrak i ponudila to Bogu.

Odanost

Najskupocjeniji dan koji ti muškarac može dati njegov je ponos

Sporo pečena šunka s klinčićima

Kako bi iz šunke izvukli sol, a u njoj dobili fini okus potrebno je vrijeme i praksa, ali pristojan će vam but tad trajati nekoliko dana.

Uzmite svoju šunku od 1,5 do 2 kg i namočite je u hladnoj vodi do 24 sata. Kad bih pripremala but u nedjelju navečer, namočila bih ga u subotu poslijepodne. Vodu mijenjaj svakih nekoliko sati.

Sljedeći dan, stavi šunku u svježu vodu i pusti da zakipi. Nakon prvog ključanja, ponovno promijeni vodu, dodaj lovorov list i kolut luka i pusti da polako kuha $\frac{3}{4}$ sata. Kad šunka drugi put zakipi, pripremi lim za pečenje tako što ćeš ga obložiti aluminijskom folijom. U šalici pomiješaj 2 žličice mljevenih klinčića, 1 malu žličicu meda i prstohvat smeđeg šećera. Nalij kipuće vode do vrha šalice i miješaj dok se svi sastojci ne rastope. Prokuhanu šunku stavi na foliju i prekrij najboljim senfom koji si možeš priuštiti. Zatim prelij mješavinom iz šalice, dobro prekrij folijom i peci u srednje do jako zagrijanoj pećnici otprilike sat vremena. Zadnjih pola sata pečenja, skini foliju, zalij šunku masnoćom od pečenja, nabodi s desetak cijelih klinčića i pusti da postane hrskava. Posluži vruću s kuhanim krumpirima i kupusom ili hladnu, kako ti je draže.

U ljeto 1979. godine ponovno sam vidjela Michaela Tuffyja. Vidjela sam i Papu.

Ako je prikazanje Djevice Marije 1879. godine bilo prvo čudo u Knocku, Papin je posjet 1979. bio kao druga objava. čitava Irska i velik dio svijeta, promatrala nas je. Na tisuće iseljenika pohrlilo je kućama, među kojima su najglasniji bili Amerikanci s tek blijedim obiteljskim vezama s Irskom i svi su tražili smještaj. Bili smo u samom središtu svemira, mjesto na kojemu se sve događalo. Bilo je to čarobno vrijeme.

Achadh Mor, naša rijetko naseljena raštrkana župa, nevidljiva je. U našoj scenografiji nema očite drame. Turisti pogrešno skrenu i misle da su se odvažili Bogu iza nogu, ali istina je da se rijetko usuđuju skrenuti s glavnih cesta na vijugave puteljke uz koje su naše male poljoprivredne zajednice urezane u krajolik. Veseli novi bungalovi puni nade uzdižu se na rubu starog tmurnog tresetišta. Stare kuće iza njih tek su kamene brvnare. Seljačke katnice s prozorima poput iskopanih očiju, neke zakucane ivericom, praktički napuštene uz farmere neženje koji jedva uspijevaju preživjeti smrt

svojih roditelja. Ta se melankolija prekida ljeti kad zasja sunce. Kad živice otežaju od fuksije, narančastih croscoxia i drskog vrtnog sljeza, nigdje nije ljepše. Ali dok mi danas uživamo u suvremenim pomagalicama, strojevima za pranje rublja, televizorima i sličnom, Fal Iochtar (naš okrug, unutar župe Achadh Mor) još uvijek je zabit. U njemu još uvijek ima žena između generacije moje majke i moje koje odbijaju uvesti struju. Muškaraca koji žive sami u kolibama bez zahoda. Još uvijek smo skriveni narod, ne skrivamo se, nego živimo u jednom starijem dijelu Irske koji bi mnogi naši zemljaci najradije zaboravili.

Papin nam je posjet dao naš trenutak slave.

Svetište se ondje nalazilo čitav moj život i većinu života moje majke. Djevica Marija se ukazala petnaestoro lokalnih stanovnika uz zabatni zid crkve svetog Ivana Krstitelja 1879. godine. Hodočasnici su dolazili u crkvu iz čitave Irske, a priče o čudotvornim ozdravljenjima u našim su domovima bile uobičajene. — Dovezli su ga onamo na kolima, a u Limerick se vratio hodajući! Dopuzao je na trbuhu poljubiti zabatni zid, a onda skočio kao žaba!

Ako živite u Irskoj i tražite čudo, Knock je dobro mjesto, ali za nas koji smo živjeli u tom kraju, imao je malo prednosti, osim što nas je zabavljao.

Dok nije došao otac Horan. James Horan je bio energičan svećenik i prethodno je služio u susjednom selu u kojem je sagradio ogromnu župnu dvoranu. Ondje su se održavali plesovi i u pedesetima su se mnogi brakovi u okrugu Mayo sklopili upravo u Dvorani blažene Marije u Toreenu. Kad je 1963. godine otac Horan poslan u Knock, svetište je bilo jednostavno: nekoliko kipića i stare štake koje su bivši bolesnici ostavili uz zabatni zid kao podsjetnike.

Tijekom narednih deset godina, Horan je izgradio svetište do kolosalnih razmjera. Sakupivši ogromne novčane iznose, dao je okružiti zabatni zid staklenom kapelicom s divovskim mramornim kipovima koji opisuju prizor prikazanja. Sagradio je ogromnu crkvu koja će moći primiti na tisuće ljudi, a koja se nalazila u središtu okolnih travnjaka kao dobro smješten svemirski brod. Promatrati preobrazbu Knocka bilo je samo po sebi svojevrsno čudo. Moderna značajka nepodudarajuće arhitekture, u neskladu s našom golom, ruralnom pozadinom. Bila sam pomalo cinična i potajno sam se pitala koliko je čudo bilo posljedica duhovne manije koju Blažena Djevica kao daje potaknula mojom krivnjom razdiranim vršnjacima. No bez obzira što vi mislili, nitko nije mogao zanijekati energiju ili predanost oca Horana. čak su i ateisti bili ušutkani njegovim postignućima kako se približavala stogodišnjica ukazanja u Knocku i Papa najavio svoj dolazak.

Žena koja je prva bacila oko na Jamesa, Aine Grealy, bila je u to vrijeme u blizini jer se 1972. godine vratila u Fal Iochtar. Nije bila udana i zbog toga je očito bila nesretna jer se trudila da mi zagorca život kad god bi joj se ukazala prilika.

— Michael Tuffy je kod kuće — sigurno ćeš ga htjeti vidjeti.

Ja sam seoska žena, ne smeta mi govorkanje. Zapravo, sklonost tračanju preduvjet je života u maloj zajednici. Tračaš susjede i oni tračaju tebe, ali postoje pravila. Dobar trač zahtijeva suptilnost. Priča postaje još zanimljivija ukoliko je otkrivaš postupno, pomalo nevoljko. Ali kad kazuješ informaciju koja se izravno odnosi, to moraš činiti posebno obzirno. Kazuješ sve što znaš, ali ništa ne pretpostavljaš i ne očekuješ reakciju na licu sugovornika.

Aine je oduvijek bila pametna kad je bila riječ o akademskim pitanjima i glupa k'o noć kad je bila riječ o ljudima.

Bilo je to nekoliko dana prije dolaska Njegove svetosti, i naša je crkva bila prepuna neredovitih posjetilaca, gladnih novosti s oltara. Autobusi su vozili do bazilike, kretali su ispred lokalne trgovine, Rogersa, ujutro u nedjelju, 30. rujna, a ljude se razuvjeravalo od noćnog bdijenja po okolnim poljima. Oni starije generacije koji se ne usuđuju prkositi vremenu, u Župnoj dvorani blažene Marije u Tooreenu mogu pratiti televizijski prijenos, uz lagana osvježnja čitav dan. Nakon mise, Aine se progurala do mene koja sam stajala na vratima i to izjavila tako daje svi mogu čuti, s osmijehom promatrajući moje lice, ne bi li na njemu uočila reakciju. Nisam se obazirala na nju, kao da je nisam čula i ona bi zacijelo svoju izjavu ponovila još glasnije da me James nije brzo izveo iz crkve.

Da budem posve iskrena, nisam je namjerno ignorirala, nego me dovela u svojevršno stanje šoka. James nije čuo što je rekla ili ako jest, nije to ničim komentirao, ali ga je razljutila moja rastresenost dok smo se vozili kući.

— Za ime Božje, Bernardine, slušaš li ti mene uopće? Dobrovoljno sam se prijavio da čitav dan radim u Blaženoj Mariji. Kod samog će svetišta biti grozna gužva, a otac Kenny me zamolio da održim govor o izjavama onih petnaestoro.

Ugledala sam svoj odraz u prozoru i osjetila kako me preplavljuje tuga. Tuga što me i u šezdesetim godinama života tako lako obuzimaju romantične maštarije, što su mi desetljeća ukrala ljepotu i u lice urezala bore mudrosti, a želudac mi još uvijek treperi kao u budalaste školarke.

James je nastavio: — Prijavio sam te za posluživanje hrane i pića između jedanaest i dva u Blaženoj Mariji, ako nemaš ništa protiv. Možeš i kasnije, ako ti je draže, ali...

— Ne.

Više od četrdeset godina sam svoju ljubav prema Michaelu Tuffyju smatrala svetom. On me napustio, pokušao prevariti moju obitelj i obeščastio moje ime. Ali jednako kao što je dio mene umro kad sam saznala istinu, drugi je dio oživio na pomisao da bih ga mogla ponovno vidjeti. Aine je čitavo vrijeme gajila mržnju i sad mi se osvetila.

Michael će doći vidjeti Papu, a Papa neće doći u Župnu dvoranu blažene Marije u Tooreenu.

— Želim ići u Knock.

— Ali bit će strašna gužva, Bernardine, a ja sam već rekao da...

— U tom ću slučaju ići sama.

— Ne, ne... ako je to ono što želiš, mogu otkazati.

No, ovo je bilo nešto što sam morala obaviti bez Jamesa.

— Ići ću autobusom. Rođakinja Mae ide s Ballvhaunis ICA klubom. Ići ću s njima.

— Ne, u redu je. Reći ću ocu Kennyju da smo se predomislili i...

— Ne, ti samo odi u Tooreen. Važno je da odeš. Meni će biti sasvim dobro s Maureen i curama. Uslijedio je trenutak suzdržanosti dok je James tumačio moj prosvjed. Papin je posjet bio povijesni događaj, takav koji bi muž i žena trebali doživjeti zajedno. Ali njegova žena iz nekog razloga želi poći bez njega.

James je bio povrijeđen, ali ja nisam mogla mariti zbog toga. Zazvala me prava ljubav i nisam imala drugog izbora, nego slijediti je.

33.

Kad su mi stvari u životu nesigurne, ja se vraćam hrani, svoje mladosti. Bakina pečena šunka za to je dušu dala. Velika komadina mesa koja se polako pirja, a zatim prelije medom, našpika klinčićima i peče u vrućoj pećnici dok ne bude hrskava i meka. Svinjska šunka nije brza hrana, ali će trajati danima. Dvije osobe će je jednom jesti toplu i još imati za sendviče za ručak i večeru. Što dokazuje da se ponekad višestruko isplati u nešto uložiti vrijeme.

Doreen mi je prijateljica već petnaest godina i, iako je nisam vidjela otkad sam se udala, ostala je postojana. Vječno četrdesetjednogodišnja modna urednica. Mršava kao štapić i neukrotivo otmjena, s jezikom oštrim poput njezinih savršeno manikiranih noktiju, Doreen je vjerojatno zadnja osoba na svijetu koju bih odabrala za najbolju prijateljicu. A ipak, upravo mi je Doreen dala prvu priliku da pišem o hrani, nakon što me otkrila u zalognici u blizini ureda njezinog časopisa. Plutala sam kroz rane dvadesete nakon studija, tražila čime bih se bavila, a ona je putovala prema srednjoj dobi i nastojala ostati mršava. Na užas svog modnog dizajnera, Doreen je za ručak zavoljela moj raženi kruh sa šunkom s klinčićima i osjetila se primoranom prozvati me zbog toga. Takvo je iskušenje zacijelo bilo vražje djelo.

— Dobila sam skoro dvije kile — glasno mi se potužila preko pulta, a zatim, zamijetivši moje obilno poprse i točno pretpostavivši da neću mariti, dodala: — A ja sam Židovka!

Znala sam tko je. Doreen Frankes je bila poznata kolumnistica i njezina razmišljanja o svemu od cipela do restorana, bila su legendarna. Stoga sam joj rekla da želim pisati o hrani i nas dvije smo se dogovorile. Ona me je povezala s urednicom rubrike o hrani, Jan, a ja sam napustila zalognicu.

U godinama koje su uslijedile, odgovornost za kolosalno proširenje njezinog struka od par cetimetara, pala je na mene, ali Doreen je jela samo kad bih ja kuhala za nju. Uz pokoji kanapeić na kakvoj koktel zabavi, ja sam tu ženu manje-više održavala na životu.

Ljudi su se često čudili našem prijateljstvu. Doreen je bila starija od mene i pratio ju je glas beskrupulozne gadure. Ali moje iskustvo s njom nije bilo takvo. Doreen je bila britka, ali menije zbog toga bila duhovita. Njezina neosporna dosjetljivost i dramatičan način govora znali su biti iscrpljujući, ali Doreen je uvijek bila zabavna. Kako se naše prijateljstvo pretočilo u godine, otkrila sam da ledena modna kraljica ima toplo srce koje se svim silama trudi sakriti.

Neke su nam stvari bile zajedničke. Doreen je strašni modni snob, a ja svoj snobizam čuvam za hranu, iako, ona često kaže: »Kako uspijevaš razlikovati jednu vrstu tjestenine od druge, nikako mi nije pojmljivo«.

— To je zato što ti ne jedeš dovoljno tjestenine.

— Dovoljno? Draga, ja tjesteninu nisam jela od 1977.

Doreen je govorila naglašeno i njezine su udvorice oponašale njezinu afektiranost jednako kao i njezino odijevanje. činilo je to pola New Yorka, osim mene. Ja sam i nadalje nosila svoje Levisice i »klasične« pulovere John Smedley koje sam poštom naručivala iz Engleske, unatoč Doreeninom preklinjanju.

— Pa meni je već dosadno kad te vidim u tim jebenim, kako ih ono zoveš?

— Džemperi. — Uvijek sam upotrebljavala majčin izraz za taj odjevni predmet.

— Znaš, dođe mi da skočim sa zgrade Empire Statea. Taj ti je novi, zar ne? Kakva je to boja? Takvu ćeš boju vidjeti na onome što djeci curi iz nosa.

— Grašak zelena.

— Zeleno je nešto što se jede, draga, ne odijeva.

— Ali ja sam Irkinja.

— Naročito ako si Irkinja. Gospode, zar ti baš ništa ne znaš?

Ja sam se pak izrugivala Doreen jer je s boka bila apsolutno neprimjetna i jer je kod mladeži poticala poremećaje u prehrani.

Doreen ima fobiju od veza. Nakon kratkog bračnog staža u ranim dvadesetima, odavno je zaključila da je pojam dijeljenja života s drugom osobom precijenjen. — Dušo, ja jedva podnosim podijeliti s nekim tanjur sushija, kako bih onda kupaonicu? Fuj! — Svejedno me je spriječila da krenem putem nepokolebljivog usidjelištva. — Pletene veste i šišanje, eto kamo si krenula, ženo, ako se ne sabereš. Nisi dovoljno otmjena da bi prošla kao stara i neudana, a uz to znaš kuhati. Moraš se udati! Doreen me je hrabrila da ne odustanem. Nije bila nimalo zadivljena kad sam se počela viđati s Danom.

— Spavala si s domarom svoje zgrade? Jesi li poludjela?

Bilo je to jedno od Doreeninina prva tri pravila za uspješan seksualan život neudane žene na Manhattanu. Depilacija svakih šest tjedana bez obzira ima li što na vidiku, redovna napojnica tuđim vratarima i nikad, nikad seks s domarom vlastite zgrade.

— Prošlo je već toliko dugo, Doreen.

— Dakle, sad si najednom postala seksualni manijak...

— Ne znam što mi je bilo.

— Znam da si se našla u iskušenju, Tressa. Muškarac je, pri ruci je...

— Mislím da mi se sviđa.

— Kriste pa ti to nisi učinila samo jednom.

— Sinoć.

— Navečer!

— Sviđa mi se, on je, on je...

— On je jebeni domar tvoje zgrade, Tressa. Ponašaj se prijateljski, za Božić mu daj napojnicu. Ti ne hodaš s takvim tipovima. Tvoja kozmetičarka hoda s njima. Ako se već moraš ševiti s njima, to se obavlja poslijepodne u praonici, i to samo jednom.

— Ali uz njega se osjećam dobro.

— Očajna si, eto što je. Usamljena si. Kako god. Bit će najbolje da to odmah prekineš. Inače će završiti u suzama. Vjeruj mi.

Završilo je brakom i, naravno, lagala bih kad bih rekla da između Dana i Doreen nema trzavica. Iskreno, Doreen misli da Dan nije dovoljno dobar za mene. Da sam ja bila sto posto sigurna, nijedna njezina dvojba ne bi bila nimalo važna.

Doreen me je na svoj jedinstven način odvrćala od odluke da se udam za Dana.

— Koliko dugo hodaš s njim? Pet mjeseci?

— Devet.

— To je laž, dušo. Još u ožujku sam te morala odvući na onaj D&G tulum. Onda si započela tu »zgodnu ševu« s domarom zgrade...

To je morao biti nemoguć razgovor jer me Doreen poznavala od glave do pete. Namirisala je da nisam posve sigurna glede Dana i kanila to iskoristiti. No, iako ja nisam bila sigurna da je udaja za Dana prava stvar, još sam manje bila sigurna daje pogrešna.

Kao što je sama Doreen jednom rekla: — Biti razvedena nije isto kao biti neizlječivo neudana. Barem znaš da brak nije nešto posebno.

Za Doreen bi bilo i prelako uvjeriti me kako me iza ugla već čeka netko bolji od Dana. Stoga sam je strogo pogledala i rekla joj da sam posve sigurna. - Volim ga - rekla sam. To je zadnja linija obrane. Sveti gral neudane djevojke. Pokraj beskrajnog popisa svih za i protiv, pokraj kofeinom na-brijane analize: hoću li, neću li? Je li, nije li? Neurotičnog, cjepidlačnog seciranja i pretresanja duše u potrazi za savršenom ljubavi.

— Vjenčat ćemo se. Volim ga.

Tajna riješena, posao obavljen, kraj puta. Pitanje, rješenje, odrješenje, sve u jednom.

Nadala sam se, da će se, budem li to dovoljno često ponavljala, obistiniti.

Doreen nije imala argument protiv toga, iako mi ni na trenutak nije povjerovala. Ali udobno se naslonila i nasmiješila. — Pretpostavljam da ćeš željeti da lepršam do oltara iza tebe u zelenom sifonu?

Pomogla mi je organizirati vjenčanje i bila mi savršeno društvo tog dana. Pronašla je način da bude ljubazna prema Danu, uvelike se usredotočila na njegov izgled, zbog čega se on zacrvanio kao školarka kojoj je neugodno, a ja pomislila da se udajem za konzervativnog Engleza, no svejedno sam i to progutala. Takva je Doreen, rekla sam samoj sebi. Ima pomalo pakostan smisao za humor i dovoljno sam uživala u njemu na tud račun da bih sad zamjerala šalu na račun sebe i svog novopečenog supruga.

Otkad sam odselila iz grada, pretpostavljam da smo Doreen i ja obje bile zaposlene stvaranjem novih života. No, dok su moje promjene podrazumijevale pronalazak supruga, Doreen se, rekla bih, osjetila zapostavljenom. Nije željela niti trebala muškarca, ali postala je ovisna o meni za ono malo emotivne hrane koja joj je bila potrebna. Otkad sam se udala, ponovno se družila sa svojim prijateljima homoseksualcima iz svijeta mode i svaki put kad bih je nazvala, zvučala je kao da se oporavlja od jednog tuluma prije odlaska na drugi. Osjetila sam da previše prosvjeduje i da ne može pronaći riječi kojima bi mi rekla da joj nedostajem.

A otkad je situacija s Danom došla do kritične točke, shvatila sam da i ona meni nedostaje.

Doreen i ja smo zajedno otpratile nekoliko predsjednika, nakit od štrasa, jastučice za ramena, nouvelle cuisine, cigarete i mnoge dečke. Iskušale smo restorane, »obavile« Firencu i plesale na Dianu Ross. Jedna drugoj smo organizirale rođendanske proslave, zabavljale majke, razgovarale sa zadnjim ljubavima ijedne užasno pijane noći, jedna drugoj depilirale pazuhe.

Ona me nasmijava kao nitko drugi, a menije u tom trenutku više od ičega bio potreban smijeh. Morala sam prekinuti zlu čaroliju koja mije trovala dom, a za probijanje kroz sranja i imenovanje stvari njihovim pravim imenom nije bilo bolje vještice od Doreen.

Stoga sam joj tog poslijepodneva poslala elektronsku poruku i pozvala je na vikend u Yonkersu.

34.

Ja sad idem, Bernardine - doviknuo je James s vrata. - U pet sati ide autobus ispred Crkve prikazanja, budeš li se željela vratiti ranije i doći do Tooreena. - I zatim, kad mu nisam odgovorila, ponovio je: — Bernardine?

Ušao je u spavaću sobu i zatekao me kako kopam kroz ormar u potrazi za kaputom.

— Što to radiš? Mae će stići za nekoliko minuta.

Već je bilo skoro dvanaest sati i moj je suprug bio silno uzbuđen. Tog je jutra na televiziji gledao prijenos Papinog posjeta uživo.

— Dođi i gledaj, Bernardine. Prikazuju biskupa Eamona Caseya — zazvao me ranije. — Isuse, ali sve u svemu je izuzetan čovjek, kakvo samopouzdanje. Dođi, Bernardine, sve ćeš propustiti!

Nisam mogla gledati. Dan ranije sam, s nevjericom i očajem, vidjela ogromno mnoštvo koje se okupilo u Dublinu i Droghedi: na deseci tisuća ljudi na miljama prostora klicali su, pjevali vjerske pjesme, sigurni da će dobro vidjeti nasljednika Svetoga Petra kad prozuri kroz oblake u svom helikopteru kao narančasti orao. Televizijske kamere su ga uhvatile izbliza, s rukom podignutom u pozdrav i blagoslov, ali ta je blizina bila lažno obećanje. Ako je sam Papa tek bijela točkica među tisućama točkica, kakva je šansa da ću u toj gomili ikad pronaći Michaela Tuffyja?

Čitav sam prethodni tjedan pokušavala samu sebe odgovoriti od doživljavanja Papinog posjeta kao pozadine svojoj djetinjoj maštariji. Da ćemo Michael i ja biti ono dvoje koje će sudbina tajanstveno spojiti među gomilom na poljima.

Čitav smo život proveli odvojeno, ali se velik dio mene još uvijek pitao jesmo li Michael i ja bili suđeni jedno drugome. Sad kad je ovdje Papa, sigurno je i Bog nazočan. A »sudbina« je uvelike u Božjoj nadležnosti.

— Koji kaput da odjenem? — upitala sam Jamesa, držeći u ruci mornarskomodri baloner i vestu s kapuljačom koju mi je Niamh poslala iz New Yorka.

— Odjeni baloner — rekao je James. — Moglo bi padati.

Bio je, naravno, u pravu, ali ja sam odlučila odjenuti kćerkin dar iz New Yorka. Za sreću.

U tri poslijepodne, kad je Papin helikopter sletio na krov bazilike, gomila mu je razdragano kliknula u dobrodošlicu. četiristo pedeset tisuća ljudi kao da se stopilo u divovsku masu pobožnog oduševljenja. Beskrajne sreće.

Četiristo pedeset tisuća, i ja. Nikad se u životu nisam osjećala tako sama.

Posve podcijenivši samu nepreglednost gomile, ostavila sam Mae i ostale na parkiralištu za autobuse i nepromišljeno se uputila u gomilu potražiti Michaela. Znala sam da mi takvo ponašanje nije nalik. Ipak, uporno sam hodala i očekivala da će se gužva smanjiti, ali što sam dublje zalazila u gomilu, ljudi je bilo sve više. Za trenutak sam se našla izgubljena u šumi tijela. Nisam se mogla orijentirati, nisam imala pojma gdje je sjever, a gdje jug. Poznati krajobraz Knocka je nestao i jedino što sam vidjela bila je trava pod mojim nogama i ljudi koji su se gurali svuda oko mene. Sivo nebo kao da se spustilo na nas. Bio je to jedan od onih dana koji se teškom mukom trude svladati zoru i koji se već nedugo nakon ručka pretvore u sumrak. Vesta mi je bila vlažna i kao da me potezala ka tlu. Rani počeci mog artritisa (bolesti koju sam povezivala sa starošću i zbog toga je poricala), počeli su me štrecati u koljenima. Željela sam sjesti.

Kao čarolijom, gomila je utihnula kad smo iznad glava čuli brujanje helikoptera. Na trenutak je vladala tišina dok smo promatrali što se događa: je li to doista on — može li to biti? Zatim su svi zaklicali i zavicali. Buka je bila zaglušujuća. četiristo pedeset tisuća ljudi klicanjem je poželjelo dobrodošlicu našem posebnom gostu i novoj zori nade u budućnost, slaveći novopronadeni prestiž naše domovine, našega okruga, blagoslovljenog, svetog okruga Knock.

Četiristo četrdeset i devet tisuća, devetsto devedeset i devet ljudi, a ja nisam bila jedna od njih.

Bijesno sam se probila kroz gustu masu ljudi. Mislila sam da nikad neću pobjeći. Kiša je bila blaga, vlažna maglica od koje me je odjeća svrbjela na koži i škakljala u nosu, otežavajući mi disanje. Ne znam koliko sam dugo hodala, ali hodala sam mnogo duže nego što mi je trebalo da uđem i bila sam očajna. Naposljetku sam, plačući od nemoći i straha, zgrabila nekog neznanca i upitala: — U kojem je smjeru izlaz?

Pokazao mi je da se uhvatim za njegov kaput i povukao me za sobom, kroz posljednju guštaru neznanaca što su puni nade izvijali vratove.

Cesta ispred crkve bila je zatvorena, ali mora da sam izgledala užasno jer me muškarac predao na brigu nadzorniku. On mi je pronašao stolac i posjeo kraj vrata Svetog Ivana da pričekam autobus za Tooreen.

Čekala sam četiri sata.

Kažu da nema budale kao što je stara budala i tijekom ta četiri sata nitko se nije osjećao većom budalom od mene. Mokra do gole kože, s koljenima u kojima me probadalo, kostima što su škripale od vlage. Sjećam se da sam pomislila koliko sam glupa starica i koliko je ljubav okrutna kad ti ukrade zdrav razum, pristojnost, dostojanstvo. Da zauvijek može spavati u tebi, a onda neki miris, ime, sjećanje, podbode mirnu usnulu zvijer i ona zareži od gladi. Pomislila sam na vrećicu sendviča s pečenom šunkom koje sam tog jutra spakirala i ostavila Mae tako da, sretnem li Michaela Tuffyja, sa sobom ne nosim staru plastičnu vreću. Ona i sve članice ICA sad zacijelo uživaju u njima uz čaturice s pićem, u ugodnim kišnim kabanicama i gumenim čizmama. Druge nas žene naše dobi gledaju iz ugone svojih domova ili s prijateljima u dvorani u Tooreenu. A ja sam ovdje, sama u neprikladnoj vesti namijenjenoj mnogo mladoj ženi, noge mi se smrzavaju u tankim platnenim cipelama, tražim starog dragana u gomili od skoro pola milijuna ljudi.

Naposljetku je došao autobus i gomila koja se nakupila oko mene sva je nahrupila ne bi li se ukrcala, jedva čekajući da pobjegne kiši i odmori se uz lijepu šalicu vrućeg čaja u Blaženoj Mariji.

Ipak, nije li bio fantastičan?

Cilj mojega putovanja, tako nas je nazvao.

Došao je kao hodočasnik, kao svi mi, to je rekao.

Ali sigurno, veoma je ponizan. Pa on je Papa, što biste drugo očekivali?

Svi su brujali, a ja sam im se slabašno osmjehivala dok su se šalili i euforično prepričavali svaku pojedinost mise.

Ja nisam postigla cilj svojega putovanja.

Sjela sam uz prozor i gledala kroz njega dok se autobus sporo provlačio uz trgovine sitnicama i štandove s razglednicama. Hotele koji su obećavali juhu i sendviče za manje od jedne funte. Više nisam bila gladna. Bila sam onkraj gladi.

Tad sam se zapitala: hoću li se ikad oporaviti od prekršenog obećanja svoje prave ljubavi, bez obzira koliko dugo živjela?

35.

Čekati da ti netko oprost, sporo je emotivno mučenje. Prošla su tri tjedna od onoga s Ronanom, a situacija je bila daleko od riješene. Dan se vratio u našu spavaću sobu, ali ležao je pokraj mene kao hladna školarka, u strahu da bih ga mogla dodirnuti nakon nekoliko neuspjelih pokušaja zavodjenja. Nastojala sam biti strpljiva, ali nakon nekoliko dana izigravanja preobraćene, postidjele kurve, prasnula sam. — Isuse, Dane, pa rekla sam da mi je žao! — Pogledao je kroz mene s izrazom tjeskobe koji mi je trebao dati do znanja da nikad neću upoznati ni shvatiti dubinu njegove boli.

Nisam znala zašto sam još uvijek ondje.

Zašto sam bila?

Možda zato što sam znala da postoje dva načina za izvlačenje soli iz šunke. Prvi je ono što je činila Bernardine, ostaviti je da se namače, pustiti da sol polako iziđe, a zatim je isprati i ponovno namočiti. Inspirati i namakati je najčešće što možeš, najduže što možeš i sol će prije ili kasnije izići.

Drugi je, brzo je prokuhati u Coca-Coli.

Objektive metode djeluju, ali mislim daje prva boljeg okusa jer moraš čekati. Moje ratoborno ja tvrdilo je bi da bi okus trebao biti posve jednak, ali poanta je da, kad je riječ o hrani, uvijek odabirem težu opciju, a kad je riječ o vezama, lakšu. Stoga sam sad pokušala obratno.

Svaki put kad bismo Dan i ja izmijenili pokoju kratku otrovnu rečenicu, ja bih to isprala i počela iznova. Možda sam ja to umišljala, ali doista se činilo da se situacija otapa.

S druge pak strane, možda se moj toplomjer samo prilagođavao hladnoći. Ili sam samo nešto željela kad sam mislila da to ne mogu imati.

Sad kad mi je Dan uskratio svoju ljubav, nedostajala mi je. Ironija je, da sam sad, kad sam napokon odrasla, uspjela najsrdačnijeg, najnježnijeg muškarca na Manhattanu pretvoriti u okorjelog cinika.

Kako god bilo, Dan nije prosvjedovao kad sam najavila da će za vikend doći Doreen.

— Baš lijepo — ravnodušno je rekao i lagao. — Sviđa mi se Doreen.

Dan tvrdi da mu se sviđaju. Na primjer, tvrdi da mu se sviđa Doreen, ali zapravo mu je neugodno u njezinom društvu. Oni su s planeta uz koji Mars i Venera djeluju kao prvi susjedi. Oboje su sjajni ljudi, ali na tako različite načine da mi se čini govoto nemogućim pomiriti njihovu nazočnosti u istoj prostoriji.

Zašto sam pozvala Doreen na vikend baš sad kad smo Dan i ja u bračnoj studeni?

Da budem iskrena, prije ili kasnije morala sam je pozvati. Doreen je ipak bila moja kuma, a Dan, bez obzira što se činilo suprotno, moj suprug. Ako ništa drugo, možda će nas ona malo zabaviti i skrenuti nam misli. Gerry se pokazao nesvjesnim posrednikom dok smo radili kuhinju pa će možda i Doreen odigrati istu ulogu. Ovako kako sad stvari stoje, bila je to slamka za koju se vrijedilo uhvatiti.

Kuća je već počela dobivati oblik, jednako kao što se naš odnos počeo raspadati. Zamijetila sam tu ironiju, iako bih se smatrala mnogo boljom osobom da nisam.

Dok sam spremala kuću za Doreenin posjet, to mi je iskustvo još ugodnijim učinila činjenica da je Doreen zanovijetalo koje će pritisnuti štopericu i svojim ugrađenim radarom za stil provjeriti svaku pojedinost. Bio je to izazov koji me veselio. Posebice, budući da mi je bio potreban izazov koji mogu kontrolirati: na primjer, slaže li se mirisna svjećica u gostinjskoj sobi sa sapunom za ruke u gostinjskoj kupaonici? Sad kad više nisam imala nadzor nad osjećajima svog supruga, pozornost sam posvećivala besmislenim pojedinostima: ukrašavanju rubova pamučnih ubrusa, razmještanju marokanskih čaša po noćnim ormarićima, vješanju čili papričica i svježih začina da se suše u kuhinji, vezenju inicijala na ručnike, a sve u nadi da se krupnije stvari kao stoje nedovršeno bojanje neće primijetiti. Istu sam taktiku primijenila i na Dana dok sam se pokušavala uvjeriti da će besmislene sitnice dobrog vođenja kućanstva kao stoje mijenjanje njegovih žileta, peglanje bokserica, s

vremenom pospješiti da zacijeli to što se dogodilo. I osjećala sam kivnju kad on ne bi zamijetio moja nepozvana nastojanja kao daje vjerovao da na izglačano donje rublje već samim rođenjem polaže pravo. U konačnici, tražila sam razloge na koje ću prikazati svoj gnjev, nešto izvan sebe same što ću okriviti za svu ovu nemoć i stid.

Doreen je stigla rano navečer i bilo je čudno. Ne između nje i Dana, nego između mene i nje. Pretpostavljam da se, budući da smo se od vjenčanja jedva vidjele, nisam mogla oteti dojmu daje u mom prijateljstvu s Doreen, Dan pobunjenik. Makar i nesvjestan.

— Sve ovo je prilično zgodno — bilo je prvo što je rekla kad je ušla u kuhinju i uzela u ruku vrč za mlijeko s cvjetnim uzorkom koji sam spasila iz Eileenine ogromne i uglavnom jezovite zbirke.

— Vrč ili kuhinja? - upitala sam, ne želeći doista odgovor.

— Postoji li točan odgovor na to pitanje?

Podrugljivo smo se nasmiješile, ali u mom osmijehu nije bilo predanosti, a u njezinom duhovitosti.

Okrutna duhovitost nekoć je bila naš intimni jezik, činjenica da smo je jedna od druge bez uvrede podnosile, oslikavala je našu bliskost. Iznenada sam imala osjećaj da duhovitosti nema i daje ostala samo okrutnost.

Možda sam prolazila kroz krizu samopouzdanja. Nisam željela da moja kuća bude »zgodna«, ali nisam imala dovoljno samopouzdanja da bih je obranila od Doreenine zajedljive kritike.

Zato je nisam ponovno pitala, nego se dala na pripremu večere, besmisleno kalorične carbonare s pečenim češnjakom i parmskom šunkom te salatam svježije ubranom iz vrta. Dan je besposleno ulazio i izlazio iz kuhinje i u jednom me trenutku nagradio s: — Dobro miriše, dušo.

Doreen je podigla obrve do neba i ja sam smjesta postala svjesna naše nepretenciozne jednostavnosti, iako je ovaj ugodan razgovor za nas bio manja prekretnica. Uz iznimku tog kratkog trenutka, Dan nam se prvih nekoliko sati micao s puta, dok me je Doreen zabavljala tračevima o prijateljima i kolegama. Kad nam se Dan pridružio na večeri, Doreen je ubacila nekoliko nepotrebno slikovitih seksualnih anegdota, kojima je cilj bio da ga otjeraju od stola zbog nelagode. Što i jesu.

- Bračno blaženstvo? - zadirivala je kad se Dan ispričao i otišao s Gerrvjem na pivo.

Nisam shvatila da mi je potreban razgovor dok se moja stara prijateljica ni je našla ispred mene i upitala. Sve je izletjelo iz mene, moj manjak sigurnosti glede Dana, ljubljenje s Angelom i

Ronanom, kako sam sve upropastila i samo želim da moj brak bude u redu. Bio je dobar osjećaj sve izreći i shvatila sam koliko sam mnogo toga proteklih nekoliko mjeseci nosila u glavi. Doreen je mudro kimala čitavo vrijeme dok sam šija olakšavala dušu i na licu joj je bio izraz iskrene zabrinutosti. Otvorila je novu bocu vina dok sam ja govorila i stalno nam punila čaše. Ja sam se uvijek brinula za hranu, ona za piće. Bio je to stari, poznati osjećaj. Siguran.

Kad sam završila, Doreen je ispružila ruku i uhvatila moju. Djelovala je maleno i mesnato kao tijesto uhvaćene između njezinih dugačkih, manikiranih prstiju.

— Tressa, želiš li znati što ja mislim?

Sad kad je olakšanje zbog ispovijedi prošlo, iznenada sam shvatila koliko je Doreen pijana. Ja sam govorila, a ona je pila. Sad je bio njezin red za ispovijed. I instinktivno sam znala da tu ispovijed ne želim čuti. Prije no što sam imala vremena urazumiti se i viknuti: »NE!«, ona je već rekla: — Moraš ga ostaviti.

Brzo sam uzmaknula, ali ne fizički. Ona je pijanim žarom stiskala moju ruku i govorila ono što mi je željela reći od dana kad sam joj objavila da se udajem za Dana. Sve što nisam željela čuti. Sve za što sam se sama bojala da je istina.

Dan nije dovoljno dobar za mene. On nije »onaj pravi«. Nisam smjela sumnjati. Sumnje su loše, one znače da si pogrešno odabrao. Nisam se smjela »smjestiti«. Nema potrebe za kompromisom, trebam imati više samopoštovanja. Još nemam ni četrdeset godina, imam još puno vremena. Moram slušati instinkt i odmah otići. Pa što onda, Ronan je obično govno, ali ima drugih

Ronana od kojih će mi srce zaigrati i želudac zatitirati. Ja to zaslužujem. Ja sam strastvena žena bla, bla... zaslužujem da sve moje potrebe budu zadovoljene bla, bla... luđački zaljubljene srodne duše... bla, bla, bla.

Kad je krenula, preplašila sam se. Pomislila sam: Ja ovo ne mogu slušati, previše je blizu istine. Ali kad je nastavila, shvatila sam da mi nije pogodila nijedan živac. I tad sam pomislila: Zapravo, Doreen, to što govoriš je sranje. Danje ono što mi je potrebno, on je ono što želim, što zaslužujem. Jer odjednom sam shvatila da su život, ljubav i brak zapravo mnogo jednostavniji od ovog cjepidlačenja u potrazi za savršenim muškarcem. Ja želim, trebam i zaslužujem biti voljena. Kao i svi drugi. A Dan me voli. On zaslužuje da i ja volim njega i ja se trudim voljeti ga.

To nije uvijek jednostavno jer mene kao da prirodno privlače bizarni, nedostupni seronje, ali od te me je opsesije izliječilo što sam upoznala ljubav dobrog muškarca i zatim je umalo izgubila. Možda se moja prirodna sklonost prema opasnim muškarcima mijenjala ili je možda ovo bila zrela ljubav. I koliko ću samopoštovanja imati zamijenim li savršeno ljubaznog muškarca za stajanje u nekom baru na Manhattanu i čekanje da neki holivudski kupidon odapne na mene svoju strelicu?

Naposljetku, gospodin Onaj Pravi je onaj pravi samo dok ne učini nešto krivo.

Dopustila sam Doreen da završi, a zatim je razočarala rekavši joj da sam umorna i da je vrijeme za počinak. Neće biti dramatičnog pakiranja stvari. Iskapila je čašu i potapšala me po ruci kao da želi reći: — Samo ti to prespavaj, curo — znam da ćeš učiniti ono stoje ispravno.

Dan se vratio kasno i doteturao u krevet. Bio je pijan i za promjenu je zaboravio da me mrzi pa smo vodili umornu, nemarnu, običnu ljubav. Kasnije se odvojio od mene i ispružio ruku da me privuče u zagrljaj, ali sam je ja spustila natrag na njegov trbuh, a zatim se odmaknula i promatrala kako se njegova široka, mišićava ramena usporavaju u ritmičnom tonjenju u san.

— Volim te - rekao je netom prije nego stoje zaspao.

— I ja volim tebe.

On je to uvijek govorio prvi. Ranije sam to smatrala nečim što mi se može zamjeriti. Sad mislim da smo možda jednostavno takvi.

Ponekad čin ljubavi nije ono što kažeš, nego ono što ne kažeš, a Dan nije ništa govorio.

— Mislim, Dane, kako možeš reći da nikad nisi čitao Williama Faulknera? Pa to je apsurdno!

Bila je subota, vrijeme ručka i vrijeme je bilo lijepo pa smo Doreen i ja u stražnjem vrtu pijuckale Pimms. Dan je pio pivo i bilo mu je vruće pa je skinuo košulju. Doreen je shvatila da neću poslušati njezin savjet i ponovno se prema njemu ponašala kao prema glupom, ali zgodnom.

— Iako, kome treba književnost kad ima takve mišiće? — Zatim se nagnula kako bi mu opipala bicepse.

Dan je bio uvrijeđen, ali je prihvatio igru.

U životu je odanost nešto što zavrijediš, a Doreen je tijekom godina i više nego zavrijedila moju odanost. Ali brak je divlje stanje s vlastitim pravilima, a jedno od njih je zaklinjanje na odanost nekome prije nego što možeš biti posve siguran da on to zaslužuje pa ga zato podržavaš. Izazivaš njega? Izazivaš mene. Takvo je novo pravilo. Suprug je instant obitelj. On bez imalo truda dobiva odanost kakvu zaslužuje krvni srodnik. Samo što se siroti Dan i trudio.

— O, da, ti si sebi ugrabila pravog Hemingwaya, Tressa.

— Hemingwaya?

— Gospode, doista bih voljela da Dan to nije rekao.

Doreen se nasmijala i potapšala ga po obrazu jednom rukom dok je drugom posezala za cigaretama.

Doreen se čitav taj dan ponašala kao prava gadura, ali ja sam znala da je to zbog vlastite nesigurnosti. Vidjela je da ćemo se, bez obzira na sve što sam joj rekla, Dan i ja pomiriti. I to ju je iz nekog razloga uzrujalo. Ona je za mene željela brak, ali sad kad me je vidjela u njemu, činio joj se tuđim.

Bila sam usred bračne krize, jedva sam se održavala nastojeći pogoditi osjećaje svojega supruga i suspregnuti vlastite i više nisam imala vremena za, budimo iskreni, pakosne prijateljice opsjednute same sobom. Je li Doreen doista željela što je najbolje za mene?

Ne, ne bih rekla.

Je li bila dovoljno fleksibilna da se prilagodi i pruži potporu Tressi, udanoj ženi?

Čini se da nije.

Oh, i još nešto. Išla mi je na živce svojim bezobraznim pokušajima duhovitosti.

— Nemoj tako razgovarati s mojim mužem, Doreen.

— Kako?

Podigla je obrve, hineći nevjericu.

— Tim snishodljivim tonom — on nije dijete.

Dan me je pokušao prekinuti. — Hej, čekaj malo, dušo. U redu je...

Uzrujalo me je njegovo uplitanje, ali sam istodobno čula staru nježnost u onome »dušo« i znala sam da ne mogu odstupiti.

— Ne, Dan nije...

Pokazujući veliku emocionalnu inteligenciju, moj je suprug rekao: — Idem ja skuhati kavu — i punom brzinom pohitao prema vratima kuhinje.

— Vidim što pokušavaš učiniti, Doreen — rekla sam — i to nije u redu. Doreen ne djeluje unutar granica, barem ne onih koje postave drugi.

— Prava si jebena budala, Tressa, i ja neću dopustiti da mi se tako obraćaš —jednostavno je rekla i udaljila se prema vratima. Kad je stigla do njih, okrenula se, prilično uznosito i rekla: — Poslat ću automobil po stvari. — U toj sam otmjenoj gesti shvatila, da, nedostajat će mi ova žena, ova prijateljica u životu, ali gruba je istina da se petnaest godina prijateljstva može baciti u vodu kad je na kocki brak.

Pa čak i ovako kratak i klimav kao što je moj.

36.

Kad sam stigla u Blaženu Mariju, nisam se ni potrudila potražiti Jamesa jer sam znala da će biti zaokupljen nekom dužnošću. Stoga sam se iznenadila kad sam ga zatekla kako me čeka na vratima. Dvorana nije bila onako krcata kako sam očekivala. Uz zidove su bili poredani stolci i nisu svi bili zauzeti, a na prostranom plesnom podu načičkani stolovi. Na stolovima na pozornici bila su četiri televizora s velikim ekranima. Društvo je bilo predvidljivo, uglavnom ljudi naše dobi i iz našega susjedstva.

Ogledala sam se ne bih li vidjela kraj koga bih mogla sjesti. Odnosno, kako sam bila raspložena, kraj koga da ne sjednem. Odmah sam uočila Aine Grealy. Pogledala je prema meni i oduševljeno mi mahnula. Nije smjerala ništa dobrog i tek tad sam zamijetila s kime sjedi.

S Michaelom.

Izgubila sam ravnotežu, ali me James, koji se pojavio iza mene, uhvatio za ruku.

— Hoćeš li malo čaja, draga?

James je progovorio u utišanom mrmljanju seoske znatiželje. Polovica prisutnih je zašutjela, oni pristojni hinili su razgovor, dok su oni manje pristojni otvoreno buljili. U dvorani nije bilo nijedne duše koja nije znala za vezu između Michaela Tuffyja i mene. A ako je i bilo nekih praznina, Aine Grealy je imala čitav dan da ih ispuni.

James i ja smo bili zabavni program.

Zadrhtala sam i čvrsto se uhvatila za Jamesovu postojanu ruku. Nije me puštao, nego me poveo preko čitave dvorane do svog vječitog suparnika.

— Aine — rekao je — smijem li te zamoliti da mi pomogneš pripremiti govor. Kod nekih mi je prijevoda potrebno tvoje stručno mišljenje.

Nije joj dao izbora, morala je ustati i udaljiti se, iako se nedvojbeno utješila time što je provela sat vremena sama s mojim suprugom, dijeleći s njim genijalnost svojega uma.

Jedva sam uspijevala suspregnuti dah da mi ne eksplodira iz usta. Da sam ih otvorila kako bih mu se nasmiješila, zacijelo bi mi se razvukle preko lica u jecaju od šoka i tad bi svi znali. čak i on. Posebno on.

Nikad nisam zamišljala Michaela kao starog čovjeka. Zadnji put kad sam ga vidjela, oboje smo bili mladi i puni snage. Promatrala sam kako sama starim i kako su se dokazi starenja gomilali, gurala svog mladog, zgodnog Michaela sve dublje u sjećanje. Nakon silnih desetljeća koja su prošla, ostavila sam ga da počiva na mjestu snova gdje mladi zauvijek ostaju lijepi. Kako su godine prolazile, prestala sam se pitati.

A sad je bio ovdje. Bio je u smeđem odijelu koje je izišlo iz mode i modroj košulji koja nije pristajala uz odijelo. Kosa mu se strašno prorijedila, a lice bilo izborano. Modre su oči ostale.

Bio je moj vlastiti Michael. Isti kao one prve večeri kad smo se ugledali u salonu Kitty Conlan i kad sam znala da nanije suđeno da budemo zajedno. Godine su prošle kao jedan trenutak, kao da se on okrenuo ubrati cvijet za moju kosu, a meni je sad šezdeset. Iz njegovog sam pogleda znala da mu to nije važno. Znala sam da mu izgledam jednako kao nekoć. Ostarjeli smo, ali je naša ljepota samo dozrela, kao probrano vino.

Naposljetku sam rekla: — Michael Tuffy.

Nasmiješio mi se. Širokim, odvažnim, vragolastim osmijehom.

— Nisi se nimalo promijenila — rekao je.

Slegnula sam ramenima i odvrtila pogled. Bojala sam se predugo ga gledati u oči.

Na trenutak smo samo sjedili, nisu nam trebale riječi. Bili smo zajedno u svom svijetu kao i uvijek. Željela sam ga štošta pitati, a bilo je dovoljno vremena za to.

Nagnuo se prema meni i osjetila sam njegov dah uz uho. Kao topli povjetarac na plaži u Inniscroneu onoga dana kad sam sanjala da sam ga vidjela.

- Sjećaš li se kako nam je bilo, Bernardine Morley? Sjećaš li se kakvi smo bili?

Samo što nisam sklopila oči kako bih prizvala svoju privatnu maštariju na ljetnoj livadi koju bih mogla podijeliti s njim, kad sam kroz poluspuštene kapke na drugoj strani prostorije ugledala Jamesa.

Strugao je nogama, napola razgovarajući s Aine, a napola pogledavajući prema meni. Njegov je nemir prekinuo moju opčinjenost, ali sam tad, tek na trenutak, uhvatila pogled svog supruga. Izgledao je umorno i nervozno. U njegovim očima nije bilo modrih iskri, nikakvih velikih želja, snova, ni šala, ni obećanja strastvenih užitaka. Samo umorno, obično supružništvo.

I znala sam da moram ustati i otići do njega. Jer bez obzira koliko voljela Michaela Tuffvja, još uvijek i zauvijek, obećanje je obećanje. James je održao svoje obećanje meni i bio mi je dobar suprug. Odgovorim li na pitanje Michaela Tuffvja, odabrat ću. A, što god mi srce govorilo, morala sam biti odana svom mužu.

Zavrijedio je moju ljubav, ali odanost sam mu dugovala.

Zadnji sam put pogledala svoju jedinu pravu ljubav. S rukama čvrsto u krilu, promotrila sam mu lice na rastanku.

— Ne, Michaela Tuffy — rekla sam —jedva da se toga uopće sjećam.

Ustala sam i prišla Jamesu. Lice mu se zgužvalo od olakšanja i on je uhvatio moju ruku i ostatak tog poslijepodneva držao me uz sebe.

Michael je, opazila sam, nedugo nakon toga otišao.

Vjerujem da se vratio u Ameriku, iako nikad više o njemu nisam ništa čula.

Povjerenje

Ne moraš osjećati ljubav da bi je dao

Kruh s mlijekom

Kad je bila dijete, tvoja je majka bila izbirljiva s hranom i onih dana kad ne bi imala povjerenja u moju kuhinju, nahranila bih je kriškom kruha namočenom u toplo mlijeko (mi smo to zvali pobs), s malo šećera na vrhu. Kako su se njezini ukusi razvijali i mijenjali, uvijek se vraćala šalici »mlijeka s kruhom« kao jednostavnom, utješnom obroku. To je jedini recept koji sam tvoju majku uspjela natjerati da svlada i znam da si i sama praktički odrasla na njemu.

Ponekad možemo probaviti samo najjednostavnije stvari. Ovo je hrana za veoma mlade i veoma stare. Budući da samo na samom početku i samom kraju života imamo odgovore, došla sam do zaključka daje, bez obzira na svu dramu koju stvaramo oko hrane, možda jedino što nam je svima potrebno kruh, mlijeko i malo šećera kojim ćemo ih povremeno zasladiti.

GIGA

37.

Odsjela sam u jednom hotelu u Palm Beachu, Miami. Sve je toplo i boje slatkiša, čak i žene u bikinijima s tangama. Govorim na nekoj konferenciji i menadžer hotela me je smjestio u apartman koji gleda na plažu. Negdje iza buke modnih ekipa Voguea koje naručuju doručak na otvorenom trijemu ispod mog balkona, čini mi se da čujem more.

Nedostaje mi Dan.

Nisam mislila da će mi nedostajati i nisam sigurna zašto mi nedostaje.

Samo, u proteklih godinu dana moj mi je novopečeni suprug prirastao srcu. Zamjećujem kad ga nema. Njegove šeptrljivosti i pomalo nezgrapnosti, onih stvari koje mrzim, kao stoje ispuhivanje nosa, upotreba seljačkih riječi i ispijanje instant kave. Nisam luđački zaljubljena u njega. Ali u meni se dogodilo neko malo, sporo čudo tako da me više ne živcira onoliko kao nekad. Možda to nešto znači ili sam možda snizila mjerila i trebala bih se zabrinuti. Ali u otresanju stvari sa sebe pronašla sam određenu slobodu i namjeravam je se držati. Snošljivost nije moderna osobina, ali ja sam otkrila da razdraženost trati mnogo više energije nego što misliš.

Dana kao da je prošlo ono s Ronanom. Kao.

Nije baš plesao od sreće kad sam rekla da sam na nekoliko dana poslovno pozvana u Miami. Prije sam ga upitala, nego obavijestila, iako ne znam što bih rekla daje on rekao »ne«, što on, naravno, nikad ne bi učinio. Rekao je nešto mnogo gore, naime, »vjerujem ti«. Ponudio mi se čitav jelovnik mogućih prepirki.

Za predjelo: — Ma nemoj, baš ti hvala, dragi, što mi dopuštaš da idem na posao i zarađujem novac.

Zatim mesno glavno jelo: — Možemo li, molim te, na prtljažnik staviti naljepnicu »moja žena je kurva«?

I za desert, stari obiteljski miljenik: - Nikad se nisam trebala udati za tebe!

Ono što me doista izluđuje jest da ja bezuvjetno vjerujem Danu.

Povjerenje nije ništa kad ga imaš. Ono je kruh i mlijeko. Osnova. U njemu nema glamura, emocije ili drame, jednostavno vjeruješ i to je to. Vjerovati nekome je dosadno. Ono je ne - događaj. Ali ukloni ga, pokušaj živjeti bez povjerenja i iznenada se tvoja veza nade u pravom paklu. Bila sam ondje i gledala kako moje prijateljice žive s muškarcima kojima ne vjeruju, muškarcima koji lažu. I to ne one male, nedužne laži kao što su »ne, nisi se udebljala«, nego one strašne, kao što su »radim dokasna, a zapravo ševim tajnicu«.

Uvijek sam mislila da moraš biti doista lud za nekim da mu ne bi vjerovao.

Zapravo, moraš samo biti s nekim tko ne zaslužuje povjerenje. Kao stoje netko tko bi doista pipkao tvoju prijateljicu ispod stola. Ili netko tko ti nikad prvi ne kaže »volim te«.

Dan zaslužuje moje povjerenje. Ja njegovo ne zaslužujem. Voljela bih da ga zaslužujem. Moj bi unutarnji život time postao lakši i osjećala bih se kao bolja osoba. Ali nemam ga. Ne posve ili ne još. Danje oduvijek znao da me voli mrvicu više nego ja njega. Kad sam ga iznevjerila, to je ravnotežu poljuljalo previše u mom smjeru.

»Vjerujem ti« bila je moja kazna za prošlost i moj izazov za budućnost.

I evo me, stojim ispred dvjestotinjak direktora prehrambene industrije i samo što ne krenem s mudrim mislima o sjećanju i hrani, kad idiotski Angelo Orlandi dođe u prvi red i sruši se na stolac točno ispred govornice. Jan nije s njim i ima sunčane naočale pa mu ne vidim oči. Dok ja govorim, on se ogleda oko sebe kao da mu je dosadno. To me obeshrabri i nekoliko puta zamuckam.

Kad sam završila, prišao je rubu pozornice i stao gotovo točno ispod mene. Našla sam se u strašnom iskušenju da mu zabijem petu u tjeme. I ne po prvi put, požalila sam što na posao nisam obula štikle.

— Bog, Tressa.

Mrzim muškarce. Iza sebe imam samodopadnog supruga koji mi kaže da mi vjeruje, a zapravo mi ne vjeruje, a ispred sebe razbludnog manipulativnog bivšeg koji vjerojatno želi ševu i mogao bi biti dovoljna sirovina da me izravno upita jesam li za.

— Jesi li slobodna za večeru?

Ista stvar.

— Gdje je Jan?

— Nije ovdje.

Zatim mi uputi cerek posvemašnjeg zadovoljstva samim sobom.

Ne mogu se više gnjaviti s ovim muškarcem. On je uvreda načelu bračnog povjerenja. Toliko mi je odvratna da me više ne može dovesti u iskušenje.

I tako ja gledam u jednog od najbogatijih, najpametnijih, najcjenjenijih muškaraca u industriji hrane u Americi i mislim: Stoje to što na tebi toliko mrzim? A onda vidim, jasno kao modro nebo Miamijska. Angelo nedostaje poštenje. A razlog iz kojeg to tako jasno vidim je u mom braku s muškarcem koji je pošten pa prepoznajem kad netko nije, a Angelo Orlandi nema ni trunke poštenja.

Angelo ima kriterije glede organskog uzgoja hrane i prehrambene politike i rikule i umaka od lagano pečenog češnjaka. Ali u braku nema nimalo poštenja prema svojoj ženi, prema ljudskom biću koje bi mu trebalo biti najbliže.

I u tom trenutku shvatim da je takvo poštenje jedino koje je bitno. Odnosno, jedino koje je meni bitno. Veliki muškarci, dobri muškarci, čovječni, junački, sjajni muškarci koji stvaraju povijest stalno seru na vlastitom pragu. I to je u redu. Ja samo ne želim biti u braku s jednim od njih i hvala Bogu, nisam.

Dakle, Dan je pobijedio. Pobijedio je na glupom ispitu koji sam mu postavila prije onog vikenda kod Orlandijevih.

To što sam tek sad shvatila, nimalo mi ne služi na čast jer bilo je beskrajno jednostavno. Daš obećanje i održiš ga.

I to ne dok ti se ne učini da ga više ne možeš održati, ne dok ti ne dosadi, ili te uhvati nemir, ili naiđe netko zanimljiviji, uzbudljiviji. Kad kažeš da ćeš nešto učiniti, tad to i učiniš. Kao stoje ustajanje u ranu zoru kako bi obavila fotografiranje s fotografom kojega mrziš jer moraš poštivati rokove.

Kao što je živjeti s istom osobom iz dana u dan do kraja života jer si rekao da hoćeš. I tako, shvatila sam, ljubav raste.

— Idi kući k Jan - rekla sam.

Angelo me pogledao kao da želi upitati: — Što bi sad to trebalo značiti?

A ja sam se nadala da nikad neću biti toliko odvojena od stvarnosti mogega vlastitog braka da bar ne znam kad je u nevolji.

Nisam ponovno uključila mobitel, nego sam odmah otišla u sobu nazvati Dana. Osjećala sam potrebu da mu kažem da ga volim. Da to kažem prva. Bez analize ili razmišljanja, mislim li to doista ili ne. Samo sam željela da on to čuje. Željela sam mu to dati.

Spotaknula sam se o otmotnicu koja mi je bila zagurana ispod vrata i žurno je otvorila, pretpostavljajući daje riječ o nekom rasporedu događanja službe za odnose s javnošću.

Bio je to natipkani hotelski memorandum. »Zvao je Gerry. Dogodila se nezgoda. Moli da ga hitno nazovete.«

U braku postoji mnoštvo stvari o kojima se ne govori ni u braku ni izvan njega. Iako to nitko nikad nije rekao, podrazumijevalo se da bi smrt prve žene na porođaju mogla biti prednost za muškarca. Bio bi slobodan da se oženi ponovno, a često bi se obogatio upravo mirazom druge žene.

Zatim, tu su bile i obitelji s desetero djece. U kolibi s dvije sobe nema privatnosti da žena odbije muža kad joj se približi. Neke bi žene svoje muževe poslale u krčmu s cjelotjednom zaradom i molile se da se napiju toliko da negdje padnu i udare glavom o kamen, tako da ih ujutro pronađu mrtve u jarku. Bilo bi plakanja i jaukanja i iskrene tuge. Ali tu bi bila i udovička penzija, zahvaljujući kojoj bi se starija djeca školovala, a mlađa nahranila kako treba.

Ja od svoga supruga nikad nisam trpjela glad ni uvrede, a ipak, ponekad bih poželjela daje mrtav. U prvim godinama braka, maštala sam o tome. Što bi se dogodilo da ga zadesi neka strašna tragedija? Tad bi se Michael vratio i oženio me, mladu udovicu.

Tad mi se moglo oprostiti zbog moje mladosti i okolnosti pod kojima sam se udala, ali kako su godine prolazile, ja sam nastavila gajiti povremenu željicu da James umre. Zbog nekog njegovog pompozno komentara ili upita kako sam pripremila šunku jer nije bila po njegovom ukusu kao inače. Sve do pedesetih godina života, dok sam bila snažna i u kondiciji i još uvijek se doživljavala privlačnom, ponekad bih pogledala Jamesa i pomislila da bi, da on umre, još uvijek imala dobrih deset godina da za sebe stvorim jedan posve nov život.

Mogli biste pretpostaviti da je zadovoljstvo pravo vremenšnih ljudi, ali biste pogriješili. Duševni mir ne dolazi s vremenom, godinama ili rutinom. On se prurušava u sreću i osobnost, ali zapravo se vedrina teško osvaja molitvom i ustrajnošću i pametnim razumijevanjem nedaća.

Za neke je ljude nedaća suprug koji ih tuče, smrt djeteta. Drugi će je tražiti i pronaći u svakodnevnom kišnom oblaku.

Trik, kojim se postiže zadovoljstvo je znati, kad je nedaća prošla i cijeliti njezinu odsutnost svakog trenutka dok je nema. Ja nikad nisam bila zadovoljna Jamesom jer sam odlučila da neću biti. Pogledala bih ga i vidjela ono što nije. Sto nikad nije mogao biti.

Kad mi je liječnik rekao da James umire, dodatno sam se šokirala jer sam ga i sama znala poželjeti mrtvog. Bio mi je to prvi znak da je ono što osjećamo sporedno. Važno je samo ono što jest, što postoji. Osjetiti da želiš nečiju smrt, luskuz je u kojemu možeš uživati dok je ta osoba u svemu živa. Kad umire, odjednom ne postoji ništa drugo osim želje daje sačuvaš na životu. Ne misliš o tome voliš li tu osobu, kako ćeš tugovati za njom, lišen si povjerljivosti, sitničave mržnje i ogorčenja dok ulažeš svo svoje vrijeme i energiju u njezino ozdravljenje.

Mnogo se toga može reći o osobi koja umire, ali malo je toga vrijedno spomena. Bivamo uhvaćeni u jezik bolesti, koristimo ga da skrenemo misli od istine onoga što se događa, postajemo stručnjaci u dijagnosticiranju, liječenju, a ne možemo reći jednu jedinu stvar koju je vrijedno reći, a to je da ta osoba ubrzo više neće biti s nama.

James je imao srčanu bolest i rak crijeva. Bilo mu je sedamdeset i osam godina, liječnik je govorio o rastu stanice, obrascima disanja i krvnome tlaku. U onih godinu dana koliko je bolovao, naučila sam davati injekcije, prala sam ga i hranila kao malo dijete, a prema kraju, kao bebu. Nisam željela pustiti bolničarku u kuću, niti gledati njegovo poniženje dok ga hrani ili kupa itko drugi osim njegove vlastite supruge.

Kad je Niamh u to vrijeme došla u posjet, svađale smo se. Ona se željela brinuti za njega, a ja joj to nisam dopuštala. Niamh me nazvala »tvrdoglavom starom gadurom«. Nisam joj tad rekla da se James smatrao njezinim junakom. Ne bi mogao podnijeti da ga kćerka vidi tako nemoćnog kao što je bio.

— Čitaj mu — rekla sam.

Niamh nikad nije vidjela Jamesa neurednog ni u bolovima. Sad se pitam jesam li bila u pravu kad sam je zaštitila od istine. Možda sam trebala imati povjerenja u dubinu osjećaja koje su jedno prema drugome gajili, u njezinu snagu karaktera i prirodni poredak u kojemu dijete gleda kako mu roditelj umire.

Kažu da nisi posve zrela odrasla osoba dok ne izgubiš oba roditelja. Ali umiranje životnog partnera jasno ti predočuje neizbježnost tvoje vlastite smrti. Na to te ništa ne može pripremiti.

James je to uporno ponavljao: — Umirem, umirem — a ja sam to uporno tjerala kao kuhinjsku muhu.

— Ne bojim se — rekao je. — Pomirio sam se s time. Samo želim znati da ćeš ti biti u redu, Bernardine...

Do samoga kraja, čak i u slatkom olakšanju morfijem izazvane demencije, James je izgovarao moje ime, »Bernardine...«, kao da sam ja odgovor na njegove molitve. Velika ljubav njegovog života.

Godinu dana smo živjeli tako, ja sam ga tako pomno promatrala da ga više nisam vidjela. Vidjela sam samo pojedinosti kao stoje tanka opna njegove kože dok sam mu mijenjala drip, sluzave oči koje je trebalo oprati, usne uvučene u nijemi krik kad morfij popusti. Ja sam ga brijala, prala, šišala mu kosu i rezala nokte. Svaki drugi dan mijenjala sam mu posteljinu, svaki dan pidžamu. Kad bi netko došao, odjenula bih ga u košulju i stavila mu kravatu i prekrila krevet Foxfordovim prekrivačima od tvida, kako bih sa njega maknula onaj pust, bolestan izraz. Zračila sam njegovu sobu i donosila u nju cvijeće i iz naše sam kuće istjerala miris smrti.

Smrt možeš proučavati, možeš govoriti o njoj, možeš znati da će uskoro doći, ali ništa te na nju ne može pripremiti. Stoga samom sebi kažeš da bi mogao i ostati nepripremljen.

Kad mariš za umiruće, ne upijaš one stvari koje tako očajnički želiš pamtiti nakon njihove smrti, njihov glas u šaptu molitve, ruku koja te čvrsto hvata, oči koje ti prelaze preko lica, grudi koje se podižu i spuštaju dahom. Život je do samoga kraja niz malih čuda koje vidiš daje netko izvodio tek kad tog nekog više nema. Onog trenutka kad čudo prestane, poželiš da si promatrao pozornije, da si više cijenio dar života samoga: sposobnost komuniciranja, viđenja, jednostavnog disanja.

Poželiš da nisi potratio toliko mnogo vremena želeći više.

Prokleti Gerry.

Nisam ga mogla dobiti. Stari ljudi hipik ima mobitel, ali ga ne zna koristiti. U Aveniji Longville se nitko nije javljao, Danov je mobitel bio isključen, a jedini let natrag koji sam mogla dobiti, bio je s nekim sumnjivim prijevoznikom bez telefona.

Obuzela me takva panika da se nisam ni sjetila nazvati njegovu majku. Nisam imala pojma što se dogodilo. Nisam znala je li Dan živ ili mrtav. U glavi sam prevrtjela sve mogućnosti. Pao je s onog prokletog motora, možda je odlučio presložiti krov na garaži čime je tjednima prijetio ili blagi Bože, možda ga je zadesio velik popravak na poslu. Molim te, samo da ga nije ubila struja.

Uostalom, što znači »nezgoda«? Moglo bi značiti daje mrtav. »Dogodila se nezgoda«, tako kažu u filmovima. Ne. »Dogodila se strašna nesreća«, to kažu kad je netko umro. On nije umro, zar ne? Ne, Gerry bi mi to zacijelo rekao. Ili ne bi. To nije nešto što ostaviš u poruci hotelskom recepcioneru. »Muž mrtav. Molim te nazovi kući.«

Da je doista ozbiljno, Gerry bi rekao hotelu i oni bi prekinuli moj govor.

Mahnula sam domaćinu zrakoplova i naručila tri whiskeya. Sasula sam ih jedan za drugim i snom se pokušala riješiti panike.

Pet minuta nakon slijetanja probudili su me u gotovo praznom zrakoplovu. U glavi mi je bubnjalo dok sam išla prema taksiju, a i srce se pridružilo dok sam čekala da dođem na red za taksi i upitala sam se da li da hinim nesvjesticu kako bih se našla na čelu kolone. Kad sam ušla u taksi, nisam znala kud bih. U bolnicu, ali koju? Je li se nezgoda dogodila kod kuće ili na Manhattanu? Odlučila sam da svejedno najprije odem kući.

Ruke su mi se toliko tresle da sam jedva uspjela staviti ključ u bravu. Prošla sam kroz vrata, malaksala od straha i nekako se probila do stražnjeg dijela kuće. Ako mi je ostavljena poruka, bit će na kuhinjskom stolu. Sa svoje sam lijeve strane čula tih razgovor pa sam otvorila vrata dnevnog boravka i ušla.

Televizor je bio upaljen, a Danje spavao na dvosjedu. Glava mu je bila zabačena, usta otvorena i iz njih je izlazio posve zdravo hrkanje pijanog muškarca. Ispod vrata mu je bio zaguran jedan od mojih lijepih patchwork prekrivača, koji je izgledao kao da ne pripada među samačke rekvizite kojima je bio okružen: tri kutije Domino's pizze, pepeljaru s nekoliko napola popušenih smotanih cigareta i gomilu limenki Budweisera. U meni se probudio strašan gnjev.

— Koji se to vrug događa? — povikala sam.

Dan je skočio od šoka, a zatim se previo od bola. Kad je deka pala, vidjela sam da mu je ruka u povezu.

— Jao!

— Mislila sam da si MRTAV!

I sam je izgledao nekako ljut, njišući povrijeđenu ruku.

— Žao mi je što sam te razočarao!

Osjetila sam da Gerry oklijeva iza mene i navalila na njega kao derviš prije nego što se uspio povući.

— A ti mi imaš štošta objasniti...

— Zao mi je, Tress, kunem se — pokušao sam te ponovno nazvati, ali je govornica u bolnici bila pokvarena, a moj je mobitel bio mrtav i...

Nikad u životu nisam bila tako bijesna. Udovi su mi se pjenili.

— Nemoj kriviti Gervja, dušo, ja sam kriv. Na trenutak sam maknuo pogled s ceste, a na njoj je bio taj komad drveta ili nešto...

— I već u sljedećem trenutku, paf, on pada, a ja sam tik iza njega, kažem, »sranje!«

— I pao sam, na bok i sljedeće čega se sjećam je...

— ODMAH DA STE ZAŠUTJELI, OBOJICA!

Nisam prepoznala vlastiti glas, tako sam silovito viknula.

— Obojica ste nezamislivo nadrljali.

Opazila sam da Dan dječaćki drsko namiguje Gerryju i shvatila, po prvi put otkad sam ušla, da su obojica i više nego pripiti. To me je natjeralo preko ruba. Ne sjećam se što sam zatim rekla, ali bila je to uskiptjela struja svijesti i sadržavala je spominjanje činjenice da mu ja nisam majka, da su obojica poput djece, da sam ja veoma važna osoba koja ne voli daje bez ikakvog razloga dovlače s drugog kraja države i da sam uvijek govorila daje motor jebena smrtna klopka i da on više nikad neće sjesti na njega. Nikad. Nikad.

Dan je kimao glavom i nastojao izgledati skrušeno, ali vidjela sam da pogledava Gerryja koji je stajao pokraj mene i da mu se na usnama pojavljuje osmijeh.

Odvratni gadovi. Smiju mi se.

— Je li ti ruka slomljena, Dane?

Morala sam utvrditi ozbiljnost njegove ozljede kako bih procijenila smijem li je povećati.

— Ne, samo je...

— Napukla. Jedva da se vidi — umiješao se njegov partner u zločinu.

Abbot i jebeni Costello.

Stajala sam tako, doslovce hopkajući sjedne noge na drugu, toliko sam bila bijesna. Nisam znala što bih sa sobom. Željela sam im razbiti glave.

Tad mi je sinulo.

— Tako je — rekla sam. — To je TO!

Pošli su za mnom do garaže u kojoj sam s Danove police s alatom uzela čekić i zamahnula njime na motor, dobro ga razderavši.

Iza leđa sam začula zajednički, užasnuti dahtaj.

Nije me bilo briga. Ovo je bilo otkriće, nasilje je bilo dobar osjećaj.

Stoga sam zamahnula ponovno. Dva su muškarca zaviknula: »Ne!« i Danje zgrabio čekić, a Gerry se bacio na kotače svog ljubljelog Kawasakija i preklinjao ga da mu oprostí što ga je stavio na put jednoj luđakinji.

Okrenula sam se i slučajno udarila o Danovu ozlijeđenu ruku.

— Jao! — zacvilio je.

— MISLILA SAM DA SI MRTAV! - zaderala sam se, a zatim u njegovim očima ugledala svoje ljuto, iskrivljeno lice. Stajali smo tako jedan trenutak, netremice se promatrajući u šoku snažnih osjećaja. Ja sam se vratila u ono prvo poslijepodne kad smo spavali zajedno, u moju nevjericu da me ovaj zgodan neznanac želi, u nezamisliv, jednostavan način na koji se Dan odmah zaljubio u mene i njegovu postojanu spremnost da ide do kraja.

Ako djevojku poput mene upitate: »Što bi još mogla poželjeti?«, uvijek će još nešto smisliti.

Ali nisam ga željela izgubiti i ni sama nisam znala da mi je toliko stalo do njega.

A nije ni on.

Dan mi je prišao i zagrlio me zdravom rukom. čak je i s jednom rukom bio snažan.

— Možeš mi vjerovati, dušo — ne bih ja tebi umro. Bar ne još.

Kad je on to rekao, shvatila sam da, iako nisam imala praktički nimalo povjerenja u svoju vlastitu prosudbu, oduvijek sam vjerovala i uvijek ću moći posve vjerovati Danu.

Znala sam tad da je on jedini muškarac u mom životu u kojega ću tako potpuno vjerovati. Moj muž.

40.

James je umro jednog utorka. Sjećam se jer sam proučavala vremenske prilike i u kišnim oblacima tražila nedaću. Ljeto se kolebalo između groznih, prodornih oluja zbog kojih bi se bojao izići iz kuće i prekrasnih sunčanih dana od kojih bi skromna živica oživjela i zašarenila se. Tog dana nije bilo nijedno ni drugo. Kao daje bilo zagušljivo i ravno, običan dan kad je sve izgledalo kako jest. Bez ljepote, bez boli, baš kako jest.

I sjećam se da nisam mislila ni o čemu posebnom, samo kako je dan običan i da sam zamijetila da nijedan dan ne može biti običniji od jednog utorka koji nije ni na početku ni u sredini ni na kraju tjedna.

James je tog jutra izgledao tako pospano da sam odlučila preskočiti uobičajenu jutarnju toaletu i pustiti ga da drijema. U podne sam mu dala tablete protiv bolova i ushodala se po sobi blebećući o nečem glupom, mislim da sam govorila o mački Munnellysovih koja je kopala po povrtnjaku. Bila je to jedna od novina otkad se James razbolio. Postala sam brbljava, iz mene se izlivala nepresušna bujica blebetanja koja je trebala ispuniti prostor nastao njegovom umornom tišinom. Ponekad bi podigao ruku da mi pokaže da mu dodijavam. Ali tog sam dana vidjela da uživa slušajući me. Zacijelo ne zbog riječi, nego jednostavno zbog zvuka mojega glasa.

Za ručak sam zgnječila krumpir sa slaninom i kupusom. James bi jedva išta okusio, ali ja sam bila nepokolebljiva glede pripreme uravnoteženih obroka za njega. Svaki sam mu dan kuhala pravu hranu, brinula se i kvocala kad je ne bi pojeo. Nisam se predavala.

Tog sam mu utorka popustila. Zamolio me da mu za ručak priprelim toplo mlijeko s kruhom. Rekao je to kao što bi dijete reklo.

Dok sam ga hranila, blebetala sam kao i inače. Moje su budalaste verbalne besmislice bile protuteža njegovoj tjelesnoj nemoći da bih mu skrenula misli s poniženja ubrusa i žličica i kašaste hrane, ja sam se pretvarala u besmisleni tračericu.

— I tako sam rekla Mary — počni iznova i ovaj put želim čuti sve pojedinosti. Reci mi što ti je rekao? I što si ti onda rekla njemu...

Obrisala sam Jamesova usta i dok sam to činila, on je podigao ruku i uhvatio me za zapešće.

Podigla sam oči ka nebu kako bih mu pokazala da sam shvatila da mi želi reći da prestanem pripovijedati prije nego što poludi i napola sam ustala.

James je odmahnuo glavom i nastojao me čvršće uhvatiti, ali mu to nije uspjelo i dlan mu je kliznuo niz moju ruku, ali još uvijek me nije puštao. Želio je nešto reći, ali kao da nije mogao.

— Što je bilo? — upitala sam i počela nabrajati s popisa. — Žele od jabuka? čaj? Novine? Želiš li da ti čitam novine? Televizor?

James je odmahivao glavom kao da ne može govoriti, ali lice mu je bilo živo i vidjela sam da u njemu ima energije. Razljutila sam se.

— Reci, ti stara budalo. Reci mi što želiš.

James je spustio glavu na jastuk, zatvorio oči i progovorio. Bio je to jedva čujan šapat, ali ja sam ga jasno čula.

— Reci mi da me voliš. Bila sam zapanjena.

James je prekršio sporazum koji je više od pedeset godina postojao između nas naš neizgovoreni dogovor. On je bio moj suprug, ali moje je srce oduvijek pripadalo drugom muškarcu. James je to znao. One noći kad mu je umrla majka, James mije rekao da me voli. Ja njemu nikad nisam uzvratila istim riječima. Od tog se dana znalo, kad mu to nisam rekla tad da ga utješim, da mu to nikad neću reći.

A sad je umirao i meni su njegove riječi izgledale više kao manipulacija nego molba.

Jamesove su oči i nadalje bile zatvorene kad je ponovio svoju molbu, još tiše, gotovo kao za sebe. Ni ponizan, ni s nadom, pred mojom šutnjom: - Reci mi da me voliš, jedina moja Bernardine.

Znala sam da me čeka. Od svih stvari koje sam učinila za Jamesa, ova je bila jedina koju je ikad želio. Možda zato što je bila jedina za koju je znao da je nikad ne može imati.

Budilica uz noćni ormarić oglasila se kako bi označila da je vrijeme za njegove lijekove. Oboje smo se prenuli, ali prije nego što sam ustala i primila se posla, osjetila sam da bih trebala ostati sjediti još trenutak duže, bio je to osjećaj izvan mene kao da me nešto zadržava u stolcu.

Pogledala sam tog muškarca kojeg sam znala gotovo čitavog života. Tog muškarca kojeg nisam voljela, s kojim sam živjela duže nego sa svojom majkom, svojim ocem, svojim djetetom. Tog muškarca za kojeg sam se udala kao neznanca, a koji nije postao najstariji prijatelj. Osoba od koje sam se uporno nastojala sakriti, a koja me je poznavala bolje od ikog drugog.

Nisam otišla po njegove tablete, nego sam ostala sjediti i zamijetila, po prvi put, koliko je krhak i slab. Onaj robusni, otmjeni učitelj, vojnik, otac, muž, nestao je. Ostala je samo ova krhotina duše koja jedva daje disala, moleći za ljubav. Nije me pitao volim li ga ni jesam li ga ikad voljela, nego me samo molio da mu kažem »volim te«.

Jednom. To jednom bit će dovoljno da ga oslobodi.

U tom se trenutku ono što nije čitavog života bilo nemoguće, učinilo beskrajno jednostavnim. Nisam morala voljeti Jamesa da bih mu rekla da ga volim.

Samo sam morala reći te riječi.

— Volim te.

James je nakratko otvorio oči i njegove su se usne posljednji put ovile oko mog imena.

U trenutku kad je umro, doživjela sam otkrivenje.

Kad sam po prvi put svom suprugu rekla riječi »volim te«, shvatila sam da su istinite.

Držala sam ga u naručju sat vremena i unedogled ponavljala riječi »volim te, volim te, volim te« u našoj praznoj sobi. I zamišljala sam kako ta bujica riječi odnosi njegovu dušu kroz prozor i u nebo, koliko je riječi potrebno da odnesu dušu u nebo? Koliko mnogo »volim te«?

Trebala sam imati osjećaj da to govorim prekasno. Ali nisam, i to je bilo najveće od svih otkrovenja.

James je bio ljubav mojega života.

Ne ono što sam željela niti ono o čemu sam sanjala, ali želje i snovi ne žive u stvarnom životu.

James je bio moj život. Moja stvarnost.

Ljubav može živjeti u tvojim mislima i u tvom srcu i može biti sve što želiš da bude. Moja ljubav prema Michaelu Tuffyju, osim onog prvog veličanstvenog ljeta, bila je maštarija. Ono što sam podijelila s Jamesom je ono što nije uistinu pripadalo. Ljubav koja živi u svijetu, ljubav koja mora žrtvovati, pristajati na kompromise, dijeliti, ustrajati, opipljiva, čvrsta, nježna ljubav, to je prava stvar. Ljubav koju možeš dotaknuti i koja te može utješiti i zagrliti i zaštititi, ljubav koja miriše poznato i ima poznat okus, iako ne uvijek sladak. Ljubav koja nije više od kože i daha, s vremenom može postati presušna kao voda.

Baština koju mi je James ostavio bila je njegovo povjerenje. Nikad me nije prekorio ni kao suprugu, ni kao ljubavnicu, ni kao majku, iako sam bila manjkava u sva tri pogleda. Imao je vjere u moju ljubav prema njemu, iako je ona ostala neizgovorena čitav naš zajednički život. James je vidio ljubav u mom osjećaju dužnosti prema njemu i, iako seja to nisam usudila priznati, bio je u pravu. Pogledala sam lovačku torbu na koju sam izvezla njegove inicijale, zaštitnu navlaku koju sam iskačkala za njegov naslonjač, a na kojoj je bio utisnut oblik njegove usnule glave i pomislila daje svaka stvarčica koju sam mu načinila, svaka pogačica koju sam ispekla, svaka korica kruha koju sam izrezak, svaka glavica salate koju sam uzgojila, sadržavala možda tek mrvicu ljubavi. Ali i to je bilo dovoljno.

James je sakupio svaku tu gestu i spremio je tako da sam, na kraju njegovog života, znala da se osjećao voljen od mene.

Trebalo mu je samo da ja to kažem prije nego što ode. Iako vjerujem da je znao daje i meni potrebno to izgovoriti.

James je bio ljubav mog života jer sam s njim podijelila život. U tome je sva tajna.

Moj suprug je bio moj kruh i maslac, moja hrana. A, Michael? On, on je bio samo pekmez.

Kažu da ne postoji savršen brak, ali postoji. Savršen brak je onaj u kojemu dvoje ljudi žive zajedno većinu svojih života dok ih smrt ne rastavi. Ono što ne postoji je lak brak. A kad je riječ o ljubavi, nekako vjerujemo da bi se ona trebala dogoditi s lakoćom.

Razlike između muškaraca i žena ono je što nam zapali srce, ali su sličnosti gorivo koje nas održava u pokretu: toplina, društvo, svjedočenje tuđoj patnji, izvorna radost i bol ljudskog postojanja. Bračna ljubav je zlato usred krhotina nakon što se vatra ugasi. Ponekad su potrebne godine da pronađeš to skriveno blago, ali potraga je ono stoje važno i kad se blago prelako pronađe, kako možeš biti siguran daje pravo?

Moj me brak naučio daje prava ljubav samo ono što daješ. To je sve. Ljubav nije »negdje tamo« i ne čeka te. Nije u tebi. U tvom vlastitom srcu, u onome što si od njega voljan dati. Svi smo mi sposobni za ljubav, ali malo nas je dovoljno hrabrih da volimo kako treba. Bojimo se dati više jer nismo sigurni hoće li ovaj drugi uzvratiti.

Možeš uzeti nečiju ljubav i protratiti je. Ali ti si budala. Kad daješ ljubav, ona raste i cvjeta u tebi kao brižno podreza-na ruža. Ljubav je radost. Oni koji vole, bez obzira na uvrede i terete koje nose, uvijek su puni radosti.

James je bio sretan u našem braku jer mi je davao ljubav.

Stoga sam na kraju i protiv volje, shvatila da sam voljela svog muža. Nevoljko i nikad apsolutno.

Ali što je u životu ikad apsolutno?

Osim smrti.

Predanost

Možeš se obvezati ljubavi,

Ali ne možeš doista voljeti bez predanosti

Irski složenac

Ovo nije recept moje bake, nego moj vlastiti. Jer ponekad, bez obzira koliko uživao u tuđem poslu, nema zamjene za recept koji si sam smislio.

ZA DVIJE OSOBE

BIT ĆE TI POTREBNO:

Komad janjetine (oko 6 kotleta)
3-4 glavice ljutike, nasjeckane
1 režanj češnjaka, fino nasjeckano
2 šake sitnih mladih krumpira
8 cijelih malih baby mrkvice
2-3 grančice ružmarina, nasjeckanog
crno vino

PRIPREMA:

Na malo ulja peci kotlete 3 minute sa svake strane dok ne požute. Izvadi iz tave i ubaci u nju na minutu ljutiku i češnjak, a zatim ih makni s vatre. U lonac stavi vrući temeljac i dodaj krumpire, mrkve, češnjak, ljutiku i ružmarin pa pusti da proključa. Na vrh stavi komad janjetine, prekrij i pirjaj 15 minuta (da kotleti ostanu skoro sirovi) odnosno 20 minuta (srednje kuhani).

Izvadi meso i povrće žlicom s prorezima i prebaci u plitku zdjelu za složenac. Prekrij kuhinjskom krpom i ostavi 5 minuta. Za to vrijeme na visokoj temperaturi pusti da tekućina ključa 2 do 3 minute dok se volumen ne smanji za trećinu. Zatim velikodušno dodaj vino i ostavi na visokoj temperaturi daljnje 2 minute. Ukloni s vatre i poklopi da umak ostane vruć.

Nareži janjetinu na 6 kotleta i stavi po 3 na svaki tanjur, a oko njih složi krumpir i mrkvice. Netom prije posluživanja, dodaj umak s vinom.

Uz to posluži obareni bijeli kupus s maslacem i malo majčine dušice. (Fino nasjeckaj pola glavice bijelog kupusa, pirjaj 10 minuta na veoma blagoj vatri s 2 grudice maslaca, dodajući malo crnog vina. 2 minute prije nego što ćeš ga ukloniti sa štednjaka, dodaj majčinu dušicu.)

41.

Prva godina moga braka nije ispala baš onakva kakvom sam je planirala, na raznorazne načine. Moja je karijera spisateljice o hrani privremeno, nadam se, zastala. Televizijski pilot je u najmanju ruku prošao nezapaženo, a moju knjigu Recepti bake Irkinje za dva su tjedna pretekli Recepti iz irske kuhinje, koje je napisala jedna pokvarena, izdajnička krava moje bivše pomoćnice. Dan je stalno ponavljao, »stvari će se srediti«, dok nisam pomislila da ću ga ubiti. Srećom za njega, stvari su se doista sredile, samo ne onako kako smo mi predviđali.

Fotografije naše kuhinje, koje je časopis N.Y. Interijeri snimio mjesecima ranije (i mi, više-manje zaboravili na njih), postale su hit u trgovinama. Reakcija na naše ormariće po mjeri bila je fenomenalna i ja sam se najednom našla preplavljena zahtjevima da dizajniram kuhinje. Samo što su svi željeli neponovljiv »original« kao stoje bila naša. Danje smislio ideju. Pozvao je Gerryja i njih su dvojica počeli naplaćivati usluge. Pronašli su radnu snagu, velika kola i obilazili odlagališta krupnog otpada i građevinske dobavljače. I prije nego što sam shvatila što se zapravo događa, nas troje smo već vodili tvrtku za dizajn i izradu kuhinja, nazvanu, zamislite, *Eklektičke kuhinje*. Dan je napustio posao i prodali smo stan na Manhattanu, zamijenivši ga za zakup izložbenog prostora. Za manje od tri mjeseca poslovanja, već smo bili predloženi za novu poslovnu nagradu, bilo je to najluđe, najzaposlenije, najunosnije, najstravičnije iskustvo u mom životu. Dan i ja smo prvu godišnjicu braka proslavili u tvornici keramičkih pločica, objašnjavajući im našu novu paletu retro boja. A evo što je najluđe u svemu tome, uživala sam.

Bio je to savršen svršetak prve godine nečega, što je i nadalje najveća pustolovina u mom životu, braka.

Prva mi je godina bila teška jer postavljam previše pitanja. Pitanja su obilježje aktivnog, inteligentnog uma: filter kroz koji ispereš svoje ideje prije nego što doneseš odluku. Ali ponekad se taj filter začepi i tad postaje prepreka istini.

Istina je da je naš brak, dok sam ja bila zaokupljena dvojbama volim li Dana dovoljno, uspoređivanjem Dana s mojim bivšim dečkima, zanimanjem za druge muškarce, znojenjem, mozganjem, sumnjanjem u svoju odluku da ostatak života provedem s njim, svejedno išao dalje.

Preselili smo, renovirali kuću, prebrodili obitelj, izradili kuhinju, ugostili stare i nove prijatelje. Živjeli smo, jeli, spavali zajedno. Dan je bio zabavljen ulogom mog supruga, a ja sam mu, i protiv volje, bila žena.

Žena velikodušnog duha koja ga obožava?

Ne.

Na um mi padaju riječi »uskogrudna« i »dužnost«, ali i to je neki početak.

Mislila sam da se čovjek ne može obvezati, ako nije uistinu zaljubljen. Sad znam da ne možeš uistinu voljeti, ako se nisi obvezao.

Volim imati sve odgovore unaprijed, prije nego što odlučim je li nešto vrijedno rizika. Ali s vezama to jednostavno tako ne funkcionira. Zaljubljenost ima kraće jamstvo od čajnika i dugoročno, u braku može biti od mnogo manje koristi nego čajnik. Bolje je biti oboružan dozom slijepe vjere tako da kad ljubav iscuri, možeš vjerovati da će se vratiti. Jer hoće. Ove sam godine naučila da bračna ljubav nikad nije kompletna ni konačna. Mora biti elastična, prilagodljiva. Ako se previše vežeš uz određeni način voljenja, ono lijepo zujanje, uzbuđenje, nećeš ga ničim moći zamijeniti kad nestane.

Brakovi su (kao i naše predivne kuhinje) rađeni po mjeri moraš ih samo malo prodrmati dok ne pronađeš način na koji će se uklopiti.

Rekli su da srce vlada glavom, ali ponekad je obratno. Kad sam se udala za Dana, bila sam odrasla žena. Udala sam se za njega jer je njegovo srce bilo dovoljno veliko i hrabro da me uzme. I moralo je biti takvo, budući da sam otkrila da je moje vlastito srce malo i kukavno slabo. Srećom po mene, Danovo me srce ne pušta. Jednom mi je rekao da me voli dovoljno za nas oboje. Tad me je to preplašilo i utješila sam se činjenicom da je to samo govorna figura.

Ali nije bila i ja sam presretna daje to istina.

Volim li ga sad?

»Da«, ali nemojte od mene tražiti da na to stavim etiketu sto posto jer ne znam hoće li ona tajanstvena pukotina koja žudi za sigurnošću ikad biti popunjena.

U trenucima kad se najviše kažnjavam, još uvijek se pitam, nisam li se udala za Dana samo kako ne bih bila sama. Tad se pitam je li u braku uopće riječ o ljubavi. Možda je on samo ples koji dvoje ljudi stvaraju dok tiho prolaze istom kućom. Možda nije važno što mislim o Danovim sitnim manama, nego činjenica da uopće znam za njih. Možda prisnost nije samo voljeti sve na njemu, nego znati sve o njemu i svejedno ostati.

Ovo je moja zadnja prilika za ljubav, ne zato što sam prestara da bih upoznala nekog drugog, nego zato što je jednostavno vrijeme da prestanem. Prestanem trčati, prestanem ganjati pokretnu metu koju zovem srećom i budem sretna s onim što imam.

Dan nije pravi tip ni pogrešan tip. On je jednostavno moj tip. Moj muž. Onaj kojega sam odabrala onoga dana kad sam ga odabrala i u ovom trenutku ga planiram odabrati do kraja života.

U međuvremenu, održat ću još jedno obećanje i pročitati bakine memoare. Možda ću otkriti što je to bilo što je zadržalo Bernardine i Jamesa toliko dugo zajedno i možda će moj brak s Danom biti drukčiji od njihovog, ali jednako dobar. Kao moj irski složenac.

Mudrost

Nema čarobnog recepta

ZAHVALE

Hvala ženama čija mi je praktična i emotivna podrška omogućila da napišem »recepte«: Theresi Gilroy, Deirdre McGreevy, Sabini Lacey, Dee Hanna i Sheili Smyth. Također našoj zajednici u Killali, a posebice Joeu i Rose McGivern na neumornoj pomoći. Hvala kolegicama spisateljicama Helen Falconer i Pat McCabe na podršci i pomoći.

Imam veliku sreću što izravno sa mnom rade velikodušne i poštene žene: moje agentice Marianne Gunn O'Connor i Vicky Satlow, urednice Peternelle Van Arsdale u Hyperionu, Imogen Taylor u Macmillanu i Alison Walsh u Tivoliju i moja pouzdana čitateljica Una Quinn.

Hvala i onima koji su mi pomogli s istraživanjem: mojoj teti Maureen Murrey i divnim rođakinjama Kathy i Michelle na velikodušnoj gostoljubivosti. Hvala i Maureen Nolan, Johnu Kilkennyju i Joeu Byrneu što su sa mnom podijelili svoje priče i zamisli i Colmu Nolanu i Jean Spence što su zabilježili priču moje bake i sačuvali je svih ovih godina.

Mojoj majci Moiri, čije su velikodušnost i ljubav stalan izvor poticaja i snage. Bez tebe ne bih mogla napisati ovu knjigu.

I naposljetku, mom suprugu Niallu: »Hvala ti što mi daješ svo vrijeme ovoga svijeta.«

RECEPTI

Recepte u ovoj knjizi sam ili naslijedila od obitelji, ili sama razvila od onih koje su mi dale razne divne Irkinje.

Svaki je recept istinski dar i željela bih zahvaliti na velikodušnosti onim svojim rođacima i prijateljima koji su otkrili svoje kulinarske tajne.

Recepti za pekmez od ogrozda i pitu od rabarbare nastali su po sjećanju na recepte moje bake po majci, Ann Nolan. Baka je voljela kiselo i obožavala pitu od ogrozda i od rabarbare.

Kolač od meda sam sama smislila, uz savjete i ohrabrenje rođakinje Mary Nolan, čiji suprug Michael drži pčele.

Biskvit je recept majke moje prijateljice Une, Marie Morris. Marie ima gomilu unuka i njihovih prijatelja (uključujući mog vlastitog sina), koji lunjaju po njezinoj kući i svi znaju gdje živi posuda Tupperware s njezinim čuvenim biskvitom.

Kruh: Anna McGreew iz Kilkellyja bila je rudnik informacija o pečenju kruha u to doba i o individualnom, kaotičnom načinu na koji je svaka žena razvila svoj vlastiti recept. Nadahnuta našim razgovorima i sama svaki drugi dan pečeni kruh i još uvijek tražim svoj način.

Voćni kolač: Božićni kolač Margaret Galvin je legendaran i silno sam joj zahvalna što mi je dopustila da upotrijebim ovaj fantastičan recept. Zapravo, toliko sam joj zahvalna da dio mene pati zbog njegovog objavljivanja, budući da je uistinu poseban. Ako je ijedan recept u ovoj knjizi vrijedan da ga isprobate, onda je to ovaj.

Palačinke od krumpira: ovaj me tradicionalni recept podsjeća na kuhinju bake po tatinoj strani, Katie Prunty. Društveno središte Longforda, baka se nikad nije udaljavala od štednjaka i kao da je stalno hranila obitelj i susjede koji su svraćali po lokalne »novosti«. Kako je prije udaje bila domaćica jednog svećenika, Katie je bila sjajna tradicionalna kuharica, a njezine kćerke Angie i Maureen nastavljaju tu tradiciju, jedna u Killoeu, druga u New Yorku. Toliko je mnogo njihovih recepata koje bih rado uključila u ovu knjigu: kuhani voćni kolač, govedina s kukuruzom, ali palačinke od krumpira su u sjećanje na baku.

Sporo pečena šunka s klinčićem: moja svekrva Renee Kerrigan svakog me Božića nadmaši svojom šunkom, a sad kad znam koliko je truda za nju potrebno, sretna sam zauzeti drugo mjesto!

Kruh i mlijeko: juha od kruha i mlijeka koju na zapadu Irske nazivaju *pobs*, iako se čini da je to jelo koje se često spravljalo kao nadopuna večeri bilo uobičajeno i na jugu Irske se zvalo *goodie*.

Irski složenac: uistinu suvremeni recept od prave gurmanke, moje sestre Christine. Jedinstven i otmjen, kao i sama dama.

<http://www.balkandownload.org>